

Eksperienat afer vdekjes

PERVOJAT AFER VDEKJES

JOHN MARTIN FISCHER & BENJAMIN MITCH

PËRVOJAT AFËR VDEKJES

Kuptimi i Vizioneve të Jetës Pas Vdekjes

JohnMartinFischer

DHE

Benjamin Mitchell- Yellin

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Shtypshkronja e Universitetit të Oksfordit është një departament i Universitetit të Oksfordit. Ajo promovon objektivin e Universitetit për shkëlqim në kërkimin shkencor, studime dhe arsim duke publikuar në mbarë botën. Oksfordi është një markë tregtare e regjistruar e Shtypshkronjës së Universitetit të Oksfordit në Mbretërinë e Bashkuar dhe disa vende të tjera.

Botuar në Shtetet e Bashkuara të Amerikës nga Oxford University Press
198 Madison Avenue, New York, NY 10016, Shtetet e Bashkuara të
Amerikës.

© Oxford University Press 2016

Të gjitha të drejtat e rezervuara. Asnjë pjesë e kësaj publikimi nuk mund të riprodhohet, të ruhet në një sistem rikuperimi, ose të transmetohet, në asnjë formë ose me ndonjë mjet, pa lejen e mëparshme me shkrim të Oxford University Press, ose siç lejohet shprehimisht nga ligji, nga licenca, ose sipas kushteve të rëna dakord me organizatën përkatëse të të drejtave të riprodhimit. Kërkesat për riprodhim jashtë kufijve të mësipërm duhet të dërgohen në Departamentin e të Drejtave, Oxford University Press, në adresën e mësipërme.

Nuk duhet ta qarkulloni këtë vepër në asnjë formë tjetër
dhe duhet t'i impononi këtë kusht të njëjtë çdo blerësi.

Të Dhënat e Katalogimit në Botim të Bibliotekës së Kongresit

Emra: Fischer, John Martin, 1952– autor. | Mitchell-Yellin, Benjamin, autor.

Titulli: Eksperiencat afër vdekjes: kuptimi i vizioneve të jetës pas vdekjes / John Martin Fischer dhe Benjamin Mitchell-Yellin. Përshkrimi: New York, NY: Oxford University Press, [2016] | Përfshin referenca bibliografike.

Identifikues: LCCN 2015038168 | ISBN 978–0–19–046660–2 (përmbledhje: letër alk.) | eISBN 978–0–19–046662–6 Subjektet: LCSH: Eksperiencat afër vdekjes.

Klasifikimi: LCC BF1045.N4 F58 2016 | DDC 133.901/3—dc23

Rekordi LC i disponueshëm në <http://lcn.loc.gov/2015038168>

PERMBAJTJA

Parathenie

1. Hyrje
2. Dy eksperiencat e famshme afer vdekjes
3. Kur Saktësisht Ndodhin Eksperiencat e Afërm me Vdekjen?
4. A duhet të shpjegohen përvojat afër vdekjes nga e natyrshmja?
5. A janë përvojat e gjalla më të sakta sepse janë të gjalla?
6. Eksperiencat e Afërmendjes me Vdekjen te Të Verbërit
7. Eksperiencat e Afërta me Vdekjen te Fëmijët dhe në të gjithë Botën
8. A mund të shpjegohen përvojat e afërm me vdekjen nga një faktor të vetëm?
9. A janë Shpjegimet më të Thjeshta më të Prira të Jenë të Vërteta?
10. Eksperiencat e Afërmësisë me Vdekjen, Transformimi dhe Jeta Pas Vdekjes
11. Një Strategji për Shpjegimin e Eksperiencave të Afërta me Vdekjen
12. Baza e Konfirmimit: Ne Besojmë Ate Çka Duam të Besojmë
13. Kënaqësi, Mrekulli dhe Shpresë

Referencat

Indeksi

PARATHENIE

Ka një interes të jashtëzakonshëm për përvojat afër vdekjes: natyra e tyre, kuptimi i tyre dhe implikimet për jetën pas vdekjes. Kjo është e kuptueshme. Pak tema janë më të rëndësishme për qeniet njerëzore se sa çfarë ndodh me ne pas vdekjes, dhe përvojat afër vdekjes duken si një dritare në të vërtetën mbi këtë çështje.

Këto çështje janë shqyrtuar së fundmi në një numër librash të njohur. Tre prej tyre, libri i Eben Alexander-it *Çatia e Qiellit: Një Udhëtim i Një Neurokirurgu në Jetën Pas Vdekjes* dhe *Harta e Qiellit: Si Shkenca, Feja dhe Njerëzit e Zakontë Po Provojnë Jetën Pas Vdekjes*, si dhe "Qielli Është i Vërtetë" i Todd Burpo (po ashtu edhe subjekti i një filmi shumë të suksesshëm), ofrojnë një interpretim të përvojave afër vdekjes si tregues të ekzistencës së një jete pas vdekjes (siç kuptohet në traditën kristiane). Dy libra të tjerë që kanë arritur një audiencë të gjerë, "*Dëshmia e Jetës Pas Vdekjes: Shkenca e Përvojave Afër Vdekjes*" e Jeffrey Long dhe "*Vetëdija Pas Jetës: Shkenca e Përvojës Afër Vdekjes*" e Pim van Lommel, hedhin dyshime mbi kornizën e shkencave fizike. Të gjitha pesë këto diskutime mbi përvojat afër vdekjes i marrin ato si dëshmi të diçkaje supernatyrore.

1. Ne kemi një respekt të thellë për individët që kanë pasur përvoja afër vdekjes. Në të vërtetë, shpresojmë që vëmendja jonë e seriozë ndaj këtyre përvojave të jashtëzakonshme të tregojë respektin tonë. Ne gjithashtu respektojmë bindjet e thella fetare të shumë atyre që kanë menduar për rëndësinë e këtyre përvojave. Në këto faqe dëshirojmë të trajtojmë implikimet e përvojave afër vdekjes për pyetje mbi natyrën themelore të realitetit dhe marrëdhënien midis mendjeve tona dhe trurit tonë. A e vendosin përvojat afër vdekjes se ekziston një jetë pas vdekjes? A tregojnë ato se mendjet tona mund të funksionojnë ndaras nga truri ynë? Qëllimi ynë është të eksplorojmë këto pyetje me seriozitetin dhe rigorozitetin që meritojnë.

Shumë njerëz na kanë ofruar feedback të dobishëm mbi materialin në këtë libër. Në veçanti, dëshirojmë të falënderojmë njerëzit e mëposhtëm, në rend alfabetik: Yuval Avnir, Christie Coy, Richard Coy, Ari Fischer, Tina Fischer, Heinrich Hellwig, John Perry, Patrick Ryan, Eric Schwitzgebel, Allison Solso, dhe Howard Wettstein. I jemi veçanërisht mirënjohës Nathan Ballantyne, Shelly Kagan, dhe Peter Ohlin për komentet e tyre të detajuara dhe jashtëzakonisht të dobishme. Shkrimi i këtij libri u mbështet pjesërisht nga një grant bujar nga Fondacioni John Templeton, por libri nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet ose qëndrimet e tij mbi ndonjë nga çështjet e diskutuara.

NEAR-DEATH EXPERIENCES

Kapitulli 1

Hyrje

Në librin e tij me shitje rekord, Dëshmia e Parajsës: Një Udhëtim i Një Neurokirurgu në Jetën Pas Vdekjes, Eben Alexander përshkruan përvojën e tij gjatë një kome shtatëditore. Ai u paraqit me “një botë ëndrrash të bukur dhe të pabesueshme”:

Përveçse nuk ishte një ëndërr. Megjithëse nuk dija se ku isha ose madje se çfarë isha, isha plotësisht i sigurt për një gjë: ky vend ku papritur kisha gjetur veten ishte krejtësisht real.

Fjala real shpreh diçka abstrakte, dhe është frustruese sa e paefektshme në shprehjen e asaj që po përpiqem të përshkruaj. Imagjinoje veten si një fëmijë që shkon në një film në një ditë vere. Ndoshta filmi ishte i mirë, dhe ti ishe i argëtuar ndërsa e shikoje. Por pastaj shfaqja përfundoi, dhe ti dolle nga teatri dhe u ktheve në ngrohtësinë e thellë, vibrante dhe mikpritëse të pasdites verore.

Dhe ndërsa ajri dhe drita e diellit të godisnin, pyete veten se përse kishe humbur këtë ditë të mrekullueshme duke qëndruar në një teatër të errët. Shumëzoje atë ndjenjë me një mijë, dhe akoma nuk do të jesh as afër asaj që ndjehej aty ku isha. Nuk e di saktësisht sa kohë fluturova. . . . Por në një moment, kuptova se nuk isha vetëm atje lart. . . .

Diku pranë meje ishte një vajzë e bukur me faqet e larta dhe sytë e thellë blu. Ajo kishte veshur të njëjtën lloj veshjeje si ata që jetonin në fshatin poshtë. Flokët e saj ngjyrë ari-brown rrethonin fytyrën e saj të bukur.

Ne po kalonim së bashku mbi një sipërfaqe me një model të ndërlikuar, të gjallë me ngjyra të papërshkrueshme dhe të gjalla—krahun e një fluturë.

Në fakt, miliona fluturat ishin rreth nesh—valë të mëdha fluturuese, duke u zhytur në gjelbërim dhe duke u rikthyer përsëri rreth nesh. . . .

Veshja e vajzës ishte e thjeshtë, por ngjyrat e saj—blu pluhuri, indigo dhe portokallë e lehtë—kishin të njëjtin intensitet, super të gjallë që kishte gjithçka tjetër në rrethinë. Ajo më shikoi me një shikim që, nëse do ta shihje për disa momente, do të bënte që e gjithë jeta jote deri në atë pikë të kishte vlerë për të jetuar. . . .

Pa përdorur asnjë fjalë, ajo më foli Mesazhi kishte tri pjesë . . . :

“Ti je i dashur dhe i çmuar, me të vërtetë, përjetësisht.”

“Nuk ke asgjë për të frikësuar.”

“Nuk ka asgjë që mund të bësh gabim.”¹

Përvoja e Aleksandrit e transformoi jetën e tij.

Dhe ajo ka rezonuar thellë me një audiencë të gjerë (më shumë se 2 milion kopje të shitura!).

Kjo dhe përvoja të tjera afër vdekjes (NDE)

natyrisht mbajnë vëmendjen e njerëzve. Ato janë thelbësore dhe të thella. Ne duam t'i kuptojmë ato—të shpjegojmë çfarë po ndodh dhe të kuptojmë rëndësinë e tyre.

Jetët tona janë të mbushura me përvoja të të gjitha llojeve—pamja e një peme që hedh gjethet në oborr; tingulli i një zëri të njohur në telefon; aroma e kafesë në kuzhinë.

Përvoja tipike ndodh gjatë orëve tuaja normale, të zgjuara. Ajo është materiali i jetës së përditshme. Por përvojat afër vdekjes nuk janë përvoja tipike.

Ato janë përvoja të vetëdijshme të njerëzve që ndodhen në situata kërcënuese për jetën, ose situata që ata e perceptojnë si kërcënuese për jetën. Këta janë njerëz që ishin në arrest kardial ose nën anestezi ose në koma. Por ndryshe nga shumica e njerëzve në këto rrethana, ata që kanë përjetuar afër vdekjes raportojnë më vonë se kanë pasur përvoja të pasura gjatë atij kohë. Ata raportojnë se kanë parë trupat e tyre duke marrë CPR ose duke dëgjuar mjekët që flasin për operacionin e tyre ose duke vizituar të afërm të ndjerë që nuk e dinin se i kishin. Karakteristikat e një përvoje afër vdekjes përfshijnë disa lloje përmbajtjesh që përshtaten me disa modele të veçanta.

Pim van Lommel, një studiues kryesor mbi përvojat afër vdekjes, i definon ato si përfshirëse “një gamë përshtypjesh gjatë një gjendjeje të veçantë të vetëdijes, duke përfshirë një numër elementesh të veçanta si një përvojë jashtë trupore, ndjenja të këndshme, shikimi i një tuneli, një dritë, të afërm të ndjerë ose një rishikim të jetës, ose një kthim të vetëdijshëm në trup.”² Kjo nuk është materiali i perceptimit të përditshëm.

Përvojat afër vdekjes ofrojnë një shikim në natyrën e Fundit për njerëzit që kthehen nga kufiri. Ata që i kanë pasur ato mund të ndriçojnë këtë temë të errët për ne të tjerët. Ata mund të flasin për diçka që mbetet e paqartë për ne deri sa të jetë shumë vonë. Ata mund të japin kuptim kalimit në jetë për ata prej nesh që mbetemi mes të gjallëve, sepse ata kanë ecur në të dyja brigjet e ekzistencës—jetës dhe vdekjes—dhe kanë jetuar për ta treguar historinë. Përvojat afër vdekjes nuk janë vetëm mjete të dobishme për të ndihmuar në kërkimin njerëzor për të kuptuar vdekjen. Ato janë zakonisht gjithashtu thelbësore dhe transformuese për njerëzit që i përjetojnë ato.³ Ato mund të ndihmojnë në riorientimin e prioriteteve dhe në përballjen me atë që ka rëndësi në jetë.

Ata mund të ndihmojnë në riorientimin e prioriteteve dhe në përballjen me atë që ka rëndësi në jetë. Eksperiencat afër vdekjes ofrojnë një shikim jo vetëm në natyrën e vdekjes, por edhe në kuptimin e jetës. Nuk është çudi që literatura mbi eksperiencat afër vdekjes ka kapur kaq thellë imagjinatën e publikut. Të vizitosh parajsën dhe të ribashkohesh me të dashurit e humbur, të rishikosh jetën tënde si të ishte një film, të jesh dëshmitar ne ringjalljen e trupit të një personi në duar të profesionistëve mjekësorë: këto janë gjëra të jashtëzakonshme, të thella për t'u përjetuar.

Natyrisht, ne duam të dimë pse ndodhin dhe çfarë do të thonë ato. Qoftë për shkak të efekteve transformuese mbi ata që i përjetojnë, apo thjesht sepse përmbajtja e tyre është kaq fascinante, raportet për përvoja afër vdekjes shpesh janë mjaft tërheqëse. Këto histori duhet të tregohen, dhe përvojat ofrojnë mundësi për t'u treguar me pasion. Ata që kthehen nga pragun e vdekjes dhe janë në gjendje të ndajnë përvojat e tyre shpesh e bëjnë këtë në mënyra tërheqëse, dhe përshkrimet e fundit të përvojave afër vdekjes në libra dhe filma kanë kapur imagjinatën e publikut.

Një nga librat e parë të mëdhenj filozofikë, Republika e Platonit, përfundon me tregimin e një përvoje afër vdekjes. Menjëherë pas paraqitjes së një argumenti për pavdekshmërinë e shpirtit, Sokrati tregon mitin e Er-it, një ushtar që vdiq në betejë, por u kthye për të treguar atë që pa në botën tjetër.

Si shumë mite të tjera në veprat e Platonit, ky ka për qëllim të plotësojë argumentin filozofik të Sokratit dhe të ndihmojë në nguljen e besimeve të larta. Në këtë rast, Sokrati synon të bëjë një rast më bindës për jetesën e një jete të drejtë. Ky traktat madhështor, i mbushur me argumente për rëndësinë e drejtësisë në jetën e mirë, e mbështet rastin e tij me tregimin e atij që u kthye me një mesazh nga ana tjetër. Qëllimi i Platonit është i qartë. Nëse ne mbetemi të pabindur nga argumenti filozofik, fuqia e mitit mund të na sjellë mësimin. Fuqia transformuese e përvojave afër vdekjes nuk na ka humbur në shekullin e 21-të. Por përdorimi i tregimit të Er-it nga Platon dallohet nga mënyra se si përvojat afër vdekjes paraqiten sot. Bashkëkohësit tanë tregojnë dhe diskutojnë përvojat afër vdekjes në libra me tituj si Prova e Parajsës: Një Udhëtim i Një Neurokirurgu në Jetën Pas Vdekjes, Parajsa Është e Vërtetë: Historia Mahnitëse e Një Djaloshi nga Udhëtimi i Tij në Parajsë dhe Kthimi, dhe Dëshmia e Jetës Pas Vdekjes: Shkenca e Përvojave Afër Vdekjes. Ideja nuk duket më se përvojat afër vdekjes janë tregime që shërbejnë për të na përgatitur për argumentimin racional. Përkundrazi, ideja duket se është se përvojat afër vdekjes janë argumente, ose ndoshta ideja është se nuk ka nevojë për argumente (siç kuptohet tradicionalisht). Thjesht mësimi për një përvojë mahnitëse duhet të bindë dikë për të vërtetën mbi realitetin. Raporti i sinqertë i një individi për ato që duken si fenomene mbi-natyrore nënkupton se raporti i tij ose i saj është i vërtetë dhe se këto fenomene mbi-natyrore vërtet ekzistojnë.

Ndonjëherë, të shohësh vërtetë është të besosh. Dhe të dëgjosh për atë që dikush ka parë mund të jetë një mënyrë për të arritur te e vërteta. Por është një gjë nëse një përvojë mund të ndahet me të tjerët dhe një tjetër nëse ajo përvojë nuk është e disponueshme për ta. Nëse ne të tregojmë për udhëtimin tonë të fundit në një vend të bukur ku gjithçka është e mrekullueshme, ndoshta do të dëshirosh të shkosh dhe ta përjetosh vetë. Kur të themi se nuk mundesh, të paktën jo tani për tani, ndoshta do të pyesësh pse. Mund të fillosh të pyesësh nëse ky vend është real. A po flasim ne të vërtetën? Autorët bashkëkohorë që tregojnë për përvoja të pabesueshme afër vdekjes janë thellësisht të vetëdijshëm për nevojën për të fituar besimin tonë. Eben Alexander, për shembull, e shpall profesionin e tij në titullin e librit të tij dhe na e kujton atë gjatë gjithë tekstit. Ai është një mjek dhe shkencëtar që studion trurin. Kush tjetër do të ishte më i përshtatshëm për të treguar atë që kishte parë gjatë një kome shtatëditore? Colton Burpo viziton parajsën gjatë një operacioni, dhe babai i tij e tregon historinë e tij në "Heaven Is for Real". Kush tjetër përveç një katërvjeçari mund të jetë më i sinqertë në raportimin e asaj që kishte parë? Konkluzioni që duhet të nxjerrim është se dëshmia e këtyre njerëzve është e pakundërshtueshme. Ne mund t'i besojmë atyre ashtu siç i besojmë syve tanë. Fjalët e tyre zbulojnë besnikërisht mënyrën se si janë gjërat në të vërtetë. Ata po flasin të Vërtetën, të Vërtetën e plotë, dhe asgjë tjetër përveç saj.⁴

Problemi, natyrisht, është se pavarësisht sa shumë përpjekesh, është e vështirë të kënaqësh skeptikët. Disa njerëz thjesht nuk janë të hapur për të besuar fjalët e të tjerëve, veçanërisht për fenomenet mbi-natyrore. Edhe me të Vërtetën të shpalosur pikërisht para tyre, nga gojët e fëmijëve dhe mjekëve, ata që janë pak më skeptikë do të mbeten të pa gatshëm për të parë dritën. Ata do të jenë të paaftë të pranojnë se ajo që duket si një thjesht histori është në të vërtetë një shpjegim i fortë. Ata do të jenë të paaftë të përballen me hirit e realitetit siç e dinin, një realitet që është shpërbërë nga zbulimet që gjenden në këto përvoja të thella.

Por ka raste të përvoja afër vdekjes që duken të përshtatshme për të shpërndarë dyshimet e çdo skeptiku të arsyeshëm. Disa që kanë pasur një përballje me vdekjen tregojnë për gjëra që panë dhe dëgjuan duke ndodhur këtu në tokë. Tregimet e tyre nuk janë për udhëtime në parajsë, por për udhëtime në Departamentin e Emergjencës. Dhe ne mund të dimë se gjërat që ata raportojnë se panë dhe dëgjuan vërtet ndodhën, sepse njerëz të tjerë—infermierët që i ringjallën, mjekët që i operuan, të dashurit e tyre në sallën e pritjes të spitalit—të gjithë panë dhe dëgjuan këto ngjarje gjithashtu. Detajet e këtyre përvojave afër vdekjes mund të konfirmohen.

Dhe kjo i bën ata një subjekt të përshtatshëm për hetimin shkencor. Ndoshta mjetet e shkencës mund të bindin skeptikët. Ndoshta.

Ky libër flet për mënyrën se si duhet të përpiqemi të kuptojmë përvojat afër vdekjes. Ato flasin për diçka të dashur për ne—natyrën dhe rëndësinë e jetës dhe vdekjes—dhe megjithatë na është e vështirë të kuptojmë saktësisht pse njerëzit i përjetojnë ato dhe çfarë do të thonë pikërisht.

Përvojat afër vdekjes na ngatërrojnë përpjekjet për shpjegim dhe frustrat kërkimin tonë për kuptim.

Si duhet të përgjigjemi?

Një përgjigje ndaj vështirësisë që paraqesin përvojat afër vdekjes është të heqim dorë nga mundësitë për t'i shpjeguar ato në mënyrën se si shpjegojmë shumicën e gjërave të tjera rreth nesh.

Megjithëse zakonisht i referohemi elementeve të botës fizike dhe marrëdhënieve të tyre ligjore për të shpjeguar çfarë ndodh, mund të duket se nuk mund të kuptojmë përvojat afër vdekjes në mënyrën e zakonshme.

Dhe kështu na nevojitet të referohemi në fenomene mbi-natyrore, siç janë parajsja dhe shpirtrat. Pasi ta bëjmë këtë, mendimi vazhdon, mund të kuptojmë gjithashtu më mirë rëndësinë e tyre. Mund t'i përshtatim ato në historitë e jetës sonë dhe marrëdhënieve tona me të tjerët. Përvojat afër vdekjes janë të rëndësishme, sipas këtij mendimi, sepse na lidhin me një realitet që tejkalon kategoritë tona të zakonshme të përvojës.

Ne sapo kemi përshkruar një pamje që do ta quajmë "supernaturalizëm."

Një supernaturalist pranon një ose të dyja këto pretendime. E para është se ne kemi qasje në një sferë të jashtme—një të ndarë nga bota jonë fizike të zakonshme, siç është parajsja. E dyta është se mendjet tona janë jo-fizike dhe mënyra me të cilën ne arrijmë të kemi përvoja nuk varet vetëm nga truri ynë ose ndonjë pjesë tjetër e trupit tonë.

Ky komponent i dytë i supernaturalizmit është një mohimi i doktrinës së "fizikalizmit" në lidhje me mendjen. Një fizikalist do të pretendojë se nëse truri ndalon së funksionuari, nuk do të ketë asnjë vetëdije ose gjendje mendore, sepse mendja nuk është e ndarë nga truri ynë. Elementi i dytë i supernaturalizmit e mohon këtë.

Për shembull, një supernaturalist mund të argumentojë se ne kemi shpirtra dhe, më tej, se do të ishte e mundur që vetëdija të vazhdojë edhe pasi truri ynë të ndalojë së funksionuari, sepse vendi i vetëdijes gjendet në shpirtrat tanë.

Ose një supernaturalist mund të argumentojë se vetëdija është një forcë jo-fizike e shfrytëzuar nga truri ynë, por, në fund të fundit, e ndarë prej tij. Kjo do të krijonte hapësirë për përvoja vetëdijes në kohë kur truri ynë nuk është duke funksionuar dhe në vende shumë të largëta nga vendndodhja e kafkës sonë. Këto dy komponentë të supernaturalizmit shkojnë mirë së bashku. Nëse ne jemi në gjendje të kemi përvoja në parajsë, atëherë vetëdija duhet të jetë e ndarë nga truri dhe trupi ynë.

Shpesh, mbështetësit e pikëpamjes se përvojat afër vdekjes ofrojnë mbështetje për supernaturalizmin e shprehin këtë pikë shumë fort. Disa pretendojnë se përvojat afër vdekjes tregojnë se supernaturalizmi është pothuajse me siguri i vërtetë.

Për shembull, pas shqyrtimit të disa linjave të provave, Jeffrey Long përfundon:

Pas shqyrtimit të forcës së provave, jam plotësisht i bindur se ekziston një jetë pas vdekjes. . . . Studimi i NDERF [Fondacioni për Kërkimin e Eksperiencave të Afër Vdekjes] është studimi më i madh shkencor mbi eksperiencat e afër vdekjes ndonjëherë të raportuara, dhe ofron prova shkencore të jashtëzakonshme për realitetin e NDE-ve dhe mesazhin e tyre të qëndrueshëm për një jetë pas vdekjes.

Çdo një nga këto nëntë linja provash individualisht është një provë e rëndësishme për realitetin e eksperiencave të afër vdekjes dhe jetës pas vdekjes. Kombinimi i këtyre nëntë linjave provash është aq bindës sa besoj se është e arsyeshme të pranohet ekzistenca e një jete pas vdekjes. Unë me siguri e besoj këtë.⁶

Në kapitujt që pasojnë, do të shqyrtojmë disa nga këto linja dëshmish.

Metoda jonë, si pasardhës intelektualë të Sokratit, do të jetë të shqyrtojmë argumentet nga të gjitha anët dhe të arrijmë në thelb të gjërave, sa më mirë që të mundemi, duke përdorur arsyen dhe logjikën e informuar dhe me empati.

Ne e fillojmë diskutimin tonë, në Kapitullin 2, duke shqyrtuar dy përvoja të njohura afër vdekjes dhe se si ato mund të mendohet se gjenerojnë një argument kundër pikëpamjes fizikiste për mendjen. Ndryshe nga përvoja afër vdekjes së Eben Alexander, e përshkruar në këtë kapitull, këto janë shembuj të përvojave afër vdekjes që përfshijnë raporte mbi botën tonë të përbashkët. Ato janë një vend i mirë për të filluar hetimin tonë mbi pyetjen nëse kemi arsye të mira për të braktisur kuptimin tonë të zakonshëm për këtë botë dhe vendin tonë në të.

1. Aleksandri (2012a: 40–41).

2. Van Lommel (2013: 8). Për diskutime më të detajuara mbi modelet tipike të elementeve të përvojave afër vdekjes, shihni van Lommel (2010, 2013) dhe Holden, Greyson, dhe Kelly (2009).

3. Shihni van Lommel (2010, 2013) dhe Holden, Greyson, dhe Kelly (2009).

4. Me fjalë të tjera, ata nuk janë plot me “Malarkey”—emri fatkeq i djaloshit që së fundmi e tërhoqi historinë e tij për udhëtimin në parajsë në librin e tij të bashkautorës, Djaloshi që u Ktheu nga Parajsa. Për një tregim mbi këtë djalë që—mirë—NUK u kthye nga parajsa, shihni Dean (2015).

5. Për shembull, Long (2010) dhe Alexander (2012a) po bëjnë një version të këtij pretendimi. Van Lommel (2010, 2013) sugjeron këtë interpretim, por mund të pohojë se përvoja e afërt me vdekjen përvojat tregojnë se *Fizikizmi* jo-lokalizuar është shumë ndoshta i vërtetë (ne do të kthehemi në këtë pikëpamje në kapitullin 9)

6. Long (2010: 199, 200–201).

Kapitulli 2

Dy Eksperiencia të Njohura të Afër Vdekjes

Pam Reynolds ndjeu se po fluturonte jashtë majës së kokës së saj. Ajo qëndroi në sallën e operacionit për një kohë, duke dëshmuar punën e ekipit mjekësor që po përgatitej për operacionin në tru. Disa nga ato që pa e befasuan. Ata i rruan vetëm një pjesë të kokës dhe përgatitën zonën e saj të inguinales. Pse do ta bënë këtë? Dy anëtarë të ekipit mjekësor diskutuan vështirësinë që paraqisnin arteriet e saj të vogla. Shkalla e kockës kishte blade të ndërrueshme dhe, për veshin e saj, një tingull të pakëndshëm. Ndërkohë, sytë e saj ishin të lidhur me shirit dhe respiratori punonte, duke mbajtur trupin e saj të anestezuar në jetë ndërsa truri i saj ishte mbyllur. Elektroda të elektroencefalografit (EEG) të lidhura në kokën e saj nuk kapnin asgjë. Kufjet e formuara në veshët e saj lëshonin klikime të shpejta dhe të zhurmshme, të cilat truri i saj përfundimisht nuk i regjistroi më.

Ishte ndërsa gjithçka po ndodhte me trupin e saj, që Pam do të kujtonte më vonë, se ajo kishte një përvojë jashtëzakonisht të qartë—një përvojë që do të ndryshonte përjetësisht jetën e saj. Pas dëshmimit të personelit mjekësor që po përgatitnin trupin e saj, ajo u largua nga dhoma e operacionit për në një vend tjetër, e larë në dritë të ndritshme, dhe u takua me të afërm të ndjerë që komunikuuan me të pa fjalë. Pak me ngurrim, ajo përfundimisht u kthye në trupin e saj për të vazhduar jetën.

Me kalimin e kohës, u bë e qartë se gjërat që Pam Reynolds pa dhe dëgjoi në dhomën e operacionit—biseda për arteriet e saj, zhurma e thikës dhe forma e blade—vërtet ndodhën. Dhe megjithatë, nuk do të prisnim që dikush në gjendjen e Pam në atë kohë të ishte në gjendje të shihte ose dëgjonte ndonjë gjë. Si mund ta kuptojmë këtë? Një grua pa dhe dëgjoi gjëra ndërsa truri i saj po mbyllej për një formë radikale të operacionit në tru. Ajo dëgjoi një bisedë për arteriet e saj të vogla ndërsa zhurma e fortë e klikimeve po i hynte në veshë dhe asnjë ndjesi auditive nuk u regjistrua në matjet e marra nga truri i saj.

Si është e mundur kjo?

Përvoja të tjera afër vdekjes duken po ashtu të pabesueshme. Merrni parasysh rastin e njeriut me protezat e humbura. Ky pacient e ndoqi trupin e tij nga një vend mbi të, ndërsa po merrte CPR gjatë arrestit kardiak. Kur stafi i spitalit nuk arriti të gjente protezat e njeriut disa ditë më vonë, ai pa një nga infermieret që kishte asistuar në CPR-në e tij dhe i kujtoi asaj se kishte nxjerrë protezat dhe i kishte vendosur në një sirtar, ku ato duhet të ishin harruar më pas. Misteri i protezave të tij të humbura u zgjidh sepse ky pacient ishte në gjendje t'u tregonte stafit të spitalit se ku ishin vendosur ndërsa ai ishte në koma. Dhe ai ishte në gjendje t'u jepte këtë informacion sepse kishte parë procedurat gjatë arrestit të tij kardiak nga një pozicion jashtë trupit të tij. Si Pam Reynolds, përvoja afër vdekjes së këtij njeriu i ofroi atij detaje mbi botën që u konfirmuan nga të tjerët. Dhe po ashtu si Pam Reynolds, kjo përvojë dhe këto detaje ndodhën në një kohë kur nuk do të prisnim që ai të ishte në gjendje të shihte ose të përjetonte ndonjë gjë që po ndodhte rreth tij.

Është shumë e vështirë të kuptosh raste si këto në terma të pastër fizikë. Shpjegimi i zakonshëm i një përvoje auditive përfshin valët e zërit, membrane e veshit dhe trurin. Por si mund të shpjegojmë, në këto terma, përvojën auditive të Pam Reynolds që dëgjonte bisedën për arteriet e saj dhe zhurmën e saw-it? Nuk është aspak e qartë se si mund ta bëjmë këtë. Ajo kishte altoparlantë të formuar në veshët e saj që lëshonin klikime të shpejta dhe të zëshme, por ajo nuk raportoi se dëgjoi këto klikime. Nuk është e qartë se si ajo mund të kishte dëgjuar bisedën ose zhurmën e saw-it pa dëgjuar gjithashtu klikimet. Dhe megjithatë, ajo nuk raportoi se dëgjoi klikime, vetëm bisedën dhe zhurmën e saw-it.

Por ndoshta mund ta kuptojmë këtë në një mënyrë mjaft të thjeshtë. Ndoshta Pam Reynolds e dëgjoi klikimet, por thjesht nuk e mbajti mend se i kishte dëgjuar ato. Diferenca mes asaj që ajo mbajti mend se kishte dëgjuar, dhe kështu raportoi se kishte dëgjuar, dhe asaj që nuk e mbajti mend se kishte dëgjuar mund të ketë të bëjë me vëmendjen. Ajo i kushtoi vëmendje bisedës, por jo klikimeve, dhe kjo shpjegon pse ajo e mbajti mend njëren, por jo tjetrën. Megjithatë, kjo përgjigje nuk duket e bindshme. Le të pranojmë se vëmendja mund të luajë një rol në përcaktimin e asaj që ti mban mend dhe kështu çfarë raporton më vonë si përvojë. Megjithatë, nuk është e qartë se si Pam Reynolds mund të ketë dëgjuar bisedën në radhë të parë. Shpejtësia (11 deri në 33 klikime për sekondë) dhe volumi (90 deri në 100 decibel) i klikimeve duket se do ta pengonin atë të dëgjonte bisedën në radhë të parë. Pra, ka një problem për t'u zgjidhur edhe para se të apelojmë te vëmendja. Duke marrë parasysh zhurmën konkurruese të klikimeve, si mund ta shpjegojmë përvojën e Pam Reynolds që dëgjoi një bisedë me mjaft qartësi sa që më vonë ishte në gjendje ta raportonte atë në disa detaje?

Problemi mund të duket se qëndron në supozimin se ne duhet ta shpjegojmë përvojën e afërt me vdekjen të Pam Reynolds me burimet e pakta të botës fizike të njohur. Ndoshta duhet të zgjerohet horizontet tona dhe të pranojmë mundësinë se ka më shumë në realitet sesa thjesht materiali fizik që ne, së bashku me shkencëtarët, zakonisht e marrim për të përbërë botën përreth nesh. Ndoshta ndjenja auditive nuk është thjesht një çështje e valëve të zërit, membraneve tympanike dhe neuroneve. Çfarë nëse e marrim parasysh mundësinë që Pam Reynolds vërtet doli nga trupi i saj në majë të kokës? Çfarë nëse e marrim parasysh mundësinë që ajo ishte, për një kohë gjatë operacionit të saj, një vetëdije pa trup, diçka si një shpirt që fluturon? Në fillim, kjo vetëdije jo-fizike qëndronte jashtë trupit të saj në sallën e operacionit; më vonë, ajo udhëtoi përmes ndonjë dimensionit tjetër, së bashku me anëtarët e saj të ndjerë të familjes. Në fund, ajo u kthye përsëri në trupin e saj.

Nëse e marrim seriozisht supernaturalizmin, atëherë mund të shqyrtojmë mundësinë që vetëdija juaj nuk është domosdoshmërisht e varur nga trupi juaj—në veçanti, nga truri juaj—dhe kështu që mund të vazhdoni të keni përvoja kur jeni të ndarë nga trupi. Duket se duke pranuar supernaturalizmin, i japim vetes burimet shpjeguese për të kuptuar përvojat afër vdekjes si ajo e raportuar nga Pam Reynolds. Ajo vërtet e dëgjoi bisedën dhe zhurmën e saw-it, vërtet pa se çfarë ekipi mjekësor po bënte me trupin e saj, sepse ajo, si një vetëdije jo-fizike, ishte ndarë nga trupi për një kohë. Mund ta shpjegojmë rastin e njeriut me proteza të humbura në një mënyrë të ngjashme. Ai vërtet e pa infermieren që nxori protezat e tij dhe i vendosi në sirtar ndërsa trupi i tij po kalonte në CPR, sepse ai nuk ishte më i vendosur në atë trup. Ai po fluturonte afër tavanit, duke e përthithur gjithçka. Reflektimi mbi këto raste sugjeron se duhet ta marrim seriozisht supernaturalizmin. Në të vërtetë, mund të sugjerojë madje diçka më të fortë, se pikëpamja që gjithçka është fizike është iracionale. Me fjalë të tjera, përvojat afër vdekjes përvoja si ato të Pam Reynolds dhe të njeriut me protezat e humbura duket se mbështesin supernatyalizmin dhe flasin kundër fizikalisht.

Problemi kryesor këtu përqendrohet te koha. Aspekti kyç i këtyre përvojave afër vdekjes është se ato përfshijnë ngjarje që janë konfirmuar nga të tjerë se kanë ndodhur në momentin kur ato i janë dukur subjekteve të këtyre përvojave afër vdekjes. Biseda që Pam Reynolds dëgjoi duke kaluar duket se ndodhi gjatë përgatitjes së saj për operacion, dhe stafi mjekësor e konfirmoi se ajo ndodhi në atë kohë. Infermierja e mbante mend që kishte nxjerrë protezat e njeriut gjatë ringjalljes së tij, e cila ishte e njëjta kohë kur atij i dukej se po shihte gjërat nga jashtë trupit të tij. Këto përvoja afër vdekjes duket se mbështesin pretendimin se të paktën disa nga këto përvoja janë përvoja reale të vetëdijes që ndodhën në momentin kur pretendohet se ndodhën—një kohë në të cilën do të ishte e vështirë të kuptohej përvoja e vetëdijes në terma fizikë. Ato duken si përvoja reale të vetëdijes, sepse përfshijnë ngjarje reale që lidhen me trupat e subjekteve të tyre. Ato duket se kanë ndodhur në kohën kur pretendohet se ndodhën, sepse këto ngjarje janë të lidhura në mënyrë unike me atë kohë të veçantë. Biseda për venat e Pam Reynolds ndodhi vetëm një herë, gjatë kohës që ajo ishte nën anestezi; protezat e njeriut u hoqën dhe u vendosën në atë sirtar vetëm një herë, gjatë kohës së ringjalljes së tij.

Koha e dukshme e këtyre përvojave afër vdekjes është çelësi i një argumenti kundër fizikizmit, sepse duket se pengon disa shpjegime fizike mjaft të qarta. Për shembull, nuk është e besueshme që këta njerëz po ngatërrojnë një kujtim të kaluar me një përvojë të mëvonshme. Nëse ata ndonjëherë e kanë parë dhe dëgjuar këto gjëra, siç raportojnë, duhet të ketë ndodhur në këto kohë të veçanta—koha gjatë së cilës truri i tyre nuk duket se ishte në gjendje të funksiononte normalisht. Fakti që këto përvoja përputhen me atë që ndodhi në një kohë të caktuar gjithashtu duket se përjashton halucinacionet si një shpjegim të besueshëm. Ne nuk mendojmë për halucinacionet si përfaqësuese të realitetit, dhe këto përvoja afër vdekjes pasqyrojnë atë që ndodhi vërtet. Prandaj, pretendimi se Pam Reynolds ose burri me proteza ishin duke halucinuar dhe se kjo sh

Rastet e Pam Reynolds dhe të njeriut me proteza të humbura duket se paraqesin një sfidë të fuqishme ndaj pretendimit se mendja është krejtësisht fizike. Ndërsa funksionimi i trupave të tyre, dhe veçanërisht i trurit të tyre, ishte rëndë i dëmtuar, këta njerëz patën përvoja që përfshinin ngjarje që ndodhi vërtet. E dimë që këto ngjarje ndodhën sepse stafi mjekësor që punonte për të mbajtur këta njerëz në jetë e konfirmoi se ato vërtet ndodhën. Dhe e dimë që këto ngjarje ndodhën në një kohë kur nuk do të prisnim që këta pacientë të ishin në gjendje të kishin ndonjë përvojë të vetëdijshme fare. Mënyrat normale për të shpjeguar atë që shikohet dhe dëgjohet, në terma fizikë, nuk duken të përshtatshme në këto raste. Prandaj, shpjegimi i këtyre përvojave afër vdekjes duket se kërkon apelimin ndaj faktorëve jo fizikë, si një shpirt ose vetëdije e pa trup.

Në bazë të këtyre rasteve, ne shohim skicat e një argumenti bindës kundër fizikizmit dhe në favor të supernaturalisht. Së pari, kemi konfirmimin se të paktën disa përvoja afër vdekjes janë përvoja të vërteta të vetëdijes që ndodhin në momentin kur pretendohet se janë ndodhur. Së dyti, çdo shpjegim i plotë i këtyre përvojave afër vdekjes duhet të apelojë te ajo që është jo-fizike. Kjo nënkupton se nuk është gjithçka fizike, dhe, në veçanti, se mendja nuk është krejtësisht fizike. Ky argument është me të vërtetë shumë joshës.⁵ Por, siç do të argumentojmë në Kapitujt 3 dhe 4, duhet të rezistohet ndaj tundimit..

1 Për detaje dhe diskutime mbi rastin e Pam Reynolds, shihni Williams (2014) dhe Holden (2009).

Për diskutimin e këtij rasti, shihni van Lommel et al. (2001) dhe van Lommel (2010, 2013). Nuk na tregohet emri i këtij burri.

3 Për një pretendim të ngjashëm në lidhje me rëndësinë e vëmendjes, megjithëse në një kontekst paksa ndryshe, shih van Lommel (2013: 19–20).

4 Shih Holden (2009: 198). Në këtë kohë, kohën e bisedës, truri regjistroi përshtypje auditive nga klikimet. Prandaj, nuk është e drejtë të thuhet se nuk kishte asnjë shenjë të mundësisë së përvojës auditive në këtë kohë. Enigmat janë këto: Si është e mundur që ajo të kishte dëgjuar bisedën fare? Dhe si është e mundur që ajo nuk e përjetoi dëgjimin e klikimeve? Për diskutimin e mundësisë që Pam Reynolds mund të dëgjonte pavarësisht kufjeve dhe klikimeve, shih Woerlee (2011).

5 Shihni Mitchell-Yellin dhe Fischer (2014) për një diskutim të zgjeruar kritik mbi versionin e këtij argumenti të gjetur te van Lommel (2013).

Kapitulli 3

Kur Saktësisht ndodhin Eksperiencat e Afër Vdekjes?

Është koha për këtë. Ne nuk dyshojmë për sinqeritetin e shumë atyre që raportojnë për përvoja afër vdekjes, as nuk dyshojmë se shumë përvoja afër vdekjes janë përvoja reale. Megjithatë, ne mendojmë se ka hapësirë për të dyshuar se subjektet e përvojave afër vdekjes vërtet e patën këtë përvojë në momentin kur iu duk se e kishin. Për aq sa dimë, është e mundur që në çdo rast, duke përfshirë rastet e Pam Reynolds dhe njeriut me proteza të humbura, secili prej tyre kishte një përvojë sikur ishte në një kohë kur, në të vërtetë, përvoja ishte realizuar në një kohë më vonë. Ky pikë lidhur me kohën hedh dyshim mbi premisën e parë në argumentin kundër fizikizmit të skicuar në fund të [Kapitullit 2](#): pretendimi se kemi konfirmim që të paktën disa përvoja afër vdekjes janë përvoja reale të vetëdijes që ndodhin në momentin kur pretendohet se kanë ndodhur.

Ky lloj fenomeni nuk është i pazakontë. Një ëndërr mund të duket sikur ka zgjatur për orë, kur në të vërtetë proceset në tru kanë zgjatur vetëm një kohë të shkurtër (ndoshta koha pikërisht para se të zgjohesh). Dhe dikush mund të zgjohet me përshtypjen se ëndrra e tij ndodhi në fillim të natës, kur në të vërtetë ndodhi në momentet para agimit. Halucinacionet, madje edhe ato të shkaktuara nga disa droga, ofrojnë një shembull tjetër të përputhjes së dukshme të një përvoje që devijon nga koha reale kur ndodhi. Koha e një halucinacioni mund të duket shumë më e gjatë ose më e shkurtër se sa është në të vërtetë. Një udhëtim me LSD mund të duket se zgjat vetëm disa minuta, kur në realitet zgjati për orë.

Mundësia e një difference midis kohës reale dhe asaj të perceptuar për këto lloj përvojash, vetë, nuk paraqet asnjë sfidë për fizikizmin.

Merrni parasysh se çfarë mund të thotë fizikisti për ëndrrat. Le të supozojmë se aktiviteti i trurit mbështet dhe madje prodhon plotësisht përvojat tuaja të natës gjatë ëndrrave. Është e mundur që ky aktivitet i trurit të ndodhë në minutat e pakta para se të zgjoheni, ndërsa truri juaj po përgatitet për ditën, edhe pse mund t'ju duket se ëndrrat tuaja ndodhën gjatë një periudhe të zgjatur kohore. Mund të duket sikur një ëndërr zgjati gjithë natën, edhe nëse ndodhi vetëm një kohë të shkurtër para se të zgjoheshit. Ashtu siç mund të jetë e ndryshme koha e dukshme e një ëndrrës dhe koha e shkaktarëve të saj, ashtu mund të jetë e ndryshme koha e dukshme e një përvoje afër vdekjes nga koha e shkaktarëve të saj. Një përvojë afër vdekjes që një person e përjetoi si ndodhur në një kohë të caktuar mund të ketë ndodhur në një tjetër.

Për më tepër, mundësia e një difference midis kohës reale dhe asaj të perceptuar për një përvojë ka implikime për cilat shkaktarë duken të besueshëm. Është e mundur që koha reale e një përvoje afër vdekjes të mos ishte gjatë krizës së një episodi afër vdekjes, por në një kohë kur aktiviteti i fortë i trurit ishte padyshim i mundshëm—për shembull, kur aktiviteti i trurit të personit po rritej pas një procedure mjekësore serioze. Koha reale e kësaj përvoje do të paraqiste atëherë asnjë vështirësi për ta shpjeguar atë në terma të aktivitetit të trurit. Dhe kjo mbetet e vërtetë edhe nëse koha e dukshme e përvojes ishte një periudhë gjatë së cilës funksionimi i trurit ishte rëndë i dëmtuar.¹

Një pikë e fundit. Koha e dukshme e ngjarjeve të paraqitura në një përvojë, si një ëndërr, mund të jetë ndryshe nga koha reale e atyre ngjarjeve. Për shembull, mund të përjetosh përsëri një moment nga rinia jote duke ëndërruar për të. Ky ngjarje i paharrueshëm mund të ketë ndodhur në të vërtetë dekada përpara se ta përjetosh (përsëri) në ëndërrën tënde. Dhe megjithatë, ëndërrat e tua e paraqesin atë si duke ndodhur tani. Është e mundur që ngjarjet e paraqitura në një ëndërr të duken sikur ndodhën në një kohë, kur në të vërtetë ndodhën në një kohë tjetër. Nuk duket të ketë ndonjë arsye të mirë për të menduar se e njëjta gjë nuk mund të thuhet për përvojat afër vdekjes. Kjo hap hapësirë për shpjegime të caktuara të përvojave afër vdekjes që nuk ishin të dukshme në shikim të parë. Merrni parasysh njeriun me protezat e dhëmbëve të humbura. Ai raportoi se pa çfarë po ndodhte me trupin e tij ndërsa po i jepnin ndihmën e parë dhe ishte në gjendje të përshkruante saktësisht aspekte të trajtimit të tij dhe pamjet e atyre që e trajtonin. Kjo e bën të duket sikur ai duhet të ketë pasur një përvojë vizuale të vetëdijshme gjatë kohës kur ishte në arrest kardiak. Dhe kjo ishte, në të vërtetë, si e përjetoi ai gjërat. I dukej se po i shihte këto gjëra në të njëjtën kohë që ishte në një gjendje kërcënuese për jetën. Por sapo e njohim se koha në të cilën i dukej se po i shihte këto gjëra mund të mos ketë qenë koha në të cilën ai në të vërtetë kishte përvojën e të parit të tyre, ne hapim mendjet tona për një kuptim alternativ.

Është e mundur që njeriu me protezat e humbura të ketë ndërtuar përvojën e tij unike vizuale nga burime jo vizuale ndërsa po i nënshtrohej reanimacionit kardiopulmonar. Ai ishte në spital për disa ditë, kështu që ndoshta u bë i njohur me fytyrat e shumë prej stafit mjekësor që punonte atje. Është e mundur që ai pati një lloj përvojë vizuale ndërsa ishte në spital dhe më pas e interpretoi saktësisht fytyrat e disa prej atyre që i dhanë reanimacion. Është gjithashtu e mundur që ai ishte në gjendje të raportonte për atë që ndodhi me protezat e tij pa e parë ndonjëherë atë që në të vërtetë ndodhi me to. Ndoshta ai pa protezat e pacientëve të tjerë që hiqeshin dhe vendoseshin në vende të ngjashme. Ose ndoshta, ndërsa ishte pa ndjenja, ai regjistroi ndjenjën e heqjes së protezave dhe tingullin e sirtarit që hapet dhe protezat që vendosen brenda tij. Pas rikthimit në vetëdije, ai mund të ketë (nënndërgjegjshëm) lidhur këto ndjesi, të regjistruara ndërsa ishte pa ndjenja, në tregimin që i dha infermieres. Mund të ketë qenë jashtëzakonisht fatlum që tregimi që ai lidhte më vonë, ndonëse jo krejtësisht rastësisht i saktë, rezultoi të ishte i vërtetë. Asnjë nga këto mundësi nuk përjashtohet nga fakti se përmbajtja e përvojës së tij afër vdekjes u konfirmua nga infermierja.

Ne po kontestojmë pretendimin se përvojat afër vdekjes tregojnë se është jashtëzakonisht e mundshme që natyralizmi është i vërtetë. Ne nuk po përpiqemi të provojmë se llojet e skenarëve alternativë të përshkruar më sipër në të vërtetë ndodhën. Përkundrazi, pika jonë është se, duke marrë parasysh këto mundësi, nuk duket jashtëzakonisht e mundshme që e vetmja ose më e mira shpjegim për këto përvoja nënkupton natyralizmin. Të paktën, ne duhet t'i japim mundësisë së shpjegimeve fizike vëmendje serioze—më shumë vëmendje se sa merr në literaturën mbi përvojat afër vdekjes.

Ne mendojmë se vëmendja ndaj mundësive të ndryshme të neglizhuara hap mënyra interesante për të interpretuar përvojën e shumë diskutuar afër vdekjes së Pam Reynolds gjithashtu. Ajo raportoi se dëgjoi bisedën për madhësinë e venës së saj, por nuk raportoi se dëgjoi klikimet që i ishin injektuar në veshë me decibel më të larta se ato që ndodhin në një bisedë normale. Në këto rrethana, do të ishte e pabesueshme nëse ajo do të ishte në gjendje të dëgjonte bisedën me mjete normale. Është edhe më e pabesueshme, duke marrë parasysh se ajo nuk raportoi se dëgjoi kliket.⁴

Megjithatë, nuk duket e arsyeshme të supozohet se këto tinguj janë regjistruar diku në trurin e Pam Reynolds dhe se vetëm disa prej tyre u sollën në vetëdijen e saj të vetëdijshme pasi funksionimi i trurit të saj u rikuperua. Kjo do të thotë se ajo mund të ketë, në një kohë më vonë, u bërë e vetëdijshme për përshtypjet auditive që truri i saj mori, në një kohë më të hershme, dhe që ajo nuk i përjetoi në atë kohë më të hershme. Dhe është e mundur që ajo nuk e raportoi tingullin e klikimeve sepse ato nuk i erdhën në vëmendjen e saj të vetëdijshme në atë kohë më vonë, megjithëse tingujt e bisedës e bënë këtë. Ne nuk po propozojmë diçka misterioze këtu. Kjo lloj gjëje ndodh vazhdimisht. Po kthehesh në shtëpi nga puna, ashtu siç bën çdo ditë, duke ndjekur rrugën tënde të zakonshme, duke dëgjuar stacionin tënd të zakonshëm të radios, në autopilot. Kur arrin në shtëpi, gruaja jote të pyet për aksidentin e tmerrshëm para zyrës postare. Është në të gjitha lajmet e mbrëmjes. Në fillim, e shikon atë me një shikim bosh. Cili aksident? Pastaj dritat që ndizen dhe mbyllja e korsisë të rikthehen në mendjen tënde. Tani e kujton se e ke parë atë, megjithëse nuk ishte i vetëdijshëm për këtë në atë moment. Ishit i humbur në mendime ose i përthithur nga kënga në radio. Tani që po e mendon, aksidenti duhet të ketë qenë i keq. Shumë trazira. Sigurisht, nuk e mban mend çdo gjë që kalove në rrugën për në shtëpi, vetëm disa nga ato që janë të rëndësishme, duke marrë parasysh pyetjen e gruas tënde. Nëse ajo do të kishte pyetur për çmimin e benzinës në stacionin poshtë rrugës, ndoshta do të ishte në gjendje ta kujtoje atë gjithashtu. Por ajo nuk pyet, dhe as ti. Edhe nëse numrat në shenjë u regjistruan, nuk ke arsye të mbash mend ata.

Në thelb, e njëjta gjë mund të ketë ndodhur në rastin e Pam Reynolds. Ngjarjet u regjistruan në trurin e saj nën radarët e saj të vetëdijshme, dhe ajo më vonë i kujtoi disa prej tyre sepse ishin të rëndësishme. Por ka një ndryshim thelbësor midis dy rasteve. Me sa duket, ju keni përvoja gjatë drejtimit, madje edhe në modalitetin autopilot. Ajo që ju kujtoni se keni parë përpara zyrës postare nuk ishte thjesht diçka që u regjistrua në trurin tuaj dhe më vonë erdhi në vetëdijen tuaj. Ishte një përvojë që nuk ishit të vetëdijshëm se e kishit në momentin kur e kishit. Por nuk duhet të supozojmë se Pam Reynolds kishte ndonjë përvojë ndërsa truri i saj po përgatitej për operacion. Përkundrazi, ne po sugjerojmë se truri i saj regjistroi disa ndjesi auditive në atë kohë. Dhe ne po e ndajmë këtë midis, nga njëra anë, të pasurit një përvojë auditive dhe, nga ana tjetër, ndjesive auditive që regjistrohen në trurin e një personi. Ndërsa rasti i drejtimit për në shtëpi në modalitetin autopilot tregon se ka diçka mjaft të njohur në interpretimin tonë të sugjeruar të rastit të Pam Reynolds, dy rastet nuk janë saktësisht të ngjashme. Të dy përfshijnë kujtimin e një përvoje që nuk u regjistrua në vetëdije në momentin kur ndodhën ngjarjet e përfaqësuara në përvojë. Por, ne po sugjerojmë, rasti i Pam Reynolds mund të mos përfshijë fare një përvojë në momentin kur ndodhën ngjarjet.

Ne nuk po e ngremë mundësinë që Pam Reynolds ishte e vetëdijshme në momentin kur u zhvillua biseda. Përkundrazi, ne po e ngremë mundësinë që, edhe pse ajo ishte e pavetëdijshme, përshtypjet akustike mund të kenë regjistruar ende, dhe ato mund të kenë arritur në vetëdijen e saj më vonë.⁵ Ndoshta, siç duket e mundshme në rastin e burrit me protezat e humbura, raporti i saj ishte përgatitur pas ngjarjeve nga të dhëna që ajo kishte marrë, por për të cilat nuk ishte e vetëdijshme në momentin kur i kishte marrë. Duket e mundshme që ajo mund të ketë ndërtuar përvojën e vetëdijshme të afër-vdekjes që më vonë raportoi, nga të dhëna që regjistruan në trurin e saj, por që në momentin kur u regjistruan, nuk ishte diçka që ajo e kishte përjetuar. Dhe megjithatë, kjo përvojë e përgatitur pas ngjarjeve mund të ketë përfaqësuar ngjarje që në të vërtetë ndodhën.

Çfarë ilustron rasti i Pam Reynolds është mundësia që dikush mund të raportojë një përvojë auditive të vetëdijshme në një kohë më vonë se sa sistemi auditiv e mori atë.⁶

Kjo do të ishte një shembull i një përvojë të vetëdijshme që krijohet në një mënyrë të pazakontë, e cila megjithatë përfshin mekanizmat fizikë normalë. Sepse mekanizmat e zakonshëm janë të përfshirë në proces, saktësia e përvojës nuk do të duket misterioze. Ne mund të kuptojmë pse dikush mund të raportojë se dëgjon tinguj që kanë origjinën në ngjarje reale që kanë lënë përshtypje auditive në trurin e tij. Mund të jetë misterioze pse këto përshtypje nuk u regjistruan menjëherë në vetëdije. Pse ajo u bë e vetëdijshme për këto tinguj vetëm në një kohë më vonë? Ose mund të jetë një mister pse disa përshtypje u regjistruan në vetëdije ndërsa të tjerat jo. Ne mund të pyesim pse Pam Reynolds raportoi bisedën, por jo klikimet. Por këto janë mistere të ndryshme nga pse përvoja e vetëdijshme përputhej me realitetin. Megjithatë ato mund të duken të çuditshme, shpjegime fizike si këto nuk duken të pamundura. Për më tepër, dhe ky është një pikë në të cilën do të kthehemi në kapitujt e mëvonshëm, ato me siguri nuk duken as më të çuditshme se shpjegimet që invokojnë një vetëdije të pa trup. Përballë zgjedhjes për të shpjeguar përvojën afër vdekjes së Pam Reynolds në terma të funksionimit të pazakontë të mekanizmave fizikë të njohur ose në terma të një vetëdijeje të pa trup, duket e arsyeshme të preferohet e para.

Këto shpjegime potenciale fizike të përvojave afër vdekjes së Pam Reynolds dhe të njeriut me proteza të humbura kanë lidhje me argumentin kundër fizikizmit që skicuam në Kapitullin 2. Ky argument fillon me pretendimin se kemi konfirmim që të paktën disa përvoja afër vdekjes janë përvoja reale, të vetëdijshme që ndodhin kur subjektet e tyre mendonin se kishin ndodhur. Rastet si ato të Pam Reynolds dhe të njeriut me proteza të humbura supozohet se ofrojnë mbështetje për këtë pretendim. Ne e kemi vënë këtë në dyshim duke sugjeruar mënyra në të cilat mund të kuptojmë se si ndodhën këto përvoja, pa supozuar se ndodhën kur dukeshin se ndodhnin. Ne kemi sugjeruar, në veçanti, se mund të ketë qenë e mundur që truri i këtyre njerëzve të regjistronte informacion në një moment, dhe pastaj ata të kujtonin se kishin pasur një përvojë të vetëdijshme të bazuar në këtë informacion të ruajtur. Ndoshta truri i Pam Reynolds regjistroi ndjesi auditive që kodonin bisedën për venat e saj në momentin kur ndodhi biseda. Në atë kohë, truri i saj po përgatitej për operacion dhe kështu nuk po funksiononte plotësisht, por gjithashtu nuk ishte ende i zbrazur nga gjaku dhe kështu nuk ishte plotësisht jo-funksional as. Ndoshta, në një kohë më vonë, ajo e përmbledhi një përvojë të vetëdijshme të dëgjimit të kësaj bisede, dhe i dukej se e kishte këtë përvojë në momentin kur ndodhën ngjarjet. Nëse kjo është një mundësi e gjallë, siç kemi argumentuar, atëherë raporti i saj për të pasur një përvojë në një kohë kur truri i saj nuk po funksiononte plotësisht nuk mbështet pretendimin se ajo ishte e aftë për përvojë të vetëdijshme në atë kohë. Argumenti kundër fizikizmit ka filluar keq.

Por ne e njohim se propozimi ynë mund të mos e zgjidhë çështjen. Nëse truri i Pam Reynolds nuk po funksiononte gjatë operacionit të saj, si mund të regjistronte ndjesi auditive fare? Edhe nëse supozojmë se truri i saj nuk po funksiononte në një nivel që do të mbështeste përvojën e vetëdijshme, propozimi ynë ka kuptim vetëm mbi supozimin se truri i saj po funksiononte në njëfarë shkalle. Por përshkrimi i rastit përfshin pretendimin se truri i saj nuk po funksiononte fare. Ne do të vazhdojmë të shqyrtojmë meritat e këtij përgjigjeje në [Kapitullin 4](#).

1 Për një shprehje të bukur të këtij pretendimi, shihni Sacks (2012b).

2 Me interes, përshkrimi që jep van Lommel për përvojën e afërt me vdekjen të këtij burri është nga goja e infermieres. Për më tepër, infermierja nuk i atribuon pacientit raportin për ta parë atë (infermierja) duke u marrë me protezat e tij dentare. Infermierja thotë se pacienti raportoi se pa trupin e tij duke u nënshtruar CPR dhe e citoi pacientin duke i treguar asaj se çfarë bëri me protezat e tij dentare. Por ai nuk e citon pacientin duke thënë se pa infermierin që i hiqte protezat dhe i vendoste diku. Shihni van Lommel et al. (2001: 2041) dhe van Lommel (2013: 18–19).

3 Kjo është gjithashtu, natyrisht, për të trajtuar konfirmimin e infermieres si të vërtetë. Nga rrëfimi i dhënë nga van Lommel, është e mundur që infermierja të ketë përshtatur kujtesën e tij për ngjarjet me raportin e dhënë nga pacienti disa ditë më vonë. Kjo ngre çështje në lidhje me metodat me të cilat përmbajtjet e përvojave të raportuara të afërmorteve do të verifikohen.

4 Shih Holden (2009: 198–199); dhe Woerlee (2011).

5 Kështu, pika që po bëjmë këtu është ndryshe nga ajo e shprehur, për shembull, nga Woerlee (2010). Për këtë arsye, ajo nuk është subjekt i të njëjtës kritikë, e ofruar si përgjigje ndaj artikullit të Woerlee, nga Smit dhe Rivas (2010).

6 Greyson et al. (2009: 229–230) citojnë disa autorë të tjerë që shprehin një pikëpamje të ngjashme në lidhje me përvojat jashtë trupore.

Kapitulli 4

A duhet të shpjegohen përvojat afer vdekjes nga e mbinatyrshmja?

Premisa e dytë e argumentit kundër fizikalisht thotë se çdo shpjegim i plotë i këtyre përvojave afer vdekjes duhet të apelojë në atë që është jo-fizik. Kjo është një pretendim shumë i fortë, në të vërtetë. Nuk thotë, për shembull, se duket se ka arsye të mira për të apeluar në atë që është jo-fizik. Bën një deklaratë guximtare se ne duhet ta bëjmë këtë. Dhe nuk thotë thjesht se ne duhet ta bëjmë këtë në disa, apo madje në shumë raste. Përkundrazi, ky pretendim me guxim pohon se ne duhet ta bëjmë këtë në të gjitha rastet e përvojave afer vdekjes. Kjo është në të vërtetë pohimi i mbështetësve të argumentit kundër fizikalisht, si Eben Alexander dhe Jeffrey Long (ndër shumë të tjerë). Reflektimi mbi përparimin e shkencës dhe kuptimin tonë të botës fizike duhet ta vërë në dyshim këtë pretendim. Përparimi i shkencës është i dukshëm edhe nga njohja jonë më e thjeshtë me historinë e ideve. Njëherë mendonim se bota ishte e sheshtë dhe se dielli orbitonte rreth nesh. Tani e dimë ndryshe. Lista e gjërave që dikur i merrnim si të vërteta dhe tani i konsiderojmë si fikcion është e gjatë—dhe po rritet! Shkenca është një sipërmarrje e ndërtuar mbi një metodë testimi të pretendimeve mbi botën e dukshme përreth nesh.

Është mjeti më i mirë i disponueshëm për të ndjekur njohuritë mbi botën fizike, pjesërisht sepse është kaq i mirë në zbardhjen e deklaratave tona të gabuara mbi çështjet e faktit. Dhe nuk ka asnjë arsye për të menduar se do të jetë më i butë me trupin tonë aktual të supozuar të njohurive sesa ka qenë me trupat e supozuara të njohurive që strukturojnë kuptimin e botës nga paraardhësit tanë. Megjithatë kemi gabimet e tyre për të mësuar, nuk kemi asnjë arsye për të menduar se kemi arritur në fundin absolut të gjërave. Kuptimi i botës fizike është një projekt në vazhdim, dhe duhet të presim të vazhdojmë të fitojmë njohuri të reja gjatë gjithë kohës. Çdo besim që kemi në gjendjen tonë aktuale të kuptimit duhet të jetë i zbutur nga njohja e vendit tonë në zinxhirin e vazhdueshëm të avancimit shkencor. Një pikë tjetër e përgjithshme vjen shpejt pas kësaj deklaratë mbi përparimin shkencor. Duhet të jemi të kujdesshëm, jo vetëm për atë që e marrim si fakt, por gjithashtu për pritjet tona mbi atë që mund të zëvendësojë kuptimin tonë aktual.

Ndoshta nuk jemi në një pozicion të veçantë për të parashikuar se ku do të na çojë marshimi i njohurive. Çdo parashikim që bëjmë tani është domosdoshmërisht i bazuar në trupin e fakteve të supozuara që kemi në dispozicion. Sepse ajo që ne e marrim si fakte mund të jetë e gabuar, parashikimet e bazuara mbi to gjithashtu mund të jenë të gabuara. Ashtu siç duhet të kufizojmë besimin tonë në trupin aktual të njohurive, duhet gjithashtu të kufizojmë besimin tonë në pritjet për atë që do ta zëvendësojë atë.

Këto reflektime duhet të hedhin dyshime serioze mbi pretendimin se çdo shpjegim i plotë i përvojave afër vdekjes duhet të apelonte te ajo që është jo-fizike. Kjo kërkesë pasqyron të njëjtin krenari që historia na këshillon të shmangim. Edhe nëse trupi ynë aktual i njohurive shkencore nuk është në gjendje të shpjegojë përvojat afër vdekjes në terma fizikë, kjo nuk do të thotë se nuk është e mundur të ketë një shpjegim të tillë. Do të ishte mirë të mësojmë nga e kaluara dhe të shmangim shpalljet kaq të forta. Nuk duhet ta hedhim poshtë, pa menduar, mundësinë që përparimi në të ardhmen mund të na lejojë të ofrojmë shpjegime shkencore për gjëra që aktualisht nuk mund t'i kuptojmë brenda paradigmes shkencore që mbizotëron. Ekzistojnë disa mënyra të veçanta në të cilat mund të presim që kuptimi ynë shkencor i vetëdijes, dhe për pasojë aftësia jonë për ta shpjeguar atë në terma fizikë, do të përmirësohet me kalimin e kohës. Filloni me metodat tona të matjes dhe vëzhgimit të aktivitetit të trurit. Ndoshta shumica prej nesh janë të njohur me akronimet e ndryshme që emërtojnë metodat me të cilat aktualisht jemi në gjendje të masim funksionimin e trurit tonë—siç është PET. (tomografia me emision pozitron, e cila mat emetimet e pozitronëve), EEG (elektroencefalogram, e cila mat aktivitetin elektrik), dhe fMRI (imazhim me rezonancë magnetike funksionale, e cila tregon rrjedhën e gjakut). Ne i përdorim këto mjete mjaft shpesh dhe për qëllime të ndryshme. Por nuk kemi qenë gjithmonë në gjendje ta bëjmë këtë. Teknikat tona janë rritur në numër dhe përmirësuar në cilësi, veçanërisht gjatë dekadave të fundit. Duke marrë parasysh shumë ndjekje në të cilat këto teknika janë të vlefshme, duhet të presim që ato të vazhdojnë të përmirësohen. Pa dyshim, do të krijojmë versione më të sakta të teknologjive aktuale dhe do të shpikim teknologji të reja gjithashtu. Ashtu si metodat që përdorim aktualisht na kanë lejuar të mësojmë shumë më tepër rreth trurit sesa kemi ditur ndonjëherë ose kemi pritur të dimë, metodat që do të përdorim në të ardhmen duhet të zbulojnë njohuri të reja. Në disa raste, mund të jemi në gjendje të ofrojmë supozime të arsyeshme për atë që do të jetë kjo njohuri e re, por gjithashtu duhet të presim befasi. Nuk mund të parashikojmë se ku do të na çojnë përpjekjet tona ndërsa mësojmë më shumë rreth mënyrës se si funksionon truri ynë.

Është e mundur, dhe duket mjaft e mundshme, që të mësojmë se metodat tona aktuale për matjen e aktivitetit të trurit janë të cekëta, duke kapur aktivitetin vetëm mbi një prag të caktuar. Kjo ngre mundësinë që të gjejmë se metodat tona aktuale janë të paafta për të kapur të gjithë aktivitetin e trurit, ose madje të gjithë aktivitetin e trurit që është relevant për përvojën e vetëdijes. Mund të zbulojmë se në disa nga ata pacientë që menduam se kishin humbur të gjitha funksionet e trurit, në të vërtetë truri i tyre po funksiononte në një nivel të padetektueshëm nga metodat tona aktuale. Në veçanti, është e mundur që kjo të jetë e vërtetë për pacientët që kishin përvoja afër vdekjes. Kjo është një arsye e mirë për skepticizëm ndaj pretendimit të guximshëm se një shpjegim fizikist i përvojave afër vdekjes është i pamundur.

Disa kërkime të fundit mbi proceset e trurit në kohën afër vdekjes së një individi ofrojnë arsye të tjera për të menduar se është e nxituar të përfundojmë, nga perspektiva e njohurive tona aktuale, se shpjegimet fizike të përvojave afër vdekjes nuk janë të arritshme. Ka disa prova që, përveçse të jenë më pak aktive gjatë arrestit kardiak, truri mund të jetë më aktiv në atë kohë sesa zakonisht. Kjo sugjeron se është e gabuar të supozojmë se thjesht sepse ndodhemi në arrest kardiak ose në ndonjë gjendje tjetër afër vdekjes, truri ynë nuk funksionon në një mënyrë që do të mbështeste në mënyrë të besueshme përvojën e vetëdijes. Ky është një shembull konkret se si përparimi shkencor mund të minojë supozitat e zakonshme mbi proceset fizike që potencialisht janë të rëndësishme për shpjegimin e përvojave afër vdekjes. Kjo sugjeron se nuk duhet të supozojmë se truri i pacientëve me arrest kardiak, siç është rasti i burrit me protezat e humbura, nuk është funksional.

Për të përmbledhur, ekziston një linjë mendimi joshëse që shkon kështu. Disa njerëz raportojnë se kanë përjetuar ngjarje të vetëdijshme që vërtet kanë ndodhur në një kohë kur truri i tyre duket se nuk po funksiononte. Sepse shpjegimet fizike të përvojës së vetëdijshme do të lidhen me aktivitetin e trurit, nuk ka shpjegime fizike për këto përvoja. Ne duhet të apelojmë te diçka jo-fizike për të shpjeguar këto fenomene. Prandaj, fizikalishti është i gabuar—mendja nuk është krejtësisht fizike.

Ky linjë mendimi është e gabuar për disa arsye. Së pari, pohimi se këta njerëz kishin përvoja të vetëdijshme në kohë kur trutë e tyre nuk ishin duke funksionuar (ose nuk funksiononin mjaftueshëm për të mbështetur përvojën e vetëdijshme) nuk është i justifikuar. Një shqetësim rreth këtij pohimi ka të bëjë me kohën e përvojës. Është të paktën e mundur që Pam Reynolds dhe burri me proteza të humbura të kenë përmbledhur përvojat e vetëdijshme që përbëjnë përvojat e tyre afër vdekjes në një kohë pas ngjarjeve që përfaqësohen në përvojat e tyre që ndodhi në të vërtetë. Thjesht nuk është e qartë se këto janë raste të përvojave të vetëdijshme që ndodhën në një kohë kur funksionimi i trurit ishte i dëmtuar. Është e mundur që këta pacientë patën përvojat e raportuara pasi u shëruan plotësisht nga ndërhyrjet mjekësore ose ndërsa trutë e tyre po riktheheshin në funksion, për ta thënë ndryshe. Por atyre iu duk se kishin këto përvoja në një kohë më të hershme, ndërsa ishin në mes të procedurave të tyre mjekësore përkatëse. Koha e dukshme e këtyre përvojave mund të duket e saktë për ta, dhe për ne të tjerët, sepse përmbajtja e përvojave të tyre përfaqëson ngjarje që ndodhën në këtë kohë më të hershme. Por kjo dukje mund të jetë mashtruese. Ka një arsye të dytë për t'u shqetësuar rreth pohimit se këto ishin përvoja të vetëdijshme që ndodhnin në kohë kur funksionimi i trurit të këtyre pacientëve ishte i dëmtuar. Edhe nëse trutë e këtyre njerëzve nuk ishin duke funksionuar në nivele të afta për të mbështetur përvojën e vetëdijshme në disa kohë, trutë e tyre mund të kenë funksionuar ende në njëfarë shkalle. Dhe kjo hap mundësinë që trutë e tyre ishin në gjendje të regjistronin informacion që njerëzit mund ta kujtonin më vonë në formën e përvojave të vetëdijshme të kujtuara. Kjo është lajm i keq për kritikët e fizikizmit. Sepse nëse trutë e këtyre pacientëve ishin duke funksionuar kur patën përvojat e tyre afër vdekjes, atëherë nuk ka ndonjë problem të veçantë për të shpjeguar këto përvoja në terma fizikë. Ka një paralel këtu me situatën në të cilën aktiviteti i trurit që mbështet ëndrrat ndodh pak para se një individ të zgjohet, megjithëse ëndrra duket se ndodh për një periudhë më të gjatë kohe. Në përgjithësi, duhet të jemi të kujdesshëm kur bëjmë pretendime në lidhje me momentin kur ndodhi një përvojë e vetëdijshme, bazuar në atë që iu duk subjekti i përvojës. Nuk ka asnjë arsye për ta hedhur këtë kujdes në erë në rastet e përvojave afër vdekjes.

Arsyetimi përfundimtar që kjo linjë mendimi është e gabuar është se nuk merr parasysh në mënyrë adekuate përparimin e shkencës. Ajo mbështetet në një besim të paarsyeshëm në aftësinë tonë për të matur aktivitetin e trurit. Kritiku i fizikizmit pohon se në momentet kur këtyre njerëzve u dukej se po përjetonin eksperiencat të vetëdijshme që përfaqësonin atë që po ndodhte me trupat e tyre në spital, kishte aktivitet të pamjaftueshëm të trurit për të mbështetur eksperiencën e vetëdijshme. Ndoshta kjo duket si një gjë e arsyeshme për t'u thënë, duke marrë parasysh njohuritë tona aktuale rreth aktivitetit të trurit dhe aftësinë tonë aktuale për ta matur atë. Por megjithëse metodat tona mund të duket e avancuar nga perspektiva jonë aktuale, por kjo nuk do të thotë se nuk do të duket e papërpunuar kur të kthehemi pas dhe të shohim ato pas zbulimeve të reja. Duket mjaft e arsyeshme të lejohet mundësia që teknologjitë e ardhshme do të jenë në gjendje të zbulojnë funksionimin e trurit në raste kur teknologjitë aktuale na thonë se nuk ka asgjë. Pra, është të paktën e mundur që trurit e atyre që kanë përjetuar afër vdekjes vërtet janë aktivë në momentet kur ata mendojnë se kanë përvoja të vetëdijshme. Përsëri, mund të mos ketë ndonjë problem të veçantë për të shpjeguar përvojat e tyre afër vdekjes në terma fizikë. Prandaj, është e nxituar të përfundohet, siç pretendon premisa e dytë e argumentit kundër fizikizmit, se ne duhet të apelojmë te e papërfytyrueshmja për të shpjeguar këto përvoja afër vdekjes.

Kaq për argumentin në favor të supernaturalizmit dhe kundër fizikalizmit, i skicuar në fund të [Kapitullit 2](#). Nëse ai argument do të ishte linja e vetme joshëse e mendimit që kalon nga një pretendim mbi përvojat afër vdekjes në përfundimin se supernaturalizmi është i vërtetë, atëherë mund ta mbyllim këtë libër këtu. Por ka arsye të tjera për të menduar se përvojat afër vdekjes mbështesin supernaturalizmin. Në të vërtetë, një nga argumentet e mbetura për supernaturalizmin mbi bazën e përvojave afër vdekjes përbën një version më pak ambicioz të argumentit që kemi shqyrtuar. Në vend që të pretendojë se nuk ka shpjegime fizike për fenomenet dhe se duhet të apelojmë te ajo që nuk është fizike për të shpjeguar përvojat afër vdekjes, ky argument më pak ambicioz apelon te mendimi se një shpjegim supernatural i përvojave afër vdekjes është më i mirë se një i fizikalizmit.

Ne do ta trajtojmë këtë argument më pak ambicioz drejtpërdrejt në [Kapitujt 8 dhe 9](#). Por para se të vlerësojmë meritat relative të fizikalisht dhe supernaturalisht, le të shohim disa linja të tjera mendimi që duken se ofrojnë mbështetje shumë bindëse për interpretimin supernaturalist të përvojave afër vdekjes. Ne fillojmë, në [Kapitullin 5](#), me arsyetimin e bazuar në jashtzakonisht vividitetin e përvojave afër vdekjes.

1 Katalizatori nuk është vetëm sipërmarrja private, por edhe buxheti publik. Kohët e fundit, të dy Shtetet e Bashkuara, Shtetet dhe Bashkimi Evropian kanë premtuar të investojnë burime të konsiderueshme në zhvillimin e teknologjive të reja për të kuptuar se si funksionon truri ynë. Për më shumë informacion mbi Iniciativën BRAIN të SHBA-së, shihni <http://www.nih.gov/science/brain/>; for për më shumë mbi Projektin e Trurit të Njeriut të BE-së, shih <https://www.humanbrainproject.eu/>.

2 Shihni Borjigin et al. (2013). Ky studim ishte i përqendruar në trut e minjve, por sugjeron se gjendja e aktivitetit të trurit tonë kur jemi afër vdekjes mund të mos jetë ajo që zakonisht supozohet. Sigurisht, kërkime të mëtejshme janë të nevojshme, si për të lidhur këto rezultate me trurin e njeriut ashtu edhe për të specifikuar saktësisht se çfarë duhet thënë për aktivitetin e trurit gjatë arrestit kardiak dhe shteteve të tjera afër vdekjes.

Kapitulli 5

A janë keto përvoja te sakta sepse janë të gjalla?

Eksperiencat afër vdekjes nuk janë përvoja të zakonshme të vetëdijes. Një mënyrë në të cilën ato janë unike është se zakonisht përfshijnë mendime dhe perceptime veçanërisht të qarta.

Përvoja të afërta me vdekjen shpesh përshkruajnë proceset e tyre mendore gjatë NDE si jashtëzakonisht të qarta dhe të kuptueshme, dhe përvojat e tyre ndijore si të pazakonta dhe të gjalla, duke tejkaluar ato të gjendjes së tyre normale të zgjimit. Një analizë e 520 rasteve në koleksionin tonë tregoi se 80 për qind e përjetuesve e përshkruan mendimin e tyre gjatë NDE si “më të qartë se zakonisht” ose “aq të qartë sa zakonisht.” Për më tepër, në koleksionin tonë, njerëzit raportuan një funksionim të përmirësuar mendor shumë më shpesh kur ishin në të vërtetë fiziologjikisht afër vdekjes sesa kur nuk ishin.¹

Pershtypja që krijohet nga raportet mbi përvojat afër vdekjes është se ato nuk janë si ëndrrat apo madje as si përvojat normale të jetës zgjuar. Ato zbulojnë gjëra në një mënyrë veçanërisht të qartë.

Shpesh përvojat afër vdekjes paraqiten jo vetëm si përvoja të vetëdijshme të gjërave në botë, por si përvoja jashtëzakonisht të gjalla që na lejojnë të qasemi në realitet në një mënyrë të veçantë. Ashtu si disa gjëra duken shumë të mira për të qenë të vërteta, përvojat afër vdekjes duken shumë të gjalla për t'u konsideruar normale. Për këtë arsye, dikush mund të mendojë se çfarëdo që shpjegon këto përvoja nuk është e njëjtë me atë që shpjegon rastet e përditshme të të parë dhe të dëgjuarit të asaj që na rrethon. Diçka tjetër duket se është në veprim në këto raste. Kështu, mendimi shkon, edhe nëse mund të shpjegojmë përvojën e përditshme të vetëdijes në terma fizikë, nuk mund ta shpjegojmë përvojat afër vdekjes në të njëjtën mënyrë sepse ato janë kaq të gjalla. Ky model mendimi është në shfaqje kur Long shkruan: “Njerëzit që kanë pasur përvoja afër vdekjes shpesh përshkruajnë vizion të përmirësuar dhe madje supernormal. Kjo është një dëshmi e fuqishme që diçka tjetër përveç trurit fizik është përgjegjëse për vizionin gjatë NDE-ve.” Sipas Long, qartësia e përvojave afër vdekjes tregon se ato duhet të gjenerohen nga mekanizma jo fizikë. Kjo mbështet një parim të supernatyalizmit.

Të tjerë e kanë marrë qartësinë e përvojave afër vdekjes si një tregues të së vërtetës së parimit tjetër të supernaturalisht: se ato ofrojnë qasje në një realitet jo-fizik. Një shembull i mirë i këtij lloji qasjeje gjendet në tregimin e Aleksandrit për përvojën e tij afër vdekjes, të cilën e përmendëm në Kapitullin 1.3 Gjatë komës së tij, Aleksandri përjetoi një episod të mrekullueshëm që zgjati shtatë ditë, të cilin ai ka arritur ta tregojë me detaje të jashtëzakonshme. Përmbajtja e kësaj përvoje afër vdekjes nuk mund të konfirmohet në mënyrë të pavarur, pasi nuk përfshinte ngjarje që mund të ishin dëshmuar ose konfirmuar nga të tjerë. Ai e përshkruan atë që pa si një “botë ëndrrash të bukur, të pabesueshme.” Por pastaj vazhdon: “Përveç se nuk ishte një ëndërr. Megjithëse nuk e dija se ku isha apo madje se çfarë isha, isha plotësisht i sigurt për një gjë: ky vend ku papritur isha gjetur ishte krejtësisht real.”⁴

Proklamimi që kjo përvojë ishte "e vërtetë" ka për të pasur një peshë. Por ndërsa jemi më shumë se të gatshëm të pranojmë se përvoja e Aleksandrit ishte e vërtetë në një kuptim, ka arsye të mira për të dyshuar se ajo ishte e vërtetë në një kuptim tjetër. Është një gjë të pretendohet se një përvojë e caktuar ndodhi vërtet dhe një gjë krejt tjetër të argumentosh se ajo përfaqëson gjëra që në të vërtetë janë të vërteta. Njerëzit ëndërrojnë. Njerëzit ndonjëherë vërtet kanë përvoja që nuk përfaqësojnë aspak mënyrën se si janë gjërat. Edhe kur nuk po ëndërrojnë, ndonjëherë ata shohin elefantë rozë. Por kjo përvojë nuk mund të përfaqësojë vërtet gjërat ashtu siç janë, sepse nuk ka asnjë gjë si elefantët rozë. Na nevojitet një mënyrë për të folur për përvojat që na lejon të shënojmë dallimin midis shikimit të elefantëve rozë dhe atyre gri. Ne do të përdorim termin "i saktë" gjatë gjithë pjesës tjetër të librit për të nënkuptuar "të vërtetë" ose "në përputhje me realitetin e jashtëm".

*"Një përvojë e saktë përshkruan realitetin ashtu siç është në të vërtetë."*⁵ Jo të gjitha përvojat reale janë të sakta. Hallucinations, iluzionet, ëndrrat, deluzionet—të gjitha këto mund të jenë përvoja reale. Njerëzit vërtet i kanë ato. Por ato nuk janë përvoja të sakta. Ato nuk korrespondojnë me realitetin. A mund të jetë Aleksandri në këtë pasazh thjesht duke pohuar realitetin e përvojës së tij në vend të saktësisë së saj? Jo, është krejtësisht e qartë se Aleksandri nxjerr (pjesërisht) nga qartësia dhe vividiteti i përvojës së tij se ajo përfaqëson gjërat në realitetin e jashtëm ashtu siç janë në të vërtetë. Merrni parasysh, për shembull, këtë kalim nga një kapitull me titull "Ultra-Realizëm":

Por ndërsa isha në koma, truri im nuk kishte funksionuar keq. Ai nuk kishte funksionuar fare. Pjesa e trurit tim që vitet e shkollës mjekësore më kishin mësuar se ishte përgjegjëse për krijimin e botës ku jetoja dhe lëvizja, dhe për marrjen e të dhënave të papërpunuara që vinin përmes shqisave të mia dhe formimin e tyre në një univers kuptimplotë: ajo pjesë e trurit tim ishte jashtë funksioni. Dhe megjithatë, pavarësisht të gjithave këtyre, unë isha gjallë, dhe i vetëdijshëm, vërtet i vetëdijshëm, në një univers i cili karakterizohej mbi të gjitha nga dashuria, vetëdija, dhe realiteti. (Ishte ajo fjalë përsëri.) Për mua, thjesht nuk kishte asnjë diskutim për këtë fakt. E dija që plotësisht sa më dhembte. Ajo që kisha përjetuar ishte më reale se shtëpia ku isha ulur, më reale se drurët që digjinin në oxhak.

Ekziston një lidhje e zakonshme në këtë fragment nga Aleksandri dhe atë të mëparshëm që cituam nga Long. Të dy përfshijnë një kalim nga një pretendim mbi qartësinë e goditshme të një përvoje afër vdekjes në një pretendim tjetër se ajo vërtet paraqet realitetin e jashtëm. Long argumenton se përvoja afër vdekjes është dëshmi e natyrës jo-fizike të mendjes; Aleksandri mban se përmbajtja tjetërbotësore e përvojës afër vdekjes është e vërtetë. Të dy këto kalime janë problematike. Pse qartësia e një përvoje duhet të nënkuptojë një mekanizëm jo-fizik në mendje është mister. Po ashtu, është çuditshme që dikush duhet të kalojë nga qartësia ose shkëlqimi i përvojës së tij në të vërtetën e asaj që përfaqësohet në atë përvojë.

Përsëri, shqyrtoni ëndrrat. Ëndrrat as nuk paraqesin gjërat ashtu siç janë në të vërtetë, as njerëzit zakonisht nuk supozojnë se ato mbështeten nga mekanizma jo-fizikë. Megjithatë, ëndrrat mund të jenë të qarta. Nuk ka një debat serioz mbi natyrën e ëndrrave të qarta. Askush nuk pretendon seriozisht se qartësia (ose shkëlqimi) i një ëndrre mbështet përfundimin se përmbajtja e asaj ëndrre përputhet me realitetin e jashtëm. Po ashtu, nuk ka një shqyrtim serioz të pretendimit se ëndrrat e qarta mbështesin përfundimin se vetëdija prodhohet nga një mekanizëm jo-fizik. Por nëse nuk e marrim qartësinë e ëndrrave për të mbështetur pretendime mbi përshkrimin e saktë të realitetit dhe funksionimin e mekanizmave jo-fizikë, atëherë përse duhet ta marrim qartësinë (ose shkëlqimin) e përvojave afër vdekjes për të mbështetur këto pretendime? Reflektimi mbi rastin e ëndrrave të qarta duhet t'i japë autorëve si Long dhe Aleksandri një ndalesë. Megjithatë, përveç se të ndalen, ata të dy zhytën. Ata bien në grackën e marrjes së përmbajtjes së disa përvojave për vlerë të parë për shkak të mënyrës se si ato paraqiten. A janë përvojat afër vdekjes ndryshe nga ëndrrat në atë që janë më të gjalla? Ndoshta. Por kjo nuk ndihmon. Nëse një përvojë nuk është domosdoshmërisht

Nëse një përvojë nuk i korrespondon realitetit thjesht sepse është e gjallë, është e vështirë të shihet se si shkalla e gjallërisë do të bënte ndonjë ndryshim. Nëse një përvojë e gjallë mund të jetë e pasaktë, pse të mos mendojmë se edhe një përvojë jashtëzakonisht e gjallë mund të jetë e pasaktë? Problemi është se mënyra se si një përvojë paraqet përmbajtjen e saj nuk është një udhëzues i besueshëm për vërtetësinë e asaj përmbajtjeje. Rritja e theksit në cilësinë e përvojës thjesht nuk bën asgjë për të ndihmuar në sigurimin se ajo është e saktë.

Nuk duhet të nxjerrim përfundime për saktësinë e një përvoje nga gjallëria e saj. Duhet gjithashtu të jemi të kujdesshëm kur kalojmë nga pohimi se një përvojë është veçanërisht e qartë në pohimin se ajo është provë e mekanizmave jofizikë. Vetë fakti që ato paraqesin përmbajtje të qarta nuk bind se ëndrrat prodhohen nga mekanizma jofizikë. Pse gjërat do të ishin ndryshe në lidhje me përvojat afër vdekjes?

Në librin e tij fascinues, *Halucinacionet*, Oliver Sacks përshkruan shumë raste të halucinacioneve të gjalla dhe të qarta dhe thekson se është gabim të supozohet se të gjitha halucinacionet kanë një cilësi si ëndrrat. Ai shkruan:

Perceptimet, deri diku, janë të ndashme – ti dhe unë mund të biem dakord se aty ndodhet një pemë; por nëse unë them, “Unë shoh një pemë atje,” dhe ti nuk sheh asgjë të tillë, ti do ta konsiderosh “pemën” time si një halucinacion, diçka e sajuar nga truri ose mendja ime, dhe e paperceptueshme për ty ose ndonjë tjetër. Për atë që ka halucinacione, megjithatë, halucinacionet duken shumë reale; ato mund të imitojnë perceptimin në çdo aspekt, duke filluar me mënyrën se si projektohen në botën e jashtme.⁷

A shkruan pak me tutje:

Shpesh duket se halucinacionet kanë krijimtarinë e imagjinatës, ëndrrave ose fantazisë – ose detajin e gjallë dhe eksternalitetin e perceptimit.⁸

Duke diskutuar kërkimet mbi halucinacionet e përjetuara nga subjektet që i ishin nënshtruar mënyrave të ndryshme të privimit shqisor, Sacks shkruan:

Disa subjekte folën për shkëlqimin dhe ngjyrat e halucinacioneve të tyre; njëri përshkroi “pendë palloi të shkëlqyera dhe ndërtesa”. Një tjetër pa perëndime dielli pothuajse tepër të ndritshme për t’u duruar dhe peizazhe të ndritshme me bukuri të jashtëzakonshme, “shumë më të bukura, mendoj, se çdo gjë që kam parë ndonjëherë”.⁹

Është e qartë nga rastet studimore të Sacks se halucinacionet mund të jenë veçanërisht të gjalla dhe të kthjellta. E megjithatë merrni parasysh faktorët e ndryshëm fizikë të padiskutueshëm që mund t’i shkaktojnë ato: “privimi ndijor, parkinsonizmi, migrena, epilepsia, dehja nga droga dhe hipnagogjia [gjendja pak para se të bini në gjumë].”¹⁰ Është dukshëm e gabuar të supozojmë se ne mund të përdorim qartësinë ose gjallërinë e një përvoje për të nxjerrë përfundimin se ajo duhet të shkaktohet nga një përvojë jofizike.

Megjithatë, ndoshta përqendrimi në halucinacione dhe ëndrra është të leh pemën e gabuar. Përvojat afër vdekjes, ndryshe nga edhe ëndrrat e kthjellta, zakonisht janë “koherente” aq edhe të kthjellta. Mund të sugjerohet se kombinimi i kthjelltësisë dhe koherencës i veçon përvojat afër vdekjes.

Ne pranojmë që ky kombinim është i rëndësishëm dhe i dallueshëm nga përvojat afër vdekjes. Madje, ne jemi të gatshëm të japim, më tej, se kjo jep disa arsye për të besuar se përmbajtja e tyre është e saktë. Por kjo nuk është e gjitha ajo që pretendohet. Citimet nga Alexander dhe Long sugjerojnë se gjallëria dhe koherenca e përvojave afër vdekjes na japin arsye dërmuese për të besuar në saktësinë e këtyre përvojave. Ata pretendojnë se ne thjesht nuk mund të dyshojmë në saktësinë e tyre. Kjo është e nxituar. Përvojat afër vdekjes mund të jenë të dallueshme në kombinimin e gjallërisë dhe koherencës, dhe kështu janë shumë të ndryshme nga ëndrrat dhe halucinacionet. Por nuk rezulton se ato na japin prova dërmuese, apo edhe të forta për mbinatyrshmërinë. Më së shumti, ky kombinim i veçantë i gjallërisë dhe koherencës ofron disa arsye për ta marrë seriozisht mbinatyrshmërinë. Sigurisht që nuk e kthen vetë shkallën në favor të saj. Rasti për mbinatyrshmërinë duhet të jetë kumulativ, i ndërtuar mbi pjesë të ndryshme të provave të pavarura të besueshme. Nëse gjallëria dhe koherenca e përvojave afër vdekjes do të na bindin për mbinatyrshmërinë, ato kanë nevojë për ndihmë.

Ky pikë e fundit mund të duket e parëndësishme. Pse të insistojmë mbi papërfundueshmërinë e linjës së argumentit që nis nga gjallëria dhe koherenca e veçantë e përvojave afër vdekjes? Po sikur disa, si Alexander dhe Long, e kanë ekzagjeruar çështjen? Gjëja e rëndësishme është ta marrim seriozisht provën për mbinatyroren.

Dhe ata po na tërheqin vëmendjen për nevojën për ta bërë këtë. Ne pajtohemi se prova për mbinatyroren duhet të dëgjohet drejtësisht. Në fakt, ky është një nga qëllimet e këtij libri. Por ashtu si do të ishte gabim të hidhej poshtë mbinatyrja menjëherë, do të ishte gjithashtu gabim të humbnim nga sytë parimet e shëndosha të arsytimit. Për të përdorur një analogji me një gjyq ligjor, ne nuk po supozojmë se avokati i mbrojtjes për fizikën është në pozitën të kërkojë që gjyqtari ta rrëzojë çështjen! Përkundrazi, pika jonë është se (të paktën deri tani) juria nuk duhet të jetë e bindur se është paraqitur një çështje e qartë dhe bindëse për mbinatyroren. Shumë nga teoricienët që kanë shprehur mendimin mbi kuptimin e përvojave afër vdekjes janë mjekë ose shkencëtarë, si Eben Alexander, Jeffrey Long dhe Pim van Lommel. Dhe ata ndonjëherë kanë pohuar se si mjekë ose shkencëtarë kanë një lloj autoriteti të veçantë në këtë territor intelektual. Për shembull, në korrespondencë personale me ne, autorët, Pim van Lommel shkroi:

. . . Kam disa pyetje. . . .

First: Cili është profesioni i ju te dyve [John Martin Fischer] dhe Ben Mitchell-Yellin]?

Se dyti: "Sa njerëz me PFA keni intervistuar, dhe në sa prej këtyre pacientëve keni vërtetuar personalisht perceptimin e vërtetë që duhet të ketë ndodhur gjatë PFA-së së tyre?"

Se treti: "A keni asistuar ndonjëherë një pacient gjatë arrestit kardiak me CPR, dhe cili ishte përshtypja juaj rreth gjendjes klinike të atyre pacientëve?"¹¹

Këtu van Lommel qartazi vë në dyshim kompetencën tonë, si filozofë, për të hyrë në analiza dhe diskutime produktive mbi përvojat afër vdekjes. Ai gjithashtu po ngatërron dy kuptimet në të cilat përvojat afër vdekjes mund të jenë "reale". Ai pyet nëse kemi intervistuar pacientë për të vërtetuar vërtetësinë e përvojave të tyre. Por thjesht nuk është e qartë se si një intervistë me dikë që raporton se ka pasur vërtet një përvojë mund të hedhë dritë mbi faktin nëse ajo përvojë është e saktë. Këto janë dy çështje të ndryshme. Ne jemi të gatshëm thjesht të pranojmë se ata që raportojnë përvoja afër vdekjes vërtet i kanë pasur përvojat që raportojnë se kanë pasur. Domethënë, ne jemi të gatshëm të pranojmë realitetin e këtyre përvojave në kuptimin subjektiv të termit "real". Por kjo nuk duhet të ngatërrohet me supozimin se përmbajtja e këtyre përvojave korrespondon me realitetin. Në disa raste mund të duhet punë për të vërtetuar se një përvojë që dikush ka vërtet e paraqet botën ashtu siç është në të vërtetë. Përvojat afër vdekjes janë një rast i veçantë në këtë drejtim. Jo të gjitha përvojat janë të tilla. Ne nuk jemi skeptikë të plotë, duke mbajtur mënjane pëlqimin tonë ndaj pohimit se çdo përvojë e paraqet me besnikëri realitetin. Ne nuk jemi të mendimit se jetojmë në Matriks (një botë e rreme që nuk pasqyron realitetin e vërtetë, si në filmin me atë emër). Por përvojat afër vdekjes nuk janë përvoja normale. Në fakt, kjo është arsyeja pse ato janë me interes të madh. Ne duam shumë të dimë nëse ato po i vënë ata që i kanë në kontakt me realitetin, dhe nëse po, si. Në këtë lloj analize, një mjek nuk ka ndonjë pretendim të veçantë për autoritet. Në fakt, ne nuk mendojmë se duhet një doktoraturë në filozofi (apo ndonjë disiplinë tjetër) për të njohur ndryshimin midis të pasurit vërtet një përvojë dhe saktësisë ose vërtetësisë së asaj që ajo përvojë përfaqëson. Njerëz të mendueshëm, pavarësisht profesionit të tyre, mund ta shohin hapësirën për dyshim rreth përvojave të gjalla dhe të qarta. Nuk është sikur suksesi në arkën e filmit "The Matrix" të ishte për shkak vetëm të zakoneve të shikimit të filmave nga akademikët! Nuk kërkon ndonjë trajnim të veçantë për të qenë në gjendje të reflektojë me kujdes dhe seriozitet mbi implikimet e përvojave afër vdekjes për çështjet rreth realitetit të botës së jashtme dhe aksesit tonë në të.

Në korrespondencën e mësipërme, van Lommel po i përgjigjej një artikulli që ne kishim botuar në përgjigje të tij në Journal of Consciousness Studies. Në atë artikull, ne shprehëm mendimin se njerëzit që kanë pasur përvoja afër vdekjes, dhe njerëzit në përgjithësi, do të donin të pranonin implikime të caktuara të këtyre përvojave (si nocionet se mendja është jofizike dhe se ekziston një jetë e përtejme) "me sy hapur". Ata do të donin ta bënin këtë me një kuptim të qartë të perspektivave alternative. Një recensent anonim për revistën shkroi në komentet e tij ose të saj drejtuar redaktorit të revistës dhe neve:

Pyes veten sa njerëz me PFA kanë intervistuar autorët në të vërtetë. Ata mund të jenë ose jo të interesuar të dinë se shumica dërrmuese e njerëzve me PFA besojnë se janë autorët ata, sytë e të cilëve nuk janë hapur ende. Por ata mbajnë shpresë

Por, përsëri, ne jemi plotësisht të gatshëm thjesht të pranojmë se shumë njerëz vërtet i kanë përvojat afër vdekjes. Ne nuk mendojmë se ata po i shpikin këto përvoja. Dhe nuk po dyshojmë se përvojat që këta njerëz raportojnë se kanë pasur vërtet përmbajnë atë që na thonë se përmbajnë – për shembull, udhëtime në sfera të botës tjetër, biseda me të dashur të ndjerë. Ndoshta të folurit me subjektet e përvojave afër vdekjes do të ndihmonte një skeptik të pranonte plotësisht realitetin, në këtë kuptim më të dobët, të përvojave. Ndoshta do të shuante skepticizmin rreth sineritetit të raporteve të njerëzve për përvojat e tyre afër vdekjes. Por fakt është se ne nuk jemi skeptikë rreth sineritetit të raporteve të njerëzve. Ne nuk po vëmë në dyshim realitetin e përvojave afër vdekjes në këtë kuptim. Kjo nuk prek thelbin e çështjes. Ideja se të folurit me njerëz që kanë pasur përvoja afër vdekjes do të ndihmonte dikë të njihje se këto përvoja janë të sakta dhe të verifikonte ekzistencën e jetës së përtejme thjesht nuk ka kuptim. Ne nuk shohim se si të folurit me dikë që ka pasur një përvojë të thellë që përfshin një udhëtim në parajsë ose që ka dëshmuar trupin e tij duke iu nënshtruar CPR mund të tregojë se përmbajtja e asaj përvoje ishte e saktë. Të gjitha llojet e përvojave njerëzore duket se e përfaqësojnë realitetin kur ato në fakt janë iluzore. Thjesht për të përdorur shembuj të zakonshëm: një shkop i drejtë mund të duket i përkulur kur shihet ndërsa është futur në ujë; një aeroplan mund të duket se po udhëton ngadalë, nëse e shohim nga një kënd i caktuar; e kështu me radhë. Nëse mund ta themi kështu, iluzionet janë reale! Dhe ne nuk po kontestojmë realitetin e përvojave afër vdekjes në këtë kuptim të "real". Megjithatë, ne po pohojmë se thjesht të folurit me dikë që ka pasur një përvojë afër vdekjes do të ishte e pamjaftueshme për të treguar se ky lloj përvoje është rrënjësisht i ndryshëm dhe përtej çdo dyshimi kur bëhet fjalë për saktësinë dhe vërtetësinë e asaj që ai përfaqëson. Ajo që van Lommel dhe të tjerët po rekomandojnë – që ne thjesht të dalim dhe të flasim me njerëz që kanë pasur përvoja afër vdekjes dhe ne do të jemi ata që do të shohim dritën – do të ishte e padobishme në vlerësimin nëse këto përvoja përputhen me realitetin e jashtëm.¹²

Consider religious belief. When you go to churches, synagogues, mosques, and other places of worship the world over and talk to the people there, many of them express their religious convictions with great emotion and certainty. And there is no reason to doubt that many of these good folks are entirely, sincerely, and deeply committed to the tenets of their religious faiths. Their conviction is impressive; it helps grab one's attention. You listen to people deeply convinced about what they are telling you. By contrast, you ignore slick preachers and snake-oil salesmen obviously out for your money. You brush them off as having ulterior motives. This is as it should be. But sincerity and conviction, even of the deepest kind, are not, in themselves, evidence of truth. Particular religious beliefs may in fact be true, but the grounds for taking them to be true are not to be found in the sincerity and earnestness of these believers.

They are to be found in the contents of what these believers tell us. We can put the point this way: sincerity grabs the ear, but only good evidence compels belief.

Many people, and not just those who have had near-death experiences, hold out great hope for the afterlife. But, in our view, people want *genuine* hope. They want to believe in something that is both convincing and real. They want to believe for the right reasons, and not just because someone is telling them what they want to hear. People genuinely want to figure out how good their reasons are for their conclusions. We have been pointing out here that sincerity and conviction are not themselves reasons to believe anything. At most, they are *signals* that the reasons to follow are worth taking seriously. The merits of a conclusion depend, ultimately, on the evidence marshaled in support of it.

1 Greyson et al. (2009: 229).

2 Long (2010: 61).

3 See Alexander (2012a, 2012b).

4 Alexander (2012a: 39).

5 Në fragmentin e mëposhtëm, Long nuk arrin të bëjë dallimin midis mënyrave të ndryshme në të cilat një përvojë mund të jetë reale:

Përgjigjësit i përshkruajnë këto përvoja në mënyra të ndryshme, duke i quajtur ato "të patregueshme", "të pashprehshme", "të paharrueshme", "të bukura përtej fjalëve", e kështu me radhë. Më shumë se 95 për qind e përgjigjësve e ndiejnë PFA-në e tyre si "definitivisht reale", ndërsa pothuajse të gjithë përgjigjësit e mbetur e ndiejnë atë si "ndoshta reale". Asnjë përgjigjës nuk ka thënë se ishte "definitivisht jo reale"

(Long 2010: 202–203)

Sigurisht, dikush që raporton se ka pasur një përvojë do të jetë i prirur të mendojë se ajo është definitivisht ose ndoshta reale në kuptimin e parë që dallojmë në tekst. Por edhe përvojat reale në këtë kuptim mund të jenë joreale në kuptimin e dytë që prezantojmë. Njerëzit vërtet kanë halucinacione, dhe ata mund të jenë të vetëdijshëm se ajo që po halucinojnë nuk është e saktë

6 Alexander (2012a: 129–130).

7 Sacks (2012a: ix).

8 Sacks (2012a: xiii).

9 Sacks (2012a: 39).

10 Sacks (2012a: 229).

11 Email correspondence (7 January 2014).

12 Në librin e tij të rëndësishëm dhe pionier, Jeta pas Jetës, Raymond Moody (1975) theksoi rëndësinë e kontaktit personal dhe intervistave me njerëz që kanë pasur përvoja afër vdekjes. Por është interesante të theksohet se Moody nuk shkon deri në pohimin e mbinatyrës.

Kapitulli 6

Near-Death Experiences in the Blind

Ka arsye të ndryshme për të qenë skeptikë ndaj asaj që na thonë njerëzit e tjerë, veçanërisht nëse ajo që po na thonë tingëllon e pabesueshme. Mund të dyshojmë në motivet e tyre. A po thonë të vërtetën apo po na mashtrojnë? Nëse ata kanë diçka për të fituar nga bindja jonë për atë që thonë, do të ishte e mençur t'i shqyrtojmë pretendimet e tyre me rezerva. Për shembull, nëse qëllimi i tyre është të na shesin diçka, duhet të shqyrtojmë me kujdes nëse ajo që thonë është e vërtetë apo, më saktë, e krijuar për të na bërë të nxjerrim portofolin. Mund të dyshojmë gjithashtu në aftësinë e tyre për të dëshmuar për atë që po na thonë, pavarësisht motiveve të tyre. Nëse ajo që thonë tingëllon fantastike, mund të fillojmë të pyesim veten nëse ata e dinë fare se për çfarë po flasin.

Siç e përmendëm në [Kapitullin 1](#), ata që raportojnë përvoja afër vdekjes shpesh janë shumë të ndjeshëm si ndaj faktit që po i kërkojnë audiencës së tyre të besojë diçka mjaft të pazakontë, ashtu edhe ndaj faktit që kjo kërkon vendosjen e kredencialeve të tyre në këtë çështje. Nuk është rastësi që profesionistët mjekësorë janë të përfaqësuar mirë në radhët e autorëve të librave mbi përvojat afër vdekjes.¹ Ata janë ekspertë për trupin dhe trurin tonë. Ne i respektojmë mjekët tanë dhe i nënshtrohemi autoritetit të tyre në çështje të rëndësishme dhe intime gjatë gjithë kohës. Ata janë trajnuar gjerësisht për të fituar njohuritë e nevojshme për të na ndihmuar në mënyra shumë të rëndësishme. Ata na ndihmojnë të qëndrojmë gjallë dhe të shëndetshëm. Duhet t'i respektojmë për këtë. Por ndërsa pyetja se çfarë duhet të bëjë dikush për të mbajtur nën kontroll presionin e gjakut është një gjë, pyetja nëse përvojat afër vdekjes provojnë se ekziston një parajsë është tjetër gjë. Mjekët mund të jenë autoritete për shumë gjëra që kanë rëndësi për ne. Por kjo nuk do të thotë se ata janë veçanërisht të përshtatshëm për të na treguar rreth implikimeve të përvojave afër vdekjes.

Nuk është gjithashtu rastësi që ata që i referohen përvojave afër vdekjes për të argumentuar për mbinatyroren përmendin dëshminë e fëmijëve të vegjël.² Kjo gjithashtu duket mjaft e logjikshme. Fundja, motivet e kujt mund të jenë më të pastra se ato të një fëmije të vogël? Kush është më i përshtatshëm se një fëmijë i vogël për të rrëfyer përvojën e tij ose të saj në një mënyrë që është e lirë nga ndikimi i bagazhit kulturor? Duket se dëshmia e fëmijëve duhet të jetë veçanërisht e lirë nga dyshimi. Por ata fëmijë që kanë përvoja afër vdekjes nuk janë shpërndarësit kryesorë të raporteve rreth këtyre përvojave. Duhet një i rritur për t'i hedhur fjalët e një fëmije të vogël në shtyp, për t'ia prezantuar dorëshkrimin një botuesi, për të nënshkruar kontratat, e kështu me radhë. Duhet një i rritur për të shpjeguar implikimet e përvojës së një fëmije të vogël për marrëdhënien midis mendjes dhe trupit ose marrëdhënien midis kësaj bote dhe tjetrës. Do të ishte e nxituar të konkludohej se dëshmia që lexoni duke ardhur nga një fëmijë i vogël është e paprekur nga interpretimi dhe motivimet e të rriturve. Arsyet tona të zakonshme për të qenë skeptikë ende vlejnë.

Megjithatë, ekziston një popullatë e veçantë njerëzish që kanë pasur përvoja afër vdekjes, ndaj të cilëve skepticizmi i zakonshëm duket i papranueshëm. Disa njerëz të verbër, madje edhe disa që kanë qenë të verbër që nga lindja, raportojnë se kanë pasur përvoja afër vdekjes që përfshijnë paraqitje vizuale. Dhe kjo sugjeron një linjë të fuqishme mendimi në mbështetje të përfundimit se një shpjegim adekuat i përvojave afër vdekjes duhet t'i referohet jofizikes. Anekdota e mëposhtme nga Long e ilustron mirë këtë linjë arsyetimi:

Kjo më kthen te pyetja e dytë që më ka shtruar kërkimi, domethënë: Çfarë do të thotë që një person i verbër mund të shohë gjatë një PFA-je?

Unë kurrë nuk e kisha menduar këtë si pyetje derisa e çova djalin tim Phillip në një takim në Seattle ku një grua e verbër foli për PFA-në e saj. Phillip ishte nëntë vjeç në atë kohë, dhe unë mendova se do të mërzhitej me prezantimin. Por përgjigja e tij ishte krejt e kundërta. Prezantimi i saj e mbajti atë tërësisht të vëmendshëm. Kur mbaroi ligjërata, ne ecëm qetësisht drejt makinës. E kuptova se Phillip kishte diçka në mendje, kështu që nuk thashë asgjë, duke e nxitur atë të thyente heshtjen.

Më në fund, Phillip foli. "Nëse njerëzit e verbër mund të shohin gjatë një përvoje afër vdekjes, atëherë përvoja nuk duhet të shkaktohet nga kimia e trurit," tha ai. "Përvoja duhet të jetë reale."

It's thinking like this that puts blind sight high on my list of evidence for the afterlife.³

Kjo është një histori bindëse. Por ajo sugjeron disa linja të ndryshme mendimi që duhen mbajtur të ndara. Le të fillojmë duke marrë në konsideratë kuptimin në të cilin këto përvoja supozohet të jenë reale. Në një kuptim të fjalës "real", ne jemi të lumtur të pranojmë se këto përvoja janë reale. Ne nuk dyshojmë se disa njerëz të verbër vërtet i kanë pasur përvojat vizuale që pretendojnë se kanë pasur. Por ne duhet të dallojmë midis pohimit se këto përvoja janë reale, në kuptimin që ato vërtet i ndodhën personit që i pati ato, nga pohimi se ato janë reale, në kuptimin që ato e përfaqësojnë botën në mënyrë të vërtetë dhe të saktë. Ëndrrat dhe halucinacionet janë përvoja të vërteta të ndërgjegjshme në kuptimin e parë, por jo domosdoshmërisht në të dytin. Në mënyrë të ngjashme, një përvojë vizuale e pasur nga një person i verbër mund të jetë reale në një kuptim, por jo në tjetrin. Ajo mund të përjetojë vërtet fenomene vizuale që nuk e përfaqësojnë saktë botën ashtu siç e bëjnë normalisht fenomenet vizuale për ata që shohin.

Për më tepër, duhet të jemi të kujdesshëm kur shqyrtojmë rëndësinë e realitetit të një përvojë, në cilindo nga kuptimet e mësipërme, për pyetjen nëse ajo është efekt i shkaqeve fizike. Të gjitha përvojat që janë reale në kuptimin e parë, të gjitha ato që ndodhin vërtet, kërkojnë shpjegim. Por nuk është aspak e qartë pse përmbajtja e një përvojë, dhe në veçanti, saktësia e saj, duhet të bëjë ndonjë ndryshim në lidhje me atë se cilat do të ishin kushtet e një shpjegimi adekuat. Pse fakti që një përvojë e përshkruan me vërtetësi realitetin duhet të sugjerojë se ajo ka një shpjegim jofizik? Sigurisht që nuk ka asnjë tension midis faktit që një përvojë është "shkaktuar nga kimia e trurit" dhe faktit që ajo është reale në të dy kuptimet në fjalë. Të pohoje të kundërtën do të ishte të pohoje se përvojat e përditshme perceptuese - të shohësh pemën jashtë dritares - nuk duhet të kenë shkaqe fizike, sepse ato ndodhin vërtet dhe e përfaqësojnë me besnikëri botën. Kjo do të thotë, do të ishte absurde të pohoje se duhet t'u referohemi mekanizmave jofizikë - diçkaje të mbinatyrshe - për të shpjeguar se ne vërtet shohim një pemë që është aty. Ne dyshojmë se dikush (në këtë diskutim) po e bën seriozisht këtë pohim.

Arsyetimi i ilustruar në anekdotën rreth Phillip-it, megjithatë, ka të bëjë me përvojat afër vdekjes të të verbrit. Dhe mund të duket sikur ka një ndryshim të vërtetë midis rasteve të përvojave të përditshme perceptuese dhe përvojave vizuale të të verbrit, veçanërisht nëse këto përvoja vizuale e përfaqësojnë me besnikëri botën. Si mund të ketë një person i verbër një përvojë vizuale të saktë dhe të vërtetë? Dhe si mund të shpjegohet një përvojë e tillë nga mekanizmat fizikë?

Megjithëse përvojat afër vdekjes të të verbrit mund të duken në shikim të parë si raste bindëse në mbështetje të mbinatyrës, ne mendojmë se është e besueshme që ekzistojnë shpjegime fizike për këto përvoja. Filloni duke dalluar dy lloje verbërie. Në llojin e parë të verbërisë, individi i verbër nuk është në gjendje të marrë informacion vizual si hyrje në trurin e tij nga bota e jashtme. Mënyrat normale në të cilat sytë tanë marrin informacion që më pas komunikohet dhe përpunohet në tru për të gjeneruar përshtypje vizuale janë të dëmtuara dhe të bllokuara. Quajeni këtë "verbëri pa hyrje". Truri i dikujt me verbëri pa hyrje mund të jetë ende i aftë të gjenerojë përshtypje vizuale. Cilido qoftë mekanizmi nervor i përfshirë në përpunimin e hyrjeve për të gjeneruar përshtypje vizuale mund të jetë në gjendje të funksionojë siç duhet, edhe pse mekanizmat që sigurojnë materialin për një përpunim të tillë - sytë dhe nervat e retinës - nuk funksionojnë siç duhet. (Ndoshta ata nuk marrin fare informacion, ose ndoshta thjesht nuk mund ta komunikojnë këtë informacion me trurin.) Situata e këtyre njerëzve do të ishte e tillë që, nëse truri i tyre do të merrte hyrje nga sytë e tyre, ata do të ishin në gjendje të shihnin (ndoshta pas një periudhe "mësimi"). Por ata në fakt nuk mund të shohin, sepse truri i tyre nuk merr hyrje nga sytë e tyre.

Në parim, të paktën, dikush me verbëri pa hyrje mund të ketë përshtypje dhe përvoja vizuale të nxitura nga mjete fizike të ndryshme nga mënyra e zakonshme e marrjes së hyrjes nga sytë e saj. Mund të jetë e mundur, për shembull, të lidhet truri i dikujt me një mekanizëm, tjetër nga sytë e saj, nga i cili truri i saj mund të marrë të njëjtin lloj informacioni që normalisht do të komunikohet nga sytë e dikujt. Kjo do të ishte si t'i jepeshin sy protetikë. Për shkak se truri i saj është i aftë ta përpunojë këtë informacion në mënyrën normale, nuk do të dukej të kishte asnjë pengesë për të pasur përvoja vizuale. Në fakt, nuk do të dukej të kishte asnjë pengesë për të pasur përvoja vizuale të sakta, duke pasur parasysh se sytë protetikë nga të cilët truri i saj po merr hyrje komunikojnë mënyrën se si duken gjërat në atë mënyrë që truri i saj të mund të gjenerojë përshtypje vizuale që e përfaqësojnë realitetin ashtu siç është në të vërtetë. Dhe e gjithë kjo duket plotësisht e shpjegueshme në terma fizikë. (Siç do ta shohim pas pak, ky argument "në parim" ka një pasojë në fakt - ka njerëz të verbër që përjetojnë ëndrra dhe halucinacione vizuale. Dhe ne mund t'i shpjegojmë ato në terma fizikë.)

Kështu duket se përvojat afër vdekjes që përfshijnë subjekte me verbëri pa hyrje nuk përbëjnë një kërcënim të rëndësishëm për fizikalizmin. Por tani merrni parasysh një lloj të dytë verbërie. Në këtë rast, mekanizmat që marrin dhe komunikojnë informacionin vizual në tru mund të funksionojnë normalisht, por mekanizmat në tru që e përpunojnë këtë informacion nuk funksionojnë. Një individ me këtë lloj verbërie nuk është në gjendje të gjenerojë përshtypje vizuale sepse truri i tij nuk është në gjendje të përpunojë hyrjet. Quajeni këtë "verbëri përpunuese". Duket e pashpjegueshme se si mund të llogarisim përvojat vizuale të pasura nga një individ me verbëri përpunuese në terma fizikë. Edhe nëse do të ishte e mundur të sigurohej hyrje e informacionit vizual në trurin e dikujt me verbëri përpunuese, nëpërmjet mjeteve normale ose në ndonjë mënyrë tjetër, nuk do të ishte e mundur që truri i këtij personi të gjeneronte përshtypje vizuale nga ky informacion. Mekanizmat fizikë në trurin e këtij personi janë të paaftë ta bëjnë këtë. Kështu, verbëria përpunuese ndryshon në mënyrë thelbësore nga verbëria pa hyrje.

Një përvojë afër vdekjes e pasur nga dikush me verbëri përpunuese do të ofronte një argument shumë më bindës për nevojën e apelimit të mekanizmat jofizikë për të kuptuar përvojën. Arsyeja e thjeshtë për këtë është se nuk duket të ketë ndonjë mënyrë për të shpjeguar shfaqjen e një përvoje vizuale tek dikush me verbëri përpunuese në terma fizikë. Nuk ka rëndësi nëse mund të shpjegojmë, në terma fizikë ose në ndonjë mënyrë tjetër, marrjen e informacionit që mund të formojë bazën për një përvojë vizuale. Sipas definicionit, verbëria përpunuese përfshin funksionimin e dëmtuar të mjeteve fizike me të cilat ndërtohen paraqitjet vizuale. Kështu, do të dukej një mister i madh, nga perspektiva e fizikalistit, se si dikush me verbëri përpunuese mund të arrijë të ketë një përvojë vizuale të çfarëdo lloji. Do të ishte një mister nëse një person i tillë do të kishte një përvojë vizuale që nuk korrespondonte me realitetin, dhe do të ishte një mister edhe më i madh nëse ai ose ajo do të kishte një që korrespondonte me realitetin.

Një individ i verbër mund të ketë të dy llojet e verbërisë ose vetëm një lloj. Nëse kemi të drejtë që lloji i verbërisë që dikush ka ka rëndësi në mënyrën që sapo përshkruam, atëherë ka rëndësi nëse ato raste të përvojave afër vdekjes të të verbrit u ndodhin atyre me verbëri pa hyrje apo me verbëri përpunuese. Nëse nuk e dimë se cili nga këto dy lloje verbërie ekziston në një rast të caktuar, atëherë nuk mund të jemi të sigurt nëse është një rast që përjashton një shpjegim fizik të përvojës. Kjo na jep arsye të mirë për të qenë të kujdesshëm në interpretimin e rasteve të përvojave afër vdekjes të të verbrit. Nuk mund të konkludojmë thjesht nga fakti që një individ i verbër ka pasur një përvojë afër vdekjes me përmbajtje vizuale se kjo përvojë nuk mund të shpjegohet në terma fizikë. Nëse është një rast i verbërisë pa hyrje, siç kemi argumentuar, mund të pranojë një shpjegim në termafizikë.

Rezulton se në fakt ekzistojnë shumë raste të dokumentuara mirë të halucinacioneve vizuale të të verbrit, veçanërisht siç ndodhin ato te njerëzit e prekur nga sindroma Charles Bonnet (CBS).⁴

Here is a particularly interesting description of such a patient offered by Sacks:

Një ditë vonë në nëntor 2006, mora një telefonatë urgjente nga një shtëpi pleqsh ku punoj. Një nga banorët, Rosalie, një zonjë në të nëntëdhjetat e saj, kishte filluar papritmas të shihte gjëra, duke pasur halucinacione të çuditshme që dukeshin jashtëzakonisht reale. Infermierët kishin thirrur psikiatrin për ta parë, por ata gjithashtu pyesnin veten nëse problemi mund të ishte diçka neurologjike. . . .

Kur mbërrita dhe e përshëndeta, u befasova kur kuptova se Rosalie ishte plotësisht e verbër – infermierët nuk kishin thënë asgjë për këtë. Megjithatë ajo nuk kishte parë asgjë për disa vjet, tani po "shihte" gjëra, pikërisht para saj.

"What sort of things?" I asked.

"Njerëz me veshje orientale!" tha ajo me entuziazëm. "Me perde, duke u ngjitur dhe zbritur shkallëve... një burrë që kthehet nga unë dhe buzëqesh, por ka dhëmbë të mëdhenj në njërin anë të gojës. Edhe kafshë. E shoh këtë skenë me një ndërtesë të bardhë, dhe po bie borë - një borë e butë, po vërtitet. E shoh këtë kalë (jo një kalë i bukur, një kalë pune të rëndë) me një parzmore, duke tërhequr borën... por vazhdon të ndryshojë... Shoh shumë fëmijë; ata po ngjiten dhe zbresin shkallëve. Ata veshin ngjyra të ndezura - rozë, blu - si veshje orientale." Ajo i kishte parë skena të tilla për disa ditë.

... I shpjegova asaj se halucinacionet, çuditërisht, nuk janë të pazakonta tek ata me verbëri ose shikim të dëmtuar, dhe se këto vizione nuk janë "psikiatrike" por një reagim i trurit ndaj humbjes së shikimit. Ajo kishte një gjendje të quajtur sindroma Charles Bonnet.⁵

Megjithëse halucinacionet u qetësuan brenda pak ditësh, Sacks shkruan:

Megjithatë, gati një vit më vonë, mora një telefonatë tjetër nga infermierët, të cilët më thanë se ajo ishte "në një gjendje të tmerrshme". Fjalët e para të Rosalie kur më pa ishin: "Papritmas, si rrufe në qiell të kthjellët, Charles Bonnet është kthyer me një hakmarrje të madhe." Ajo përshkroi se si pak ditë më parë, "figura filluan të flasin përreth, dhoma dukej sikur u mbush. Muret u kthyen në porta të mëdha; qindra njerëz filluan të derdhen brenda. Gratë ishin të zbukuruara, kishin kapele të bukura të gjelbra, gëzofë me rrudha ari, por burrat ishin të tmerrshëm - të mëdhenj, kërcënues, të padenjë, të çrregullt, buzët e tyre lëviznin sikur po flisnin."

Në atë moment, vizionet i dukeshin absolutisht reale Rosalie-s.⁶

Në fakt, Sacks thekson se halucinacionet e pacientëve me sindromën Charles Bonnet jo vetëm që duken absolutisht reale për ta, por ato shpesh janë edhe të qarta dhe të detajuara: "Halucinacionet e CBS shpesh përshkruhen si me ngjyra verbuese, intensive ose me një hollësi dhe pasuri detajesh shumë përtej çdo gjëje që shihet me sy."⁷

Megjithatë, askush nuk e merr seriozisht nocionin se këto përvoja shumë të qarta dhe reale tek të verbrit janë diçka tjetër veçse halucinacione të shpjeguara plotësisht në terma të fenomeneve fizike. Në dy dekadat e fundit, ka pasur përparim të konsiderueshëm në kuptimin e bazës nervore të halucinacioneve vizuale. Kjo punë duket se ofron burime premtuese për të shpjeguar atë që po ndodh në rastet e atyre me sindromën Charles Bonnet. Dhe kjo duhet të rrisë besimin tonë në perspektivat e shpjegimit të shkaqeve të paraqitjeve vizuale në përvojat afër vdekjes të pasura nga të verbrit. Edhe nëse këto dy lloje të përvojës vizuale tek të verbrit nuk shkaktohen nëpërmjet të njëjtave mekanizma fizikë, kuptimi ynë për atë që po ndodh në njërin rast ka të ngjarë të ndriçojë atë që po ndodh në tjetrin. Dhe, më e rëndësishmja, fakti që ekzistojnë shpjegime fizike të besueshme për përvojat vizuale të pacientët me sindromën Charles Bonnet sugjeron se shpjegimi i paraqitjeve vizuale në përvojat afër vdekjes të raportuara nga njerëz të verbër nuk është një detyrë aq e frikshme sa mund të duket në fillim.

Është interesante të theksohet se ashtu si mund të ketë halucinacione vizuale tek të verbrit, mund të ketë halucinacione muzikore tek të shurdhërit. Sacks shkruan:

Megjithëse fraza ose këngë muzikore mund të dëgjohen së bashku me zëra ose zhurma të tjera, një numër i madh njerëzish dëgjojnë vetëm muzikë ose fraza muzikore. Halucinacionet muzikore mund të lindin nga një goditje në tru, një tumor, një anevrizëm, një sëmundje infektive, një proces neurodegenerativ, ose çrregullime toksike ose metabolike. Halucinacionet në situata të tilla zakonisht zhduken sapo shkak provokues trajtohet ose qetësohet.

Ndonjëherë është e vështirë të përcaktohet një shkak i veçantë për halucinacionet muzikore, por në popullatën kryesisht geriatrike me të cilën punoj, deri tani shkak më i zakonshëm i halucinacioneve muzikore është humbja e dëgjimit ose shurdhimi – dhe këtu halucinacionet mund të jenë kokëfortësisht të vazhdueshme, edhe nëse dëgjimi përmirësohet me aparate dëgjimi ose implante kokleare.⁹

Përsëri, ashtu si me halucinacionet vizuale tek të verbrit, askush nuk mendon se halucinacionet dëgjimore tek të shurdhërit janë diçka tjetër veçse halucinacione që në parim janë të shpjgueshme në term fizikë. Në fakt, Sacks thekson se "halucinacionet muzikore të shurdhimit dhe halucinacionet vizuale të CBS mund të jenë të ngjashme fiziologjikisht."¹⁰ Ai vëren se halucinacionet vizuale përfshijnë shumë nga të njëjtët mekanizma nervorë si perceptimi vizual i zakonshëm, ashtu si halucinacionet muzikore përfshijnë shumë nga mekanizmat nervorë të perceptimit aktual dëgjimor. Thjesht nuk ka nevojë të postulohen mekanizma jofizikë në asnjë rast.

Mund të duket se ka një tension këtu midis marrjes seriozisht të fjalës së ekspertit të një neurologu si Oliver Sacks dhe pohimit tonë në Kapitullin 5 se "njohuritë mjekësore eksperte" nuk janë të nevojshme për të bërë interpretime kuptimplota të përvojave afër vdekjes.

Mund t'u duket disa njerëzve se ka një dyzim

Këtu zbatohet një standard i dyfishtë—ne përdorim kredencialet shkencore kur ato mbështesin argumentin tonë, dhe i shpërfillim kur nuk e bëjnë këtë. Por kjo akuzë bazohet në injorimin e një dallimi të rëndësishëm midis mbështetjes në ekspertizë kur bëhet fjalë për lëndën e asaj ekspertize dhe mbështetjes në ekspertizë edhe në çështje që shkojnë përtej asaj lënde. Sigurisht që mendojmë se shkencëtarët mjekësorë janë në një pozitë të mirë për të studiuar dhe kuptuar funksionimin e trurit dhe sistemeve tona perceptuese. Një neurolog është qartazi autoritativ për mekanizmat nervorë të perceptimit vizual të zakonshëm dhe kështu ka njëfarë autoriteti për marrëdhënien e tyre me mekanizmat e llojeve të ndryshme të halucinacioneve. Një kardiolog është autoritet për sistemin kardiovaskular, dhe kështu edhe për marrëdhënien e tij me funksionimin e trurit. Nuk ka debat këtu. Ajo që mohuam në Kapitullin 5 ishte se thjesht duke folur me pacientë që kanë pasur përvoja afër vdekjes ose madje duke kataloguar me kujdes përgjigjet e tyre, një mjek është në një pozitë të veçantë për të vlerësuar kuptimet e këtyre përvojave. Kuptimi i përvojës nuk është lënda e ekspertizës mjekësore. Dhe kjo është arsyeja pse është e arsyeshme të apelohej në autoritet në rastin e tanishëm, por të mohohet në rastin e mëparshëm.

Për të përmbledhur, kemi parë disa arsye për të qenë të kujdesshëm në nxjerrjen e konkluzioneve rreth nevojës për t'u referuar mekanizmave jofizikë për të shpjeguar përvojat afër vdekjes të të verbrit. Arsyeja e parë për kujdes është se mund të ketë shkaqe të ndryshme të verbërisë, jo të gjitha të barabarta në lidhje me sfidat që paraqesin për gjetjen e një shpjegimi fizik adekuat të një përvoje afër vdekjes me përmbajtje vizuale. Arsyeja e dytë është se ekzistojnë raste të dokumentuara mirë të përvojës vizuale të të verbrit, si ato që kanë sindromën Charles Bonnet, dhe këto raste të tjera nuk konsiderohen si sfida për shpjegimet fizike. Duhet të mendojmë mirë para se të nxitojmë në konkluzione mbinatyrore, si ajo e Longut dhe djalit të tij, Phillipit.

Ekziston një përgjigje e dukshme që mund të jepet në emër të atyre që i marrin përvojat afër vdekjes të pasura nga të verbrit si mbështetje për mbinatyroren. Edhe nëse do të ishte e mundur të ofroheshin shpjegime fizike për disa raste në të cilat njerëz të verbër kanë përvoja afër vdekjes që përfshijnë fenomene vizuale, mund të mos jetë e mundur të ofrohen shpjegime fizike për të gjitha ose madje shumicën e rasteve të tilla. Dallimi midis verbërisë përpunuese dhe verbërisë pa hyrje është i dobishëm për fizikalistin vetëm nëse të gjithë ose shumica e atyre njerëzve të verbër që kanë përvoja afër vdekjes që përfshijnë fenomene vizuale janë njerëz me verbëri pa hyrje.

Siç e kemi pranuar tashmë, ekziston nuk duket të ketë një shpjegim fizik të gatshëm për përvoja të tilla të pasura nga ata me verbëri përpunuese.

Kjo ka potencialin të jetë një sfida shumë e fuqishme. Por ne nuk e dimë saktësisht sa e fuqishme është sepse nuk e dimë nëse rastet e cituara nga Long dhe të tjerët në mbështetje të mbinatyres janë raste të njerëzve me verbëri përpunuese apo verbëri pa hyrje. Dallimi thjesht nuk është në fokus. Do të ishte e dobishme nëse do të ishte. Megjithatë, ka arsye të mendohet se nëse do të hetonim shkaqet e verbërisë te ata njerëz që kanë përvoja afër vdekjes (dhe mendojmë se ky do të ishte një program i shkëlqyer kërkimor!), ka të ngjarë të zbulonim se këto janë raste të verbërisë pa hyrje.

Megjithëse ka shumë shkaqe të verbërisë, ato më të përhapurat (p.sh., glaukoma) përfshijnë gjendje në sy. Për të qenë të drejtë, duhet të vërejmë se ekzistojnë gjithashtu raste të verbërisë të shkaktuara nga gjendje në tru (p.sh., dëmtimi vizual cerebral).

Këto janë raste të verbërisë përpunuese. Por verbëria përpunuese është më e rrallë se verbëria pa hyrje.¹¹

Prandaj, ndërsa nuk mund të përjashtojmë mundësinë që të ketë disa me verbëri përpunuese që kanë përvoja afër vdekjes që përfshijnë fenomene vizuale, nuk mund të përjashtojmë gjithashtu mundësinë që absolutisht çdo person i verbër që ka një përvojë afër vdekjes që përfshin fenomene vizuale të ketë verbëri pa hyrje. Dhe nëse do të detyroheshim të vënim bast se çfarë lloj verbërie është e implikuar në rastin e një personi të verbër që ka pasur një përvojë afër vdekjes, verbëria pa hyrje do të ishte basti i sigurt, veçanërisht sepse është më e zakonshme. Dy mundësitë nuk janë të barabarta. Rezultati është se, duke pasur parasysh gjendjen tonë aktuale të njohurive rreth këtyre çështjeve, nuk duket sikur përvojat afër vdekjes të të verbrit ofrojnë një sfidë shumë të fuqishme për fizikalizmin.¹²

1 Për shembull, katër autorë, në punën e të cilëve jemi fokusuar - Alexander, Greyson, Long dhe van Lommel - janë të gjithë MD. Disa prej tyre sigurohen që të na e kujtojnë këtë mjaft shpesh.

2 Ne do të diskutojmë përvojat afër vdekjes të fëmijët në Kapitullin 7, dhe do të shqyrtojmë në detaje një rast të tillë në Kapitullin 11, kur të diskutojmë për Burpo (2010).

3 Long (2010: 91–92).

4 Sacks (2012a: 3–33).

5 Sacks (2012a: 3–4, 5).

6 Sacks (2012a: 8).

7 Sacks (2012a: 22).

8 Shih Ffytche (2007). Shiko gjithashtu dhe al. (1998). Punimet e Ffytche's work (perfshi bashkepunimet), është diskutuar tek Saksi (2012a: 24–27).

9 Sacks (2012a: 66).

10 Sacks (2012a: 73).

11 Për disa përmbledhje të shkaqeve të ndryshme të verbërisë, shihni Organizatën Botërore të Shëndetësisë (2014), Institutet Kombëtare të Shëndetit (2008), Blaikie (2014) dhe Fondacionin Amerikan për të Verbër. (2014).

12 . Për diskutime të mëtejshme të dobishme mbi përvojat afër vdekjes të të verbrit, shihni Blackmore (1993).

Kapitulli 7

Eksperiencat Afër Vdekjes te Fëmijët dhe në të Gjithë Botën

Fakti që përjetimet afër vdekjes në të gjithë botën janë shumë të ngjashme duket se mbështet përfundimin se këto përjetime kërkojnë shpjegime jo-fizike. Nëse fëmijët dhe të rriturit në të gjithë botën po raportojnë përjetime afër vdekjes me përmbajtje të ngjashme, atëherë duket se kjo përmbajtje nuk ndikohet nga mosha, vendndodhja, kultura, apo faktorë të tjerë të rastësishëm që lidhen meveçoritë e jetës së një individi ose rrethanat fizike.¹

Kjo duket se ofron një arsye të mirë për të besuar se përvojat afër vdekjes e vendosin një person në kontakt me një realitet të unifikuar, objektiv dhe jo-fizik. Si ndryshe mund të vijnë individë kaq të ndryshëm për të pasur përvoja kaq të ngjashme? Në këtë kapitull ne shpjegojmë pse mendojmë se kjo arsyetim është i gabuar, ashtu siç është edhe arsyetimi i ngjashëm që bazohet në përvojat afër vdekjes që përfshijnë rishikime të jetës (komponentë të NDE-ve në të cilat shfaqen "pikat kryesore" të jetës së dikujt) dhe përvojat afër vdekjes që përfshijnë ribashkime me të dashurit.

Në pasazhet në vazhdim, Long paraqet qartë linjën e mendimit ndaj së cilës dëshirojmë të argumentojmë:

Eksperiencat afër vdekjes të fëmijëve, përfshirë edhe fëmijët shumë të vegjël, janë në mënyrë befasuese të ngjashme me ato të fëmijëve më të rritur dhe të rriturve.²

Eksperienca thelbësore e AFE-së është e njëjtë në të gjithë botën: pavarësisht nëse është një eksperiencë afër vdekjes e një hinduisti në Indi, e një muslimani në Egjipt, apo e një të krishteri në Shtetet e Bashkuara, të njëjtat elemente thelbësore janë të pranishme në të gjitha, duke përfshirë eksperiencën jashtë trupit, eksperiencën e tunelit, ndjenjat e paqes, qeniet e dritës, një rishikim i jetës, ngurrimi për t'u kthyer dhe transformimi pas AFE-së. Shkurt, eksperienca e të vdekurit duket e ngjashme mes të gjithë njerëzve, pavarësisht se ku jetojnë³

Kjo është një provë e mëtejshme se AFE-të janë shumë më tepër sesa thjesht një produkt i besimeve kulturore ose i përvojave të mëparshme të jetës. Eksperiencat afër vdekjes na kujtojnë se megjithëse njerëzit në tokë mund të të jenë një botë më vete, ata mund të ndajnë këtë eksperiencë të rëndësishme shpirtërore. Është mahnitëse të mendosh se pavarësisht se cilin vend e quajmë shtëpi, ndoshta shtëpia jonë e vërtetë është në sferat e mrekullueshme qiellore të përshkruara vazhdimisht nga personat që kanë përjetuar AFE në të gjithë botën.⁴

Long përmend vazhdimisht ngjashmëritë midis raporteve të eksperiencave afër vdekjes tek të rriturit dhe fëmijët, si dhe ngjashmëritë në raportet nga e gjithë bota, si provë se këto raporte nuk janë të kushtëzuara kulturalisht. Përkundrazi, ai pohon se ato janë raporte të lidhjeve të vërteta me "sferë qiellore". Kjo është sigurisht një shpjegim i mundshëm i ngjashmërive. Nëse të gjithë - fëmijët dhe të rriturit në të gjithë botën - do të ishin në kontakt me të njëjtën sferë jo-fizike, atëherë do të prisnim që raportet e tyre për eksperiencat afër vdekjes të ishin të ngjashme, të paktën duke supozuar se qasja e tyre në këtë sferë të unifikuar është e besueshme dhe e saktë.

Por ky nuk është i vetmi shpjegim i mundshëm, as më i besueshmi, i fenomenit të konsistencës mbarëbotërore. Long kërkon një ngjashmëri në objektet supozuese të eksperiencës, por është të paktën po aq e natyrshme dhe e besueshme të konsiderohet një ngjashmëri te përjetuesit. Qeniet njerëzore në të gjithë botën kanë tru dhe sisteme nervore qendrore të ngjashme. Dhe megjithëse truri i fëmijëve nuk është plotësisht i zhvilluar, ata gjithashtu ndajnë ngjashmëri themelore në ndërtimin dhe funksionimin biologjik me trurin e të rriturve. Duke pasur parasysh këto ngjashmëri themelore fizike tek ata që kanë eksperiencë afër vdekjes në moshë dhe vende të ndryshme në të gjithë botën, dikush do të priste konsistencë në përvojat e tyre në rrethana të ngjashme. Ne duhet të presim që ata me ndërtim fizik të ngjashëm në rrethana të ngjashme, domethënë në kontekste afër vdekjes, të kenë përvoja të ngjashme. Nuk kemi nevojë të kërkojmë përtej ngjashmërisë sonë themelore biologjike për një shpjegim të ngjashmërive në eksperiencat afër vdekjes të fëmijëve dhe të rriturve në të gjithë botën.

Kjo nuk do të thotë të mohohet se konteksti kulturor mund të luajë një rol në formësimin e përmbajtjes së raportuar të eksperiencave afër vdekjes. Sigurisht, mjedisi ynë shoqëror formëson mënyrën se si i përjetojmë gjërat, dhe do të na duhej një arsye bindëse për të supozuar se eksperiencat afër vdekjes janë të ndryshme në këtë drejtim. Ndoshta natyralisti i mbinatyreshëm do të donte të mohonte se dallimet kulturore shfaqen në raporte të ndryshme të eksperiencave afër vdekjes. Por kjo do të dukej e nxituar. Edhe nëse eksperiencat afër vdekjes i vënë njerëzit në kontakt me një sferë të vetme, të unifikuar mbinatyrore të arritshme për të gjithë, do të ishte ende jashtëzakonisht e besueshme që njerëz nga kultura të ndryshme ta interpretonin dhe raportonin këtë sferë në mënyra të ndryshme. E njëjta gjë vlen edhe për pohimin tonë rreth ngjashmërisë biologjike. Edhe nëse ngjashmëria në eksperiencat afër vdekjes në të gjithë botën shpjegohet me ngjashmërinë në mënyrën se si janë ndërtuar qeniet njerëzore në të gjithë botën, kjo nuk e përjashton mundësinë që raportet e njerëzve për përvojat e tyre të jenë të kushtëzuara kulturalisht. Asnjëra palë në debatin tonë aktual nuk fiton epërsi nëse raportet e eksperiencave afër vdekjes rezultojnë të jenë të ndjeshme ndaj kontekstit kulturor.

Ne nuk po argumentojmë se provat nga eksperiencat afër vdekjes janë absolutisht të papajtueshme me hipotezën e një "sferë qiellore" (ose me hipotezën e mekanizmave jo-fizikë të eksperiencës). Sigurisht, duke pasur parasysh provat, është e mundur që njerëzit që kanë eksperiencë afër vdekjes, në këtë mënyrë, të vijnë në kontakt me një sferë të vetme jo-fizike. Ky është një shpjegim i mundshëm i ngjashmërive në eksperiencat afër vdekjes. Por mundësia e thjeshtë e një sfere jo-fizike nuk është ajo që është në diskutim në analizat e implikimeve të eksperiencave afër vdekjes. Shumë prej atyre që shkruajnë për eksperiencat afër vdekjes pohojnë se provat prej tyre e bëjnë mbinatyralizmin shumë të mundshëm, ose madje pohojnë se ne në njëfarë kuptimi jemi të detyruar të pranojmë mbinatyralizmin për t'i kuptuar këto eksperiencë. Këtë ne e refuzojmë. Do të dukej të paktën po aq e besueshme (nëse jo më e besueshme) që ngjashmëritë fizike te përjetuesit njerëzorë shpjegojnë konsistencat në eksperiencat afër vdekjes, sa që kjo konsistencë shpjegohet nga kontakti me një sferë jo-fizike. Ne nuk e kundërshtojmë mundësinë e thjeshtë të një shpjegimi jo-fizik, por më tepër besueshmërinë e tij relative në krahasim me shpjegimet fizike rivale

EEdhe nese fakti i ngjashmerive ne perjetimet afer vdekjes ne te gjithë botën nuk mbështet pretendimin se këto perjetime zbulojnë realitetin e një mbretërie jo-fizike, mund të ketë rrugë të tjera, më premtuese për të arritur në të njëjtin përfundim. Shumë, megjithëse jo të gjithë, njerëzit që kanë përjetuar afer vdekjes kanë një komponent që përshkruhet si një “rishikim i jetës”—një lloj “videoje përmbledhëse” të jetës së tyre. Ka shumë pyetje interesante rreth natyrës dhe rëndësisë së këtij komponenti të perjetimeve afer vdekjes. Njëra prej tyre është nese rishikimi i jetës ofron mbështetje për natyrshmërinë.

Përsëri, një citat nga Long ilustron këtë linjë mendimi. “Rishikimet e sakta dhe transformuese të jetës janë një shenjë dalluese e perjetimeve afer vdekjes, dhe ato tregojnë për një realitet përtej asaj që dimë nga ekzistenca jonë tokësore. Ato ofrojnë prova të rëndësishme për realitetin e një jete pas vdekjes.” Lëvizja këtu është nga pretendimi se shumë perjetime afer vdekjes përmbajnë një rishikim të saktë të jetës së subjektit, një që përfaqëson ngjarje reale nga përvoja e kaluar e subjektit, në pretendimin se kjo mbështet realitetin e një jete pas vdekjes. Ne pranojmë se rishikimet e jetës shpesh janë pjesë të vërteta të perjetimeve afer vdekjes dhe se ato janë shpesh ose zakonisht të sakta. Ne nuk e kontestojmë pretendimin se këto perjetime janë “të vërteta” në të dyja kuptimet e diskutuara më parë—njerëzit në të vërtetë kanë perjetime afer vdekjes me komponentë rishikimi të jetës dhe përmbajtja e tyre korrespondon me ngjarje reale në historitë e tyre personale. Por pse të supozojmë se këto karakteristika të rishikimeve të jetës “ofrojnë prova të rëndësishme për realitetin e një jete pas vdekjes”? Kjo thjesht nuk ndodh. Nuk është e qartë se ka ndonjë lidhje mes rishikimit të përvojave të kaluara në këtë jetë dhe fitimit të njohurive për jetën pas vdekjes.

Komponenti i rishikimit të jetës në shumë përvoja afer vdekjes nuk mbështet parimin e parë të supernaturalizmit. As nuk mbështet parimin e dytë të atij pikëpamjeje. Kjo është, ky aspekt i përvojave afer vdekjes nuk tregon përfundimin se këto përvoja nuk mund të shpjegohen në terma fizikë. Për ta parë këtë, merrni parasysh dy mënyra të ndryshme në të cilat mund të thuhet se dikush kujton diçka. Megjithëse shumë nga ngjarjet e paraqitura në një rishikim të jetës mund të kenë qenë të harruara në një kuptim të zakonshëm, nuk do të thotë se ato nuk janë ende të koduara në tru. Kujtimet e këtyre ngjarjeve mund të jenë të ruajtura në tru, por të paqasshme për t'u rikthyer në mënyrën normale. Ka një kuptim në të cilin ato janë harruar, pasi individit nuk mund të rikujtojë këto kujtime ashtu siç mund të bëjë me gjëra të tjera që thuhet se mban mend. Por ka gjithashtu një kuptim në të cilin individit i kujton këto ngjarje. Ato janë të ruajtura në trurin e saj dhe mund të rikthehen, thjesht jo në mënyrën normale. Çfarëdo tjetër që një përvojë afer vdekjes mund të zbulojë, është e mundur që ajo të zbulojë kujtime të ngjarjeve që janë të mbuluara nga fuqitë normale të rikujtimit. Dhe kjo mundësi mund të kuptohet në terma krejtësisht fizikë.

Psikologët i referohen llojeve të kujtimeve që po e paraqesim këtu si “kujtime të implicit”. Kujtimet e implicit janë të pavetëdijshme. Ato mund të ndikojnë në sjelljen e një personi, por nuk janë të disponueshme për vështrimin e reflektimit të vetëdijshëm. Në kontrast, “kujtime të qarta” janë ato që rikujtohen në mënyrë të vetëdijshme. Këto janë ato që ne zakonisht i quajmë kujtime. Filozofët gjithashtu mbrojnë se jo të gjitha kujtimet duhet të jenë të disponueshme për vetëdijen, dhe kjo pretendim nuk mbështetet në mohim të fizikës.

Megjithëse ende nuk e dimë mekanizmat fizikë të saktë të ruajtjes dhe “riprodhimit” të rishikimeve të jetës, fakti i thjeshtë që këto përvoja përfshijnë rikujtimin e ngjarjeve që nuk janë pjesë e bankës së kujtimeve të vetëdijshme të një personi nuk tregon për falsitetin e fizikës. Fakti që ne ende nuk kemi një

Një shpjegim adekuat fizik për komponentin e rishikimit të jetës të përvojave afër vdekjes nuk tregon se një shpjegim i tillë nuk do të vijë. Ai thjesht na shtyn të kërkojmë një shpjegim fizik të besueshëm. Kuptimi ynë shkencor do të vazhdojë të përmirësohet. Nuk duhet ta marrim mungesën tonë aktuale të kuptimit në lidhje me një fenomen të caktuar si shkak për dëshpërim rreth mundësisë së arritjes së një shpjegimi adekuat të tij në të ardhmen. Kjo do të ishte një qëndrim rrënjësisht anti-shkencor. Sipërmarrja shkencore ushqehet nga kërkimi ynë për të kuptuar gjërat që aktualisht nuk i kuptojmë plotësisht në terma të matshëm dhe të vëzhgueshëm. Me fjalë të tjera, është kërkimi ynë për shpjegime fizike që nxit kërkimin shkencor. Të mbash që mungesa e një shpjegimi adekuat fizik për diçka është arsye për të hedhur poshtë mundësinë e çdo shpjegimi të tillë, do të thotë të heqësh dorë nga kjo ndjekje e kuptimit. Dhe nuk ka asnjë arsye të mirë për ta bërë këtë.

Sërish, është e çuditshme të thuhet se ekzistenca dhe intensiteti i rishikimeve të jetës do të tregojnë praninë e një jete pas vdekjes. Pas të gjitha, ngjarjet që supozohet se rikthehen gjatë këtyre rishikimeve të jetës origjinojnë nga jeta e individit. Këto ngjarje nuk shkojnë përtej botës siç e njohim zakonisht. Ato nuk i përkasin një jete pas vdekjes, as edhe një realm jo-fizik. Prandaj, edhe nëse ende nuk është e qartë se si saktësisht rishikimet e jetës ruhen në tru dhe aktivizohen në episodet e afër-vdekjes, është një shtrirje të supozosh një jetë pas vdekjes si një mënyrë për t'i shpjeguar ato. Megjithatë, ka një aspekt tjetër të zakonshtëm në shumë përvoja afër-vdekjes që duket se ofron një bazë më të besueshme për përfundimin se ato e vendosin njeriun në kontakt me një realm jo-fizik. Shumë njerëz që kanë pasur përvoja afër-vdekjes raportojnë se janë ribashkuar me të dashurit e tyre, dhe ata e përjetojnë ribashkimin si një ngjarje që ndodh në një realm tjetër. Mund të duket sikur përvoja e gjerë e të parë dhe komunikimit me të vdekurit gjatë një përvoje afër-vdekjes është dëshmi se këto përvoja e vendosin njeriun në kontakt me një realitet jo-fizik.

Pas të gjithave, këta janë njerëz të vdekur që nuk ekzistojnë më në botën fizike përreth nesh. Duket se ata duhet të ekzistojnë në një formë jo-fizike diku tjetër për të qenë pjesëmarrës aktivë në përvojën e dikujt.

Pyetja e parë që duhet bërë për këtë aspekt të përvojave afër vdekjes është pse një individ do të ribashkohej me të afërmit e tij ose të saj të ndjerë, në vend të të huajve. Pyetja mbetet e rëndësishme edhe nëse ne pranojmë se ekziston një jetë pas vdekjes. Merrni parasysh parajsën. Nëse supozojmë se parajsa ekziston dhe një individ në një episod afër vdekjes transportohet atje, si është e lidhur saktësisht ai ose ajo me të afërmit e tij ose të saj në parajsë? Edhe me supozimin e një jete pas vdekjes, mënyra specifike se si një individ është i lidhur me të afërmit e tij ose të saj, në krahasim me shumë njerëz të tjerë në parajsë, mbetet për shpjegim të mëtejshëm. Me fjalë të tjera, postulimi i thjeshtë i një jete pas vdekjes nuk bën punën shpjeguese që na nevojitet.

Ne duam të dimë pse njerëzit që kanë përvoja afër vdekjes bien në kontakt me të dashurit e tyre. Thjesht të tregosh realitetin e një jete të përtejme nuk ofron një përgjigje adekuate. Më së shumti, ajo ofron sfondin për një lloj përgjigjeje më të detajuar. Për shembull, ajo ofron një pjesë të materialit nga i cili mund të krijohet një shpjegim që posturon një forcë të veçantë që lidh shpirtrat e individëve të veçantë të ndjerë—të dashurit e subjektit—me subjektin e përvojes afër vdekjes. Por ajo nuk shpjegon forcën pas kësaj lidhjeje, as se si supozohet të prodhojë ribashkimin. Ndoshta supozimi është se forca është dashuria dhe lidhja udhëhiqet nga dora e Zotit. Por, dëshirojmë të theksojmë, këto pretendime shkojnë shumë përtej pretendimit se jeta e përtejme është reale, dhe nuk është aspak e qartë se si përmbajtjet përkatëse të përvojave afër vdekjes supozohet t'i vërtetojnë këto pretendime të mëtejshme.

Nuk duhet të na duhet t'u drejtohem shpjegimeve të përpunuara, jo-fizike të këtij lloji për të kuptuar këtë aspekt të përvojave afër vdekjes. Teoria e menaxhimit të terrorit ofron një shpjegim të besueshëm, miqësor ndaj fizikalizmit, për këtë fenomen. Ajo propozon se qeniet njerëzore kanë aftësi të veçanta, si vetëdija dhe mendimi abstrakt, të cilat na lejojnë të jemi të vetëdijshëm për vdekshmërinë tonë dhe të reflektojmë mbi absurditetin e mundshëm të botës rreth nesh. Ne mund të argëtojmë mendimin se nuk ka asnjë arsye të mirë pse jemi këtu fare. Dhe kjo mund të jetë e tmerrshme; po ashtu edhe mendimi se jetët tona janë të destinuara të shuhën. Ne mund të imagjinojmë një botë pa ne. Shumë nga ajo që njohim si kulturë njerëzore, sipas kësaj teorie, ka lindur si një mjet për të shpërndarë terrorin që e sjellim mbi veten duke menduar këto mendime tepër njerëzore. Për t'u mbrojtur nga frika jonë, ne pranojmë sisteme vlerash dhe praktika kulturore që i konsiderojmë si diçka që po e jetojmë dhe po e avancojmë. Ne e luftojmë terrorin tonë ekzistencial duke ndërtuar vetëvlerësimin. Teoria e menaxhimit të terrorit është një teori psikologjike shumë e vërtetuar. Gjatë tre dekadave të fundit, parashikimet e saj rreth sjelljes njerëzore janë verifikuar vazhdimisht. E rëndësishme për qëllimet tona këtu, të gjitha elementet kyçe të teorisë së menaxhimit të terrorit janë të pajtueshme me një teori fizikaliste të mendjes dhe bindjen e fortë se nuk ka jetë të përtejme. Kështu, çdo shpjegim i pranisë së të afërmeve të ndjerë në përvojat afër vdekjes me anë të teorisë së menaxhimit të terrorit do të ishte i pajtueshëm me fizikalizmin dhe mungesën e një jete të përtejme.

Teoria e menaxhimit të terrorit është sigurisht një pikëpamje e arsyeshme dhe një që mund të ofrojë një shpjegim të besueshëm për veçorinë përkatëse të përvojave afër vdekjes. Një mbështetës i teorisë së menaxhimit të terrorit mund të theksojë se ne kemi mekanizma të ndryshëm psikologjikë që na japin ngushëllim përballë rrezikut dhe frikës. Një mekanizëm i tillë mund të shkaktojë vizione të të afërmeve të ndjerë në përvojat afër vdekjes. Fundja, prania e figurave të tilla me siguri do të ofronte ngushëllim të madh përballë vdekjes. Sigurimi se do të ribashkohemi me të dashurit tanë të humbur dhe se ata do të na mirëpresin në fazën tjetër të ekzistencës sonë do të forconte ndjenjën tonë të jetesës sipas idealeve të të qenit një bir ose bijë, nip ose mbesë e mirë. Do të rriste vetëvlerësimin tonë. Vetë ekzistenca e të panjohurve ose njerëzve me të cilët nuk kemi lidhje të ngushta—dhe familja është ndoshta lidhja më e ngushtë për shumicën e njerëzve—nuk do ta ofronte këtë ngushëllim të njëjtë. Kështu, teoria e menaxhimit të terrorit mund të shpjegojë pse njerëzit që kanë përvoja afër vdekjes do të përjetonin ribashkime specifike me të dashurit e tyre dhe jo me të panjohur, pa postuluar realitetin e një jete të përtejme ose pa iu drejtuar mekanizmave jo-fizikë. Ne argumentojmë se teoria e menaxhimit të terrorit ofron një shpjegim shumë të besueshëm dhe miqësor ndaj fizikalizmit për praninë e të dashurve në shumë përvoja afër vdekjes. Por mund t'u duket disa si thelbësisht i paplotë. Shumë njerëz që kanë pasur përvoja afër vdekjes raportojnë se kanë përjetuar takime me të afërm të ndjerë që as nuk e dinin se ekzistonin. Është e vështirë të shihet se si kjo mund të shpjegohet në terma të një shtytjeje për t'u ngushëlluar përballë vdekjes. Fytyra e dikujt të panjohur do të dukej relativisht e zakonshme, veçanërisht në një kontekst të mbushur me fytyrat e njerëzve që dikush i njeh si të dashur. Kështu, është e vështirë të kuptohet se si prania e këtij individi, një i panjohur i dukshëm, mund të jetë një mjet i përdorur në betejën e dikujt kundër ankthit në mendimin e vdekjes së tij.

Teoria e menaxhimit të terrorit është një teori psikologjike shumë e vërtetuar. Gjatë tre dekadave të fundit, parashikimet e saj rreth sjelljes njerëzore kanë një qasje varet nga subjekti i përvojës afër vdekjes që e njeh personin në fjalë si të lidhur me të gjatë përvojës afër vdekjes. Mjafton që prania e këtij individi në raportin e mëvonshëm të subjektit për atë që ai ose ajo ka përjetuar mund të shpjegohet me anë të teorisë së menaxhimit të terrorit.

Dhe është e mundur që raporti i mëvonshëm i subjektit për atë që ai ose ajo pa gjatë përvojës së afërt me vdekjen, megjithëse krejtësisht i sinqertë, nuk përputhet me atë që ai ose ajo vërtet pa gjatë asaj përvoje.

Ky mos përputhje midis asaj që një person pa dhe asaj që më vonë beson se pa mund të shpjegohet duke iu referuar parimeve psikologjike të ngjashme me ato që përmenden në teorinë e menaxhimit të terrorit. Merrni parasysh, për shembull, raportin e Eben Alexander për të pasur parë një motër që ai kurrë nuk e dinte se e kishte gjatë përvojës së tij të afërt me vdekjen. Ai nuk e kuptoi se kjo person ishte një të afërm i tij gjatë përvojës së tij të afërt me vdekjen. Nuk ishte deri shumë më vonë që ai bëri lidhjen. Kjo krijon hapësirë për mundësinë që ai interpretoi në përvojën e tij të afërt me vdekjen diçka që nuk ishte fillimisht pjesë e saj. Dhe mund të Një shpjegim i këtij lloji apelon në diçka si një aversion të thellë ndaj konfliktit psikologjik që vjen me mosdijen se pse ndodhi diçka. Kjo është e ngjashme me një tendencë psikologjike për të përjetuar ankth ekzistencial në mendimin se universi mund të jetë pa kuptim dhe absurd. Teoria e menaxhimit të terrorit invokon këtë tendencë për të shpjeguar motivimin tonë për të krijuar sisteme vlerash që na lejojnë të mbushim universin me kuptim. Ndoshta tendenca e parë shpjegon prirjen tonë për të konfabuluar dhe për të theksuar detajet kur tregojmë për atë që ka ndodhur në jetët tona, në mënyrë që narrativa e përgjithshme të jetë më koherente.

Kombinimi i këtij parimi thelbësor të teorisë së menaxhimit të terrorit dhe aversioni i parashikuar ndaj kuptimit të konfuzuar tregon një sfidë të fuqishme ndaj supernaturalisht. Të dy tendencat janë në përputhje me fizikalismen. Dhe të dy ofrojnë shpjegime të besueshme për fenomene që, sipas supernaturalistit, supozohej se do të tejkalonin burimet shpjeguese të kornizës sonë fizikiste. Kështu, këto tendenca funksionojnë në tandem për të sfiduar sfidën e supernaturalistëve ndaj fizikalisht në bazë të përvojave të afërmorteve. Dhe përgjigjja që ofrojnë në emër të fizikalisht është edhe më e fuqishme sepse këto dy tendenca mund të shihen si të lidhura në një aspekt të rëndësishëm. Ato janë mjete për të ndihmuar në kuptimin tonë, në terma narrativë, të botës përreth nesh.

Është e qartë se supernaturalistët e shohin përvojat e afërmorteve si një sfidë ndaj mjaftueshmërisë së hetimit shkencor për të shuar etjen tonë për kuptim. Ne duam më shumë se çfarë shkenca mund të na ofrojë. Impikimi është se ne duhet ta plotësojmë shkencën me tregime, të cilat nuk janë të observable dhe të testueshme. Disa nga këto tregime do të apelonin ndaj fenomeneve jo-fizike, si natyra jonë thelbësisht jo-fizike dhe një realitet thelbësor jo-fizik. Ato flasin për shpirtin dhe parajsën. Dhe ato invokohen si një bazë për të pranuar kufizimet e një grupi shpjegimesh thjesht fizike. Por kjo është të shkojmë përtej. Një teori psikologjike, si teoria e menaxhimit të terrorit, mund të na ndihmojë të kuptojmë, në terma fizike, nevojën tonë për tregime dhe elementët specifikë të tregimeve që ne realisht përdorim. Ajo mund të shpjegojë nevojën tonë për tregime për të mbështetur sistemet e vlerave që ne e shohim veten si duke i përmbushur. Asnjë sfidë ndaj fizikalisht nuk ndjek thjesht nga fakti se ne njerëzit kërkojmë të kuptojmë botën dhe veten tonë përmes si tregimeve ashtu edhe shkencës.

Në kapitujt e mëparshëm, ne kemi rezistuar ndaj mënyrave të ndryshme joshëse për të arritur në përfundimin se supernaturalizmi është i vërtetë mbi bazën e karakteristikave të ndryshme të përvojave afër vdekjes. Tani do të kalojmë nga mbrojtja në ofensivë. Në Kapitullin 8, do të argumentojmë se apelimi ndaj asaj që nuk është fizike nuk bën asnjë përparim shpjegues. Duke marrë parasysh projektin e kuptimit të përvojave afër vdekjes, nuk ka asnjë arsye të mirë për të tejkaluar paradigmat fizikiste që ofrojnë kontekstin për shpjegimet e përditshme të asaj që ndodh në jetët tona. Pas kësaj, do të shqyrtojmë formën e shpjegimit që e gjejmë më premtuese në përpjekjen për të shpjeguar përvojat afër vdekjes në terma fizikë. Do të përfundojmë duke shqyrtuar perspektivat e pikëpamjes sonë të preferuar, fizikiste, në llogaritjen e përvojave afër vdekjes si thellësisht domethënëse dhe transformuese.

1 Për një studim klasik mbi përvojat afër vdekjes te fëmijët, shihni Morse. (1991).²

Long (2010: 200).

3 Long (2010: 150).

4 Long (2010: 171).

5 Disa punë veçanërisht fascinate raportohen në Katz, Grosman-Saadon dhe Arzy. (ms.).

6 Long (2010: 120).

7 Për një përmbledhje interesante të memories implicite, shihni Schacter (1987). Dhe shihni veçanërisht, në fq. 502 të Schacter (1987), diskutimin e jashtëzakonshëm mbi komentet e Descartes në "Pasionet e Shpirtit", ku ai thotë se "një përvojë frikësuese ose e padëshiruar nga fëmijëria mund të 'mbetet e gdhendur në trurin e tij [të fëmijës] deri në fund të jetës së tij' pa 'asnjë kujtim që të mbetet për të më vonë.'"

8 Ndër përvojat afër vdekjes të diskutuara në këtë libër, kjo veçori është pjesë e atyre që përjetuan Pam Reynolds, Eben Alexander dhe Colton Burpo, përvojën afër vdekjes së të cilit e diskutojmë në detaje në Kapitullin

11. 9 Për një diskutim themelor mbi teorinë e menaxhimit të terrorit, shihni Greenberg et al. (1986). Për një meta-analizë të fundit mbi hipotezën e rëndësisë së vdekshmërisë, që është qendrore për teorinë e menaxhimit të terrorit, shihni Burke et al. (2010). Për një përmbledhje gjithëpërfshirëse të teorisë, shihni Solomon, Greenberg, dhe Pyszcynski (2015). Teoria e menaxhimit të terrorit është e ndërtuar mbi njohuritë e Ernest Becker (shihni, veçanërisht, Becker (1973)).

10 Për një deklaratë të këtij kundërshtimi, shihni Long (2010: 133). Fenomeni në fjalë është i pranishëm në përvojat e afërmorte të Eben Alexander dhe Colton Burpo, të dy të cilët patën përvojën e takimit me një motër që nuk e dinin se e kishin.

11 Nuk është e qartë se sa më vonë i erdhi kjo zbulim. Në një artikull të fundit në Esquire për Alexander, Luke Dittrich (2014) sugjeron një version të ndryshëm të ngjarjeve nga ai që Alexander paraqet në librin e tij. Siç e tregon Dittrich, nuk ishte deri rreth katër muaj pas përvojës së tij afër vdekjes, dhe pasi kishte lexuar disa libra mbi përvojat afër vdekjes, përfshirë një me një histori për një vajzë që takoi një vëlla të ndjerë që nuk e dinte, që Alexander shikon një fotografi që i ishte dërguar e motrës që kurrë nuk e kishte njohur dhe bën lidhjen.

12 Bortolotti (2010) cites support for the claim that we possess this tendency.

Kapitulli 8

A mund të shpjegohen përvojat e afër vdekjes nga një faktor i vetëm?

Botëkuptimi shkencor është një rritje natyrale e kuriozitetit njerëzor. Kërkimi ynë për kuptim na ka çuar të adoptojmë një pikëpamje që kënaq këtë kuriozitet. Ne kemi zhvilluar metoda të besueshme për të arritur gjithnjë e më shumë njohuri dhe teori për ta sintetizuar atë. Shkenca konceptualizon botën në terma të entiteteve të vëzhgueshme dhe marrëdhënieve të rregullta, të cilat na lejojnë të formulojmë hipoteza mbi mënyrën se si funksionojnë gjërat. Kjo nuk është për ta paraqitur shkencën si një sipërmarrje statike. Një karakteristikë e shkencës, siç e kemi theksuar, është hapësira e saj për ndryshim. Të dhënat e reja dhe teoritë e reja zëvendësojnë të vjetrat me një ritëm pothuajse marramendës. Ne pranojmë se gjërat nuk ishin ashtu siç duken më parë. Ndonjëherë, mënyra e vetme për të kuptuar vëzhgimet tona është të sugjerojmë entitete dhe marrëdhënie të reja ose të propozojmë teori të reja mbi mënyrën se si lidhen gjërat. Por shkenca vazhdon përpara, pa ndalur asnjë çast.

Megjithatë, ka disa fenomene që duken se sfidojnë tërë sipërmarrjen. Ato kërcënojnë të tronditin shtëpinë që shkenca ndërtuar deri në themelet e saj. Pjesë e asaj që është kaq fascinante rreth përvojave afër vdekjes është se ato konfuzojnë përpjekjet tona për kuptimin shkencor. Ne duam të jemi në gjendje të shpjegojmë pse individë të caktuar kanë përvojat që kanë, dhe duam të jemi në gjendje ta bëjmë këtë në terma të njohur. Por shpjegimet shkencore nuk duken se janë në nivelin e detyrës. Disa vërejnë vështirësinë e dukshme të shpjegimit të përvojave afër vdekjes në terma fizikistë dhe përfundojnë se duhet të zgjeronim rrjetin tonë shpjegues, për ta thënë ndryshe. Përvojat afër vdekjes, ata pretendojnë, tregojnë se një supozim themelor i botëkuptimit shkencor është thjesht i gabuar. Nuk është e mjaftueshme të konceptohet bota vetëm në terma të entiteteve të vëzhgueshme dhe marrëdhënieve. Duhet të pranojmë ekzistencën e asaj që nuk është fizike, përveç asaj që është fizike, në mënyrë që të kuptojmë se si funksionojnë gjërat.

Ne mbetemi të pabesuar. Nëse e shqyrtojmë me kujdes se si mbështetësit e këtij argumenti e paraqesin rastin e tyre, mund të shohim se ata mbështeten në një konceptim tepër të kufizuar të asaj që duhet të jetë një shpjegim i mirë. Teoristë të ndryshëm kanë theksuar se ende nuk kemi një shpjegim plotësisht të përshtatshëm të përvojave afër vdekjes në terma të ndonjë faktori fizik të vetëm. Ata më pas nxjerrin përfundimin se është shumë e mundshme që fizikizmi është i gabuar sepse nuk mund të shpjegojë në mënyrë adekuate fenomenet e lidhura me përvojat afër vdekjes. Por ky përfundim mbështetet në parimin implicit se shpjegimet adekuate duhet të referohen vetëm në një faktor të vetëm. Pse?

Nëse mendoni se ne thjesht po e shpikim këtë, shqyrtoni këto argumente nga literatura mbi përvojat afër vdekjes që përfshijnë këtë mënyrë arsyetimi.¹ Pim van Lommel diskuton katër shpjegime kandidatë të përvojave afër vdekjes, secili prej të cilëve përfshin një faktor fizik të ndryshëm: mungesën e oksigjenit, dioksidin e karbonit të lartë, deficitin e oksigjenit dhe përdorimin e disa drogave.² Në çdo rast, kundërshtimi i tij është se faktori fizik i përmendur dështon si një shpjegim i plotë i përvojave afër vdekjes.

Ai kundërshton se disa shpjegime dështojnë të shpjegojnë të gjitha rastet e përvojave afër vdekjes. Për shembull, ai kundërshton apelimet për mungesën e oksigjenit sepse përvojat afër vdekjes mund të ndodhin në raste ku kjo nuk është një çështje. Për më tepër, ai kundërshton se disa shpjegime nuk shpjegojnë të gjitha karakteristikat e NDE-ve. Për shembull, përvojat e shkaktuara nga droga i mungojnë elementet që zakonisht gjenden në përvojat afër vdekjes, siç është një rishikim i jetës.

Ne nuk e kontestojmë pohimin e van Lommel se në çdo rast këto faktorë dështojnë të shpjegojnë në mënyrë adekuate fenomenet përkatëse. Përkundrazi, ne pretendojmë se ai në mënyrë implicite po invokon një standard të caktuar për shpjegime adekuate që duhet të refuzohet. Së pari, van Lommel supozon se një shpjegim adekuat duhet të jetë në gjendje të kuptojë të gjitha karakteristikat e çdo përvoje afër vdekjes. Ai supozon se një shpjegim adekuat duhet të hedhë një rrjet shumë të gjerë, duke lënë asnjë përvojë afër vdekjes dhe asnjë karakteristikë të pa shpjeguar. Së dyti, van Lommel supozon se një shpjegim adekuat duhet të apelojë vetëm në një faktor të vetëm. Kjo është të mohosh meritat e një shpjegimi që kombinon disa faktorë fizikë njëherësh. Në vend që të shqyrtojë mundësinë e një shpjegimi me shumë faktorë për përvojat afër vdekjes, van Lommel thjesht supozon se një faktor fizik i apeluar si shpjegim për përvojat afër vdekjes duhet të shpjegojë çdo aspekt të të gjitha përvojave afër vdekjes vetë. Sepse asnjë nga faktorët fizikë që ai shqyrton nuk i plotëson këto dy kritere, ai i refuzon secilin si të pa lidhur me shpjegimin e përvojave afër vdekjes. Një grup i ngjashëm supozimesh është evident në diskutimin e Eben Alexander. Ai sistematikisht shqyrton dhe refuzon nëntë shpjegime fizike me faktor të vetëm për përvojat afër vdekjes: (1) një “program primitiv të trurit për të lehtësuar dhimbjen dhe vuajtjen terminale”; (2) rikujtimi i deformuar i kujtimeve nga pjesët më të thella të sistemit limbik; (3) bllokimi endogjen i glutamatit me eksitotoksicitet (duke imituar ketaminën); (4) Dimetiltriptamina (DMT); (5) ruajtja e izoluar e rajoneve kortikale; (6) nivele të pazakonta të aktivitetit mes “rrjeteve neuronale eksituese”; (7) përfshirja e strukturave subkortikale, siç janë talamusi, ganglionet bazale dhe truri i poshtëm; (8) një “fenomen ri-ngarkimi” (një “shkarkim të rastësishëm të kujtimeve të çuditshme dhe të çara për shkak të kujtimeve të vjetra në neokorteksin e dëmtuar”); dhe (9) “gjenerimi i pazakontë i kujtimeve përmes një rrugë vizuale arkaike përmes mestrutit.” Kjo është një listë e madhe! Dhe megjithatë, ashtu si van Lommel, Alexander refuzon secilin nga këta faktorë si të rëndësishëm për shpjegimin e përvojave afër vdekjes me arsyen se asnjë prej tyre vetë nuk shpjegon të gjitha karakteristikat e çdo përvoje afër vdekjes.

Vlen të ndalemi këtu. Mund të duket befasuese—madje e habitshme—që njerëzit që kanë menduar gjatë dhe thellë për çështjet që po diskutojmë në këtë libër, si van Lommel dhe Alexander, do të pranonin një pamje kaq të thjeshtuar dhe të pabesueshme të shpjegimit. Me sa duket, pas reflektimit, ata gjithashtu do të kuptonin nevojën për ta refuzuar atë. Por logjika e shkrimeve të tyre të qarta qartazi supozon parimin shpjegues të papranueshëm që ne kemi identifikuar. Ndonjëherë njerëzit në të vërtetë përdorin parime që ata, pas një reflektimi më të kujdesshëm, do t'i refuzonin. Një shqyrtim i kujdesshëm i logjikës së argumentimit të tyre tregon se ata (dhe ne) duhet ta refuzojmë atë.

Ne pranojmë se van Lommel dhe Alexander kanë të drejtë që asnjë nga këta faktorë fizikë vetë nuk mjafton për të shpjeguar të gjitha aspektet e të gjitha përvojave afër vdekjes. Ne nuk e kontestojmë këtë pretendim. Megjithatë, mendojmë se heqja dorë nga të gjithë këta faktorë fizikë si të paktën të rëndësishëm për shpjegimin e përvojave afër vdekjes bazohet në një konceptim të gabuar të asaj që përbën një shpjegim të përshtatshëm. Me fjalë të tjera, ne nuk dyshojmë në të dhënat e tyre, por në logjikën që ata përdorin, në kombinim me këto të dhëna, për të arritur në përfundimin se këta faktorë janë të parëndësishëm për shpjegim.

Aleksandri dhe van Lommel pranojnë diçka si dy parime të përgjithshme si kritere për shpjegime të mjaftueshme.

Shpjegimi i plote: Çdo shpjegim i plotë i përvojave të afërta me vdekjen duhet të marrë parasysh të gjitha aspektet e të gjitha përvojave të tilla.

Shpjegim i thjeshtë: Çdo shpjegim adekuat i përvojave afër vdekjes duhet të thirret vetëm në një faktor shpjegues (ndoshta në një kontekst të kushteve "të dhëna").

Parimi i parë - *Shpjegimi i Plotë*, mund të duket i paqëndrueshëm. Por pranuar atë sinjalizon një interes për një lloj të veçantë shpjegimi. Merrni parasysh praktikën tonë të përditshme të kërkimit dhe ofrimit të shpjegimeve. Një mënyrë për ta menduar këtë praktikë është në terma të përgjigjeve për pyetjet "Pse". Një shpjegim i përshtatshëm është ai që mbush një boshllëk në kuptimin tonë. Kur e pyesim shefin e zjarrfikësve pse shtëpia u dogj, ne fillojmë me një kuptim të përbashkët të gjërave: shtëpia është bërë nga materiale të ndezshme, zjarret fillojnë kur materialet e ndezshme i vihen flakës, nuk kishte askënd në shtëpi, etj. Një shpjegim i përshtatshëm do të na lejojë të kuptojmë se çfarë ndodhi, duke marrë parasysh këtë kuptim të përbashkët. Kur mësojmë se një djegës në sobë ishte lënë ndezur, ky informacion shtesë na mundëson të lidhim pikat. Flaka në sobë ndonjëherë u përhap në pjesë të tjera të kuzhinës dhe, përfundimisht, në të gjithë shtëpinë. Mësimi se soba ishte lënë ndezur mbush një boshllëk në kuptimin tonë. Në dritën e kuptimit tonë të përbashkët, ai përgjigjet pyetjes "Pse u dogj shtëpia?" dhe kështu shpjegon në mënyrë të përshtatshme zjarrin. Duhet të jetë e qartë se jo të gjitha zjarret në shtëpi shpjegohen në të njëjtën mënyrë. Disa zjarre në shtëpi shkaktohen nga soba të pabanuara, ndërsa të tjerat shkaktohen nga goditjet e rrufesë ose qirinjtë ose cigaret e kështu me radhë. Një shpjegim i përditshëm i përshtatshëm për një zjarr të caktuar në shtëpi do të dështonte të kënaqte Shpjegimin e Plotë sepse do të dështonte të shpjegonte të gjitha zjarret në shtëpi. Kështu që duket se në pranuar këtë parim, dikush po kërkon një lloj të specializuar shpjegimi, jo atë lloj që ofrojmë njëri-tjetrit në praktikën tonë të përditshme të shpjegimit të asaj që ndodh. Ajo që na intereson zakonisht kur pyesim pse ndodhi diçka është pikërisht kjo: një shpjegim përse ajo gjë e veçantë ndodhi në atë kohë të veçantë. Ne nuk do ta refuzonim përgjigjen e shefit të zjarrfikësve nëse ai do të na thoshte se ishte soba e pabanuar që filloi zjarrin në shtëpi me arsyen se, vetëm javën e kaluar, një zjarr në shtëpi u shkaktua nga një goditje rrufeje. Ndoshta *Shpjegimi i Plotë* është më mirë të konsiderohet si një parim që rregullon një praktikë shpjeguese të specializuar. Duke e adoptuar këtë parim, ne kërkojmë përgjigje për pyetje të specializuara "Pse", duke marrë parasysh një trup të përbashkët njohurish të specializuara mbi shkaktuesit e zjarreve.

Merrni parasysh pyrologët, ata që merren me hetimin shkencor të zjarrit. Një pyrolog kërkon të kuptojë shkaqet thelbësore të zjarrit në një nivel detaji ndryshe nga ai i pronarit të shtëpisë ose fqinjit. Pyrologu nuk do të ishte i kënaqur të mësonte se zjarri në shtëpi ishte shkaktuar nga një sobë e pa mbikëqyrur. Ajo do të donte të dinte pse flaka në sobë u përhap në pjesën tjetër të shtëpisë. Ajo do të donte të dinte nga çfarë ishte ndërtuar shtëpia, cilat pajisje dhe mobilje specifike ishin në kuzhinë dhe si ishte e organizuar, në mënyrë që nxehtësia të përhapej pikërisht siç ndodhi në këtë rast. Dhe ajo do të donte ta dinte këtë në terma mjaft të përgjithshëm për t'u aplikuar në të gjitha rastet e përhapjes së flakëve.

Pyrologu po kërkon materialet për të informuar teoritë e saj shkencore mbi zjarrin, dhe mjetet për një teori të tillë nuk janë të njëjta me mjetet që na lejojnë të arrijmë një kuptim të zakonshëm të mënyrës se si funksionojnë zjarret.

Pronari i shtëpisë ose fqinjët mund të jenë të interesuar për të parandaluar zjarret e ardhshme, prandaj ata do të donin të siguroheshin që nuk ka rrjedhje gazi në lagje ose që shtëpia nuk është ndërtuar me materiale të dobëta. Por pyrologu është i interesuar të kuptojë dhe të parandalojë zjarret në një mënyrë shumë më të përgjithshme, dhe niveli i detajeve në të cilin kuptimi i saj i prapambetur formon pyetjen përkatëse "Pse" është shumë më i hollësishëm se kuptimi i prapambetur që formon pyetjen "Pse" të bërë nga pronari i shtëpisë ose fqinjët.

Konkluzioni që mund të nxjerrim nga këto vëzhgime mbi praktikat tona shpjeguese në lidhje me parimin e parë të supozuar nga van Lommel dhe Alexander, Shpjegimi i Plotë, është se këta autorë janë të shqetësuar për një formë të specializuar shpjegimi. Ata duan të shpjegojnë përvojat afër vdekjes në një mënyrë që të mund të ndërtuan teori maksimalisht të përgjithshme mbi arsyet pse ato ndodhin, teori që mbulojnë të gjitha aspektet e të gjitha rasteve. Duke marrë parasysh këtë projekt shpjegues, ky parim duket si një kërkesë e arsyeshme.

Ndërsa mund të ketë arsye të mira për van Lommel dhe Alexander që ta pranojnë Shpjegimin e Plotë si një kërkesë për shpjegime adekuate të përvojave afër vdekjes, ne mendojmë se parimi tjetër që ata e pranojnë implicit, Shpjegimi i Vetëm, është dukshëm pa merita. Duhet të jetë e qartë se Shpjegimi i Vetëm nuk është një kërkesë për shpjegimet e përditshme. Më shumë se një faktor mund të invokohet për të mbushur boshllëqet në kuptimin e arsyes pse ndodhi një ngjarje, siç është një zjarr. Ne apelojmë te flaka e sobës ose te goditja e rrufesë sipas rrethanave që kërkojnë. E njëjta gjë vlen edhe për shpjegimet e përditshme të përvojave afër vdekjes. Por, pasi e kemi marrë van Lommel dhe Alexander si të angazhuar në një projekt më të specializuar shpjegues, na nevojitet të tregojmë se, pas reflektimit, është po aq e qartë se Shpjegimi i Vetëm është jashtë vendi edhe në kontekstin e llojit të shpjegimeve të specializuara që i përkasin atyre. Na nevojitet të argumentojmë se edhe shpjegimet shkencore duhet të lejojnë të invokojnë faktorë të shumtë shpjegues. Kjo nuk duhet të jetë shumë e vështirë.

Kur mendoni për fenomenet që na interesojnë të shpjegojmë, problemi me Shpjegimin e Vetëm duket i qartë. Përvojat afër vdekjes janë të komplikuar, duke përfshirë lloje të ndryshme të përvojës (përvoja jashtë trupore, rishikimet e jetës, etj.) që manifestohen në forma të ndryshme në individë të ndryshëm (njerëz në arrest kardial, nën anestezi të përgjithshme, etj.). Ta themi ndryshe, jo të gjitha përvojat afër vdekjes dhe jo të gjithë ata që i përjetojnë ato janë të ngjashëm në çdo aspekt. Duke marrë parasysh projektin e ofrimit të një teorie maksimalisht të përgjithshme për këto fenomene të ndryshme, do të dukej shumë kundërintuitive të insistosh se shpjegimet e përshtatshme për to nuk mund të ndryshojnë në disa aspekte. Por kjo është pikërisht ajo që ndodh nëse pranon Shpjegimin e Vetëm.

Problemi me Shpjegimin e Vetëm në këtë kontekst mund të ilustruhet më tej përmes një analogjie. Supozoni se shkoni te mjeku juaj sepse keni ethe, hundë që rrjedh dhe dhimbje veshit. Pas kontrollit, mjekja juaj thotë se nuk mund të shpjegojë pse po përjetoni këto simptoma, sepse nuk ka një faktor të vetëm që ajo mund të gjejë që i shpjegon të gjitha. Ndoshta dhimbja e veshit mund të shpjegohet nga një lloj bakterie që ajo gjeti në një kulturë nga tamponi që mori. Por prania e këtyre baktereve, thotë ajo, nuk do të shpjegonte hundën tuaj që rrjedh. Për më tepër, ajo ka parë pacientë të ndryshëm së fundmi me simptoma të ngjashme, dhe nuk mund të gjejë asnjë gjë që mund të shpjegojë grupin e simptomave të të gjithë ju. Do të ishte absurde për mjekun tuaj të injoronte mundësinë që simptomat tuaja të shumta kanë disa shkaktarë të veçantë. Po ashtu, duket e qartë se ajo nuk duhet të supozojë se i njëjti grup simptomash te njerëz të ndryshëm nuk mund të ketë shkaktarë të ndryshëm thelbësorë, si një virus i ftohjes dhe një infeksion bakterial. Duket e qartë se mjekja në këtë skenar hipotetik po thërret një standard absurd për të shpjeguar simptomat e pacientëve të saj. Por ajo thjesht po thërret Shpjegimin e Vetëm.

Reflektimi mbi këtë skenar (ose çdo numër skenarësh të ngjashëm) zbulon papërshtatshmërinë e këtij principi edhe në kontekste të specializuara. Sigurisht, as van Lommel as Alexander, të dy praktikantë të mjekësisë, nuk do të thonin "Shpjegimi i Vetëm" në kontekstin e praktikave të tyre mjekësore. Pse do ta thonin atë në kontekstin e shpjegimit të përvojave të afërta me vdekjen? Nëse principi është i papërshtatshëm në një kontekst, pse ta thoni atë në tjetrin? Shpjegimi i Vetëm duhet të largohet. Nëse e hedhim poshtë Shpjegimin e Vetëm, çfarë duhet të zëvendësojë atë? Si një fillim, duhet të lejojmë shpjegime disjunktive. Një shpjegim i përshtatshëm mund të marrë formën e mëposhtme: përvojat e afërta me vdekjen shkaktohen nga x ose y ose z, ku x, y dhe z përfaqësojnë faktorë të ndryshëm që mund të shpjegojnë karakteristika të ndryshme të përvojave të afërta me vdekjen. Një shembull (dhe, theksojmë, ky është vetëm një shembull ilustrues, jo një shpjegim i propozuar për përvojat e afërta me vdekjen) mund të jetë si më poshtë: përvojat e afërta me vdekjen shkaktohen nga mungesa e oksigjenit ose niveli i lartë i dioksidit të karbonit ose deficitit i oksigjenit ose përdorimi i disa ilaçeve. Në vend që të shqyrtojmë secilin nga këta faktorë në izolim, siç bën van Lommel, mund të mendojmë për ta si një grup. E njëjta gjë vlen edhe për grupin e nëntë faktorëve të shqyrtuar nga Alexander. Duke lejuar shpjegime disjunktive, ne lejojmë, së pari, që aspekte të ndryshme të përvojave të afërta me vdekjen mund të kenë shkaktarë të ndryshëm dhe, së dyti, që të njëjtat aspekte mund të kenë shkaktarë të ndryshëm në raste të ndryshme. Përvojat e afërta me vdekjen nuk lindin të gjitha në të njëjtat mënyra ose nën të njëjtat kushte. Dhe ato nuk përfshijnë të gjitha të njëjtat karakteristika, edhe nëse ka disa karakteristika të përgjithshme që shumë prej tyre i ndajnë. Duke marrë parasysh se jo të gjitha përvojat e afërta me vdekjen janë identike, pse të mendojmë se të gjitha krijohen në mënyra identike?

Përveç shpjegimeve disjunktive, duhet të lejojmë mundësinë që faktorë të ndryshëm mund të shpjegojnë përvojat afër vdekjes në kombinim me njëri-tjetrin. Duhet të lejojmë shpjegime që apelojnë në bashkime të faktorëve shpjegues, madje edhe bashkime që funksionojnë në mënyrë sinergjike. Këto lloje shpjegimesh nuk janë asgjë e re. Merrni përsëri në konsideratë rastin e zjarrit në shtëpi. Djegësi në sobë nuk e shkaktoi zjarrin në izolim. Kërkohej materiale të inflamueshme në një renditje të caktuar, një erë ose draft dhe prania e oksigjenit për të ndezur shtëpinë. Do të ishte absurde të insistosh, vetëm sepse një djegës gazi në sobë nuk mund, nga vetvetja, të shkaktojë një shtëpi të tërë të digjet, se ky djegës në kombinim me disa karakteristika të mjedisit të tij nuk mund të kishte shkaktuar zjarrin në shtëpinë. Qartë, prania e faktorëve shtesë punoi në kombinim me djegësin e ndezur për të përfshirë shtëpinë në flakë. Dhe këta faktorë shtesë nuk janë thjesht për t'u përfshirë nën rubrikën e faktorëve të prapavijës që supozohet se janë pjesë e kuptimit të përgjithshëm që e bën të kuptueshëm pyetjen e rëndësishme "Pse". Rendi specifik i pajisjeve dhe mobiljeve në një kuzhinë të caktuar, ose prania e një drafti në një ditë të caktuar, nuk janë pjesë e kuptimit të prapavijës që e bën të mundur të pyesësh pse shtëpia u dogj. Ato janë faktorë që punojnë së bashku për të shpjeguar pse shtëpia u dogj ashtu siç ndodhi. Për ta theksuar këtë pikë, merrni parasysh reagimin tuaj nëse hetuesit që po hetojnë një zjarr në shtëpinë tuaj do t'ju thonin se, sepse një djegës gazi, nga vetvetja, nuk shkakton një zjarr shtëpie, ata ishin të sigurt se ky djegës gazi i lënë ndezur dhe pa mbikëqyrje në sobën tuaj nuk mund të kishte shkaktuar zjarrin në shtëpinë tuaj. Sigurisht që do ta gjeni arsyetimin e tyre absurde. Ndoshta do të kërkonit madje të flisnit me shefin, edhe vetëm për të kërkuar që një ekip tjetër të dërgohej për të hetuar. Pika jonë është kjo: fakti që një faktor i vetëm, në izolim, nuk mund të shpjegojë një fenomen të caktuar nuk mbështet pretendimin se ky faktor nuk mund të shërbejë si pjesë e shpjegimit, në kombinim me faktorë të tjerë.

Në mënyrë befasuese, van Lommel dhe Alexander duket se janë fajtorë për këtë lloj arsyetimi të gabuar. Ata shqyrtojnë disa faktorë fizikë në izolim, duke përfunduar për secilin prej tyre se nuk mund të bëjë punën e nevojshme shpjeguese vetëm. Pastaj ata përfundojnë se çdo faktor është shpjeguesisht i parëndësishëm në lidhje me përvojat afër vdekjes. Kjo strategji argumentuese injoron mundësinë e shpjegimeve fizike bashkëkohore, ose madje edhe sinergjike, të përvojave afër vdekjes. Për shembull, Alexander argumenton se DMT (një hormon që ndodhet natyrshëm dhe mund të shkaktojë halucinacione) nuk e shpjegon, vetëm nga vetja, në mënyrë adekuate përvojat afër vdekjes. Por kjo nuk e vendos se ai është i paaftë ta bëjë këtë në kombinim me faktorë të tjerë, siç janë, për shembull, rikujtimi i deformuar i kujtimeve dhe nivelet e larta të aktivitetit në disa rrjete neuronale. Le të jemi të qartë. Ne nuk po pretendojmë këtu se kjo kombinim i veçorive mund të shpjegojë përvojat afër vdekjes. Të vërtetosh këtë do të kërkonte ekspertizë shkencore që ne nuk e kemi. Ne po bëjmë një pikë rreth asaj që përbën një shpjegim adekuat; mundësia që ky kombinim faktorësh shpjegon në mënyrë adekuate përvojat afër vdekjes nuk përjashtohet duke treguar se ndonjë nga këta faktorë është shpjeguesisht i pamjaftueshëm në izolim nga të tjerët. Për më tepër, ne pretendojmë se, për shkak të besnikërisë së tij ndaj Shpjegimit të Vetëm, Alexander është i verbër ndaj kësaj mundësie. Kjo është e vërtetë edhe nëse rezulton se përdorimi i këtij principi nga Alexander është thjesht implicit dhe jo i vetëdijshëm. Arsyetimi mund të jetë i gabuar, edhe nëse dikush nuk i ka plotësisht në mendje parimet që udhëheqin mendimin e tij. Në të vërtetë, ky lloj situatë duket se përmirëson perspektivën e arsyetimit të gabuar. Është më e lehtë të udhëhiqesh nga parime të gabuara kur nuk je në mënyrë reflektive i vetëdijshëm për parimet që udhëheqin mendimin tënd. Pra, ne nuk po pretendojmë këtu se as Alexander as van Lommel e mbështesin shprehimisht Shpjegimin e Vetëm. Përkundrazi, shqyrtimi i arsyetimit të tyre zbulon se mendimi i tyre është, në fakt, edhe nëse vetëm implicit, i udhëhequr nga ky princip. Dhe për më tepër, ky është një princip i keq. Ai nuk duhet të luajë asnjë rol në drejtimin e kërkimit të shpjegimeve në përgjithësi, aq më pak në llojin e shpjegimeve të specializuara të përvojave afër vdekjes që janë në diskutim këtu.

Për të përmbledhur, ne kemi argumentuar në favor të shpjegimeve me shumë faktorë të llojeve të ndryshme në kontekste të ndryshme shpjeguese, duke përfshirë përvojat afër vdekjes. Ne mendojmë se është shumë e vlefshme të shqyrtojmë mundësitë e shpjegimit të përvojave afër vdekjes duke u mbështetur në faktorë fizikë të shumtë. Ne nuk jemi të vetmit që mendojmë kështu. Kevin Nelson është një neurolog praktikues me një interes të thellë për përvojat shpirtërore, veçanërisht për përvojat afër vdekjes. Ai ka mbledhur të dhëna për një kohë të gjatë në mbështetje të një shpjegimi të përvojave afër vdekjes që apelon në faktorë fizikë të shumtë. Ai argumenton se mund të shpjegojmë karakteristikat e ndryshme që raportohen zakonisht nga subjektet e përvojave afër vdekjes duke u mbështetur në faktorë si ndryshimet në rrjedhën e gjakut gjatë krizës dhe përzierjen e shteteve të ndryshme të vetëdijes, si ajo e lidhur me vetëdijen e zgjuar dhe ajo e lidhur me ciklin e gjumit me lëvizje të shpejta të syve (REM). Është e rëndësishme të theksohet se Nelson jo vetëm që tregon mundësinë që mekanizmat fiziologjikë që ai përmend janë potencialisht shpjegues të fenomeneve të lidhura me përvojat afër vdekjes, por ai gjithashtu kërkon të shpjegojë pse këta mekanizma do të aktivizoheshin në episodet afër vdekjes—për shembull, sepse janë të lidhura me përgjigjen tonë të luftës ose ikjes—dhe gjithashtu pse manifestimi i tyre në këto kontekste do të ishte avantazh evolutiv. Ai lidh piketat mes mënyrave se si funksionojnë trurit tanë dhe mënyrave se si funksionojnë trurit e paraardhësve tanë të afërt në pemën filogjenetike. Ky është pikërisht lloji i programit të kërkimit që ne mendojmë se është premtues.

Përveç llojit të qasjes shumë-facetuese ndaj shpjegimit të përvojave afër vdekjes në terma fizikë, siç ilustron në punën e Nelsonit, janë të rëndësishme gjithashtu faktorë të ndryshëm socialë dhe kontekstualë. Kujtoni se përvojat jashtë trupore të Pam Reynolds dhe të njeriut me proteza mund të jenë ndikuar nga faktorë të ndryshëm që nuk ishin, në kuptimin e ngushtë, pjesë e përvojës origjinale. Ne cituam, për shembull, mundësinë që njeriu kishte parë më parë infermieren që më vonë e identifikoi si atë që i hoqi protezat gjatë qëndrimit të tij në spital. Përvoja që ai përshkroi përfshinte përvojën vizuale të shikimit të kësaj infermiereje, dhe megjithatë ky aspekt i përvojës mund të ketë qenë një shtesë e vonshme. Ky është një lloj faktori mjedisor që mund të jetë i rëndësishëm për shpjegimin e përvojave të veçanta afër vdekjes: ndikimi i ngjarjeve të mëvonshme në kujtimet e ngjarjeve të mëparshme.

Një grup i dytë faktorësh mund të mendohet si “kornizë” dhe “strukturë” për raportin e një përvoje afër vdekjes. Merrni parasysh se në pothuajse të gjitha kulturat perëndimore kemi thënien, “Gjithmonë ka dritë në fund të tunelit.” Kjo ide na jep shpresë edhe në rrethanat më të vështira. Është e mundur që kjo metaforë frymëzuese të kornizojë dhe strukturojë raportin e dikujt për një përvojë të mëparshme dritë mbi një sfond të errët. Është e mundur, pra, që dikush të raportojë se ka parë një dritë në një tunel të errët, ku ky raport bazohet në një përzierje të përvojës së pastër dhe informacionit të sfondit, duke përfshirë këtë metaforë të përhapur. Ne kemi argumentuar se shpjegimi i duhur i edhe vetëm një aspekti të një përvoje afër vdekjes mund të përfshijë faktorë të ndryshëm në kombinim. Dhe nuk do të ishte befasuese nëse disa nga këta faktorë ishin kushte kornizë specifike kulturore për mënyrën se si interpretojmë përvojat tona. Kështu, mund të gjejmë se shpjegimet e plota të përvojave afër vdekjes i referohen faktorëve të shumtë, disa prej të cilëve janë fiziologjikë dhe të tjerë socialë dhe kontekstualë.

Ky pikë mbështetet nga dallimet e dukshme ndërkulturore në përmbajtjen e përvojave të raportuara të afërmësisë me vdekjen. Në Japoni, disa njerëz që kanë pasur përvoja të afërmësisë me vdekjen raportojnë se kanë parë veten në një kopsht me gurë. Duket se në Japoni, përveç metaforës së dritës në fund të tunelit, ekziston një ide e njohur për të blerë dhe kujdesur për një kopsht me gurë me familjen dhe miqtë në pleqëri. Kjo është një histori tjetër që ofron shpresë në fund të jetës. Ne nuk shohim asnjë arsye për të menduar se mendja njerëzore nuk mund të ketë mekanizma që lejojnë ide ngushëlluese të formojnë dhe strukturojnë interpretimet tona të asaj që përjetojmë në momente të vështira, si episodet e afërmësisë me vdekjen.

1 Shihni Mitchell-Yellin dhe Fischer (2014) për diskutimin e mëparshëm të këtyre çështjeve në lidhje me van Lommel (2013).

2 Van Lommel (2013: 22–24).

3 Shihni Shtojcën B në Alexander (2012a: 185–188).

4 Për një përshkrim shumë të rëndësishëm të kësaj pikëpamjeje, shihni van Fraassen (1980).

5 Për një përmbledhje shumë të bukur dhe të shkurtër të disa prej punëve të tij në lidhje me përvojat afër vdekjes, shihni Nelson (2014). Sacks (2012a: 260–261) diskuton gjithashtu disa nga punët e Nelson-it.

6 Falenderojmë Bruce Greyson për përmendjen e këtyre pikave terheqese në një prezantim për Bordin Ndërkombëtar të Këshilltarëve të Fondacionit John Templeton, qershor 2010, dhe në korrespondencë personale.

Kapitulli 9

A janë shpjegimet më të thjeshta më të prirura të jenë të vërteta??

Aspektet e ndryshme të përvojave afër vdekjes formojnë një grup të larmishëm. Ato përfshijnë përvoja jashtë trupore, rishikime të jetës, komunikim me të vdekurit, tunel dritash, gjendje të veçanta të vetëdijes dhe më shumë. Larmia e gjërave që duhen shpjeguar është pjesë e asaj që na motivon të propozojmë që shpjegimet shumë-faktoriale të merren seriozisht. Pse të kërkojmë një shpjegim që i përshtatet të gjithëve për fenomene kaq të ndryshme? Strategjia e një faktori thjesht nuk duket e përshtatshme. Por nuk janë të gjithë dakord. E. W. Kelly, Bruce Greyson dhe Ian Stevenson kanë ofruar një argument interesant për pretendimin se shpjegimi më i besueshëm i përvojave afër vdekjes do të jetë jo-fizik. Ata identifikojnë tre faktorë—mentacion të përmirësuar (ose aktivitet kognitiv superior), perceptimin e trupit fizik nga një vend tjetër, dhe perceptim extrasensorial—të cilët pranojnë se nuk ofrojnë individualisht arsye të rëndësishme për të përfunduar nga përvojat afër vdekjes se “vetëdija mund të funksionojë në mënyrë të pavarur nga truri dhe trupi fizik.” Por, ata argumentojnë, kur i gjejmë këta faktorë të gjithë së bashku, kjo mund të merret si provë që fizikizmi është i gabuar:

Kur merren veçmas, secila nga tre karakteristikat që kemi përmendur është e hapur për një shpjegim tjetër përveç mbijetesës së vetëdijes pas vdekjes. Së pari, episodet e mendimit të përmirësuar ndodhin në kushte të tjera, si gjatë periudhave të krijimtarisë, episodeve manike, ose kur një person është nën ndikimin e meskalinës dhe disa drogëve të tjera. Megjithatë, është befasuese të dëgjosh raporte për mendim të përmirësuar—ose madje edhe për mendim normal—nga persona që ishin dukshëm të pavetëdijshëm dhe shpesh afër vdekjes; njeriu do të priste që funksionimi kognitiv i këtyre personave të ishte i munguar, seriozisht i dëmtuar, ose në më të mirën e rastit në rënie. Megjithatë, ndonjë faktor i zakonshëm mund të tregojë përfundimisht se stimulon proceset kognitive të personave në një gamë të gjerë kushtesh fiziologjike, megjithëse asnjë faktor i tillë që shpjegon adekuat të gjitha përvojat afër vdekjes nuk është gjetur ende. Është identifikuar. Sa i përket përvojës së shikimit nga lart mbi trupin e dikujt, kjo mund të shpjegohet si një hallucinacion i gjeneruar nga kushte psikologjike ose somatike të lidhura me sëmundjen ose dëmtimin [referencat janë shtypur]. Së fundmi, përvoja të perceptimit extrasensorial, siç është njohja e përmirësuar, janë raportuar të kenë ndodhur për shumë persona që ishin në shëndet të mirë dhe larg vdekjes. Megjithëse ende nuk është propozuar një shpjegim adekuat—normal ose paranormale—për këto përvoja, shpjegimi mund të mos kërkojë një komponent të personalitetit njerëzor që është në gjendje të mbijetojë pas vdekjes trupore.

Kur, megjithatë, shqyrtojmë ndodhinë e tre karakteristikave së bashku, dhe duhet të fillojmë të thërrasim shpjegime të ndryshme për karakteristika të ndryshme, duhet të pyesim nëse një hipotezë e vetme—që vetëdija mund të funksionojë në mënyrë të pavarur nga truri dhe trupi fizik—mund të jetë më mirë në shpjegimin e të gjitha këtyre veçorive.¹

Ideja themelore këtu duket se është se, edhe nëse mund të shpjegojmë elementet e ndryshme të përvojave afër vdekjes, në izolim, duke iu referuar faktorëve të ndryshëm fizikë, mund të ishte më e përshtatshme për të shpjeguar këto përvoja afër vdekjes, në përgjithësi, nëse i referohemi një faktori të vetëm jo-fizik. Ky argument paraqet një sfidë për strategjinë që ne argumentuam në Kapitullin 8, pasi vë në dyshim mjaftueshmërinë shpjeguese të shpjegimeve fizike me shumë faktorë. Por ne mendojmë se ky argument duhet të kundërshtohet për të paktën dy arsye. E para është se duket se mbështetet në një parim tjetër të papranueshëm. Kalimi në pasazhin e mësipërm nga shqyrtimi i faktorëve fizikë të shumtë si shpjegime të karakteristikave të ndryshme të pranishme në këto përvoja afër vdekjes, në paragrafin e parë, në shqyrtimin e vetëm një faktori shpjegues, në paragrafin e dytë, varet nga preferimi i një shpjegimi me një faktor ndaj një shpjegimi me shumë faktorë. Në mungesë të kësaj preference, duket se nuk ka asnjë arsye për të paraqitur pyetjen që këta autorë mendojnë se duhet ta bëjmë. Prandaj, ky argument duket se mbështetet në një version të rishikuar të Shpjegimit të Vetëm. Ne mund ta formulojmë parimin e rishikuar si më poshtë:

Shpjegim i Thjeshtë: Duke marrë parasysh dy shpjegime rivale të përvojave afër vdekjes, ne duhet të preferojmë atë që përfshin më pak faktorë shpjegues ndaj asaj që përfshin më shumë faktorë shpjegues.

Ne argumentuam, në [Kapitullin 8](#), se Shpjegimi i Vetëm duhet të refuzohet. Ne mendojmë se kjo version i rishikuar, Shpjegimi i Thjeshtë, duhet të dëbohet gjithashtu.

Objekti ynë kryesor ndaj Shpjegimit të Thjeshtë është se ai injoron rëndësinë e së vërtetës. Me sa duket, ne duam që shpjegimet tona të jenë të vërteta, dhe jo thjesht elegante. Por ky parim nuk e konsideron të vërtetën si të rëndësishme për cilat shpjegime duhet të preferohen. Ai thjesht na udhëzon të preferojmë shpjegime më të thjeshta. Dhe nuk ka asnjë arsye për të menduar se shpjegimet më të thjeshta janë, si të tillë, më të prirur të jenë të vërteta se sa shpjegimet më komplekse. Në të vërtetë, e kundërta shpesh duket më e mundshme. Siç e theksuam në [Kapitullin 8](#), duket se është përgjithësisht e vërtetë që kushtet e ndryshme fiziologjike, të njohura nga përvoja, siç janë grupi i simptomave që zakonisht lidhen me gripin, mund të shpjegohen nga faktorë të shumtë në vend të një faktori të vetëm. Pse të supozojmë se përvojat afër vdekjes janë ndryshe në këtë aspekt?

Sigurisht, ka arsye pragmatike për të preferuar shpjegime më të thjeshta, për sa kohë që të gjitha gjërat janë të barabarta. Por këto nuk janë arsye për të supozuar se shpjegimet më të thjeshta janë më të prira të jenë të vërteta. Filozofi i njohur i shkencës, Bas van Fraassen, e shpreh këtë pikë në mënyrë të bukur:

Thjeshtësia është një rast mjaft mësimor. Ajo është qartë një kriter në zgjedhjen e teorive, ose të paktën një term në vlerësimin e teorive. Për këtë arsye, disa shkrime mbi temën e induksionit sugjerojnë se teoritë e thjeshta kanë më shumë gjasa të jenë të vërteta. Por është padyshim absurde të mendohet se bota ka më shumë gjasa të jetë e thjeshtë sesa e komplikuar (përveç nëse dikush ka disa pikëpamje metafizike ose teologjike që zakonisht nuk pranohet si faktorë legjitim në inferencën shkencore). Pika është se virtyti, ose patchwork-u i virtyteve, i treguar nga termi është një faktor në vlerësimin e teorive, por nuk tregon karakteristika të veçanta që e bëjnë një teori më të mundshme të jetë e vërtetë (ose empirikisht adekuate).

Ka shumë arsye për të preferuar teoritë e thjeshta ndaj atyre komplekse, duke mbajtur të tjera gjëra të barabarta. Të marrim vetëm një, teoritë e thjeshta janë më të lehta për t'u kuptuar. Dhe është e vështirë të testosh ose të bazosh parashikimet mbi një teori që nuk e kupton. Por ka gjithashtu arsye bindëse për të menduar se të paktën disa aspekte të realitetit janë komplekse. Shpjegimet e duhura të këtyre aspekteve të realitetit duhet të kapin këtë kompleksitet. Dhe nuk duket se ka një arsye bindëse për të menduar se këto shpjegime nuk do të jenë vetë komplekse. Me fjalë të tjera, nuk ka një arsye bindëse për të menduar se bota ka të ngjarë të ndihmojë në kërkimin tonë për ta kuptuar atë duke lejuar gjithmonë që të kapet nga shpjegime të thjeshta. Dhe më konkretisht, duke marrë parasysh kompleksitetin e dukshëm të fenomeneve të ndryshme të lidhura me përvojat afer vdekjes, nuk duket se ka një arsye të mirë për të supozuar se ne po kërkojmë një shpjegim të thjeshtë për to.

Pika që po bëjmë këtu është e ngjashme me pikën tonë të mëparshme për sinqeritetin. Dëshmia e sinqertë tërheq vëmendjen tonë. Ne jemi më të prirur ta marrim seriozisht provën që një dëshmitar dukshëm i sinqertë pretendon të na japë. Por edhe një të akuzuar i sinqertë ka nevojë për një alibi të mirë. Sinqeriteti nuk është vetë provë e së vërtetës së asaj që po thotë dikush. E pranuar, thjeshtësia duket se është një virtyt shpjegues. Ne kërkojmë shpjegime sepse duam të kuptoni mënyrën se si funksionojnë gjërat. Dhe sa më e thjeshtë të jetë shpjegimi, aq më e lehtë është të arrihet një kuptim mendor i asaj që po ndodh. Por ne nuk kërkojmë vetëm të kuptojmë mënyrën se si funksionojnë gjërat; ne kërkojmë tregime të vërteta për mënyrën se si funksionojnë gjërat. Dhe mund të ndodhë që tregimi i vërtetë të mos jetë aq i lehtë për t'u kuptuar. Mund të kërkojë punë të vërtetë për të kuptuar mrekullitë e botës. Ashtu si sinqeriteti i një dëshmie nuk është vetë prova e së vërtetës së një raporti të caktuar, thjeshtësia nuk është vetë prova e së vërtetës së një shpjegimi të caktuar.

Përsëri, nuk po mohojmë se ka diçka për të thënë për shpjegimet më të thjeshta. Ato janë më të lehta për t'u kuptuar, dhe kështu ato përmbushin më mirë qëllimet tona në kërkimin dhe ofrimin e shpjegimeve. Por ka një rrezik në apelimin ndaj një principi si Shpjegimi i Thjeshtë që na udhëzon të preferojmë shpjegimet më të thjeshta ndaj atyre më komplekse: një fokusim në thjeshtësi mund të pengojë arritjen e së vërtetës. Mund të jemi të prirur të nënvlerësojmë meritat e disa shpjegimeve thjesht sepse ato janë komplekse, dhe mund të jemi të prirur të tepruar me meritat e shpjegimeve të tjera thjesht sepse ato janë të thjeshta. Këto tendenca janë veçanërisht insidioze kur shoqërohen me tendenca të tjera të njohura të tona, si ato të nënvlerësimit të provave që flasin kundër besimeve tona aktuale dhe kërkimit të provave që flasin në favor të tyre. Ne do të eksplorojmë rolin e paragjykit të konfirmimit në Kapitullin 12. Por është e rëndësishme të theksojmë tani rolin lehtësues që një princip si Shpjegimi i Thjeshtë mund të luajë në ndihmën tonë për të forcuar disa nga besimet tona të çmuara. Merrni parasysh dikë që beson në një Zot të gjithfuqishëm, të gjithdijshëm dhe të pranishëm kudo. Ajo mund të ndihet plotësisht e rehatshme, madje e prirur, të thërrasë Zotin, ose ndonjë aspekt të natyrës së Zotit, për të shpjeguar pse kishte përjetuar takimin me të afërmit e saj të ndjerë në parajsë gjatë kohës së saj në koma. Ajo i pa këta njerëz në parajsë sepse, përmes hirit të Zotit, ata udhëtuan atje pas vdekjes së tyre dhe Zoti donte që ajo të dinte se ajo ende është e dashur prej tyre. Në një mënyrë, kjo është një shpjegim mjaft i thjeshtë i përvojës së saj afer vdekjes. Ajo përfshin veprimin e një entiteti, Zotit. Dhe me siguri duket më e thjeshtë se një shpjegim që përfshin faktorë të ndryshëm, si frika nga vdekja, kapaciteti i trurit për të ruajtur informacion dhe për të ndërtuar përvoja prej tij pas faktit, e kështu me radhë. Në përmbledhje, ky shpjegim në terma të Zotit duket të jetë më i thjeshtë se lloji i shpjegimeve multi-faktor, fizikiste që mendojmë se duhet të merren seriozisht. Për më tepër, është një shpjegim që shërben për të konfirmuar besimin e kësaj gruaje.

bindjet. Nëse Zoti vërtet e mori atë në parajsë, atëherë Zoti duhet të jetë i vërtetë dhe parajsa duhet të jetë një vend ku njerëz si ajo shkojnë kur vdesin.

Kjo shpjegim mbi natyrën e saj të afërt me vdekjen mund t'i pëlqejë kësaj gruaje, si për shkak se përputhet dhe mbështet besimet e saj fetare të thella, ashtu edhe sepse është më e thjeshtë se shpjegimet rivale, fizikiste. Por asnjë nga këto aspekte të shpjegimit nuk është dëshmi se është e vërtetë. Ne tashmë kemi ofruar arsye për të menduar se shpjegimet e vërteta nuk janë gjithmonë më të thjeshta se rivalët e tyre. Dhe megjithëse kjo është padyshim e diskutueshme, është e rëndësishme të theksohet se, pavarësisht se sa thellë dhe sinqerisht mbahen besimet fetare të gruas, është e mundur që ato të jenë të gabuara. (Mendoni për këtë: ka shumë tradita fetare të ndryshme dhe të papajtueshme, kështu që edhe nëse njëra prej tyre është e vërteta, jo të gjitha besimet fetare të mbajtura sinqerisht mund të jenë të vërteta.) Fakti që një shpjegim i caktuar përputhet me besimet e saj fetare, qartë nuk llogaritet, në vetvete, si një mbështetje për të vërtetën e atij shpjegimi. Nëse kjo grua dëshiron një kuptim të vërtetë dhe të saktë të asaj që përjetoi, atëherë ajo duhet të jetë e hapur ndaj mundësisë që përvoja e saj e tregon për disa nga ato që mendonte se dinte për botën përreth saj. Në të vërtetë, kjo është në përputhje me këshillën e natyralistit për fizikistin: prano se përvojat e afërta me vdekjen shkatërrojnë botëkuptimin tuaj! Ne kemi qenë duke iu përgjigjur një argumenti nga Kelly, Greyson, dhe Stevenson që sugjeron se duhet ta marrim seriozisht shpjegimet natyrore të përvojave të afërta me vdekjen mbi bazën se ato ofrojnë shpjegime më të thjeshta, dhe kështu më të mira, për fenomenet përkatëse. Përgjigjja jonë e parë është se parimi, Shpjegimi i Thjeshtë, mbi të cilin mbështetet ky argument, duhet të refuzohet. Thjeshtësia nuk është një udhëzues i besueshëm për të vërtetën. Por ne kemi një përgjigje të dytë për argumentin e tyre gjithashtu. Thjeshtë, sfida është kjo: pse të mendojmë se shpjegimet natyrore janë më të thjeshta se rivalët e tyre fizikistë? Lloji i shpjegimit që Kelly, Greyson, dhe Stevenson do të donte që ne ta marrim seriozisht ndërveprimin mes trupave tanë fizikë dhe një ndërgjegjeje jo-lokale e cila është e aftë të mbijetojë pas vdekjes së trupit. Si, saktësisht, pritet që kjo të ofrojë një shpjegim më të thjeshtë se ai që përfshin faktorë fizikë të shumtë? Një natyralist që pranon ekzistencën e të dyja, fizikës dhe jo-fizikës, përballat me detyrën e frikshme për të shpjeguar se si jo-fizikja pritët të ndërveprojë me fizikën. Është misterioze se si faktorët ose fenomenet jo-fizike mund të ndërveprojnë me trupat dhe trutë tanë fizikë. Për shembull, si pritët që një ndërgjegje jo-materjale të marrë informacion nga sytë për të shkaktuar perceptime vizuale? Është edhe më misterioze se si jo-fizikja mund të ndërveprojë me fizikën në një mënyrë që do të na lejonte të apelonim te faktorët jo-fizikë për të shpjeguar fenomenet e veçanta të lidhura me përvojat afër vdekjes. Si pritët që ndërgjegjja jo-materjale të dalë dhe pastaj të rikthehet në trup para dhe pas një përvoje jashtë trupore? Për të arritur në një shpjegim të përshtatshëm dhe të dobishëm që apelon te faktorët jo-fizikë, ne duhet të plotësojmë detajet. Prandaj, edhe nëse ne e marrim seriozisht shpjegimin mbi përvojat afër vdekjes, nuk është aspak e qartë se kështu po e thjeshtojmë situatën. Edhe pse shpjegimet adekuate shumë-faktoriale, fizike mund të kenë nevojë të jenë mjaft të komplikuar, ka arsye për të menduar se çdo shpjegim natyror i pranueshëm do të duhej të ishte edhe më i komplikuar.

Merrni parasysh se çfarë do të nevojitej për të ofruar një shpjegim të mjaftueshëm dhe të plotë për përvojat afër vdekjes—një shpjegim që i vendos ato brenda kontekstit më të gjerë të jetëve tona të zakonshme. Së pari, do të duhej të shpjegonim se si faktorët përkatës jo-fizikë shpjegojnë fenomenet e përvojave afër vdekjes. Së dyti, do të nevojitej të kuptonim se si këta faktorë jo-fizikë ndërveprojnë me trupat tanë fizikë në rrethana normale.

Nëse po i drejtohem një ndërgjegjeje të pamaterializuar, atëherë duhet të kuptojmë se si kjo mund të sjellë një përvojë të vetëdijshme të shikimit të trupit të vet gjatë arrestit kardiak dhe gjithashtu se si mund të sjellë përvoja vizuale normale, të përditshme që përfshijnë sytë tanë. Problemi këtu është një rast i veçantë i shpjegimit se si sferat jo-fizike dhe fizike mund të kenë ndërveprim shkakësor. Në fund, një shpjegim adekuat dhe të plotë mbi natyrën mbi do të duhej të bënte sens me faktin se njerëzit kujtojnë dhe përshkruajnë përvojat e tyre afër vdekjes më vonë, kur trupat e tyre fizikë janë në gjendje të mirë funksionimi. Nga të gjitha llogaritë, këto kujtime dhe përshkrime përfshijnë trurin, gojën, etj. Por si, atëherë, pritet që këto procese fizike të lidhen me mekanizmat jo-fizikë që janë tërhequr në shpjegimin e përvojës origjinale vetë? Plotësimi i këtyre tre kritereve është një detyrë e vështirë.

Pasi të kuptojmë se ka pjesë të tjera të enigmës që duhet vendosur në vend për të përfunduar një shpjegim të propozuar mbi një faktor të natyrës mbinatyrore, duket e dyshimtë se do të jetë ndonjëherë më e thjeshtë se një shpjegim fizik me shumë faktorë. Prandaj, nëse shpjegimet më të thjeshta janë ajo që kërkojmë, ndoshta duhet të qëndrojmë në paradigmat fizikiste. Shpjegimet fizike me shumë faktorë e tregojnë kompleksitetin e tyre hapur, siç do të thoshim. Por ato kanë virtytin e koherencës me një trup të gjerë njohurish shkencore. Është më e lehtë t'i përshtatim ato në kuptimin tonë të gjerë dhe të zakonshëm për mënyrën se si funksionon bota. Shpjegimet mbinatyrore duken më të thjeshta, por kjo pamje zhduket sapo përpiqemi t'i përshtatim ato në pamjen më të madhe. Ndërsa përpiqemi të kuptojmë se si pjesët e ndryshme të enigmës supozohet të lidhen, përfundojmë duke gjetur më shumë boshllëqe në kuptimin tonë që kërkojnë të plotësohen.

Ne mund ta bëjmë pikën më konkrete duke marrë parasysh një shembull. Pim van Lommel apelon te nocioni i një vetëdijeje jo fizike, e cila merret dhe transmetohet nga truri fizik i individit, për të shpjeguar mundësinë e regjistrimit të perceptimeve vizuale nga një pozicion jashtë trupit dhe raportimin e tyre më vonë, pasi vetëdija e individit ka rikthyer në kufijtë e trupit të tij. Le të supozojmë se nuk ka ndonjë problem të veçantë për të kuptuar se si një vetëdije jo fizike mund të marrë perceptime vizuale jashtë vendndodhjes hapësinore të një trupi fizik. Megjithatë, pika që kemi theksuar është se na nevojitet ende një shpjegim se si kjo vetëdije jo fizike ndërvepron me trupin në mënyrë që truri të marrë dhe të transmetojë sinjalet e saj. Thirrja në këtë faktor jo fizik mund të duket se lejon shpjegimin e elementeve anormale të përvojës së afërt me vdekjen—siç janë perceptimi vizual i vetëdijshëm pa trup—por me koston e krijimit të problemit të shpjegimit të elementeve normale të përvojës së përditshme, siç është rikujtimi më vonë i përvojave vizuale që ka pasur dhe raportimi i tyre gjatë momenteve të vetëdijes normale. Përsëri, kjo është një rast i problemit të përgjithshëm të shpjegimit të mundësisë dhe natyrës së ndërveprimit shkakësor midis fushave jo fizike dhe fizike—një problem që është njohur si jashtëzakonisht i vështirë. Nëse thjeshtësia është ajo që ne kërkojmë, atëherë nuk është aspak e qartë se teoria e van Lommel për një vetëdije të pa lokalizuar i përshtatet kësaj kërkesë.

Komplikimi me shpjegimet mbi të supernaturalet ka të bëjë me nevojën për të shpjeguar ndërveprimin mes mekanizmave fizikë, nëpërmjet të cilëve ne kuptojmë shumicën e përvojave tona të përditshme, dhe mekanizmave jo-fizikë që thuhet se janë pjesë e shpjegimit të përvojave afër vdekjes. Kjo duket të jetë një rast specifik i një problemi të përgjithshëm për ata që mohojnë fizikizmin mbi marrëdhënien mes mendjes dhe trurit. Si dualizmat e tjerë, është një pjesë e doktrinës së supernaturalizmit të mbajmë se ekzistojnë dy lloje gjërash: gjëra fizike dhe gjëra jo-fizike.

Dhe kjo paraqet problemin se si të shpjegohet ndërveprimi shkakësor (ose çdo ndërveprim) midis këtyre dy llojeve të gjërave. Nuk është e qartë, për shembull, se si truri dhe sistemi nervor qendror mund të ndërveprojnë me mendjen, e cila konceptohet si jo-fizike. Si e nxit mendja lëvizjen në trup? Si ndikon qëllimi yt për të ngritur filxhanin e kafesë në buzët e tua, i konceptuar si një element i mendjes tënde jo-fizike, në lëvizjen e dorës tënde, e cila është një pjesë fizike e trupit tënd e cila lëviz për shkak të proceseve fizike që përfshijnë neuronet, muskujt, etj.? Çështjet këtu janë të njohura mirë, dhe debati është shumë larg përfundimit. Prandaj, nuk është vetëm e paqartë se supernaturalisma ofron shpjegime më të thjeshta, por gjithashtu është më në përgjithësi e paqartë nëse ajo paraqet një kornizë shpjeguese të kënaqshme në tërësi.

We have good reason to avoid appealing to the nonphysical in explaining near-death experiences. Though admittedly incomplete, our understanding of the physical world is quite good. And we have fruitful methods for improving upon our understanding of such matters. Given the problems facing the supernaturalist, it seems wise to stick with the task of coming to a complete understanding of things in wholly physical terms. This includes the special context of explaining near-death experiences. Better, we claim, to search for ways to combine multiple physical factors into adequate explanations of the phenomena than to open up a new can of worms.

Megjithatë, jo të gjithë do ta gjejnë këtë linjë arsyetimi bindëse. Siç e theksojnë van Lommel, Alexander dhe të tjerë, të gjitha shpjegimet fizike me një faktor duket se janë të pamjaftueshme si shpjegime gjithëpërfshirëse të përvojave afër vdekjes. Por disa mund të insistojnë se shkencëtarët janë mjaft të njohur me shpjegimet e ndryshme fizike me një faktor për përvojat afër vdekjes, si dhe me mënyrat se si këta faktorë fizikë të vetme mund të kombinohen. Dhe kështu mund të arrijmë në përfundimin se është e pamundur që ndonjë shpjegim fizik i përvojave afër vdekjes, madje edhe një me shumë faktorë, të jetë i mjaftueshëm. Kjo, në thelb, është të kthejmë përmbys linjën e mësipërme të arsyetimit. Ndoshta mendimi i duhur është të punojmë për të tejkaluar vështirësitë shekullore që përballen me mohimin e fizikizmit, në vend që të besojmë në perspektivat e shkencave fizike. Ndoshta supernatyalizmi është e nevojshme të merret seriozisht sepse kemi arsye të besojmë se perspektivat e fizikizmit për të shpjeguar përvojat afër vdekjes janë, në fund të fundit, të paudhëzuara.

Problemi me këtë përgjigje është se duket e nxituar. Shkencat përkatëse janë punë në proces. Për shembull, neuroshkenca është në fazën e saj të parë, dhe ka shumë gjëra që nuk i dimë për proceset neurofiziologjike në tru dhe se si ato mbështesin fenomenet dhe përvojat mendore. Nuk është e pamundur që ende nuk kemi identifikuar disa kandidatë për faktorët fizikë që mund të ndihmojnë në shpjegimin e vetëdijes në përgjithësi, dhe përvojave afër vdekjes në veçanti. Dhe duket e parakohshme të supozojmë se jemi në një pikë të zhvillimit të neuroshkencës (ose ndonjë fushe tjetër përkatëse të hetimit shkencor) në të cilën mund të jemi të sigurt se kemi një kuptim të mirë se si faktorët fizikë të njohur mund të ndërveprojnë. Duhet të ruajmë gjykimin mbi perspektivat e fizikizmit duke marrë parasysh përparimin e dukshëm dhe të pritur të shkencës.

Për më tepër, duke marrë parasysh problemet e frikshme të përmendura më parë lidhur me shpjegimin se si e fizikuara mund të ndërveprojë me të pa-fizikuarën, duket e arsyeshme të supozojmë se është më e mundshme që ne të zhvillojmë një shpjegim adekuat fizik të përvojave të afërta me vdekjen sesa të zhvillojmë një shpjegim adekuat jo-fizik të këtyre përvojave. Edhe nëse fizikizmi përballlet me probleme—për shembull, problemi i shpjegimit se si, saktësisht, truri supozohet të prodhojë vetëdijen—zgjidhja e këtyre problemeve duket më e realizueshme sesa zgjidhja e problemeve me të cilat përballlet supernaturali. Të kuptuarit e supernaturalisë kërkon të supozojmë dy lloje thelbësisht të ndryshme gjërash—të fizikuarën dhe të pa-fizikuarën—dhe të punojmë për të karakterizuar ato individualisht dhe për të kuptuar ndërveprimin e tyre. Të përballesh me fizikizmin, përkundrazi, kërkon të vendosësh vetëm një shtëpi—të fizikuarën—në rregull. Ky detyrë duket më pak e frikshme.

Eksperiencat afër vdekjes janë fenomene të çuditshme që, deri tani të paktën, sfidojnë kërkimin tonë për një kuptim të plotë. Në shqyrtimin e çështjes nëse ndonjë shpjegim adekuat i fenomeneve duhet të apelonte në atë që nuk është fizik, ose nëse mund të ketë shpjegime adekuate fizike për eksperiencat afër vdekjes, pretendimi ynë është se do të ishte mirë të merrnim parasysh përparimin e përgjithshëm shpjegues që do të shoqëronte cilëndo strategji. Ndoshta, në këtë moment, nuk jemi në gjendje të shohim një shpjegim fizik për eksperiencat afër vdekjes, por kjo nuk është një arsye e mirë për të shpallur të vdekur shpresën për t'i shpjeguar ato në terma krejtësisht fizikë. Në të vërtetë, duke pasur parasysh se shkencat përkatëse janë në fëmijëri dhe se shkencat fizike na ofrojnë një trup gjithnjë e më zgjerim të njohurive, do të dukej e arsyeshme të supozojmë se gjendja jonë aktuale e njohurive nuk është përfaqësuese e

perspektivat e fiziklizmit. Së bashku me njohjen e problemeve të frikshme të përgjithshme që përballen me mohimin e fiziklizmit, dhe problemeve specifike që hasin ata që do të thonë faktorë jo-fizikë për të shpjeguar përvojat afër vdekjes, ne e marrim këtë konsideratë si një mbështetje për fiziklizmin. Sidomos duke marrë parasysh problemet e përgjithshme të shpjegimit se si mund të ndërveprojnë sferat jo-fizike dhe fizike, ne argumentojmë se fiziklizmi është në përgjithësi teoria më e mirë se sa supernatyalizmi. Të kthehemi te metafora jonë gjyqësore: prova e paraqitur për jurinë nuk ofron një rast bindës për supernatyalizmin, edhe kur standardi i provës është më pak i rreptë se sa siguria ose afërsia me sigurinë. Supernatyalizmi nuk është as ndoshta i vërtetë.

Në këtë pikë, ndoshta po lëvizni kokën në shenjë miratimi, ndërkohë që po i rrotulloni sytë nga zhgënjimi. Mund të mendoni se ne e kemi humbur krejtësisht thelbin e argumentit nga Kelly, Greyson, dhe Stevenson me të cilin filloi ky kapitull. Mund të mendoni se ne i kemi ngarkuar ata me një pretendim që ata nuk e bëjnë. Askund ata nuk e thonë qartë një faktor shpjegues jo-fizik. Përkundrazi, ata sugjerojnë se bashkimi i tre faktorëve që ata përmendin ofron mbështetje për hetimin e mundësisë së një vetëdijeje që mbijeton pas vdekjes. Dhe nuk ka asgjë të paqartë në pretendimin se një vetëdije e tillë është fizike. Kështu, edhe nëse një interpretim i dukshëm i propozimit të tyre është se ata po apelojnë për një faktor jo-fizik—një vetëdije jo-lokale, jo-fizike—për të shpjeguar përvojat afër vdekjes, ata mund të jenë duke apeluar për një faktor fizik që nuk është një element i kuptimit tonë aktual të zakonshëm të botës fizike dhe si funksionon ajo. Ata mund të jenë duke apeluar për një faktor fizik që nuk është i lokalizuar në trup dhe që ne ende nuk e kemi zbuluar përmes hetimit empirik.

Por kjo nuk paraqet vërtet ndonjë sfidë për argumentin e këtij kapitulli. Sepse, edhe nëse faktori i vetëm në fjalë është një *vetëdije fizike*, jo-lokale, ai ngre shumë nga të njëjtat pyetje që kemi diskutuar. Ideja themelore pas shqetësimit që kemi shprehur ndaj mohimit të fizikës është se apelimi ndaj një faktori jo-fizik ngre një sërë çështjesh rreth mënyrës se si ky faktor supozohet të ndërveprojë me faktorët fizikë të njohur. Ky shqetësim do të zbatoheshin gjithashtu për një propozim që përmendte një faktor fizik misterioz. Apelimi ndaj një vetëdije fizike, jo-lokale për të shpjeguar këto aspekte të përvojave afër vdekjes nuk bën asnjë përparim të qartë shpjegues për të njëjtat arsye që apelimi ndaj një vetëdije jo-fizike nuk e bëri.

Duke pasur një *vetëdije fizike*, jo të lokalizuar, ne duhet të dëshirojmë të dimë se si përvojat tona të zakonshme të vetëdijes duhet të kuptohen. Nëse vetëdija jonë mund të funksionojë në mënyrë të pavarur nga trutë dhe trupat tanë fizikë, atëherë ne duhet të dëshirojmë të dimë se si ajo mund të funksionojë gjithashtu në harmoni me trutë dhe trupat tanë fizikë. Si ndikon kjo vetëdije jo lokale në mënyrë shkakësore me trutë tona, të vendosura, siç janë, në kafkën tonë, për të prodhuar efektet e dukshme që hetimi shkencor ka zbuluar? Dhe pse deri tani nuk kemi qenë në gjendje të vëzhgojmë këtë vetëdije jo lokale ose ta dallojmë atë si të veçantë nga fenomenet e tjera të dukshme? Për më tepër, çfarë lloj gjëje fizike supozohet të jetë kjo vetëdije, në mënyrë që të mund të funksionojë në mënyrë të pavarur nga materia që përbën trutë tona dhe nuk është vetë e dukshme, me mjetet aktuale, në mjedisin përreth nesh?

Pikat e njëjta që ngritëm në përgjigje të propozimit që ne të apelojmë në një faktor të vetëm, jo-fizik, duket se vlejnë po aq mirë për këtë propozim që përfshin një vetëdije jo-lokale, fizike. Së pari, një shpjegim në terma të këtij faktori nuk është qartë më i thjeshtë se një shpjegim në terma të faktorëve të shumtë fizikë. Së dyti, nuk është aspak e qartë se një shpjegim në terma të këtij faktori fizik misterioz bën ndonjë përparim shpjegues.

Përsëri, mund të ilustrojmë këto pika duke marrë parasysh llogarinë e van Lommel për vetëdijen, të cilën ai e përshkruan në terma të një analogjie me valët e radios. Ai sugjeron që mund ta mendojmë trurin tonë si një transmetues radio dhe vetëdijen si valë radio. Më parë, e konsideruam këtë propozim si një version të supernatyalizmit, sepse kjo është interpretimi më natyror, duke marrë parasysh gjërat e tjera që thotë van Lommel. Por analogjia gjithashtu i jep vetes një interpretim fizikist. Valët e radios janë një fenomen fizik i kuptuar mirë, dhe ne e kuptojmë se si radios tona marrin këto valë dhe pastaj prodhojnë tinguj përmes sistemeve të altoparlantëve. Kjo do të thotë, ne e kuptojmë mekanizmin fizik me anë të të cilit radios tona marrin valët e radios dhe gjithashtu i transformojnë ato në tinguj të kuptueshëm për dëgjuesit. Por kuptimi ynë se si radios dhe valët e radios ndërveprojnë nuk na ndihmon të kuptojmë se si truri dhe vetëdija, të kuptuara përmes analogjisë me një radio dhe valët e radios, supozohet të ndërveprojnë. Me fjalë të tjera, analogjia thjesht nuk është ndriçuese. Mund të jetë sugjeruese, por nuk hedh dritë mbi se si funksionon vetëdija. Problemi është se ne nuk e dimë se si të kuptojmë ndërveprimin mes faktorëve fizikë misteriozë, vetëdijes jo të lokalizuar, dhe materies gri më të njohur në kafkën tonë.

Cili është *mekanizmi* nëpërmjet të cilit trut tanë supozohet se marrin "valët e vetëdijes" që nuk janë të lokalizuara? Pa një kuptim të parakohshëm të këtij mekanizmi, mbetet krejtësisht misterioze se si kuptimi i vetëdijes si jo-lokalizuar dhe fizik supozohet të ndriçojë natyrën e përvojave tona, përfshirë përvojat afër vdekjes. Nuk ka rëndësi nëse e marrim si një shpjegim fizik ose jo-fizik me një faktor për përvojat afër vdekjes, shpjegimi i propozuar nga Kelly, Greyson dhe Stevenson ngre më shumë pyetje sesa përgjigje. Në kontrast, shpjegimi me shumë faktorë që ata mendojnë se duhet ta zëvendësojë është i vendosur në një kuptim të përgjithshëm (më shumë ose më pak të plotë) se si elementët fizikë që përbëjnë botën lidhen me njëri-tjetrin. Për këtë arsye, ai nuk ngre këto të njëjtat pyetje. Kështu, ne përfundojmë, shpjegimi i tyre me një faktor nuk është vërtet më i thjeshtë se ai me shumë faktorë. Ai duket më i thjeshtë vetëm nëse injoroni çështjet e ndërlikuara dhe të vështira që ngre. Edhe nëse preferoni shpjegime më të thjeshta, ka arsye të mira për të refuzuar si supernaturalismin ashtu edhe shpjegimet që përfshijnë faktorë fizikë misteriozë.

-
- 1 Kelly et al. (1999–2000: 515). Shih edhe Cook et al. (1998).
 - 2 Van Fraassen (1980: 90).
 - 3 Për më shumë në këtë linjë, referojuni Ball (2014).
 - 4 Krahasoni van Lommel (2010, 2013).
 - 5 Për një pasqyrë të mirë të çështjeve kryesore, shihni Robinson (2012).
 - 6 Do të donim të falenderonim David Chalmers për ngritjen e këtij kundërshtimi në korrespondencë personale.

Kapitulli 10

Eksperiencat e Afërta me Vdekjen, Transformimi dhe Jeta Pas Vdekjes

Ne kemi përqendruar vëmendjen te çështjet e shpjegimit. Pse njerëzit përjetojnë eksperiencat afër vdekjes? Cila është roli i trurit tonë në këto eksperiencat? Por pyetjet mbi shkaktuesit e tyre nuk e shpëtojnë interesin për këtë temë. Shumë kanë vënë re natyrën e thellë dhe transformuese të eksperiencave afër vdekjes—veçanërisht ata që i kanë përjetuar dhe kanë ndarë historitë e tyre! Ne duam ta kuptojmë këtë gjithashtu. Si mund ta kuptojmë eksperiencën afër vdekjes në dritën e rëndësisë së saj për ata që e kanë përjetuar?

Të dhënat mbi efektet transformuese të përvojave afër vdekjes nuk janë thjesht anekdotike. Në një studim të njohur longitudinal, van Lommel udhëhoqi një ekip që intervistoi disa qindra pacientë në spitalet holandeze që ishin rikuperuar me sukses. Ata biseduan me njerëz që kishin mbijetuar pas arrestit kardiak. Ata zbuluan se 18% e këtyre njerëzve kishin pasur përvojë afër vdekjes, ose përvojë që ishin të ngjashme në mënyrë të ndryshme, dhe arritën të mbledhin informacion mbi efektet e këtyre përvojave në shumë nga jetët e tyre. Ata intervistuan 74 nga këta pacientë dy vjet më vonë, dhe 23 prej tyre përsëri tetë vjet pas rikuperimit të tyre fillestar. Ata zbuluan se, në krahasim me një grup kontrolli të subjekteve, pacientët që kishin pasur përvojë afër vdekjes ishin transformuar ndjeshëm. Pas dy vjetësh, "njerëzit që kishin pasur [një] NDE kishin një rritje të konsiderueshme në besimin në një jetë pas vdekjes dhe një ulje të frikës nga vdekja krahasuar me njerëzit që nuk kishin pasur këtë përvojë."¹ Dhe pas tetë vjetësh,

Ata ishin bërë më emocionalisht të ndjeshëm dhe empatikë, dhe shpesh kishte prova të ndjenjave intuitive të rritura. Shumica e këtij grupi [të NDEs] nuk treguan asnjë frikë nga vdekja dhe besonin fort në një jetë pas vdekjes. Ndryshimet pozitive ishin më të dukshme pas 8 vjetësh sesa pas 2 vjetësh ndjekjeje.²

Të pasurit një përvojë afër vdekjes ishte e lidhur me një shpirtëri më të lartë dhe një sjellje më pro-sociale. Ata që kishin përvojë afër vdekjes jo vetëm që ishin më të prirur të besonin në një jetë pas vdekjes, por gjithashtu ishin më të prirur të shfaqnin pranimin dhe dashurinë për të tjerët. Është e vështirë të argumentohet për karakterizimin e (të paktën disa nga) këtyre efekteve si "ndryshime pozitive." Subjektet e përvojave afër vdekjes u transformuan për mirë. Dhe kjo nuk ishte thjesht për shkak të mbijetesës së tyre pas arrestit kardiak. Transformimi i tyre u mat në krahasim me mbijetuesit e tjerë, të cilët duket se nuk kishin pasur përvojë afër vdekjes.

Ka mënyra të ndryshme për të interpretuar rëndësinë e këtyre të dhënave. Duke i bashkuar këto gjetje rreth fuqisë transformuese të përvojave afër vdekjes me mungesën e shpjegimeve fizike të këtyre fenomeneve, van Lommel dhe kolegët e tij kërkojnë një shqyrtim serioz të alternativave ndaj pikëpamjes se vetëdija është e lokalizuar në tru. Por të tjerë e kanë marrë fuqinë transformuese të përvojave afër vdekjes për të sugjeruar diçka më shumë. Për shembull, Long shkruan:

Fakti që përvojat afër vdekjes sjellin transformim është një dëshmi e fuqishme për jetën pas vdekjes. Për mua, kjo është një dëshmi se ata që hyjnë për pak në jetën pas vdekjes sjellin me vete³

Të jem i singertë, kjo është një kërcim logjik dhe thjesht e paarsyeshme. Pse saktësisht karakteri transformues i përvojave të afërta me vdekjen do të nënkuptonte se ato i vendosin njerëzit në kontakt me një sferë jo-fizike?

Gjëja e parë që duhet të theksohet është se ashtu siç na nevojitet të dallojmë midis realitetit dhe saktësisë së një përvoje, përfshirë një përvojë afër vdekjes, na nevojitet gjithashtu të dallojmë midis natyrës thelbësisht transformuese të një përvoje dhe saktësisë së saj. Merrni parasysh fenomenin e halucinacioneve për shkak të sindromës Charles Bonnet. Oliver Sacks përshkruan historinë e një gruaje, Virginia Hamilton Adair, e cila e përjetoi halucinacionet e saj si thellësisht frymëzuese. Ato u bënë muza e saj. Dhe ajo i referohej hapur atyre në disa koleksione të njohura poezish të publikuara në fund të jetës së saj. Adair përjetoi halucinacionet e saj, shumë prej të cilave i kishte pasur pasi ishte bërë plotësisht e verbër, si të fuqishme dhe transformuese. Nuk është një tejkallim të thuash se efektet e tyre mbi të ishin, në disa mënyra, të ngjashme me efektet e përvojave afër vdekjes te disa nga ata që i kanë ato. Por halucinacionet e Adair ishin për shkak të një sindrome që është qartë e shpjegueshme në terma të shkencave fizike. Dhe megjithëse askush, presumtivisht, nuk do ta merrte përvojën e Adair për të korrespondon me një realitet të pavarur, ato ishin thellësisht prekëse dhe frymëzuese. Prandaj, fuqia transformuese dhe frymëzuese e një përvoje në vetvete thjesht nuk justifikon përfundime mbi saktësinë e saj. As nuk e përjashton përshtatshmërinë e shpjegimit të asaj përvoje në terma fizikë.

Siç ndodhi me analizën tonë të ngjashmërisë së përvojave afër vdekjes në të gjithë botën në Kapitullin 7, nuk është e nevojshme të kërkojmë një lidhje me një mbretëri jo-fizike për të marrë një shpjegim të besueshëm të karakterit transformues të këtyre përvojave. Së pari, mund të shikojmë kontekstin e tyre. Kontekstet afër vdekjes janë, sipas definicionit, situata të rrezikut të vdekjes. Këto janë momente unike në jetën e një personi. Kur reflektojmë mbi një nga këto përvoja pas ngjarjes, pritet që të mendojmë për kontekstin që e rrethon atë dhe të i japim rëndësi të madhe faktit që ishte një kontekst afër vdekjes. Do të ishte natyrale të i jepnim peshë të konsiderueshme një përvoje afër vdekjes thjesht në dritën e kohës kur ndodhi. Thellësia e momentit mund natyrshëm të ndikojë në thellësinë e përvojës. Për më tepër, përmbajtjet e përvojave afër vdekjes shpesh janë thellësisht domethënëse. Dëshmimi i ringjalljes së vet ose përjetimi i një ribashkimi me të afërm të ndjerë është një çështje e thellë vetë. Si e tillë, do të ishte natyrale që ajo të rezononte thellë dhe të linte një përshtypje të qëndrueshme, duke përfshirë ndryshime në orientimin e dikujt ndaj jetës.

Këto konsiderata mund të na ndihmojnë të kuptojmë fuqinë e përvojave të afërta me vdekjen për të transformuar individin pa supozuar se ato janë të sakta. Mund të ndodhë që transformimi të jetë i nxitur nga përmbajtja e përvojës së subjektit siç shfaqet në një kontekst afër vdekjes. Dhe nëse përmbajtja e kësaj përvoje përputhet me një realitet të jashtëm mund të jetë e parëndësishme për efektet e saj mbi individin. Një qasje miqësore ndaj fizikës këtu është të paktën po aq e besueshme sa ajo që pretendon se individ i ka rikthyer ndonjëherë pas një kontakti të drejtpërdrejtë me një sferë jo-fizike. Në të vërtetë, një deklaratë më e fortë është e arsyeshme këtu. Duke marrë parasysh problemet e përmendura në [Kapitullin 9](#) rreth ndërveprimit midis jo-fizikës dhe fizikës, është shumë nënvlerësuese të pretendohet se fizikizmi është në të njëjtin nivel me natyralizmin.

Një numër njerëzish kanë theksuar se një pjesë e transformimit që ndodh zakonisht pas një përvoje afër vdekjes përfshin një ndjeshmëri të shtuar ndaj nevojave dhe interesave të tjerëve —një lloj ndjeshmërie morale të përmirësuar. Van Lommel e përmbledh këtë dimension të natyrës transformuese të përvojave afër vdekjes si më poshtë:

Pas NDE-së, marrëdhëniet me të tjerët ndryshojnë ndjeshëm, dhe njerëzit tani janë në gjendje të tregojnë më shumë dhembshuri. Njerëzit janë më falës, më tolerantë dhe më pak kritikë ndaj të tjerëve. . . Vlerësimi i marrëdhënieve rritet; njerëzit kalojnë më shumë kohë me familjen, miqtë dhe të afërmit, dhe janë më të gatshëm dhe në gjendje të ndajnë emocione me të tjerët. Ata janë më të dhembshur dhe kujdesen më shumë, duke i dhënë më shumë rëndësi dashurisë pa kushte. . . Një ndjenjë më e madhe drejtësie shoqërohet me dëshirën për të thënë të vërtetën dhe për të shprehur atë që ka në mendje. Çdo gjurmë e agresionit të kaluar zakonisht zhduket. Ajo zëvendësohet nga nevoja për të ndihmuar dhe mbështetur të tjerët, e cila zakonisht çon në një ndryshim karriere në favor të profesioneve të kujdesit, siç janë infermeria, kujdesi për pacientët në fazën terminale, ose puna vullnetarizmi me të moshuarit ose familjet me të ardhura të ulëta. NDËRS janë gjithashtu më të prirur të dhurojnë për bamirësi ose të dedikojnë veten për një kauzë sociale.⁵

Sigurisht, rritja e dhembshurisë për të tjerët—rritja e ndjeshmërisë morale—është e admirueshme dhe e rëndësishme për çdo njeri, përfshirë ata që kanë pasur përvoja afër vdekjes. Kjo është padyshim një karakteristikë shumë e mirëpritur e transformimeve që zakonisht i shoqërojnë ato. Por është e rëndësishme të reflektojmë mbi marrëdhënien midis një përvoje afër vdekjes dhe kësaj lloji ndjeshmërie morale të rritur ose orientimi ndaj të tjerëve.

Ndërsa rritja e ndjeshmërisë morale sigurisht që mund dhe shpesh ndodh si rezultat i një përvoje afër vdekjes, vlen të theksohet se ajo në asnjë mënyrë nuk kërkon një përvojë të tillë. As nuk kërkon që një përvojë e tillë të interpretohet si përfshirëse e mekanizmave jo-fizikë ose kontakt me një sferë mbi-natyrore.

Njerëzit bëhen më të dhembshur dhe më të kujdesshëm për arsye të ndryshme. Ata mësojnë nga gabimet e tyre; arrijnë në fundin e tyre; ndjekin këshilla të mençura. Ndonjëherë njerëzit thjesht shohin dritën, për ta thënë ndryshe, dhe bëjnë ndryshime për mirë pa ndonjë arsye të dukshme. Karakteret tona nuk janë të ngurta.

Disa prej nesh mund, dhe bëhen, njerëz më të mirë—madje disa prej nesh që nuk kanë pasur kurrë një përvojë afër vdekjes. Për më tepër, pavarësisht nëse bëhemi ose jo njerëz më të mirë, sigurisht që duhet të bëhemi. Mos të kesh pasur një përvojë afër vdekjes nuk është një justifikim për të qenë një njeri i keq. As mosbesimi në parajsë.

Të jesh i vëmendshëm ndaj nevojave të të tjerëve supozohet se është e kërkuar nga ne si anëtarë të komunitetit moral. Edhe ata prej nesh që nuk kanë pasur kurrë një përvojë afër vdekjes duhet të punojnë për të përmirësuar ndjeshmëritë tona morale. Këto pika janë të rëndësishme për t'u mbajtur mend, veçanërisht sepse shumë njerëz shqetësohen se vënia në dyshim e implikimeve të supozuara mbi-natyrore të përvojave afër vdekjes do të minonte disa nga efektet e tyre të çmuara.

Ndjeshmëria e theksuar morale është ndër efektet kryesore që supozohet se janë në rrezik nga pikëpamja që po mbrojmë këtu. Por cila është lidhja mes ndjeshmërisë morale dhe pranimit të supernaturalizmit? Cila është lidhja mes, nga njëra anë, kujdesit për të tjerët dhe vëmendjes ndaj nevojave të tyre dhe, nga ana tjetër, një refuzimi të fizikizmit dhe besimit në jetën pas vdekjes? Nuk është aspak e qartë se si dyja janë të lidhura. Të insistosh thjesht se mohim i supernaturalizmit rrezikon efektet e dobishme të përvojave afër vdekjes thjesht shmang pyetjen. Pse saktësisht njerëzit që kanë pasur përvoja afër vdekjes zhvillojnë një ndjenjë më të madhe drejtësie ose dhembshurie për të tjerët?

Një mundësi është se njerëzit që kanë pasur përvoja afër vdekjes e marrin atë si një kontakt me një të vërtetë të thellë mbi universin dhe të gjithë në brenda tij. Ata kanë arritur të kuptojnë vendin e tyre në skemën e madhe të gjërave. Dhe ky kuptim i ka çuar ata të ndryshojnë orientimin e tyre ndaj botës dhe të tjerëve. Për shembull, Eben Alexander përmend dashurinë dhe një vetëdije të re dhe të theksuar për rëndësinë dhe qendroritetin e saj për gjithçka. Sigurisht, një jetë e vërtetë e zhytur në dashuri të pakufishme dhe e jetuar në njohjen e këtij fakti është një jetë me të vërtetë morale të admirueshme.

Dhe arritja në një kuptim të ri dhe të thellë të rolit të dashurisë në jetën e dikujt duket si lloji i përvojës që do të transformonte sjelljen e dikujt ndaj të tjerëve në mënyra morale të admirueshme. Ndoshta kjo është edhe më e mundshme nëse ky kuptim i ri ishte rezultat i asaj që dikush e merrte si një lidhje me një të vërtetë supernatural që qëndron pas botës siç e njihni më parë.

Por është e rëndësishme të mbani mend se kontakti me të parët nuk është mënyra e vetme në të cilën këto ndryshime të thella mund të ndodhin. Është e mundur të arrish një kuptim më të thellë të universit dhe vendit tënd në të përmes përvojave që kuptohen në terma krejt fizikë. Dhe me siguri është e mundur që ky kuptim i ri të transformojë karakterin moral të një personi. Transformimet për të cilat po flasim nuk varen domosdoshmërisht nga të parët. Merrni parasysh spektaklin e mahnitshëm të Grand Canyon.

Të qëndrosh në buzë të kanionit është frymëmarëse—bukuria e sedimentit të lashtë, e eroduar për mijëra vjet nga uji që rrjedh siç bën edhe sot. Përvoja e shikimit të kësaj skene është një kujtesë e natyrës momentale të ekzistencës tuaj, një kujtesë e bukurisë që bota ka për të ofruar. Shkalla kozmike e gjithë kësaj—si në hapësirë ashtu edhe në kohë—është një kujtesë e pafundësia e universit, kufijtë e përvojës së një individi. Ka kaq shumë bukuri për të parë, dhe do të shihni vetëm kaq pak prej saj. Sa të mundesh, kapaciteti yt është i kufizuar; koha jote do të mbarojë. Dhe e njëjta gjë vlen për çdo person atje në atë buzë me ty. Ata gjithashtu qëndrojnë me admirim; koha e tyre, gjithashtu, do të vijë. Çfarëdo ndryshimesh që mund të ketë mes jush, ngjashmëritë bëhen edhe më të dukshme ndërsa qëndroni atje, dy krijesa në buzë të një kanioni mbi një shkëmb që fluturon në hapësirë, duke e përjetuar gjithçka së bashku.

Nuk është e vështirë të imagjinosh—apo të kujtosh—se si një përvojë e tillë mund të bëjë një ndryshim të vërtetë në jetën e dikujt, se si mund të lërë një përshtypje që ngjitet. Ndoshta njëherë ke pasur ndjenjën e një fatkeqësie të përbashkët me bashkëqytetarët e tu dhe pastaj e ke humbur atë. Por ajo mund të kthehet. Pamja e një perëndimi të thellë të kuq e pastron atë. Aroma e halave të pishës aktivizon diçka në kokën tënde.

Ndihesh në një bashkësi me të tjerët dhe botën përreth teje, një ndjenjë që filloi me atë përvojë të parë të shikimit të kanionit mahnitës. Dhe të bën të mendosh dhe të vepros me një vetëdije të rritur për vendin tënd në botë. I trajton njerëzit më mirë si pasojë. Nuk i konsideron më nevojat dhe interesat e tua si më të rëndësishme se të tjerëve. Në përmbledhje, bëhesh një person më i mirë.

Përvoja dhe transformimi që sapo përshkruam mund t'i duken disa të dyshimta. Si mund të shikimi i Grand Canyon të bëjë dikë një person më të mirë? Kjo është një pyetje e mirë. Por pika është se mundet. Ajo e bën. Njerëzit e kanë njohur prej kohësh fuqinë transformuese të kontaktit me botën natyrore. Ne e njohim fuqinë e saj sot. Kjo është një arsye pse programet e rikuperimit shpesh vendosen në natyrë. Kjo është arsyeja pse ne çojmë të rinjtë në rrezik në ecje me çanta. Pa dyshim, disa njerëz e kuptojnë botën natyrore në lidhje me një realitet të thellë mbi natyror—si vepër e Zotit. Të tjerë e pranojnë atë siç është. Dhe megjithatë, të gjithë mund të transformohen nga ajo. Kjo tregon se mbi natyra nuk ka monopol mbi fuqinë transformuese. Ne mund dhe e kuptojmë disa përvoja në terma të botës fizike, dhe kjo nuk e minon fuqinë e tyre për të nxitur zhvillime në karakterin tonë moral.

Kjo mund të jetë e vërtetë. Ndoshta nuk ka mënyrë për të kuptuar përvojat afër vdekjes në terma krejtësisht fizikë pa i hequr atyre disa nga fuqia e tyre transformuese. Por kjo është thjesht jashtë temës kur bëhet fjalë për të shpjeguar se çfarë ndodh kur njerëzit përjetojnë afër vdekjes. Qëllimi i shpjegimit është të arrijmë në një kuptim të vërtetë dhe të saktë të fenomeneve të caktuara.

Kështu, një transformim kaq moralisht të admirueshëm nuk kërkon pranimin e natyrshmërisë apo madje as të kesh pasur një përvojë afër vdekjes. Megjithatë, mund të mendoni se ne e kemi humbur thelbin. Të shohësh Grand Canyon është një gjë, por të shohësh parajsën është krejt diçka tjetër. Dhe asgjë nga ato që kemi thënë nuk tregon se një shpjegim miqësor ndaj fizikës për këtë përvojë të fundit nuk do të minonte aftësinë e saj është e besueshme që shpjegimi i përvojës së vizitës së të afërmeve të ndjerë në parajsë në terma, le të themi, si një udhëtim për të shtypur terrorin e njohjes së vdekshmërisë së vet do ta zbuste disa nga dukshmërinë e saj. Të shpjegosh këtë përvojë në terma të psikologjisë së subjektit në këtë mënyrë do të dukej se e shuarje flakën transformuese.

Nëse e vërteta na çliron, aq më mirë. Nëse jo, atëherë duhet të kërkojmë mënyra të tjera për t'u bërë njerëz më të mirë. Nuk është se përvoja afër vdekjes janë burimi i vetëm (apo edhe një burim i përhapur) i transformimit moral. Ka një mori mënyrash për t'u bërë një person më i mirë. Dhe nuk është ashtu siç ndodh me të gjithë ata që kanë përvoja afër vdekjes, ata transformohen nga to. Pra, edhe nëse kuptimi i përvojës afër vdekjes në terma fizikë do të parandalonte llojin e transformimit moral që disa njerëz përjetojnë në dritën e këtyre përvojave, kjo nuk do të kishte një ndikim të madh në peizazhin tonë moral të përgjithshëm. Nuk do të reduktonte ndjeshëm numrin e njerëzve moralisht të mirë.

Dhe megjithëse mund të minojë atë që ndryshe do të kishte qenë një transformim thelbësor për mirë për disa, nuk do të pengonte ata të bëheshin njerëz moralisht më të mirë në të gjitha llojet e mënyrave të tjera. Në fund, thjesht nuk është e qartë se llojet e transformimeve të raportuara nga ata që kanë pasur përvoja afër vdekjes do të minoheshin nga një shpjegim fizikist i fenomeneve. Në fakt, kur shqyrtojmë disa nga detajet e transformimeve përkatëse, ato nuk duken se kërkojnë mbështetje nga natyra mbi-natyrore fare.

Në librin e tij, van Lommel ofron përmbledhje të dobishme të transformimeve që zakonisht lidhen me përvoja afër vdekjes. Një grup ndryshimesh bie nën kategorinë "Pranimi i Vetvetes dhe një Imazh i Ndryshuar i Vetvetes":

Përvoja e aspekteve transpersonal gjatë përvojës afër vdekjes (NDE) ndryshon ndjenjën e njerëzve për atë se kush janë ata vërtet. Transpersonal i referohet atyre aspekteve të vetëdijes së dikujt që tejkalojnë atë personale ose ego. Kjo përvojë mund të shoqërohet me një ndjenjë të rritur të vetëvlerësimit. Falë imazhit të tyre të ndryshuar për veten, njerëzit bëhen më pak të varur nga miratimi i të tjerëve, më të aftë në përballimin e stresit, më aventurierë dhe gjithashtu marrin rreziqe më të mëdha. Ajo ndryshon qëndrimin e njerëzve ndaj trupit të tyre dhe i paralajmëron ata për mënyra të reja të të menduarit. Ata janë më të prirur të shikojnë pamjen e përgjithshme dhe janë të aftë të formojnë opinione më objektive, madje me rrezikun e dukur si të distancuar. Dhe sepse janë më lehtësisht të angazhuar në gjëra, ata janë më pak të vetëdijshëm për ambientin e tyre. Nivelet e rritura të kuriozitetit së bashku me një uri për njohuri ndezin një interes të veçantë për çështjet teologjike, filozofinë, psikologjinë dhe shkencat natyrore (veçanërisht fizikën kuantike), megjithëse arsimi i tyre shpesh dështon të plotësojë këtë nevojë për njohuri më të thella. Ata gjithashtu zhvillojnë një interes dukshëm më të madh për proceset fizike dhe psikologjike dhe mundësinë e (vetë)shërimit.

Ky është një listë mbresëlënëse. Por ajo që bie në sy është se asnjë nga këto ndryshime nuk kërkon apo madje sugjeron të vërtetën e supernaturalisht. Sigurisht që është e mundur që reflektimi i thjeshtë mbi përvojën e afërt me vdekjen dhe brishtësia dhe shkurtësia e jetës do të sjellin shumë, nëse jo të gjitha, nga këto ndryshime. Tragjedi të tmerrshme dhe afër tragjedish mund të përqendrojnë mendjen në atë që është e rëndësishme dhe me kuptim pa na kërkuar të heqim dorë nga një botëkuptim fizikist. Konkluzioni se përvojat e afërta me vdekjen shpjegohen më mirë në terma fizikë nuk duhet të rezultojë në humbjen e ndonjë nga transformimet personale në listën e van Lommel.

E njëjta mund të thuhet për një grup të dytë të ndryshimeve të jashtëzakonshme të njerëzit që kanë pasur përvoja afër vdekjes, të cilat van Lommel i ofron nën rubrikën "Vlerësimi i Jetës":

Njerëzit që kanë përjetuar një ngjarje afër vdekjes duken të sigurt për një qëllim të ri ose një mision të ri në jetë. Ata gjithashtu e vlerësojnë më shumë gjërat e vogla në jetë, i kushtojnë më shumë vëmendje të tashmes dhe e shijojnë momentin. Megjithatë, ata janë më pak të prirur të lejojnë veten të kufizohen nga konventat sociale. Njerëzit janë më të sigurt në aftësinë e tyre për të përballuar problemet, më të hapur ndaj ndryshimeve dhe më pak të shqetësuar për kohën dhe oraret. Por, edhe pse luftojnë me konceptin e kohës, ata tendencojnë të nderojnë takimet. Ata janë më të mirë në vendosjen e gjërave në perspektivë, e shohin jetën në një mënyrë të paanshme dhe janë të shpejtë për të qeshur, ndërkohë që janë më seriozë. R respekti i tyre i rritur për jetën gjithashtu shfaqet në vlerësimin dhe interesin më të madh për natyrën. Ata tani janë shumë më të vetëdijshëm për ndryshimet sezonale dhe e pëlqejnë që dyert dhe dritaret të jenë të hapura për të pranuar ajër të freskët. Ata gjithashtu gjejnë më shumë kënaqësi në muzikën klasike ose qetësuese dhe janë më pak tolerantë ndaj zhurmës. Njerëzit që kanë përjetuar NDE i japin më pak rëndësi statusit, parave dhe pasurive materiale dhe distancohen nga elementët konkurrues në shoqërinë bashkëkohore.⁷

Këto janë vërtet ndryshime të rëndësishme. Por këto transformime në asnjë mënyrë nuk kërkojnë një refuzim të një interpretimi fizikist të përvojave të afërta me vdekjen ose besimin në ekzistencën e një jete pas vdekjes. Merrni parasysh "qëllimin e ri" ose "misionin" e përmendur në frazën e parë. Megjithëse kjo mund të duket se kërkon besim në një jetë pas vdekjes, varet nga çfarë është misioni. Dhe van Lommel e lë plotësisht të hapur se çfarë mund të jetë. Për gjithçka që thotë, një person që ka pasur një përvojë të afërt me vdekjen mund të fitojë një mision të ri për të shfrytëzuar çdo moment siç do të ishte momenti i tij ose i saj i fundit. E interpretuar kështu, misioni nuk do të kërkonte vetëm besim në një jetë pas vdekjes, por do të ishte në tension me të.

Është interesante të theksohet në këtë kontekst se shumë njerëz raportojnë transformime të thella—të ngjashme në mënyrë të dukshme me ato lloje të përshkruara nga van Lommel më sipër—pas përdorimit të drogëve psikodelike (ose për argëtim ose si pjesë e eksperimenteve mjekësore të kontrolluara). Së fundmi, ka pasur një interes të rinovuar për përdorimin e këtyre drogëve për trajtimin e kushteve të tilla si çrregullimi i stresit post-traumatik, depresioni dhe ankthi nga vdekja te ata që janë në fazën terminale. Megjithëse, sigurisht, ende nuk ka një vendim përfundimtar, rezultatet paraprahe janë mjaft premtuese.⁸ Michael Pollan writes:

Sipas [Stephen] Ross [profesor i asociuar i psikiatrisë, Shkolla Mjekësore e NYU], pacientët me kancer që morën vetëm një dozë psilocibinë përjetuan ulje të menjëhershme dhe dramatike të ankthit dhe depresionit, përmirësime që u mbajtën për të paktën gjashtë muaj. . .

"Mendoja se dhjetë ose njëzet njerëzit e parë ishin të manipuluar—duhet të ishin duke e bërë sikur," më tha Ross.

"Ata po thonin gjëra si 'E kuptoj se dashuria është forca më e fuqishme në planet,' ose 'Kam pasur një përballje me kancerin tim, këtë re të zezë tymi.' Njerëzit që kishin qenë dukshëm të frikësuar nga vdekja—ata e humbën frikën e tyre. Fakti që një ilaç i dhënë një herë mund të ketë një efekt të tillë për kaq gjatë është një zbulim pa precedent. Kurrë nuk kemi pasur diçka të tillë në fushën e psikiatrisë."⁹

Duhet të theksojmë se rezultatet e kësaj kërkime janë paraprahe. Por, sigurisht, është e rëndësishme që ka kaq shumë subjekte kërkimore që kanë përjetuar llojet e transformimeve të përshkruara nga van Lommel—jo në kontekstin e përvojave afër vdekjes, por për shkak të përdorimit të drogëve psikodelike. Këto përvoja shkaktohen nga një substancë fizike dhe ndërveprimi i saj me trurin tonë. Sigurisht, dikush mund të dëshirojë ta interpretojë përvojën si një hapje fizike të mendjes ndaj fushave jo-fizike; ne nuk e mendojmë që kjo është një mundësi. Por ajo që është e dukshme dhe e rëndësishme është se llojet e transformimeve të thella të kataloguara nga van Lommel mund të induktohen me anë të konsumit të një substance fizike.

Përsëri, një burim i supozuar mbështetjeje për supernaturalizmin dështon. Ne nuk jemi të justifikuar në pranimin e shpjegimeve supernaturaliste të përvojave afër vdekjes mbi bazën se ato janë të nevojshme për transformime të dëshiruara. Këto transformime nuk varen nga një shpjegim supernatural i këtyre përvojave. Dhe për më tepër, kur bëhet fjalë për detyrën e shpjegimit të përvojave afër vdekjes, ne duhet të synojmë drejt së vërtetës. Të citojmë një efekt të supozuar në sjelljen dhe karakterin tonë është të apelojmë në një lloj të gabuar arsytimi për të pranuar një lloj të caktuar shpjegimi. Kur duam të shpjegojmë diçka, pyetja është se çfarë dëshmie ka për të pranuar një interpretim të caktuar të mënyrës se si ndodhi gjithçka, jo si pranimi i një interpretimi të caktuar ka të ngjarë të na transformojë. Një dëshirë që diçka të jetë e vërtetë nuk është dëshmi se ajo është e vërtetë. Eben Alexander vetë e shpreh bukur këtë pikë: "Shkenca nuk merret me atë që do të ishte mirë. Ajo merret me atë që është."¹⁰

Ne dëshirojmë ta mbylлим këtë kapitull me pak spekulim mbi mënyrën se si një përvojë afër vdekjes mund të ndryshojë orientimin moral të një personi—dhe pa e invokuar natyrën e mbinatyrshme. Një pjesë e përvojës afër vdekjes, zakonisht të paktën, është një përvojë jashtë trupore. Këtu dikush mund të ndiejë sikur po fluturon mbi trupin e vet, dhe është sikur mund të shohë trupin e vet nga lart. Ky ndryshim në perspektivë është të paktën një hap drejt idesë morale të daljes jashtë perspektivës së vet dhe marrjes së një pamjeje më të gjerë mbi gjërat, ndoshta "të vendosësh veten në këpucët e tjetrit." Në të vërtetë, shumë teoricienë moralë e konsiderojnë diçka të tillë si një abstraksion nga pikëpamja e ngushtë të vetes si një veçori qendrore të moralitetit. Në masën që komponenti jashtë trupor i një përvojë afër vdekjes përfshin arritjen e një perspektive që është e çliruar nga trupi, mund të merret si një hap i parë drejt marrjes së asaj që shumë e konsiderojnë si perspektivën tipike morale. Të paktën është e mundur që marrja e këtij hapi mund të çojë në një transformim moral. Por duhet të jetë e qartë se marrja e një pamjeje më të gjerë mbi gjërat ose vendosja e vetes në këpucët e tjetrit nuk kërkon një besim në natyrën e mbinatyrshme; *marrja e një perspektive tjetër* nuk na detyron të besojmë në një realitet ose një mbretëri tjetër të qenies.

Përvoja afër vdekjes nuk sjellin vetëm më shumë vëmendje ndaj interesave të të tjerëve; ato gjithashtu mund të rezultojnë në një ankth më të vogël për vdekjen dhe madje një dëshirë më të madhe për jetë. Pohojmë se këto ndryshime të mirëpritura në perspektivën e një personi nuk varen nga pranimi i supernaturales. Ky pikë është theksuar nga refleksionet mbi jetën e fundit të një fizikisti të pasionuar, Oliver Sacks. Me keqardhje, Sacks u diagnostikua me kancer terminal ndërsa ne po shkruanim këtë libër, dhe ai ka ndërruar jetë. Në një artikull të fuqishëm në New York Times, ai shkruan për efektin që pati mbi të marrja e diagnozës së tij. Qendrore ndër ndryshimet që ai përshkruan është një perspektivë më e shkëputur: "Gjatë disa ditëve të fundit, kam qenë në gjendje ta shoh jetën time si nga një lartësi të madhe, si një lloj peizazhi, dhe me një ndjenjë të thelluar të lidhjes së të gjitha pjesëve të saj." Kuptimi i përmirësuar i Sacks për ndërveprimin e të gjitha pjesëve të jetës së tij, dhe ndjenja e tij përkatëse e qetësisë, arrihet përmes një shkëputjeje nga perspektiva e tij të veçantë si individ. Ai madje e përshkruan këtë në terma të ngjashëm me ata që përdoren për të përshkruar një përvojë jashtë trupit, kur flet për arritjen e një pamjeje "nga një... lartësi të madhe." Por arritja e kësaj perspektive të re, dhe kështu arritja e këtij lloji ndriçimi, qartë nuk kërkon natyralizëm të jashtëzakonshëm. Ky është një qëndrim që Sacks e hodhi poshtë deri në fund. Shkëputja nga perspektiva e veçantë mund të lehtësohet nga një takim me vdekjen, dhe madje mund të kërkojë një kërcim imagjinate, por dukshëm nuk varet nga hedhja poshtë e fizikës.

1 Van Lommel et al. (2001: 2042).

2 Van Lommel et al. (2001: 2043).

3 Long (2010: 197).

4 Sacks (2012a: 32–33).

5 Van Lommel (2010: 53).

6 Van Lommel (2010: 52–53).

7 Van Lommel (2010: 54).

8 Disa nga kjo premtim përshkruhet nga Shroder (2014) dhe Pollan (2015).

9 Pollan (2015: 38).

10 Alexander (2012): 35.

11 Sacks (2015) e mbyll artikullin e tij të ndjeshëm dhe të bukur si më poshtë:

Kam qenë gjithnjë e më shumë e vetëdijshme, për rreth 10 vitet e fundit, për vdekjet mes bashkëkohësve të mi. Brezi im është në rrugën e daljes, dhe çdo vdekje e kam ndjerë si një ndërprerje, një shqyerje e një pjese të vetes sime. Nuk do të ketë askënd si ne kur të ikim, por as nuk ka askënd si ndonjë tjetër, ndonjëherë. Kur njerëzit vdesin, ata nuk mund të zëvendësohen. Ata lënë boshllëqe që nuk mund të mbushen, sepse është fati—fati gjenetik dhe neural—i çdo qenieje njerëzore të jetë një individ unik, të gjejë rrugën e tij, të jetojë jetën e tij, të vdesë vdekjen

Nuk mund të bëj sikur jam pa frikë. Por ndjenja ime kryesore është një ndjenjë mirënjohjeje. Kam dashuruar dhe kam qenë i dashuruar; më është dhënë shumë dhe unë kam dhënë diçka në këmbim; kam lexuar, kam udhëtuar, kam menduar dhe kam shkruar. Kam pasur një marrëdhënie me botën, marrëdhënien e veçantë të shkrimtarëve dhe lexuesve.

Nuk mund të bëj sikur jam pa frikë. Por ndjenja ime kryesore është një ndjenjë mirënjohjeje. Kam dashuruar dhe kam qenë i dashuruar; më është dhënë shumë dhe kam dhënë diçka në këmbim; kam lexuar, kam udhëtuar, kam menduar dhe kam shkruar. Kam pasur një marrëdhënie me botën, marrëdhënien e veçantë të shkrimtarëve dhe lexuesve.

Më shumë se gjithçka, kam qenë një qenieje ndijore, një kafshë menduese, në këtë planet të bukur, dhe kjo vetë ka qenë një privilegj dhe aventurë e jashtëzakonshme.

Kapitulli 11

Një Strategji për të kuptuar eksperiencat e afërta me vdekjen

Shpesh duket sikur disa fenomene duhet të jenë "paranormale" dhe për këtë arsye jashtë arritjes së shkencës. Megjithatë, kur thellohem në sipërfaqe, shfaqen shpjegime alternative—shpjegime që janë plotësisht brenda kornizës fizikiste të shkencës. Ne kemi argumentuar në këtë libër se përvojat afër vdekjes duken se përshtaten me këtë model.

Në këtë kapitull, ne paraqesim një strategji paraprake për të shpjeguar përvojat afër vdekjes në terma fizikë. Qëllimi ynë nuk është të ofrojmë një shpjegim të plotë për ndonjë përvojë të caktuar afër vdekjes. Ne nuk pretendojmë të dimë të gjitha faktet përkatëse me mjaft detaje për të ofruar një shpjegim të tillë. Përkundrazi, qëllimi ynë është të ofrojmë atë që mund të quhet një plan paraprak ose strategji për të gjeneruar shpjegime kandidatë për shqyrtim empirik. Ne synojmë të demonstrojmë se si mund të ndërtohet një shpjegim fizik me shumë faktorë për përvojat afër vdekjes që është i ndjeshëm ndaj gjithë kompleksitetit, mrekullisë dhe fuqisë transformuese të tyre.

Strategjia që ne propozojmë mund të përshkruhet në tri hapa:

1. Shpjegoni se si subjekti e ka fituar informacionin e rëndësishëm për ndonjë aspekt të përvojes së tij ose të saj;
2. Shpjegoni pse ky përmbajtje e veçantë do të përfshihej në një përvojë afër vdekjes; dhe
3. Shpjegoni kur ndodhi përvoja.

Kjo strategji përputhet me qasjen tonë në kapitujt e mëparshëm. Merrni parasysh, për shembull, rastin e Pam Reynolds. Ne sugjeruam se ndjesitë auditive që regjistrorin një bisedë mes stafit mjekësor mund të kenë u regjistruar në trurin e saj gjatë operacionit, pa qenë ajo e vetëdijshme për këto tinguj në atë moment. Ky është hapi i parë. Hapi i dytë do të ishte të shpjegonim pse Pam Reynolds do të kishte përjetimin e dëgjimit të kësaj bisedë gjatë operacionit të saj. Këtu mund të apelojmë në diçka si teoria e menaxhimit të terrorit. Ndoshta do të qetësonte disa nga ankthi i saj për operacionin në tru të përjetonte veten si të vetëdijshme për atë që po ndodhte në sallën e operacionit. Së fundmi, dhe ky është hapi i tretë, ne sugjeruam se përvoja e vetëdijshme e Pam Reynolds për dëgjimin e bisedës mes stafit mjekësor mund të ketë ndodhur pas kohës kur i dukej se kishte përjetuar këtë ngjarje. Ndjesitë auditive që u regjistruan në mënyrë të pavetëdijshme mund të kenë ardhur së bashku disa kohë pas operacionit të saj, për të prodhuar një përvojë auditive të vetëdijshme të dëgjimit të bisedës. Megjithatë i dukej se kjo përvojë ndodhi gjatë operacionit të saj, në fakt, ajo mund të ketë qenë e shkaktuar nga procese që ndodhën më vonë, ndoshta ndërsa ajo po kthehej në vetëdijen e plotë dhe po zgjohej nga anestezia.

Është e rëndësishme të theksohet se, megjithëse strategjia jonë e propozuar bën vend për llojin e shpjegimeve që favorizojnë fizikën, ajo nuk përjashton shpjegimet supernaturaliste të përvojave afër vdekjes. Për shembull, hapi i parë në strategjinë tonë, shpjegimi se si subjekti i përvojës afër vdekjes e ka marrë informacionin e rëndësishëm për aspektin e veçantë që kërkojmë të shpjegojmë, nuk kërkon që ky informacion të jetë marrë në një kohë tjetër përveç përvojës vetë. Kështu, strategjia jonë nuk përjashton mundësinë që dikush të perceptojë se si është në të vërtetë bota gjatë një episodi afër vdekjes, për shembull, duke dëgjuar një bisedë ndërsa truri i tij nuk funksionon fare, ose jo në një mënyrë që mund të mbështesë përvojën e vetëdijshme auditive. Prandaj, ne nuk po hedhim poshtë shpjegimet që të tjerët i kanë gjetur tërheqëse. Ajo që është thelbësore për ne është të mos përjashtojmë shpjegimet supernaturaliste të përvojave afër vdekjes, por përkundrazi, të bëjmë vend për shpjegime në terma krejt fizikë. Ne tashmë kemi paraqitur atë që e konsiderojmë arsye të shkëlqyera për të menduar se shpjegimet fizikiste janë më të mira se shpjegimet supernaturaliste. Qëllimi ynë tani është të paraqesim një strategji për zhvillimin e asaj që ne e konsiderojmë si llojin superior të shpjegimit të përvojave afër vdekjes.

Një pikë e dytë është gjithashtu e rëndësishme të theksohet. Hapi i parë në strategjinë tonë të propozuar nuk kërkon që informacioni relevant për ndonjë aspekt të përvojës të merret në ndonjë kohë para ose gjatë përvojës reale. Ai gjithashtu lejon që ky informacion mund të jetë marrë pas përvojës. Ne e kemi konsideruar diçka të tillë kur sugjeruam, si një nga disa shpjegime të mundshme për mënyrën se si njeriu me protezat e humbura erdhi të dinte se ato ishin në sirtar, se ai mund të ketë parë protezat e pacientëve të tjerë duke u vendosur në sirtarë gjatë qëndrimit të tij në spital pas ringjalljes. Hapi i dytë në strategjinë tonë të propozuar, pra, do të ishte të shpjegojmë se si ai erdhi të përjetonte pamjen e infermieres duke vendosur protezat e tij në sirtar. Kjo mund të duket e pamundur, duke pasur parasysh pretendimin se ai erdhi të dinte se protezat e tij ishin në sirtar vetëm pas përvojës së tij afër vdekjes. Por ne nuk mendojmë se kjo është e pamundur. Njerëzit mund të fitojnë kujtime të gabuara, përfshirë kujtime të gabuara të detajeve të përvojave të kaluara. Shpjegimi se si njeriu me protezat e humbura erdhi të përjetonte pamjen e asaj që bëri infermierja me protezat e tij mund të përfshijë, përveç gjërave të tjera, ardhjen e tij për të kujtuar gabimisht këtë si një pjesë të përvojës së tij afër vdekjes që kishte përjetuar gjatë CPR. Ndoshta kjo kujtim i gabuar ishte motivuar, pjesërisht, nga dëshira për të zgjidhur misterin e protezave të tij të humbura. Sidoqoftë, ai erdhi ta fitojë atë, ky kujtim i gabuar mund të bëhet një pjesë e përvojës së afërt me vdekjen që ai më vonë e kujton dhe e raporton te të tjerët.

Eksperiencia mund të fitohet në një kohë para ose gjatë eksperiencës reale. Po ashtu, lejohet që kjo informacion të ketë qenë e fituar pas eksperiencës. Ne e kemi konsideruar diçka të tillë kur sugjeruam, si një nga disa shpjegime të mundshme për mënyrën se si njeriu me protezat e humbura e kuptoi se ato ishin në sirtar, se ai mund të ketë parë protezat e pacientëve të tjerë duke u vendosur në sirtarë gjatë qëndrimit të tij në spital pas ringjalljes. Hapi i dytë në strategjinë tonë të propozuar, atëherë, do të ishte të shpjegojmë se si ai erdhi të përjetonte pamjen e infermieres që vendoste protezat e tij në sirtar. Kjo mund të duket e pamundur, duke pasur parasysh pretendimin se ai e kuptoi se protezat e tij ishin në sirtar vetëm pas përvojës së tij afër vdekjes. Por ne nuk mendojmë se kjo është e pamundur. Njerëzit mund të fitojnë kujtime të gabuara, përfshirë kujtime të gabuara për detaje të eksperiencave të kaluara. Shpjegimi se si njeriu me protezat e humbura erdhi të përjetonte pamjen e asaj që bëri infermierja me protezat e tij mund të përfshijë, përveç të tjerave, ardhjen e tij për të kujtuar gabimisht këtë si një pjesë të përvojës së tij afër vdekjes që kishte përjetuar gjatë CPR. Ndoshta kjo kujtim i gabuar ishte motivuar, pjesërisht, nga dëshira për të zgjidhur enigmën e protezave të tij të humbura. Pa marrë parasysh se si e fitoi atë, kjo kujtim i gabuar mund të bëhet një pjesë e përvojës së afërt me vdekjen që ai më vonë e kujton dhe e raporton te të tjerët.

Ndërsa kjo mund të duket e çuditshme, ne nuk mendojmë se është. Në të vërtetë, ne mendojmë se shqyrtimi i një përvojë afër vdekjes që ka tërhequr vëmendje të konsiderueshme, rasti i Colton Burpo, ofron mbështetje për këtë dhe aspekte të tjera të strategjisë me tre hapa që sapo kemi përshkruar. Para se të diskutojmë për atë rast, megjithatë, do të shqyrtojmë shkurtimisht një rast të famshëm të dukshme rinashkimi, rastin e James Leininger. Rasti i Leininger-it nxjerr në pah disa mësimë që do të jenë të dobishme për të menduar për përvojën afër vdekjes së Colton Burpo. Në moshën dy vjeçare, James Leininger filloi të kishte ëndrra të frikshme që e bënë të bërtiste, të godiste dhe të gërvishte në gjumë. Ai ëndërronte se kishte pësuar një aksident me avion dhe po përpiqej të shpëtonte. Detajet që James ndau rreth këtyre ëndrrave ishin mahnitëse. Ai tregoi njohuri enciklopedike mbi avionët e Luftës së Dytë Botërore dhe përmendi fakte rreth një anijeje ajrore të veçantë, Natoma Bay, dhe ekuipazhit të saj fluturues, duke përfshirë emrin e një piloti tjetër, Jack Larsen. Fascinimi i James për këta avionë dhe ngjarjet në luftë nuk ishte i kufizuar vetëm në ëndrrat e tij. Ai vizatonte figura, interpretonte skena dhe fliste hapur dhe me shumë detaje për betejën e Iwo Jima. He signed his pictures “James 3” because he was, in his words, “the third James.”²

Ndërsa prindërit e James filluan të shqyrtonin më thellë sjelljen dhe interesin e djalit të tyre për luftën, ata vërejtën disa rastësi të mahnitshme. Detajet që i tregonte i riu James përputheshin me faktet historike. Natoma Bay ishte një anije e vërtetë që mori pjesë në betejën e Iwo Jima. Emrat e njerëzve që James përmendte në ëndrrat e tij ishin anëtarë të ekuipazhit të fluturimit në atë anije. Një nga pilotët që u rrëzua kishte emrin James. Ata filluan të dyshonin se djali i tyre mund të ishte rinovimi i atij piloti. Me ndihmën e Carol Bowman, një terapistë e njohur për punën e saj në rastet e rinovimit të fëmijëve të vegjël, Leiningerët filluan të dëgjonin më me simpati djalin e tyre. Ajo që ata panë dhe dëgjuan në fjalët dhe sjelljen e tij vetëm e mbështeti më tej dyshimin e tyre. Ata u bindën, edhe nëse me ngurrim në rastin e babait të James, se djali i tyre kishte jetuar një jetë të kaluar si James Huston, i cili u rrëzua me avionin e tij mbi Paqësor gjatë betejës së Iwo Jima. Ky përmbledhje e shkurtër duhet të jetë e mjaftueshme për t'ju dhënë një ndjesi se pse shumë kanë menduar se shpjegimi më i mirë për ëndrrat dhe sjelljen e James Leininger është se ai është një rast rinovimi. Ky ishte një fëmijë shumë i vogël që tregonte një fascinatë për disa lloje avionësh dhe një njohuri të dukshme për njerëz dhe ngjarje historike të caktuara në mënyra që sugjeronin se ai ishte personalisht dhe thellësisht i lidhur me to. Nuk do të jetë befasi, jemi të sigurt, të mësojmë se ne nuk jemi të bindur nga hipoteza e rinovimit. Mund të jetë një shpjegim i mundshëm për gjërat, por nuk është një shpjegim veçanërisht bindës. Kjo bëhet e qartë sapo të marrim parasysh gamën e plotë të faktorëve, duke përfshirë si detajet e jetës së James Leininger, ashtu edhe kontekstin e përgjithshëm shpjegues.

Së pari, terheqja e një djali të ri me avionët, madje edhe me avionët e një marke dhe modeli shumë të veçantë, nuk duhet të duket aspak i çuditshëm. Në përgjithësi, dhe siç e dinë të gjithë prindërit, fëmijët e vegjël bëhen të obsesionuar pas njerëzve, vendeve dhe gjërave. Shpesh këto obsesione shpjegohen lehtësisht nga ekspozimi ndaj personit ose gjësë. Për shembull, nuk është e pazakontë që një fëmijë i vogël të bëhet i fiksuar pas një karakteri nga një libër ose film pasi ai ose ajo e ka lexuar ose parë atë—përsëri dhe përsëri dhe përsëri. Por ndonjëherë këto obsesione duken se vijnë nga askund. Megjithatë, do të ishte e nxituar të thuash se vetëm sepse nuk mund të kuptosh se si një fëmijë ka arritur të jetë i fiksuar pas diçkaje, shpjegimi duhet të jetë mbi-natyror. Është më mirë të mendohet, përkundrazi, se dikush thjesht ka humbur ose harruar diçka të rëndësishme për të shpjeguar se si filloi obsesioni.

Obsesi i James Leininger për avionët e Luftës së Dytë Botërore mund të duket si një rast i veçantë, ndoshta, sepse ai shoqërohet me një njohuri të gjerë mbi faktet lidhur me avionët dhe personazhet dhe ngjarjet historike. Por para se të arrijmë në përfundimin se mënyra më e mirë për të shpjeguar atë që po ndodh këtu është të apelosh te rinjohja, duhet të shqyrtojmë nëse ka ndonjë mundësi premtuese për të shpjeguar gjërat në mënyra më konvencionale. Dhe duket se ka disa mundësi këtu. Merrni parasysh faktin se Leiningerët vizituan një muze fluturimi kur James ishte tetëmbëdhjetë muajsh. Gjatë vizitës së tyre, James u shëtit rreth atij lloji avioni që më vonë pretendoi se kishte fluturuar në ëndrrat e tij, Corsairs. Prindërit e tij madje kanë pretenduar se ai dukej sikur po kryente një kontroll fluturimi. Duke vënë në dukje këtë detaj mbi jetën e Jamesit duket si një fillim premtues për të ofruar një shpjegim të obsesionit të tij me avionët e Luftës së Dytë Botërore, dhe fiksimit të tij mbi Corsairs në veçanti. Sipas të gjitha dëshmimeve, James ishte një fëmijë shumë i zgjuar. Është e mundur që një fëmijë i zgjuar 18-muajsh të kishte absorbuar shumë detaje në muzeun e ajrit, veçanërisht në lidhje me dëgjimin e prindërve të tij ose të udhëheqësve të turit ose të tjerëve që diskutonin ekspozitat. James mund të mos kishte pasur aftësinë në 18 muaj për t'i shprehur këto përvoja me fjalë dhe për t'i shprehur ato verbal, por shumë nga detajet mund të kenë regjistruar. Më vonë, kur ai zhvilloi kapacitetin për të verbalizuar, James do të kishte qenë në gjendje të shprehte informacionin që ishte regjistruar më parë. Kështu, mund të fillojmë të kuptojmë pse James Leininger ishte kaq i obsesionuar me avionët e Luftës së Dytë Botërore dhe si ai dinte atë që dukej si një sasi e pazakontë informacioni rreth tyre. Dhe mund ta bëjmë këtë pa apeluar te ndonjë gjë mbi-natyrore.

Merrni parasysh faktin se Leiningerët vizituan një muze fluturimi kur James ishte tetëmbëdhjetë muajsh. Gjatë vizitës së tyre, James eci rreth atij lloji avioni që më vonë pretendoi se kishte fluturuar në ëndrrat e tij, Corsairs. Prindërit e tij madje kanë thënë se ai dukej sikur po kryente një kontroll fluturimi. Duke e vënë në dukje këtë detaj rreth jetës së James, duket se është një fillim premtues për të ofruar një shpjegim për obsesionin e tij me avionët e Luftës së Dytë Botërore dhe përfshirjen e veçantë me Corsairs. Nga të gjitha llogaritë, James ishte një fëmijë shumë i zgjuar. Është e mundur që një fëmijë i zgjuar 18-muajsh të kishte absorbuar shumë detaje në muzeun e ajrit, veçanërisht në lidhje me dëgjimin e prindërve të tij ose të udhëheqësve të turit ose të tjerëve që diskutonin ekspozitat. James ndoshta nuk kishte aftësinë në 18 muaj për të shprehur këto përvoja me fjalë dhe për t'i shprehur ato verbal, por shumë nga detajet mund të kenë regjistruar. Më vonë, kur ai zhvilloi kapacitetin për të verbalizuar, James do të kishte qenë në gjendje të shprehte informacionin që kishte regjistruar më parë. Kështu, ne mund të fillojmë të kuptojmë pse James Leininger ishte kaq i obsesionuar me avionët e Luftës së Dytë Botërore dhe si ai dinte aq shumë për ta. Dhe ne mund ta bëjmë këtë pa u mbështetur në ndonjë gjë mbi-natyrore. Ndoshta prindërit e tij i përmendën ata në biseda në shtëpi. Fëmijët janë jashtëzakonisht perceptivë, dhe kujtesa e tyre shpesh tejkalon atë të të rriturve. Duke pasur parasysh se ai ishte i obsesionuar me avionët e Luftës së Dytë Botërore, nuk do të ishte befasi nëse James kishte absorbuar fragmente informacioni që kalonin nga një vesh në tjetrin për ata që ishin më pak të përqendruar në temë. Pasi prindërit e tij dhe të tjerë të rritur filluan t'i bëjnë pyetje rreth këtyre gjërave, nuk do të ishte befasi nëse interesi i James për to do të rritej. Ai mund të ketë filluar madje të kërkojë më shumë informacion rreth këtyre çështjeve nga dëshira për t'i kënaqur prindërit e tij dhe figurat e tjera autoritare, si Carol Bowman dhe Jim Tucker (një tjetër ekspert mbi riparimin), të cilët e intervistuan atë në lidhje me mundësinë që ai të ishte riparuar.

Prania dhe interesat e këtyre njerëzve do të ishin ndikime të fuqishme mbi një të ri në një moshë kur dëshira për të kënaqur një figurë autoriteti të rritur është e madhe. Prandaj, mund të ketë pasur një simbiozë mes dëshirës së re James për të kënaqur dhe besimeve dhe supozimeve të prindërve të tij dhe disa studiuesve në lidhje me atë që po ndodhte në rastin e tij. Kjo mund të kishte çuar në faktin që James të tregonte një histori që sugjeronte se ai ishte riparuar, kur në të vërtetë ai nuk ishte. Në të vërtetë, nuk do të ishte e habitshme nëse James Leininger filloi të "kujtonte" ngjarje nga një jetë të kaluar për shkak të pyetjeve të përsëritura, dhe ndoshta të orientuara, nga prindërit e tij dhe të tjerë të rritur. Është një fakt i zakonshëm se dëshmia e fëmijëve është mjaft sugjестive, dhe fëmijët tre dhe katër vjeçarë kanë treguar se janë më sugjестivë se madje edhe ata pesë dhe gjashtë vjeçarë. Ndër faktorët që mendohet se shpjegojnë fenomenin e sugjестibilitetit të fëmijët janë, së pari, se kujtimet e tyre nuk janë aq fort të implantuar sa ato të të rriturve dhe, së dyti, se mekanizmat për të mbrojtur dhe monitoruar kujtimet nga ndërhyrjet sugjестive nuk janë aq të fortë të fëmijët e vegjël sa të të rriturit. Nëse James pyetej vazhdimisht për ëndrrat e tij dhe pretendimet e tij për një jetë të kaluar, veçanërisht nga njerëz që vetë ishin të mendimit se ai kishte një jetë të kaluar, do të ishte në përputhje me kuptimin e psikologëve se si funksionon memoria të fëmijët e vegjël për të supozuar se ai filloi të kujtonte dhe raportonte gabimisht fakte dhe ngjarje të ndryshme. Psikologja Elizabeth Loftus përshkruan tre faktorë të mëposhtëm si të përfshirë në formimin e kujtimeve të gabuara: (1) presioni social për të kujtuar, (2) imagjinimi i një ngjarjeje si një ndihmë për ta kujtuar atë, dhe (3) Të inkurajuar të mos mendojnë nëse ajo që po kujtojnë si ndodhi, në të vërtetë ka ndodhur. "Kujtimet e gabuara krijohen duke kombinuar kujtime reale me përmbajtjen e sugjerimeve të marra nga të tjerët." Gjatë këtij procesi, individët mund të harrojnë burimin e informacionit. "Faktorët e tre që përmenden nga Loftus mund të kenë qenë të pranishëm në rastin e James Leininger. Prandaj, duket e besueshme që kujtimet e tij të dukshme për jetën e tij të supozuar të kaluar mund të kenë qenë të gabuara dhe, njëkohësisht, të shpjegueshme në mënyrë të shkëlqyer në terma të teorive psikologjike që nuk kanë lidhje me rinovimin e jetës.

Në përmbledhje, shpjegimi përse James Leininger pati ëndrrat, tregoi historitë, luajti lojërat dhe tha gjërat që tha mund të jetë një kombinim i faktorëve të ndryshëm. Këta faktorë mund të përfshijnë rastësi, ngjarje të kaluara, tendenca normale të fëmijërisë, dhe madje sugjerime dhe projeksione nga ana e të rriturve të përfshirë në rastin. Thelbi, siç e shohim ne, është se duhet të shfrytëzojmë të gjitha mundësitë e mundshme për të shpjeguar një fenomen të caktuar përmes faktorëve që përputhen me botëkuptimin tonë të zakonshëm shkencor, para se të fillojmë të marrim seriozisht faktorë, si një vetëdije jo materiale ose rinovim, që nuk përputhen me këtë paradigmë. Ne tashmë kemi vënë re një arsye për këtë. Ekziston një problem i veçantë që vjen me apelimin ndaj një paradigme alternative: ne duhet të kuptojmë se si elementët e kornizës alternative përputhen me elementët e kornizës sonë të zakonshme. Për shembull, ne kemi vënë re se nëse natyralisti mendon se vetëdija është jo e lokalizuar dhe jo materiale, atëherë ai duhet të na ndihmojë të kuptojmë se si mendja mund të ndërveprojë dhe të kontrollojë trupin fizik. Një arsye tjetër për të privilegjuar paradigmen shkencore është se kjo paradigmë është e ndarë gjerësisht dhe e kuptuar mirë, sigurisht më shumë se alternativa natyrale. Kështu, ne jo vetëm që duhet të kuptojmë se si elementët e dy kornizave ndërveprojnë, por gjithashtu duhet të kuptojmë kornizën alternative vetë. Si duhet të jetë një vetëdije jo materiale? Si e kuptojmë një vetëdije të jo lokalizuar në hapësirë dhe kohë? Problemet e ngjashme shfaqen në lidhje me rinjohjen. Ndërsa nocioni i rinjohjes mund të duket se jep kuptim rastit të James Leininger, nuk është aspak e qartë se si mund ta kuptojmë në mënyrë adekuate se çfarë duhet të jetë fenomeni i rinjohjes në detaje ose si duhet të përshtatet në kuptimin tonë më të gjerë për jetën tonë dhe vetveten. Këtu janë disa nga pyetjet që na vijnë në mendje kur mendojmë thellë për rinjohjen. Pse, në një rast të caktuar, ky person u rinjoh si ky person tjetër? A ka ndonjë lidhje midis vetvetive të kaluara dhe vetvetive të ardhshme? Pse disa

Pse disa njerëz rinashkohen dhe të tjerët jo? Ose, nëse dikush mendon se rinashkimi është i përhapur, pse disa njerëz veprojnë sikur janë rinashkuar dhe të tjerët jo? Në një shënim më personal, pse shumica prej nesh nuk ndihen sikur janë rinashkuar? Çfarë ndodh me njerëzit ndërsa presin mes jetëve? Këto janë vetëm disa pyetje të dukshme që kërkojnë përgjigje nëse e marrim seriozisht mundësinë që James Leininger është një pilot luftarak i rinashkuar. Nuk është e lehtë të kuptohet se cilat janë përgjigjet për këto pyetje. As nuk është e lehtë të kuptohet se ku ndalen pyetjet. Prandaj, nuk është aspak e qartë se apelimi ndaj rinashkimit në këtë rast bën ndonjë përparim të vërtetë shpjegues. Nëse ka diçka, duket se e shtyn këtë çështje shpjeguese përpara, për ta thënë ndryshe. Në dritën e mundësisë për të shpjeguar këtë rast duke apeluar në faktorë më të njohur, kjo duket si gjëja intelektualisht e përgjegjshme për të bërë. Kjo nuk do të thotë se nuk ka ndonjë mënyrë të mundshme për të kuptuar rinashkimin, pavarësisht sa fort përpikemi, ose se nuk ka përpjekje intelektualisht rigorozë për ta bërë këtë. Rinashkimi është një doktrinë e lashtë me lidhje me sisteme besimi në të gjithë globin. Ajo që po themi është se doktrina e rinashkimit ngre disa enigma të thella, dhe në mungesë të përgjigjeve për këto enigma, nuk është e qartë se thirrja në të për të shpjeguar një situatë misterioze si ajo e Leininger-it bën ndonjë përparim të qartë shpjegues.

Ne theksojmë se nuk e konsiderojmë veten se kemi ofruar një shpjegim të përshtatshëm për rastin Leininger. Kjo nuk është qëllimi ynë. Ajo që shpresojmë të kemi arritur është të kemi treguar se si qasja që kemi skicuar në këtë libër mund të aplikohet në këtë rast. Pasi të heqim mënjanë pikëpamjet e arsyeshme mbi shpjegimin dhe të kujdesemi të mos arrijmë në përfundime të pajustificuara, mund të shohim se si rasti Leininger mund, në parim, të marrë një shpjegim fizik. Tani do të shqyrtojmë se si disa nga mësimet e rastit Leininger mund të aplikohen në shpjegimin e përvojave afër vdekjes. Fokusimi ynë do të jetë në përvojën afër vdekjes së një djali të ri, Colton Burpo, siç e tregon babai i tij në librin "Heaven Is for Real". Kjo përvojë afër vdekjes ka shumë ngjashmëri me rastin Leininger dhe gjithashtu me përvojat afër vdekjes që kemi diskutuar në kapitujt e mëparshëm të këtij libri. Për këtë arsye, ajo duhet të jetë veçanërisht e dobishme ndërsa përpikemi të ilustrojmë strategjinë e përgjithshme për shpjegimin e përvojave afër vdekjes që u prezantua në fillim të këtij kapitulli.

Colton Burpo u sëmur vetëm disa muaj para ditëlindjes së tij të katërt dhe në prag të një pushimi familjar. Pas një dite pushimi gjatë së cilës familja u largua nga qyteti, gjërat u përkeqësuan. Disa ditë më vonë, prindërit e tij kuptuan se Colton nuk kishte grip, siç kishin menduar, dhe e çuan atë në spitalin e qytetit që po vizitonin. U bë e qartë se çfarëdo që e shqetësonte Colton nuk mund të trajtohej në atë spital të vogël, prandaj e çuan në një spital më të madh, më afër shtëpisë. Atje ai u diagnostikua me një apendiks të çarë dhe iu nënshtrua dy operacioneve. Pas një rikuperimi të mrekullueshëm, Colton dhe familja e tij përfundimisht u kthyen në shtëpi. Por së shpejti Colton filloi të kujtonte një përvojë që kishte pasur gjatë operacionit të tij të parë. Colton kishte vizituar parajsën. Ai kishte takuar personalisht Jezusin, Zotin dhe Shpirtin e Shenjtë. Ai kishte takuar gjyshin e tij të ndjerë, Pop, dhe një motër që nuk kishte lindur kurrë për shkak të abortit. Ai pa engjëj, Gjonin Pagëzues dhe një kalë me ylber. Ai madje pa prindërit e tij në spital në momentin e operacionit, babain e tij në një dhomë duke u lutur i vetëm dhe nënën e tij në një dhomë tjetër duke u lutur dhe biseduar në telefon.

Colton Burpo pati një "episod afër vdekjes." Ai kishte një operacion emergjent për një gjendje që rrezikonte jetën. Dhe, pas shërimit, i dukej se kishte përjetuar një eksperiencë shumë të pasur gjatë kohës që po kryhej operacioni.

Për më tepër, kjo përvojë përfshinte shumë aspekte tipike të përvojave afër vdekjes, siç janë një përvojë jashtë trupore, shikimi i të afërmeve të ndjerë dhe ndjenjat e këndshme. Këto janë të njohura nga përvojat afër vdekjes të diskutuara në kapitujt e mëparshëm. Si Pam Reynolds ashtu edhe burri me proteza të humbura patën përvoja jashtë trupore. Eben Alexander përjetoi ndjenja të këndshme dhe pa të afërm të ndjerë. Si Colton Burpo, ai gjithashtu e përshkroi përvojën e tij si një vizitë në parajsë, megjithëse jo në të njëjtën gjuhë biblike dhe në terma të njëjtë me imazhet biblike të përdorura nga djali i ri. Ne kemi diskutuar këto përvoja të tjera afër vdekjes në disa detaje, duke argumentuar se këto karakteristika të tyre mund të shpjegohen përmes faktorëve fizikë. Tani dëshirojmë të bëjmë të njëjtën gjë në lidhje me përvojën afër vdekjes së Colton Burpo. Kjo diskutim bashkon fijet e ndryshme të paraqitura në pjesët e mëparshme të këtij libri.

Qëllimi ynë themelor është të ilustrojmë se si mund të jetë e mundur të shpjegohet përvoja e afërt me vdekjen e Colton Burpo pa u mbështetur në asnjë nga parimet e natyrshmërisë—eksistencën e një mbretërie jo-fizike ose mendjeve jo-fizike. Ne synojmë të tregojmë se një shpjegim fizik me shumë faktorë për përvojën e tij mund të jetë i mundur.

Le të fillojmë duke vënë re tre paralele të dukshme midis rastit të rinovimit të jetës të bërë mbi bazën e sjelljes së James Leininger dhe rastit për realitetin e parajsës të bërë mbi bazën e dëshmisë së Colton Burpo mbi atë që përjetoi gjatë operacionit. Së pari, të dy këto raste përfshijnë fëmijë të vegjël, dhe si pasojë, ato paraqiten si veçanërisht befasuese dhe autoritative. Si mund të vijë një fëmijë i vogël me një informacion të tillë krejtësisht nga vetja e tij? Duket e paqartë se si një fëmijë dyvjeçar mund të tregojë informacione kaq të detajuara mbi një betejë të veçantë të Luftës së Dytë Botërore, siç bëri James Leininger, ose se si një fëmijë katërvjeçar mund të kishte ditur si dukej gjyshi i tij si një djalosh apo që nëna e tij kishte pasur një shtatzëni të pasuksesshme, siç bëri Colton Burpo. Për më tepër, jo vetëm që këta djem dukeshin se i kishin detajet të sakta në tregimet e tyre, por gjithashtu dukeshin si burime të pakontestueshme. Todd Burpo është shumë i qartë për këtë. Ai përshkruan “modestinë fëmimore” të fëmijëve të moshës së djalit të tij në kohën e përvojës së tij afër vdekjes në terma të “mungesës së një agjende.”⁸

Mësimi që ai nxjerr nga kjo është se ai që dëshiron të arrijë në parajsë duhet ndonjëherë të rikthejë “ndershmërinë intelektuale” të një fëmije.⁹ Karakteri i Colton-it është jo vetëm mbi çdo dyshim njerëzor, por gjithashtu ka një pастërti të tillë sa është i denjë për shpërblim hyjnor. Ne tashmë kemi diskutuar apelimet ndaj autoritetit. Në Kapitullin 5, argumentuam se apelimet e Aleksandrit dhe van Lommel-it ndaj autoritetit të tyre si mjekë nuk duhet të merren si mbështetje për pretendimet e tyre rreth implikimeve të përvojave afër vdekjes për çështje si marrëdhënia midis mendjes dhe trupit dhe ekzistenca e një jete pas vdekjes. Autoriteti i veçantë i mjekëve është i rëndësishëm për pyetje mjekësore, jo metafizike. Në diskutimin tonë mbi rastin Leininger, përmendëm disa arsye specifike për të adoptuar një skepticizëm të shëndetshëm në lidhje me pretendimet e bëra nga fëmijët e vegjël. Ata nuk janë shumë të mirë në dallimin e faktit nga trillimi, dhe duke pasur parasysh dëshirën e tyre për të kënaqur figurat autoritare, si prindërit e tyre, ekziston një rrezik real që fëmijët mund të çohen në të deklaruarit si fakt diçka që u sugjerua nga një tjetër, por që në të vërtetë nuk ndodhi.

Todd Burpo është shumë i vetëdijshëm për mundësinë që ai mund ta ketë çuar Coltonin në treguarin e gjërave që nuk ishin përfaqësuar fillimisht në përvojën e tij. Dhe megjithëse ai e përmend vazhdimisht se si përpiquej të shmangte fillimin e bisedave mbi përvojën e afërt me vdekjen të Coltonit dhe të bënte pyetje udhëzuese, është e qartë nga tregimi i vetë Todd-it se ai nuk arriti të qëndronte besnik ndaj këtij vendimi. Për shembull, një natë ndërsa i lexonte Coltonit historinë e tij të natës nga libri i tyre me tregime biblike për fëmijë, Todd nxithet nga një imazh i fronit të Solomonit për t'i bërë djalit të tij pyetjen, “Hej, Colton, kur ishe në parajsë, a e pe ndonjëherë fronin e Zotit?” Në përgjigje, Colton pyet se çfarë është një fron dhe, pasi i tregohet ai në librin me imazhe, përgjigjet, “Oh, po! E pashë atë shumë herë!” Një shpjegim natyror i këtij shkëmbimi është se Colton Burpo u nxit të thoshte se pa fronin e Zotit sepse babai i tij e pyeti nëse e pa. Megjithatë, Todd Burpo mendon ndryshe, për shkak të detajeve që djali i tij ofron për atë që pa. Jo vetëm që Colton Burpo doli vetë me pretendimin se Jezusi po qëndronte pranë Atit të tij, por kur u pyet se në cilin anë ishte Jezusi, ai e tha saktë: “Nuk ka asnjë mënyrë që një katërvjeçar ta dijë këtë.” Përveç, sigurisht, nëse, si Colton Burpo, babai i tij është një pastor, ai frekuenton kishën çdo të diel, lexon tregime biblike çdo natë para gjumit dhe është i rrethuar nga një komunitet adhuresish si ai. Ashtu si James Leininger mund të kishte absorbuar detaje mbi Luftën e Dytë Botërore nga një vizitë në muze dhe programe televizive, një katërvjeçar i zgjuar, si Colton Burpo, mund të kishte absorbuar këto lloje detajesh të përmendura në Bibël nga shumë, shumë orë që ai kishte kaluar tashmë duke mësuar, drejtpërdrejt ose tërthorazi, për atë që thotë Bibla.

Kur u nxit nga babai i tij, një pastor kishe, për të folur mbi këto çështje, nuk është e çuditshme të spekulohet se Colton Burpo ka mbledhur (ndoshta pa e kuptuar) detaje nga ajo që kishte absorbuar gjatë viteve dhe i ka lidhur ato si pjesë e përvojës që babai i tij kishte filluar të interesohej kaq shumë. Kur u pyet se në cilën anë ishte Jezusi, Colton e mori saktë; por duhet të mbajmë parasysh se ai kishte një mundësi 50/50 për të qenë i saktë! Dhe nëse kongregata e Colton-it e recitonte Besimin e Apostujve çdo të diel, atëherë ai do të ishte shumë i njohur me këtë detaj. Një paralel i dytë i rëndësishëm midis këtyre rasteve është se ato përfshijnë anëtarë të familjes dhe ekspertë shumë të interesuar (me orientime të mëparshme të favorshme ndaj natyrës së jashtme) që vazhdimisht i pyesin këta fëmijë për atë që duket se panë dhe dëgjuan. Në rastin e James Leininger, ai u pyet jo vetëm nga prindërit e tij, por edhe nga ekspertë mbi riparimin që ishin paraprakisht të prirur fort për të marrë seriozisht mundësinë e riparimit. Në rastin e Colton Burpo, prindërit e tij, dhe veçanërisht babai i tij (një njeri thellësisht fetar), e pyetën atë për disa vite mbi përvojën e tij. Detajet e përvojës së afërt me vdekjen të Colton Burpo dolën ngadalë në copa të vogla, me të duke folur ndonjëherë për të pa u nxitur dhe herë të tjera duke iu përgjigjur pyetjeve nga babai i tij, i cili ishte i etur për të mësuar më shumë. Në një rast, pasi Todd Burpo i përmendi nënës së tij se djali i tij kishte raportuar se kishte parë gjyshin e ndjerë të Todd-it, gjyshja e Colton-it erdhi në qytet për ta vizituar atë ditën pasuese.

Jo vetëm që Colton po merrte vëmendje të veçantë nga prindërit e tij për shkak të përvojës që po tregonte rreth shkuarjes në parajsë gjatë operacionit, por tani gjyshja e tij kishte bërë një udhëtim të papritur në shtëpinë e tij për të dëgjuar më shumë. Nuk është e çuditshme të mendohet se ky lloj inkurajimi mund ta çojë një fëmijë të vogël të vazhdojë të flasë për një përvojë si të ishte reale, duke përfshirë gjithnjë e më shumë detaje siç ishin pjesë e asaj përvoje. Siç e përmendëm në lidhje me rastin e Leininger, është madje e besueshme që një fëmijë i vogël mund të formojë kujtime të gabuara në këtë kontekst. Pavarësisht se sa shumë Colton Burpo dhe familja e tij mund të besojnë se ai shkoi në parajsë, fakti që ai u inkurajua të vazhdojë të flasë për këtë përvojë të raportuar nga ata që i do, sugjeron një shpjegim rival për arsyen pse ai tha disa nga gjërat që tha.

Një paralel i tretë midis rasteve të James Leininger dhe Colton Burpo është se të dy përfshijnë komente mbi tema që djemtë ishin prezantuar më parë. James Leininger ishte i interesuar për avionët dhe shkoi në një muze ajror para se të fillonte të kishte makthe. Colton Burpo është djali i një pastor dhe lexon tregime nga Bibla përpara se të flinte, dhe ndjek shkollën e dielës dhe kishën të paktën një herë në javë. Nuk është se avionët ose parajsja janë tema befasuese për këta djem, përkatësisht, për t'u interesuar dhe për të biseduar rreth tyre. Në fakt, duke marrë parasysh moshat e tyre, interesat e tyre dhe vëmendjen që u është treguar, do të prisnim që ata të flisnin për këto gjëra shumë. Ka arsye të mira për të pritur që këta djem të thonë gjëra si ato që raportohet se kanë thënë, jo mbi bazën e realitetit të rinovimit të jetës ose të parajsës, por më tepër mbi bazën e asaj që dimë, në përgjithësi, për fëmijët në moshën e tyre dhe për historitë e tyre të jetës në veçanti. Kujtoni se kujtimet e gabuara formohen duke kombinuar kujtime reale me sugjerime të jashtme. Nëse Colton Burpo do të ishte tashmë i interesuar dhe i njohur me tregimet e parajsës të dhëna në Bibël, nuk do të ishte befasuese nëse ai do të formonte kujtime të gabuara për të qenë atje, të informuara nga njohuritë e tij të mëparshme mbi këto tregime dhe sugjerimet e atyre, si babai i tij, të interesuar për të dëgjuar më shumë rreth kësaj përvoje mahnitëse.

Është e rëndësishme të theksohet se njohuria e detajuar e këtyre djemve mbi këto subjekte nuk është një sfidë e qartë ndaj pretendimeve që po bëjmë. Fëmijët e vegjël janë të aftë të absorbojnë një sasi të madhe informacioni, veçanërisht, si në rastin e Colton.

Rasti i Burpo-s, kur ata janë vazhdimisht të rrethuar nga kjo informacion. Todd Burpo tregon për habinë e tij të përsëritur se përshkrimi i Colton-it për parajsën përputhej me përshkrimet e pranishme në Shkrim. Por kjo është pikërisht ajo që duhet të presim! Pas gjithë kësaj, Colton Burpo është i mbushur me Shkrimin. Ai mëson për atë që thotë Bibla në shtëpi, përmes tregimeve të tij përpara gjumit, duke biseduar me prindërit e tij, duke i dëgjuar ata të flasin me njëri-tjetrin dhe me të tjerët, dhe në kishë, përmes shërbimeve dhe shkollës së dielës.

Ekspozimi i tij i gjerë ndaj tregimeve dhe imazheve biblike mund të ndihmojë në shpjegimin e disa aspekteve të njohurive të Colton Burpo-s për detajet e Biblës që madje befasojnë edhe babanë e tij. Për shembull, Colton Burpo e përshkruan Jezusin si të ketë “shenja,” fjala e tij për stigmatat. Babai i tij është i befasuar sepse nuk e dinte nëse djali i tij kishte parë ndonjëherë një kryq. “Fëmijët katolikë rriten me atë imazh, por fëmijët protestantë, veçanërisht ata të vegjël, thjesht rriten me një koncept të përgjithshëm: ‘Jezusi vdiq në kryq.’”¹³ Por është shumë e mundshme që Colton Burpo në të vërtetë kishte parë një përshkrim të Jezusit në kryq. Për një gjë, ai lexon tregime biblike të shoqëruara me figura. Këto libra shpesh janë mjaft grafike. Dhe edhe nëse ai nuk kishte parë ndonjëherë një përshkrim në librat e tij ose ato në kishën e tij, është mjaft e mundshme që ai të ketë parë një jashtë një kishë katolike ose në një program televiziv ose në një spital diku. Imazhi i Jezusit në kryq është gjithandej, dhe sidomos për ata që janë thellësisht të krishterë dhe të rrënjësuar në komunitete thellësisht të krishtera. Befasia e Todd Burpo-s është shumë më e çuditshme se njohja e Colton Burpo-s me imazhin.

Duke marrë parasysh këto tri paralele me rastin e Leininger, ne kemi filluar të shohim se ka shpjegime të mundshme për aspekte të ndryshme të përvojës së afërt me vdekjen të Colton Burpo që nuk kërkojnë të supozojmë se parajsja është e vërtetë ose se ka diçka jo-fizike në veprim. Tani le të shqyrtojmë dy aspekte të tjera të përvojës së afërt me vdekjen të Colton Burpo —përvojën e tij jashtë trupore dhe përvojën e tij të shikimit të të afërmeve të ndjerë—dhe të shohim se si ato mund të shpjegohen në mënyra që janë në përputhje me fizikizmin. Colton Burpo raportoi se kishte një përvojë jashtë trupore me përmbajtje që duket se janë të sakta. Në këtë mënyrë, përvoja e tij e afërt me vdekjen ishte e ngjashme me përvojat e afërta me vdekjen të Pam Reynolds dhe njeriut me protezat e humbura.

Por përvoja jashtë trupore e Colton Burpo është thelbësisht ndryshe nga këto dy të tjera. Përmbajtja e përvojës jashtë trupore të Colton Burpo, siç e tregon babai i tij, është më pak e detajuar se përmbajtjet e raportuara në këto raste të tjera. Kjo është e rëndësishme sepse, ndërsa përvoja jashtë- trupore e Pam Reynolds dhe e burri me protezat e humbura përfaqësonin mënyra unike se si ishte bota në një kohë të caktuar, nuk është aq e qartë se përvoja jashtë trupore e Colton Burpo përfaqësonte një mënyrë unike se si ishte bota në një moment të caktuar. Ja si e tregon Todd Burpo përvojën jashtë trupore të Coltonit:

Coltoni tha se ai "doli jashtë" trupit të tij, se kishte biseduar me engjëj dhe kishte qëndruar në prehërin e Jezusit. Dhe mënyra se si e dinim që ai nuk po e shpikte këtë ishte se ai ishte në gjendje të na tregonte se çfarë po bënim në një pjesë tjetër të spitalit: "Ishit në një dhomë të vogël vetëm duke u lutur, dhe nëna ishte në një dhomë tjetër dhe ajo po lutej dhe fliste në telefon."¹⁴

Siç është e qartë nga kjo citim, ne nuk kemi një raport shumë të detajuar mbi këtë përvojë jashtë trupore. Megjithatë, Todd Burpo sugjeron se ky aspekt i përvojës së raportuar të djalit të tij, mbi të gjitha, mbështet saktësinë dhe të vërtetën e përmbajtjes së asaj përvoje: ne mund të jemi të sigurt se parajsa është e vërtetë sepse Colton Burpo e vizitoi atë në të njëjtën kohë kur përjetoi se ishte jashtë trupit të tij dhe pa prindërit e tij duke u lutur në dhoma të ndara. Në vend që të raportonte se pa aspekte të papritura ose të harruara të procedurave mjekësore, siç bënë Pam Reynolds dhe burri me proteza të humbura, Colton Burpo raportoi se pa prindërit e tij duke bërë diçka që ata supozohet (dhe sipas llogarive të tyre) e bëjnë mjaft shpesh. Njeriu do të priste që prindërit e Coltonit të ishin duke u lutur ndërsa ai ishte në operacion. Fakti i habitshëm këtu, sipas Todd Burpo, është se Colton e raportoi atë, Todd, si të kishte qenë në një dhomë të vogël vetëm ndërsa po lutej. Ky moment ishte shumë i rëndësishëm për Todd sepse ai po zemërohej me Zotin. Por detajet e treguara nga Colton nuk tregojnë se ai në të vërtetë pa babanë e tij në këtë moment të rëndësishëm. Përkundrazi, duket se më shumë se sa mund të themi bazuar në përshkrimin e vogël që na jepet nga goja e Coltonit, është se ai raportoi se pa prindërit e tij duke bërë diçka që do të ishte e arsyeshme për të pritur që ata të ishin duke bërë në kohën e operacionit të tij. E pranuar, ai raportoi se i pa ata duke e bërë atë veçmas, por kjo nuk duhet të merret si mbështetje për pretendimin se ai në të vërtetë pa babanë e tij në këtë moment të tensionuar. Ndoshta Burpot nuk lutën gjithmonë së bashku ose madje as zakonisht lutën veçmas. Ne nuk na tregohet shumë për zakonet e tyre të lutjes. Ndoshta Colton kishte një kujtim të veçantë ose një grup kujtimesh për prindërit e tij duke u lutur veçmas nga herët e tjera në jetën e tij, dhe ky kujtim, së bashku me faktorë të tjerë, si dëshira për të vazhduar t'i kënaqte prindërit e tij duke folur për përvojën e tij afër vdekjes, e nxiti atë të tregonte këtë skenë sikur e kishte parë gjatë operacionit të tij.

Nga ajo që kemi për të punuar në histori, siç e tregon babai i Coltonit, nuk mund të përjashtojmë këtë mundësi.

Shpjegimi ynë i mundshëm për përvojën jashtë trupore të Colton Burpo këtu përputhet me strategjinë me tre hapa që prezantuar në fillim të këtij kapitulli. Së pari, kemi sugjeruar se është e besueshme që ai kishte parë prindërit e tij duke u lutur shumë herë para operacionit të tij. Madje është e besueshme që ai kishte qenë dëshmitar i lutjeve të tyre veçmas më parë. Kështu, kemi hapin e parë: një shpjegim se si informacioni që formon këtë pjesë të përvojës së tij mund të jetë marrë. Për hapin e dytë, mund të apelonim në diçka si teoria e menaxhimit të terrorit.

It is plausible that a visual representation of his parents praying would help to relieve some of Colton Burpo's anxiety about his severe illness and surgery. Whether or not he was consciously aware of it, it is not implausible that Colton Burpo knew something grave and distressing was happening to him. Perhaps the experience of seeing his parents pray for him would not only make sense to him at this moment (that seems like just the thing he would expect them to be doing during his surgery), but also serve a soothing function for him. This would explain why this representation was a part of his near-death experience. Finally, the third step: it may be that Colton Burpo had the experience of seeing his parents pray, not while he was undergoing surgery, but rather during the time he was coming back into consciousness. Perhaps he experienced seeing this soothing representation later than it seemed to him that he experienced it. And when he reported seeing his parents pray while undergoing surgery, he was mistaken about the timing of his own experience.

But even if we might be able to explain Colton Burpo's out-of-body experience in physical terms, can we explain his experience of seeing deceased relatives without appealing to the supernatural? Colton reported spending time both with a great-grandfather he did not know and a sister who had never been born and about whom he had never been told by his parents. These aspects of his near-death experience seem beyond the reaches of a physicalist-friendly explanation. His mention of his unborn sister, in particular, seems to pose an especially difficult challenge to the strategy we favor.

Yet again we need to be careful here. It is not at all clear that Colton came out with these details in their fullness on his own and without the (however unintentional) prompting of his parents and others. Consider, for

p.sh., skena në të cilën Colton tregon takimin me motrën e tij të palindur, siç e tregon babai i tij:

E dëgjova hapin e Colton-it që po i afrohej korridorit dhe pashë një shikim të tij teksa përshkonte rreth divanit, ku u vendos drejtpërdrejt përballë Sonja-s [nënës së tij].

"Mami, kam dy motra," tha Colton.

E vendosa stilografinë time poshtë. Sonja nuk e bëri. Ajo vazhdoi të punonte.

Colton e përsëriti veten. "Mami, kam dy motra."

Sonja e ngriti kokën nga dokumentet e saj dhe e tundoi lehtë.

"Jo, ti ke motrën tënde, Cassie, dhe... a do të thoshje kushërirën tënde, Traci?"

"Jo." Colton e shkëputi fjalën me vendosmëri. "Kam dy motra. Ti kishe një foshnjë që vdiq në barkun tënd, apo jo?"

Në atë moment, koha u ndal në shtëpinë e Burpo-ve, dhe sytë e Sonjës u zgjeruan. Vetëm disa sekonda më parë, Colton kishte provuar pa sukses ta bënte mamanë e tij ta dëgjonte. Tani, edhe nga tavolina e kuzhinës, mund të shihja se ai kishte vëmendjen e saj të plotë.

"Kush të tha se më vdiq një foshnjë në bark?" tha Sonja, me një ton serioz.

"Ajo e bëri, Mami. Ajo tha se vdiq në barkun tënd.""¹⁵

Edhe nëse supozojmë se kështu ka shkuar biseda, disa gjëra bien në sy. Së pari, Colton ishte padyshim i shpërblyer për deklaratat guximtare që bëri. Siç e shprehet babai i tij, ai po përpiquej të tërhiqte vëmendjen e nënës së tij dhe përfundimisht ia doli. Kjo nuk do të thotë se Colton po shpikte gjëra për ta tronditur nënën e tij që të merrte vëmendjen. Por është ndriçuese ta vendosësh këtë skenë në kontekstin e jetës së Coltonit që nga momenti kur filloi t'u tregonte prindërve të tij për përvojën e tij afër vdekjes. Nuk duket e pamundur që ai të ketë mësuar një model të caktuar sjelljeje, përafërsisht, që kur bënte komente të natyrës së caktuar dhe me një drejtpërdrejtësi të caktuar, prindërit e tij e merrnin menjëherë vëmendjen. Ashtu si kur gjyshja e tij bëri një vizitë të papritur pas bisedës për takimin me gjyshin e tij në parajsë, Colton sigurisht që mori një përgjigje nga prindërit e tij kur u tregoi për takimin me motrën e tij të ndjerë në parajsë. Pse duhet të përjashtojmë mundësinë që Colton Burpo rastësisht tha diçka këtu që preku një akord me nënën e tij dhe më pas e zhvilloi atë sepse mund ta shihte sa shumë e interesante? Nuk është e nevojshme të supozojmë se ai e solli këtë temë nga asgjëja. Edhe pse babai i tij insistonte se ata kurrë nuk kishin biseduar me djalën e tyre për këtë temë, ai pranon se kishin biseduar me motrën e tij më të madhe për të dhe se ishte një ngjarje e rëndësishme në jetën e tyre. Todd dhe Sonja Burpo ndoshta kanë biseduar ndonjëherë mes tyre për këtë. Nuk është e pamundur që Colton të ketë dëgjuar për abortin nga motra e tij ose të ketë kapur prindërit e tij duke biseduar për të ndonjëherë kur ata nuk ishin të vetëdijsëm që ai po dëgjonte. Pra, ka shpjegime të mundshme për Coltonin.

Duke ditur për abortin e nënës së tij përveç se për takimin e tij me motrën e tij të palindur në parajsë, siç do të donin prindërit e tij të besonin.

Ashtu si me përvojën e tij jashtë trupore, shpjegimi ynë i mundshëm për përvojën e Colton Burpo-së në lidhje me shikimin e motrës së tij të ndjerë në parajsë gjithashtu përputhet me strategjinë në tre hapa të prezantuar në fillim të këtij kapitulli. Së pari, ne kemi sugjeruar se Colton Burpo mund të ketë dëgjuar për abortin e nënës së tij nga motra e tij ose mund të ketë kapur prindërit e tij duke folur për këtë kur ata nuk ishin të vetëdijsëm që ai po dëgjonte. Pra, ai mund të ketë ditur për motrën e tij të ndjerë para operacionit të tij.

Së pari, duket e besueshme që përfaqësimi i një fëmije tjetër të prindërve të tij që kishin vdekur tashmë mund të ishte i rëndësishëm dhe ndoshta madje ngushëllues, në një moment kur ai vetë po përballte vdekjen. Colton Burpo mund të ketë përjetuar pamjen e motrës së tij të ndjerë sepse e ndihmoi të dinte se nuk ishte fëmija i parë që prindërit e tij do të kishin humbur dhe se nuk do të ishte i izoluar nga e gjithë familja e tij bërthamore pas kalimit në amshim. Alternativisht, ne kemi sugjeruar se Colton Burpo mund të ketë raportuar këtë aspekt të përvojës së tij pjesërisht sepse dëshironte të kënaqte prindërit e tij dhe kjo tërheqje mori vëmendjen e tyre. Një kujtim i rremë i pamjes së motrës së tij të ndjerë mund të shpjegohet, pjesërisht, nga dëshira për të kënaqur prindërit e tij. Së fundmi, mund të ketë ndodhur që Colton Burpo përjetoi pamjen e motrës së tij, jo gjatë operacionit, por në një kohë më vonë. Ashtu si me përvojën e tij jashtë trupore, kjo mund të ketë ndodhur ndërsa ai po kthehej në një vetëdije të plotë. Ose ndoshta ai erdhi të kujtonte gabimisht se e kishte përjetuar këtë në një kohë shumë më vonë. Duke e marrë seriozisht mundësinë që përvoja e afërt me vdekjen e Colton Burpo të shpjegohet, të paktën pjesërisht, në terma të një kujtimi të rremë, a po kthehemi mbrapsht në pretendimet tona të përsëritura më parë se jemi të gatshëm të pranojmë raportet e njerëzve për përvojat e tyre të afërta me vdekjen si të vërteta? Si është e mundur që të supozojmë një kujtim të rremë të një përvoje përputhet me pranimin se përvoja ishte reale? Kjo është një pyetje e mirë, por ne nuk kemi kthyer mbrapsht pretendimet tona të mëparshme. Ne nuk po pretendojmë se një kujtim i rremë mund të shpjegojë tërësinë e përvojës së afërt me vdekjen të Colton Burpo. Përkundrazi, ne po pretendojmë se një kujtim i rremë mund të shpjegojë një aspekt të veçantë të asaj përvoje. Pra, ne nuk po vëmë në dyshim pretendimin se Colton Burpo në të vërtetë kishte një përvojë të afërt me vdekjen, por vetëm pretendimin se, në momentin kur ai kishte këtë përvojë, ajo përmbante të gjitha detajet që ai më vonë e kujtoi se kishte përmbajtur.

Për më tepër, ne nuk po pretendojmë se Colton Burpo e ka mashtruar qëllimisht dikë për natyrën e përvojës së tij afër vdekjes. Kujtimet e gabuara janë po aq reale për atë që i kujton ato sa janë kujtimet që bazohen në përvoja reale. Nga perspektiva e Colton Burpo, një kujtim i gabuar për të parë motrën e tij të ndjerë do të ishte po aq një pjesë reale e përvojës që ai kujton se ka pasur si çdo aspekt tjetër që ishte në të vërtetë pjesë e përvojës së tij në atë kohë. Ashtu siç mund të dallojmë mes kohës kur Colton Burpo mendonte se kishte përvojën e tij afër vdekjes dhe kohës kur përvoja në të vërtetë ndodhi, ne gjithashtu mund të dallojmë mes përmbajtjeve specifike që i dukeshin Colton Burpo se kishte përvoja në momentin kur ai po raportonte këtë përvojë dhe përmbajtjeve reale që ajo përvojë kishte kur ai e përjetoi atë. Duke bërë këtë dallim, ne krijojmë hapësirë për mundësinë që disa aspekte të përvojës siç e raportoi ai të shpjegohen përmes kujtimeve të gabuara. Kjo na çon të bëjmë një pikë të lidhur për kontekstin në të cilin përvojat afër vdekjes regjistrohen dhe raportohen për publikun e gjerë. Detajet e rastit të Colton Burpo janë të komplikuar nga fakti se historia e tij tregohet nga babai i tij (me ndihmën e një shkrimtari fantazmë). Prandaj, ne nuk po i marrim detajet drejtpërdrejt nga burimi. Dhe kjo veçori është më shumë ose më pak e përbashkët për çdo raport të çdo përvoje afër vdekjes që arrin në vëmendjen e publikut. Nëse fjalët reale që lidhen me përvojën afër vdekjes nuk jepen nga një palë e tretë, si në rastin e njeriut me proteza të humbura, atëherë ato shpërndahen për ne, publikun e gjerë, nga ata që kanë mjaft interes për t'i publikuar ose transmetuar ato. Është, për shembull, për shkak se të tjerët morën një interes të madh për historinë e saj që ne kemi një përshkrim kaq të detajuar dhe një diskutim të thellë mbi përvojën afër vdekjes së Pam Reynolds.

Në rastin e fëmijëve, ka arsye të mira për të menduar se ndjenja e tyre për atë që disa njerëz duan të dëgjojnë mund të ketë një efekt në raportet që ata japin për përvojat e tyre. Por pse të mendojmë se ky fenomen ndodh vetëm në rastin e fëmijëve? Edhe të rriturit pëlqejnë të kënaqin të tjerët. Nuk është jashtë mundësive që dikush mund të (pa dashje dhe pa vetëdije) zbukurojë detajet e një përvoje të caktuar për t'u përshtatur me pritjet e atyre që janë të interesuar për të. Kjo mundësi bëhet edhe më e besueshme kur ata që janë të interesuar për historinë kanë diçka për të humbur në mënyrën se si ajo tregohet dhe çfarë përmban—edhe nëse kjo është vetëm konfirmimi i besimeve të tyre të mëparshme mbi natyrën e realitetit. Thjesht nuk është e qartë se ndonjë rast nga literatura mbi përvojat afer vdekjes është i paprekur nga pritjet dhe supozimet e atyre që janë të interesuar për pasojat e asaj që po thuhet. Dhe duke marrë parasysh këtë, nuk është e qartë në çfarë mase mund të përjashtojmë mundësi të ndryshme alternative shpjeguese. Edhe nëse një detaj i veçantë në një raport të një përvoje afer vdekjes paraqet një pengesë që duket e pakalueshme për ata që dëshirojnë ta shpjegojnë atë përvojë në terma fizikë, mundësia mbetet që ky detaj është rezultat, jo i përvojës që ka nevojë për shpjegim, por më tepër i mënyrës se si ajo përvojë u rikujtua dhe u raportua. Me fjalë të tjera, kur shqyrtojmë se si të shpjegojmë përvojat afer vdekjes, duhet të kemi parasysh se ato na raportohen në kontekste specifike, dhe shpjegimi i duhur i disa detajeve në këto raporte mund të jetë për shkak të faktorëve që lidhen me shpërndarjen e tyre, dhe jo me përvojat afer vdekjes vetë.

Ndonjëherë, do të thotë, mund të jemi duke kërkuar një mënyrë për të shpjeguar se si dikush erdhi të përjetojë diçka, kur ajo që vërtet ka nevojë për shpjegim është se si ata erdhën të raportojnë përjetimin e asaj gjëje. Ne nuk po akuzojmë askënd për raportimin e qëllimshëm të rremë të përvojave të afërm me vdekjen apo për ofrimin e raporteve që mashtrojnë qëllimisht për raste, ose për bërjen e pyetjeve udhëzuese me qëllim. Përkundrazi, po theksojmë se çështjet janë komplekse dhe se është e nevojshme kujdesi në mënyrën se si ne qasemi në detyrën e shpjegimit të përvojave të afërm me vdekjen, veçanërisht duke marrë parasysh nuancat e rrethanave që rrethojnë shpërndarjen e tyre. Të gjithë jemi qenie njerëzore, dhe është e arsyeshme të mbajmë mend tendencat tona themelore psikologjike. Është akoma më e arsyeshme të bëjmë kështu kur një nga alternativat e propozuara është të pranojmë një shpjegim të asaj që po ndodh në terma të fenomeneve mbi-natyrore që sfidojnë kuptimin tonë të zakonshëm të mënyrës se si funksionon bota—duke përfshirë edhe ne.

3 Leininger and Leininger (2009: 114).

4 Për sugjestivitetin e fëmijëve, shihni Warren et al. (1991), Ceci dhe Bruck (1993), dhe Ceci dhe Huffman (1997).

5 Loftus (1997). Për më shumë mbi shpërndarjen e kujtimeve të gabuara, shihni Chabris dhe Simons (2014).

6 situata në të cilën një person mbijeton një përballje të vërtetë ose të perceptuar të afërt me vdekjen—zakonisht, një krizë akute mjekësore që përfshin një dëmtim fizik serioz në fakt ose të kërcënuar, ose një sëmundje.

7 Megjithëse Colton Burpo ishte tre vjeç në momentin e përvojës së tij afer vdekjes, ai ishte katër kur filloi t'u tregonte prindërve të tij për të.

8 Burpo (2010: 74).

- 9 Burpo (2010: 75).
- 10 Burpo (2010: 100).
- 11 Burpo (2010: 100–101).
- 12 Do të donim të falenderonim një redaktor në Oxford University Press për këtë pikë rreth besimit të Apostujve.’
- 13 Burpo (2010: 67–68).
- 14 Burpo (2010: 61).
- 15 Burpo (2010: 94).
- 16 Rasti i fundit i Alex Malarkey është një kujtesë se shpesh ka interesa të fuqishme pas përhapjes së këtyre tregimeve. Detajet në Dean (2015) janë të goditura në këtë aspekt.

Kapitulli 12

Parimi i Konfirmimit

Ne Besojmë atë çfarë duam të besojmë

Pse njerëzit gravitojnë kaq fuqishëm drejt interpretimeve supernatural të përvojave afër vdekjes? Pse lloji i shpjegimit që kemi skicuar (dhe, e pranojmë, është vetëm një skicë) nuk është më i dukshëm në diskutimet mbi përvojat afër vdekjes dhe tërheqës për ata që mendojnë dhe shkruajnë rreth tyre? Është një ide e mirë, siç e theksuam në fund të kapitullit të kaluar, të mbajmë mend se të gjithë jemi qenie njerëzore me tendenca psikologjike të caktuara. Kjo mund të ndihmojë në shpjegimin e arsyes pse shpjegimet fizike me shumë faktorë për përvojat afër vdekjes shpesh injorohen. Njerëzit ndonjëherë e kalojnë përtej të dukshmes. Dhe zakonisht mund të kuptojmë pse.

Le të nisim me një tregim të këndshëm të rrëfyer nga Stuart Vyse:

Një ditë vjeshte, e mora djalin tim, atëherë tre vjeçar, në park. Ishte dita e parë vërtet e ftohtë e sezonit, dhe ai kishte vënë një palë dorashka të kuqe. Unë isha veshur me dorashka gri prej leshi. Ndërsa e shtyja në lëkundëse, e pyesa, “Cila është diferenca mes dorashkave dhe dorashkave të zakonshme?” Përgjigjja e tij ishte shumë e sigurt: “Dorashkat nuk kanë trena mbi to.” Ai kishte bërë një gabim induktiv. I kisha kërkuar të nxirrte një përfundim, të nxirrte një rregull të përgjithshëm në lidhje me dorashkat dhe dorashkat e zakonshme. Puna e tij do të kishte qenë më e thjeshtë nëse objektet në fjalë do të kishin ndryshuar vetëm në një mënyrë, por kjo nuk ishte rasti. Veshjet tona për duar ishin të ngjyrave, madhësive dhe formave kontrastante (gishtat përballë pa gishta), dhe, më e rëndësishmja, pjesa e pasme e dorashkave të tij ishte e qëndisur me një lokomotivë treni në secilën dorë. Treni ka luajtur gjithmonë një rol të rëndësishëm në jetën e djalit tim; prandaj, mungesa e trenave në dorashkat e mia ishte, pa dyshim, dallimi më i dukshëm për mendjen e tij të re.¹

Vyse vazhdon:

. . . Arsytimi shkencor më i sofistikuar dhe i rritur shpesh përfshin induksionin. Një test krijohet, dhe në bazë të rezultateve të tij, nxirren përfundime. Gabimet, si ai që bëri djali im, janë të zakonshme kur nuk janë marrë parasysh të gjitha përfundimet alternative (gishtat përballë pa gishta), dhe ato janë veçanërisht të mundshme kur shkencëtari është i angazhuar për një përgjigje. Në këtë rast, hetuesi ka prirjen të ndihmojë testin në mënyrë që të vërtetojë besimet e tij ose të saj. Ky shembull i fundit njihet si prirja për konfirmim, dhe mund të jetë një pengesë për arsyetimin efektiv për shkencëtarët dhe jo shkencëtarët po ashtu.

Kur ne shfaqim prirjen për konfirmim, ne dështojmë të marrim parasysh të gjitha hipotezat ose shpjegimet e rëndësishme. Ne ngjitemi me këmbëngulje pas besimeve tona ekzistuese. Ne kërkojmë informacion që përputhet me ato besime dhe shmangim informacionin që është në konflikt me to. Ne përshtatim të dhënat me një teori që jemi predispozuar ta pëlqejmë duke vënë re goditjet konfirmuese, por jo humbjet. Prirja për konfirmim është, në thelb, një sindromë e tendencave që mbron besimet tona tashmë ekzistuese. Njerëzit kanë një prirje natyrale drejt prirjes për konfirmim. Por kjo sigurisht që amplifikohet në kontekste në të cilat besimet tona të mbrojtura janë jashtëzakonisht të rëndësishme për ne, ndoshta sepse na japin një ndjenjë komoditeti dhe sigurie. Dhe është e qartë se natyralizmi mund të jetë jashtëzakonisht ngushëllues. Merrni parasysh, për shembull, besimin se një do të pritët në një jetën e përtejme të bukur dhe të qetë nga të dashurit e tij të ndjerë. Ky është një temë e përsëritur në interpretimet natyraliste të përvojave afër vdekjes që kemi diskutuar. Është një mendim ngushëllues, një që njerëzit mund të jenë natyralisht të prirur ta mbrojnë. Eben Alexander jep një përshkrim të qartë se pse kjo mund të duket e vlefshme. Pas shkrimit se ai kishte "rritur duke dëshiruar të besonte në Zot dhe në Paraisë dhe në një jetë pas vdekjes," ai vazhdon:

Si një mjek që shihte vuajtje të jashtëzakonshme fizike dhe emocionale në një bazë të rregullt, gjëja e fundit që do të doja të bëja do të ishte të mohoja dikujt ngushëllimin dhe shpresën që besimi ofronte. Në fakt, do të kisha dashur të shijoja disa prej tij vetë.³

Përsëri, parimet bazë të teorisë së menaxhimit të terrorit ofrojnë një pikënisje të mirë për të menduar rreth këtyre çështjeve dhe se si t'i shpjegojmë ato. Të gjithë ne kemi frikë nga vdekja. Në të vërtetë, zakonisht e marrim si të mirëqenë se vdekja është e keqe për aq sa na privon nga gjërat e mira të jetës. Dhe këto gjëra përfshijnë, në mënyrë qendrore, lidhjet me njerëzit që duam dhe projektet që janë "më të mëdha" se ne. Sa jashtëzakonisht ngushëlluese do të ishte të dinin se vdekja është vetëm një kalim në një vend ku do të vazhdonim të ishim të vetëdijshëm, të angazhuar në projektet që ofrojnë kuptim në jetën tonë, dhe të lidhur me njerëzit që duam. Megjithatë disa lidhje me njerëzit për të cilët kujdesemi do të thyhen, kjo do të ishte vetëm përkohësore, dhe ne do të rinisnim menjëherë lidhjet me të dashurit që i kemi humbur. Për më tepër, jeta pas vdekjes do të kishte një strukturë të përgjithshme të diçkaje ndjeshëm "më të madhe" dhe "më të lartë" se thjesht njeriu. Ajo do të ishte e rrënjësuar në të shenjtën.

Richard Posner e kap për mrekulli mënyrën se si prirja për konfirmim mund të kombinohet me tendenca të tjera psikologjike për të na nxitur të formojmë komunitete me njerëz të mendimit të ngjashëm. Siç e shprehet ai, "Nuk ka gjë më ngushëlluese, sa i përket ndjesisë së qëndrueshmërisë së besimeve të një personi, sesa të gjesësh një person inteligjent dhe elokuent që i ndan ato dhe që mund të bëjë argumente dhe të mbledhë prova për to më mirë se sa mund ta bësh ti vetë, duke të armatosur kështu për t'i mbrojtur ato më mirë nëse sfidohesh, si dhe për të qetësuar dyshimet e tua." Por, siç vëren gjithashtu Posner, rrethimi me ata të mendimit të ngjashëm nuk është metoda më e mirë për të arritur në të vërtetë. Për ta bërë këtë, ne duhet të sfidojmë bindjet tona dhe të shohim se si qëndrojnë ato përballë provave të besueshme që i mohojnë ato. Por kjo është pikërisht thelbi. Prirja për konfirmim nuk është një tendencë e orientuar drejt së vërtetës, aq sa është një tendencë e orientuar drejt ruajtjes së angazhimeve aktuale.

Fakti që jemi të nënshtruar ndaj paragjykitimit të konfirmimit është veçanërisht i dukshëm në kontekstin e diskutimeve mbi shpjegimet rivale të përvojave afër vdekjes. Ai është në një ekspozitë të shquar në disa nga diskutimet më të ndikueshme mbi to. Një mënyrë për të karakterizuar librin e dytë të Eben Alexander mbi këtë temë, *The Map of Heaven*, do të ishte si një ushtrim i gjatë në prirjen për të konfirmuar besimet. Ky libër përmban një ekspozitë të zgjeruar të “përfitimeve” që mund të sigurohen nga besimi në një jetë pas vdekjes, së bashku me pretendimin se përvojat afër vdekjes janë çelësi për të kuptuar gjithçka. Përfitimet në fjalë korrespondojnë me shtatë kapitujt e librit: Njohuri, Kuptim, Vizion, Fuqi, Pranverë, Gëzim, dhe Shpresë. Qëllimi i Aleksandrit është të specifikojë arsye të ndryshme pse lexuesi i tij do të dëshirojë të konfirmojë se parajsa është e vërtetë, dhe ai e bën këtë duke i dhënë lexuesve arsye për të kërkuar dhe interpretuar prova në një mënyrë që do ta konfirmonte këtë propozim. Ai nuk shqyrton argumentet kundër natyrshmërisë dhe nuk ofron arsye përse ky qëndrim qëndron përballë atyre. Përkundrazi, ai mbledh vetëm prova në favor të pikëpamjes që ai e konsideron të vërtetë dhe thekson përfitimet e mbajtjes së besimit në të. Kjo është një shembull klasik i shumë tendencave të lidhura me prirjen për të konfirmuar besimet. Por librat e Aleksandrit shiten. Njerëzit duan të dëgjojnë atë që ai po thotë. Kjo konfirmohet nga anekdota e mëposhtme. Djali i njërit nga bashkautorët e këtij libri, Ariel Fischer, po laante makinën e tij në shtëpinë e tij në San Francisco, kur një fqinj më i moshuar iu afrua dhe filloi të fliste me entuziazëm për “Proven e Parajsës” të Eben Aleksandrit. Ariel i përmendi fqinjit se babai i tij po punonte në një libër mbi këtë temë. Ajo e pyeti të përshkruante librin, dhe ai e bëri. Fqinja e ndërpreu para se ai të mund të përfundonte, duke thënë: “Nuk do ta lexoj kurrë librin e babait tuaj! Dua të besoj në Eben!” Por dëshira për diçka nuk e bën atë të vërtetë. Librat e Aleksandrit mund të prekin një akord me miliona lexues të tij, dhe megjithatë pikëpamja që ai po përpiqet të na bindë se është e Vërtetë me “V” të madhe mund të jetë e Gënjeshtërt me “G” të madhe. Argumentet e tij nuk janë të dizajnuara mirë për të na ndihmuar të zbulojmë se cila është e vërteta. Ato janë të destinuara të flasin me të iniciuarit, jo të zbulojnë thelbin e gjërave. Prirja për të konfirmuar besimet nuk është diçka e re. Efektet e saj mbi argumentimin e shëndoshë u vunë re në këtë kalim të shkëlqyer nga Francis Bacon në shekullin e 17-të:

Kuptimi njerëzor, kur njëherë ka pranuar një opinion (qoftë si opinion të pranuar apo si diçka që i pëlqen vetë), tërheq të gjitha gjërat e tjera për ta mbështetur dhe për t'u pajtuar me të. Dhe megjithëse ka një numër dhe peshë më të madhe të rasteve që mund të gjenden në anën tjetër, këto ose i injoron dhe i përbuz, ose me ndonjë dallim i lë anash dhe i refuzon, në mënyrë që me këtë paracaktim të madh dhe të dëmshëm autoriteti i konkluzioneve të tij të mëparshme të mbetet i paprekur. Dhe prandaj ishte një përgjigje e mirë ajo që dha një person, kur i treguan një pikturë në një tempull të atyre që kishin paguar betimet e tyre si ata që kishin shpëtuar nga një përmytje, dhe do të donin që ai të thoshte nëse tani nuk e pranon fuqinë e perëndive — “Po,” pyeti ai përsëri, “por ku janë ata të pikturuar që u mbytën pas betimeve të tyre?” Dhe kështu është rruga e të gjitha supersticioneve, qoftë në astrologji, ëndrrat, shenjat, gjykimet hyjnore, apo të ngjashme; ku njerëzit, duke pasur një kënaqësi në këto kotësi, shënojnë ngjarjet ku ato realizohen, por ku ato dështojnë, ndonëse kjo ndodh shumë më shpesh, i injorojnë dhe i kalojnë përpara. Por me shumë më shumë subtilitet ky dëm ngulitet në filozofi dhe shkenca; në të cilat konkluzioni i parë ngjyros dhe e sjell në përputhje me veten të gjitha ato që vijnë pas, ndonëse janë shumë më të shëndetshme dhe më të mira. Përveç kësaj, pavarësisht nga ajo kënaqësi dhe kotësi që kam përshkruar, është gabimi i veçantë dhe i përhershëm i intelektit njerëzor që të jetë më i lëvizur dhe i nxitur nga afirmativet sesa nga negativet; ndërsa ai duhet të mbajë në mënyrë të duhur një qëndrim indiferent ndaj të dyjave njësoj. Në të vërtetë, në vendosjen e çdo aksiomi të vërtetë, rasti negativ është më e fuqishme nga te dyja.⁵

Bacon's story of the shipwreck nicely illustrates how we tend to gravitate toward confirming instances of cherished beliefs and ignore countervailing evidence. A story that makes a similar point was told to a colleague of ours by his mother. His mother's mother and sister were Christian Scientists who both died fairly young of breast cancer. During Christian Science ceremonies, there are testimonials where people stand up and say what they have been cured of. Our colleague's mother went to the Christian Science church in Boston and during the testimonial stood up and said that she was there to testify for the people who had prayed and died, who couldn't testify for themselves, like her mother and sister. She sat down and the next person to testify said, "They didn't pray right." Alas, human beings are *tenacious* in clinging to their cherished beliefs; it can get in the way, even, of compassion at another's loss.⁶

Perhaps the tendency to seek out confirmation of one's deeply held beliefs also helps to explain why hundreds of people have sent us email messages in connection with the Immortality Project, a \$5,000,000 grant from the John Templeton Foundation that allowed us to fund more than thirty academic research projects on various topics, including near-death experiences. We were inundated with ardent, detailed, sincere messages from people who wanted to share their near-death experiences with us and relate what these experiences revealed about the true nature of reality. They wanted to let us in on the evidence for supernaturalism. But why did so many people reach out to us? There are many people thinking seriously about near-death experiences, and many of them, as we have seen, are outspoken and on the record in favor of supernaturalism. No doubt some of the people who wrote to us wished simply to advance the cause of scientific inquiry into a subject they cared deeply about. But it is also plausible that many felt a need to have their stories "validated" by experts. They wanted their interpretation to be confirmed by those running a major grant at a research university. Not only is there strength in numbers, but one's belief is more secure if it is validated by authoritative figures and institutions. Why else would so many people implore us to believe in the reality of what their near-death experiences seemed to show them—to believe that these were indeed proof of supernaturalism? By simply announcing that we were interested in learning more about these experiences and their implications, we seemed to have put out a call for testimonials. It seems likely that the driving force behind the efforts of many of those who reached out to us in such a heartfelt and sincere way was at some level a desire for validation of their belief in supernaturalism. We hope that those who have shared their fascinating and gripping stories with us are open to hearing what we have to say on the subject as well.

Consciously or not, we human beings employ various strategies to manage our fear of death. Confirmation bias is among them. But this strategy can lead us to ignore what is right in front of our eyes. In this chapter we have pointed out that this can help to explain why so many people are attracted to the supernatural interpretation of near-death experiences rather than the sort of multi-factor physical explanation we have identified as a serious contender. One of our main claims has been that physical explanations of near-death experiences are more likely to be true, all things considered, than the supernatural explanations preferred by many (if not most) who have publicly discussed the topic. In [Chapter 13](#) we contend that such physical explanations are not only significantly more likely to be true than supernatural explanations, but that they are also capable of being deeply attractive and even deeply inspiring. We don't just want truth; we want beauty and inspiration as well.⁷

- 1 Vyse (1997: 119–120).
- 2 Vyse (1997: 120).
- 3 Alexander (2012: 34, 35).
- 4 Posner (2003: 148).
- 5 Bacon (1620/2004: Part One, XLVI).
- 6 Pierce e quajti paragjykimin e konfirmimit “metoda e qëndresës”: Pierce (1877/1997).
- 7 Jemi mirënjohës Heinrich Hellwig për ndihmën e tij në përgatitjen e këtij kapitulli.

Kapitulli 13

Kënaqësi, Mrekulli dhe Shpresë

Eksperiencat afër vdekjes ngjallin një ndjenjë të thellë mahnitjeje dhe habie, dhe ato frymëzojnë shpresë të madhe. Një mund të shqetësohet se projekti ynë këtu, për të shpjeguar eksperiencat afër vdekjes në terma krejt fizikë, do të eliminonte këto karakteristika. Ky shqetësim buron nga ideja se nëse eksperiencat afër vdekjes mund të shpjegohen fizikisht, kjo do të kërcënonte kuptimshmërinë e jetës, dhe me të, mahnitjen, habinë dhe shpresën. Por ashtu siç argumentuam (në Kapitullin 10) se nuk është e nevojshme të heqim dorë nga territori i transformimit të thellë ose ndjeshmërisë morale për ata që invokojnë të mbinatyrshmen për të shpjeguar eksperiencat afër vdekjes, do të argumentojmë këtu se nuk është e nevojshme të heqim dorë nga territori i kuptimshmërisë. Që diçka mund të shpjegohet fizikisht nuk nënkupton se ajo nuk mund të shihet si thellësisht e rëndësishme, dhe si e aftë për të frymëzuar mahnitje, habi dhe shpresë.

Shqetësimi duket se mbështetet në një pikëpamje të vjetruar mbi marrëdhënien midis hetimit shkencor dhe përgjigjeve afektive, si mahnitja dhe habia.¹ Ai supozon se këto përgjigje shtypen nga shpjegimi shkencor. Habia për të pa kuptueshmen mund të na nxisë të kërkojmë shpjegime, supozohet; por këto shpjegime shuhen mahnitjen tonë duke e tërhequr fenomenin përsëri në tokë. Kjo mund të ketë qenë pikëpamja e lashtë ose mesjetare. Por sot ne e njohim se produktet e shkencës—shpjegimet e vetme që nxiten nga kurioziteti ynë përballë mungesës së kuptimit—mund të frymëzojnë ndjenja mahnitjeje dhe habie. Shkenca mund të prekë emocionet tona duke na paraqitur shpjegime elegante.

Përvoja e përditshme konfirmon fuqinë e botës natyrore për të frymëzuar ndjenja të thella në ne.

Ne menyre evidente, nuk është e vërtetë që vetëm përvojat e kuptuara në terma mbi-natyrorë mund të jenë të fuqishme dhe të mrekullueshme. Mendoni për bukurinë e një perëndimi dielli. Më saktësisht, mendoni përsëri për një perëndim dielli mbi Grand Canyon.

Të jesh dëshmitar i këtij ngjarjeje të përditshme është të mahnitesh nga bukuria mahnitëse.

Një perëndim dielli i bukur mund të na mbushë me një ndjenjë të madhështisë dhe mrekullisë. Por një perëndim dielli është një fenomen krejtësisht fizik; ai është rezultati i ndërveprimit të valëve të dritës me avullin e ujit.

Ne mund të mbushemi me madhështi dhe mrekulli edhe me faktin e qartë në mendje se ajo që po shohim është një fenomen krejtësisht fizik. Mendoni gjithashtu për majat madhështore të maleve, pemët gjigante të redwood-it dhe fuqinë

Një njeri mund të përjetojë mahnitje dhe çudi për arritjet e tij. Mendoni për pjekjen e një bukë të formës së përsosur, për të vrapuar një maratonë, ose për të pikturuar një peizazh të bukur. Këto janë arritje individuale për të cilat dikush mund të ndjehet jo vetëm krenar, por gjithashtu të vlerësojë me një ndjenjë mahnitjeje dhe çudie për atë që ka bërë. Dhe kjo vlerësim nuk kërkon që t'i shohim këto si akte me origjinë mbi-natyrore në asnjë kuptim.

Howard Wettstein, në një studim fascinues mbi mahnitjen, ofron një katalog të dobishëm të llojeve të ndryshme të konteksteve që nuk nënkuptojnë domosdoshmërisht asgjë mbi-natyrore, por që zakonisht thërrasin një mahnitje të thellë:

1. Rastet e mahnitjes për madhësinë natyrore; ndjenjat e një astronauti që qëndron në hënë, ose të dikujt që ndjehet thellësisht i prekur nga qielli i natës në majën e një mali, ose një përvojë të ngjashme në oqean.
2. Admira për madhësinë njerëzore. Ka shembuj që duken të disponueshëm për të gjithë, nëse ka një hapje dhe ndjeshmëri të caktuar: admira për fuqinë e njerëzve për të gjetur burime të brendshme në rrethana të tmerrshme, admira për mirësinë dhe kujdesin njerëzor. Shembuj të tjerë kërkojnë sofistikim artistik dhe/ose intelektual: reagime të fuqishme ndaj artit të madh të të gjitha llojeve, ose ndaj arritjeve të mëdha në shkencë, matematikë, filozofi.
3. Admirimi për lindjen e fëmijëve të dikujt. Ndoshta kjo është një përzierje ose një ndërmjetës mes 1 dhe 2.
4. Edhe më të sofistikuara, më të rralla, janë lloje të tjera kombinimesh të 1 dhe 2. Për shembull, një në majë të malit, i mahnitur jo vetëm nga bukuria dhe madhështia e natyrës, por gjithashtu nga fakti se njerëzit, të ndërtuar nga materiali i malit, mund të përjetojnë diçka të tillë, dhe në të vërtetë se ata mund të ndiejnë mahnitje për të.

Ideja kryesore që Wettstein shpreh këtu është se këto kontekste janë të gjitha të prirura të prodhojnë reagime të thella në qeniet njerëzore, dhe megjithatë nuk është e tundueshme të invokosh objekte ose shkakë të mbinatyrshme.

Mund të jeni dakord me të gjitha këto, por ende të insistoni se ka diçka thelbësisht ndryshe në përvojat afër vdekjes. Këto nuk janë artefakte, si piramidat, ose mrekulli natyrore, si Grand Canyon, por përvoja me karakteristika të veçanta. Mund të mendoni se kjo i veçon ato. Ndoshta mund të vlerësojmë me frikë dhe habi bukurinë e botës natyrore ose frytet e punës sonë pa e konsideruar objektin e vlerësimit tonë si të mbinatyrshëm në asnjë mënyrë. Por e njëjta nuk është e vërtetë për sa i përket përvojave afër vdekjes.

Pse duhet të konsiderohen përvojat afër vdekjes si të veçanta në këtë mënyrë? Një mendim do të ishte se kjo është për shkak të fenomeneve të veçanta karakteristike të tyre. Por ka edhe lloje të tjera përvojash të karakterizuara nga fenomene të ngjashme.

Dhe këto përvoja mund të jenë frymëzuese dhe me kuptim. Prandaj, nuk duket se rëndësia e përvojave afër vdekjes është për shkak të karakteristikave të tyre të veçanta. Për më tepër, këto përvoja të ngjashme nuk janë ato që ne jemi të tunduar t'i kuptojmë në terma mbinatyrorë. Dhe megjithatë ato frymëzojnë frikë dhe habi. Prandaj, nuk duket se frika dhe habia që shkaktohen nga përvojat afër vdekjes janë për shkak as të kombinimit të këtyre karakteristikave të veçanta dhe kuptimit të tyre në terma mbinatyrorë.

Cilat janë këto përvoja të ngjashme për të cilat po flasim? Merrni parasysh përshkrimin e mëposhtëm të një udhëtimi me LSD:

Ishim në fund të të njëzetave kur një mik dhe unë morëm disa LSD. Kisha pasur përvoja të shumta më parë, por ky acid ishte ndryshe...Vërejtëm se po flisnim me njëri-tjetrin në mënyrë mendore, vetëm përmes mendimeve, pa biseda verbale, telekomunikoheshim. Mendova në kokën time, “Dua një birrë,” dhe ai më dëgjoi dhe më solli një birrë; ai mendoi, “Rrite muzikën,” dhe unë e rita muzikën...

Kështu vazhdoi për një kohë. Pastaj shkova të urinoj, dhe në rrjedhën time të urinës ishte një video ose film i së kaluarës që luhej mbrapsht. Çdo gjë që sapo kishte ndodhur në dhomë po dilte nga unë si të shikoja një film në rrjedhën time të urinës, duke u luajtur mbrapsht. Kjo më shpërtheu mendjen. Pastaj sytë e mi u bënë një mikroskop, dhe shikova në wrist-in tim dhe isha në gjendje të shihja çdo qelizë individuale që po merrte frymë, si fabrika të vogla me shpërthime të vogla gazi që dilnin nga çdo qelizë, disa duke formuar ringje perfekte tymi.

Sytë e mi ishin në gjendje të shihnin brenda çdo qelize të lëkurës, dhe pashë se po e mbyllja veten nga brenda duke pirë pesë paketa cigare në ditë dhe mbeturinat po bllokoni qelizat e mia. Në atë sekondë, e lashë duhanin. Pastaj u largova nga trupi im dhe fluturova në dhomë mbi të gjithë skenën, pastaj u gjenda duke udhëtuar përmes një tuneli dritash të bukura në hapësirë dhe u mbush me një ndjenjë të plotë dashurie dhe pranimi. Drita ishte më e bukura, e ngrohtë dhe e ftuar që kam ndjerë ndonjëherë. Dëgjova një zë që më pyeti nëse doja të kthehesha në Tokë dhe të përfundonja jetën time ose... të hyja në dashurinë dhe dritën e bukur në qiell.

Në dashurinë dhe dritën ishte çdo njeri që ka jetuar ndonjëherë. Pastaj e gjithë jeta ime kaloi në mendjen time nga lindja deri në të tashmen, me çdo detaj që ka ndodhur ndonjëherë, çdo ndjenjë dhe mendim, vizual dhe emocional ishte aty në një çast. Zëri më tha se njerëzit janë “Dashuri dhe Dritë”...Ai ditë do të jetojë me mua përjetë; ndjej se më është treguar një anë e jetës që shumica e njerëzve nuk mund ta imagjinojnë. Ndjej një lidhje të veçantë me çdo ditë, që edhe gjërat e thjeshta dhe të zakonshme kanë kaq shumë fuqi dhe kuptim.

Përvoja e përshkruar këtu ka shumë nga karakteristikat e një përvoje afër vdekjes—një rishikim të jetës, një përvojë jashtë trupore, udhëtim përmes një tuneli drite, ndjenja të këndshme, njerëz të ndjerë—dhe subjekti e përjetoi atë si jashtëzakonisht domethënëse. Megjithatë, ajo u shkaktua nga LSD, dhe ai e dinte këtë, si gjatë ndodhisë ashtu edhe kur e refleksiononte në përsëritje. Ndërgjegjja e këtij njeriu për shpjegimin fizik të përvojës së tij nuk duket se e ka zvogëluar aspak rëndësinë e saj për të.⁴

Ky rast i LSD-së sugjeron fuqishëm se nuk është e nevojshme të kuptosh përvoja shumë të ngjashme me përvojat afër vdekjes në terma jo-fizikë ose mbi-natyrore për t'i vlerësuar ato me admirim dhe habi. Por ndoshta kjo është tepër e nxituar. Pas gjithë kësaj, duket se ka një dallim të qartë midis mënyrës se si subjektet e përvojave afër vdekjes lidhen me përmbajtjen e përvojave të tyre dhe mënyrës në të cilën do të ishte më e arsyeshme për subjektin e këtij udhëtimi me LSD të lidhej me përmbajtjen e përvojës së tij. Eben Alexander, Colton Burpo, dhe shumë të tjerë që kanë përvoja afër vdekjes e marrin përmbajtjen e përvojave të tyre si të saktë. Edhe nëse kërkon zgjerimin e konceptit të tyre për atë se si është bota, këta njerëz e marrin përvojën e tyre si përfaqësuese të realitetit. Megjithatë, duket se është iracional të mbash në mend faktin se përvoja e dikujt shkaktohet nga një hallucinogen dhe gjithashtu ta marrësh atë si përfaqësuese të realitetit. Qëllimi i marrjes së një hallucinogeni është të shkëputesh nga bota reale për një kohë. Sigurisht, nuk duhet ta interpretojmë këtë udhëtim me LSD si përmbajtës të diçkaje më shumë se iluzione. Dhe nuk duhet ta mendojmë se ai mendon se përmban diçka ndryshe. Por ndjenja në të cilën kjo përvojë kishte kuptim për të duket se është ndryshe në një aspekt thelbësor nga mënyra se si përvojat afër vdekjes duken se kanë kuptim për ata që i përjetojnë ato. Në rastin e një përvoje afër vdekjes, disa nga rëndësia e saj mund t'i atribuohet faktit se interpretohet si një lidhje me aspekte të realitetit që përndryshe do të ishin të mbyllura për të. Është e rëndësishme, të paktën pjesërisht, sepse i lejon atij të fitojë një perspektivë mbi këtë botë që përndryshe nuk do ta kishte ose sepse zbulon se parajsa është e vërtetë.

Pra, ka një dallim të vërtetë që duhet bërë midis rëndësisë së përvojave afër vdekjes dhe rëndësisë së përvojave me përmbajtje të ngjashme, siç është udhëtimi me LSD-në i përshkruar më sipër. Në veçanti, ka një rast të vërtetë për të mbrojtur pretendimin se rëndësia e përvojave afër vdekjes mund të varet nga një interpretim mbi-natyror, edhe nëse rëndësia e një udhëtimi me LSD me karakteristika të ngjashme nuk varet. Nëse rëndësia e një përvoje afër vdekjes varet, të paktën pjesërisht, nga saktësia e përmbajtjeve të saj, dhe nëse këto përmbajtje janë mbi-natyrore në natyrë, ashtu siç është me siguri parajsa, atëherë ndoshta mahnitja dhe çudija që kjo përvojë provokon do të minohej nga një kuptim krejt fizik i saj.

Ky është një sfidë e mirë për pretendimin tonë se një kuptim miqësor ndaj fizikës i përvojave afër vdekjes nuk do ta minonte rëndësinë e tyre. Por ne mendojmë se mund të tejkalohet. Kjo interpretim i rëndësisë së përvojave afër vdekjes e merr saktësinë e dukshme të përmbajtjeve të tyre si qendrore. Kjo është baza për të dalluar midis tyre dhe udhëtimit me LSD-në, i cili është i rëndësishëm dhe i kuptueshëm, edhe pse nuk është marrë për të përfaqësuar realitetin.

Por ka një mënyrë tjetër për të kuptuar kuptimin e përvojave tona që nuk thekson saktësinë në këtë mënyrë. Dhe ne mendojmë se kjo konceptim alternative i kuptimshmërisë është si në përgjithësi e aplikueshme për përvojën njerëzore ashtu edhe ndihmon në tregimin e një mënyre të përbashkët në të cilën si përvojat afër vdekjes ashtu edhe udhëtimi me LSD mund të jenë të rëndësishme për subjektet e tyre.

Merrni parasysh ndryshimin midis shpjegimit dhe tregimit. Këto janë dy aspekte të thella të natyrës sonë njerëzore, mënyra të ndryshme në të cilat ne përpiqemi të kuptojmë botën dhe veten në të. Tregimi është mënyra se si ne rendisim rëndësinë e asaj që na ndodh. Ndonjëherë historitë tona janë argëtuese, dhe ndonjëherë të thella. Herë të tjera ato janë të thata, faktike dhe në pikë.

Çfarëdo qofshin ato, historitë që tregojmë na ndihmojnë të pajtohemi me jetët tona . . . dhe gjithashtu me vdekjet tona. Ato na ndihmojnë të rendisim këtë përvojë që e quajmë jetë. Dhe e bëjnë këtë duke vendosur ngjarjet në modele emocionalisht të njohura. Ne ndiejmë tërheqjen e narrativave sepse ato na çojnë—si në trup ashtu edhe në mendje—në peizazhe emocionale të njohura. Ne ndiejmë tensionin e dramës, dhimbjen shkatërruese të tragjedisë, çlirimin komik. Kjo është mënyra e veçantë në të cilën historitë kanë kuptim për ne.

Por ne nuk tregojmë vetëm histori. Ne eksplorojmë botën, duke përfshirë edhe veten, në një përpjekje për të kuptuar se si funksionojnë gjërat. Ne përdorim mjetet e shkencës për të zbuluar çfarë ka atje—dhe këtu brenda—dhe si përputhen të gjitha së bashku. Ne vëzhgojmë, hipotezojmë dhe testojmë. Ne rafinojmë fjalorin tonë për të përshkruar atë që gjejmë, dhe vazhdimisht rishikojmë shpjegimet tona përse gjërat janë ashtu siç janë. Duke bërë kështu, ne jemi në kërkim të së vërtetës. Ndryshe nga dëshira jonë për të gjetur kuptim, dëshira jonë për të shpjeguar nuk kënaqet nga përfaqësime fiktive. Një shpjegim i mirë prek botën, ashtu si një histori e mirë prek zemrën. Këto dy sipërmarrje—tregimi i historive dhe shpjegimi—janë unikisht dhe esencialisht njerëzore. Kur bëhet fjalë për të kuptuar botën dhe veten, natyra njerëzore është shumëdimensionale. Ne duam të kuptojmë se si funksionojnë gjërat, dhe duam të kapim kuptimin e gjithçkaje. Këto dy ndjekje nuk janë domosdoshmërisht në tension. Ndonjëherë ato punojnë në tandem. Vendosja e një shpjegimi në kontekstin e një narrative mund të jetë një mënyrë e fuqishme për të transmetuar mesazhin dhe për ta bërë atë të kuptueshëm. Ajo mund të ndihmojë në komunikimin e rëndësisë së thellë të ngjarjeve që po shpjegohen, dhe për të ndihmuar njerëzit të ndiejnë rëndësinë e temës. Por herë të tjera këto dy anë të kuriozitetit njerëzor janë në kundërshtim. Shpjegimet e mërzitshme janë të pakënaqshme sepse ato na lënë ne pa një ndjenjë të rëndësisë së asaj që po kuptohet.

Ne rrezikojmë të mbushim kuptimin në kërkim të së vërtetës. Në anën tjetër, një tregim tërheqës mund të zbulojë rëndësinë e asaj që ndodh në botë, duke e lënë pas dore një përfaqësim të saktë të mënyrës se si funksionojnë gjërat. Mund të gjejmë kuptim të thellë në modelet e ngjarjeve fiktive. Dhe mund të jetë joshëse të ndërthurem ose të zëvendësojmë shpjegimet themelore me tregime me kuptim për të mbushur boshllëqet në kuptimin tonë. Por duke bërë kështu, frustrat procesin shpjegues të së vërtetës. Është e vështirë të krijosh hapësirë të mjaftueshme për të dy anët e natyrës sonë, dhe shumë e lehtë për një aspekt të kuriozitetit njerëzor të mbushë hapësirën e tjetrit. Ky rrezik është më i dukshëm në rastin e temave që na kapin thellë.

Eksperiencat afër vdekjes, ne argumentojmë, janë një temë e tillë. Deri tani, kjo libër ka përqendruar vëmendjen në shpjegim, në veçanti, shpjegimin shkencor. Ne kemi qenë të shqetësuar për këtë ndjekje, e cila synon të vërtetën, dhe si mund të na ndihmojë të kuptojmë eksperiencat afër vdekjes.

Dhe ne kemi argumentuar se perspektivat janë më të mira për të kuptuar këto eksperiencat brenda kornizës fizikiste të shpjegimit shkencor sesa për t'i kuptuar ato në terma mbi-njerëzorë. Tani duam të shqyrtojmë kufijtë e shpjegimit shkencor dhe se si disa nga rëndësitë e eksperiencave afër vdekjes mund të kuptohen në terma narrativë. Qëllimi ynë në këtë është i njëjtë me atë që ka qenë. Ne duam të argumentojmë se përballja me eksperiencat afër vdekjes nuk kërkon braktisjen e fizikizmit. Kontestimi ynë kryesor do të jetë se tregimet që tregojmë për këto eksperiencat, dhe madje edhe nxitja jonë për t'i treguar ato, janë plotësisht të përputhshme me fizikizmin.

Idea themelore pas impulsit tonë për të kuptuar botën përmes tregimeve është se vendosja e ngjarjeve në një formë narrative ndihmon për t'i dhënë atyre një kuptim për ne. Disa modele ngjarjesh janë të kuptueshme për ne në një mënyrë të veçantë që u lejon atyre të kenë një lloj të veçantë kuptimi. Ato rezonojnë. Kuptimi ynë i këtyre sekuencave ngjarjesh nuk është i njëjtë me kuptimin që arrijmë përmes shpjegimit shkencor. Kuptimi narrativ nuk e kënaq aq shumë dëshirën tonë për një kapje intelektuale të mënyrës se si gjërat lidhen me njëra-tjetrën. Ai kënaq ndjeshmërinë tonë emocionale. Tregimet lejojnë që bota të bëhet e kuptueshme për ne si krijesa me ndjenja. Ato na ofrojnë një kuptim sentimental dhe shpesh shumë të thellë të asaj që na rrethon. Dhe e bëjnë këtë duke vendosur sekuenca ngjarjesh në modele që kapin ndjeshmërinë tonë afektive. Ne ndiejmë ngritjen dhe rënien e narrativës ndërsa ajo zhvillohet. Mendoni për herën e parë që lexuat Romeo dhe Zhulietën.

Kujtoni ankthin tuaj emocional ndërsa të rinjtë dashnorë shohin njëri-tjetrin për herë të parë, pritje e zjarrtë gjatë ndjekjes së tyre, dhimbje shkatërruese në vdekjet e tyre. Në mënyrë thelbësore për pretendimet tona më parë mbi ngjashmërinë midis bazave të rëndësishmërisë së një përvoje afër vdekjes dhe një udhëtimi me LSD, kuptimi i ofruar nga një narrativë nuk varet nga një supozim se ngjarjet që vendosen në një kornizë narrativ janë reale. Fiksioni mund të ketë kuptim, madje edhe fikcioni i kuptuar si i tillë. Ne lidhemi me personazhet të krijuara dhe jetët e tyre. Dhe ne e bëjmë këtë duke e ditur plotësisht se ato janë figura të imagjinatës së dikujt—projekte në imagjinatën tonë. Çelësi për të kuptuar kuptimin e ofruar nga një narrativë është forma që merrnë ngjarjet e përfaqësuara në atë histori. Lidhja midis atyre ngjarjeve dhe një realiteti të pavarur është jashtë pikës narrativ.

Momenti kur Julieta e godet veten me thikë është po aq i pashmangshëm sa momenti kur Romeo pi helmin. Thjesht duhej të ishte kështu. Dhe megjithatë ndiejmë një lloj çlirimi, arrijmë një ndjenjë përfundimi kur veprimi i dramës përshkon bregdetet e pashmangshme të vdekjes së dashnorëve të ndarë nga yjet. E dimë se ku po shkojmë, na vjen keq për fatin e egër që pret shikimin tonë, dhe megjithatë nuk mund të ndihmojmë por të ndiejmë lehtësim kur arrijmë atje. Paqja mes familjeve të tyre është një mendim pas. Duket gjithashtu e pashmangshme, por jo më shumë se një eliksir për të zbutur dhimbjen në zemrat tona. Dhe megjithatë ajo dhimbje është thelbi. Ajo lidh gjithçka së bashku. Historia e Romeos dhe Julietës, historia e dashurisë së penguar përmes shekujve, ka kuptim pikërisht sepse përfundon me trishtim dhe dhimbje. Ka kuptim sepse ndiejmë kthesat dhe kthesat e parashikueshme të ngjarjeve ndërsa ato zhvillohen. Ne përjetojmë lartësitë e ballkonit dhe vuajtje uljet e kriptës sepse kjo është ajo që nevojitet për të arritur një përfundim. Përndryshe, asnjë nga ky botë dramatike e çmendur dhe e ngatërruar nuk ka kuptim.

Të gjithë njohin një Romeo dhe një Julieta. Por ata nuk janë në të vërtetë Romeo dhe Julieta. Ata nuk ngjiten vërtet në ballkone dhe nuk e refuzojnë Parisin. Bota ndërhyr në dashurinë e tyre, e vërtetë, por nuk përfundon në konfuzion fatal për ta. Ata vajtojnë dhe vazhdojnë, siç bëjnë njerëzit. Ne i ngushëllojmë dhe i ndihmojmë në rrugën e tyre. Dhe megjithatë ne e kuptojmë rëndësinë e asaj që po kalojnë sepse jemi të njohur me tregimin. Fillon me një shikim që e bën gjakun të rrjedhë dhe përfundon me dhimbje zemre. Modeli është i njohur. Ndonjëherë na godet se jeta është si një histori.

Tregimet i japin ngjarjeve një kuptim, duke na lejuar të kuptojmë ato në një mënyrë të veçantë. Ka më shumë se një formë që një narrativ i arsyeshëm mund të marrë. Mund të jetë një histori e shpresave të larta të shkatërruara, e punës së palodhur të shpërblyer, e hakmarrjes që i takon dikujt. Ajo që bashkon format e ndryshme që tregimet mund të kenë është se ato na lejojnë të përshtatim sekuenca ngjarjesh në modele emocionale të njohura. E rëndësishme në një histori nuk është se si e përshkruan realitetin—sigurisht që kjo nuk është ajo që duam në një tregim të mirë—por se si na bën të ndjehemi. Tregimet ofrojnë një shikim në kuptimin e ngjarjeve duke na lejuar të mbështjellim zemrat tona rreth tyre.⁶

Kjo pikëpamje për narrativën dhe kuptimin na lejon të kuptojmë se si udhëtimi me LSD i përshkruar më parë në këtë kapitull mund të ketë kuptim në të njëjtën mënyrë si një përvojë afer vdekjes. Udhëtimi përmbante të njëjtat ngjarje—një rishikim të jetës, një përvojë jashtë trupore, udhëtim përmes një tuneli dritë, ndjenja të këndshme, njerëz të ndjerë—të përshtatura në të njëjtin model siç mund të ishin në kontekstin e një përvoje tipike afer vdekjes. Udhëtimi me LSD përputhet me një përvojë tipike afer vdekjes si në formë ashtu edhe në përmbajtje. Duke marrë parasysh pikëpamjen se forma e një përvoje është ajo që e bën atë të kuptueshme, ky udhëtim mund të jetë po aq i rëndësishëm sa një përvojë afer vdekjes. Sigurisht, elementët e udhëtimit me LSD janë iluzione. Dhe subjekti i asaj përvoje i sheh ato si të tillë. Kjo shënon një ndryshim midis përvojes së tij dhe përvojes tipike afer vdekjes. Por ky ndryshim nuk duhet të merret si një pengesë për mundësinë që përvoja e tij halucinatore mund të jetë e rëndësishme për të në të njëjtën mënyrë si një përvojë afer vdekjes mund të jetë e rëndësishme për dikë tjetër. Tregimet janë të rëndësishme për shkak të modeleve në të cilat paraqesin ngjarjet. Ato rezonojnë me ne për shkak të mënyrës se si na bëjnë të ndjehemi. Ngjarjet fiktive mund të na bëjnë të qeshim dhe të qajmë. Nuk ka asnjë arsye për të menduar se një përvojë halucinatore nuk mund të jetë po aq e thellë dhe e rëndësishme gjithashtu.

Një person mund të mbajë mend se po përjeton LSD, dhe megjithatë kjo përvojë mund të jetë thellësisht e rëndësishme për shkak të harmonizimit emocional që ka në virtut të modelit të ngjarjeve të përfshira në përvojë. Kjo sugjeron se një person mund të reagojë me habi dhe mrekulli në dritën e një kuptimi fizikist të asaj që po ndodh në rastin e përvojave afër vdekjes. Dukej se një person mund të mbajë mend se përvoja e tij afër vdekjes shpjegohet më mirë në terma të kimit dhe psikologjisë së trurit të tij pa humbur kapjen emocionale mbi të gjithë këtë. Një person mund të ketë një përvojë thellësisht të rëndësishme të kuptuar në terma fizikë sepse shpjegimi i përvojës është një çështje e veçantë nga forma e përmbajtjes së saj. Prandaj, pretendimi ynë se shpjegimet miqësore me fizikën për përvojat afër vdekjes janë më të mira se shpjegimet mbi-natyrore nuk e kërcënon domosdoshmërisht fuqinë frymëzuese të këtyre përvojave.

Kjo nuk do të thotë se përqendrimi në faktorët fizikë që shpjegojnë pse një person kishte një përvojë të caktuar nuk do ta zvogëlojë kurrë kuptimin e saj ose nuk do të minojë ndjenjat e habitës dhe mrekullisë. Pika që po bëjmë është se ka arsye të mira për të menduar se këto përvoja mund të vazhdojnë të jenë frymëzuese edhe nëse kanë shpjegime fizike. Njerëzit, sipas natyrës sonë, kërkojnë shpjegim. Por gjithashtu, sipas natyrës sonë, ne tregojmë—dhe jetojmë—histori. Shpjegimet nuk kanë nevojë të zënë vendin e historive; në të vërtetë, ato janë të dyja aspekte të një projekti më të përgjithshëm për të kuptuar botën dhe vendin tonë në të.

Për më tepër, ne mendojmë se njerëzit janë të interesuar për shpjegime të vërteta. Ata duan të kuptojnë pse gjërat ndodhin vërtet. Dhe nga perspektiva e këtij interesi, nuk ka rëndësi nëse një shpjegim i caktuar mund të ndikojë në reagimin e dikujt ndaj përvojës që po shpjegohet. Nëse shpjegimet e vërteta minojnë kuptimshmërinë e asaj që po përpiqemi të kuptojmë, kjo nuk tregon se ato janë më pak të vërteta. Ndonjëherë interesat tona bien në konflikt. Ne duam të kuptojmë botën, por gjithashtu duam të gjejmë kuptim në të. Kur këto dy ndjekje janë të papajtueshme, përballemi me pyetjen e vështirë se cilës anë të natyrës sonë t'i japim përparësi. Megjithatë, të dorëzohesh ndaj interesit tonë për kuptimin nuk do të thotë të ndryshosh kushtet në të cilat angazhohemi në shpjegim. Është të braktisësh atë ndjekje. Të zgjedhësh të ruash rëndësinë e përvojave afër vdekjes mbi një kuptim të vërtetë të arsyes pse ato ndodhin është të marrësh anë me një aspekt të kuriozitetit njerëzor mbi tjetrin. Interesi ynë për shpjegime të vërteta mbetet i paprekur, por i anashkaluar. Me fjalë të tjera, mund të jetë ende rasti që shpjegimet më të mira të përvojave afër vdekjes janë në terma krejtësisht fizikë, edhe nëse vendosim se jemi më pak të interesuar për të kuptuar këto përvoja sesa për të gjetur mahnitje dhe habi në to. Deri tani, ne kemi argumentuar për pretendimin se mahnitja ndaj përvojave afër vdekjes është e pajtueshme me shpjegimin e tyre në terma fizikë. Por çfarë ndodh me shpresën? Shumë njerëz gjejnë ngushëllim të madh në interpretimin e përvojave afër vdekjes si një tregues të ekzistencës së një jete pas vdekjes. Një mund të mendojë se është cinike (apo më keq) të mbështesësh një pikëpamje që kërcënon shpresën që iu ofrohet kaq shumëve mbi bazën e një kuptimi supernatural të përvojave afër vdekjes.

Gjëja e parë që duhet thënë në përgjigje është se asnjë pjesë e pikëpamjes sonë në asnjë mënyrë nuk e denigron besimin fetar ose besimin në jetën pas vdekjes. Ne e njohim dhe e respektojmë plotësisht besimin fetar, dhe jemi thellësisht të vetëdijshëm për shpresën që feja, dhe doktrina e jetës pas vdekjes, në veçanti, ofron për shumë njerëz. Duam të theksojmë se asgjë nga ajo që kemi shkruar nuk është e destinuar të hedhë poshtë ose të çojë në një refuzim të pikëpamjeve fetare ose pikëpamjeve rreth jetës pas vdekjes. Për të qenë të qartë, qëllimi ynë ka qenë të vëmë në dyshim një rrugë të caktuar drejt besimeve fetare dhe besimeve për jetën pas vdekjes, konkretisht, atë që apelon te përvojat afër vdekjes si dëshmi për, ose madje provë të, realitetit të jetës pas vdekjes.

. Ne kemi përpjekur të tregojmë se kjo nuk është një linjë mendimi bindëse. Por pozita jonë është plotësisht e përshtatshme me pranimin se, në fakt, ekziston një jetë pas vdekjes. Një person mund të pajtohet me gjithçka që kemi thënë dhe megjithatë të mbajë mendimin se parajsja është e vërtetë.

Një njeri mund të besojë në jetën pas vdekjes për arsye që nuk kanë lidhje me përvoja afër vdekjes. Shumica e madhe e njerëzve të besimit në fakt pranojnë fenë dhe mbajnë pikëpamje për jetën pas vdekjes pa e bazuar këtë bindje në përvoja afër vdekjes. Prandaj, pikëpamja jonë është në përputhje me përqafimin e plotë të shpresës që feja mund të ofrojë përballë vdekjes. Njerëzit dëshirojnë shpresë të vërtetë—do thotë, shpresë të bazuar në realitet dhe në prova të mira—dhe jo shpresë të rreme, sa do të jetë e tundueshme. Besimi mbi baza të dobëta dhe argumente të pavërteta është i dobët dhe i paqëndrueshëm. Një mënyrë për të forcuar bindjet tuaja është të reflektoni mbi arsyet për t'i mbajtur ato përballë sfidave më të thella. Duke u përballur me argumentet më të mira për pikëpamjet e kundërta, bindjet tuaja mund të bëhen më të thella dhe më të sigurta. Duke e njohur se ato janë pa mbështetje, mund të pastroni besimet që janë dukshëm të gabuara. Por procesi i shqyrtimit të arsytimit për bindjet tuaja nuk duhet të rezultojë në ndryshimin e besimeve tuaja; përkundrazi, mund të fitoni një kuptim më të thellë të asaj që tashmë besoni se ishte e vërtetë dhe pse. Duke u përballur me argumentet më të mira kundër besimeve të dikujt, ju përgatitni veten me armë të mira për t'i mbrojtur ato ndaj të tjerëve dhe ndaj vetes në kohë dyshimi.⁸

Our aim has not been to change religious people's minds about fundamental reality. We are not aiming to make an atheist of you. Rather, we hope to have encouraged honest, thoughtful, and careful inquiry into a host of issues relevant to religious convictions central to many people's lives. We will have achieved our aim if we have gotten you to think kritisht për argumentet që ne kundërshtojmë. Është gjithçka mirë dhe bukur, sa i përket nesh, nëse rezultati përfundimtar është që ju keni një angazhim të rinovuar ndaj realitetit të jetës pas vdekjes për ndonjë arsye tjetër përveç se përvoja afër vdekjes duket se e mbështet atë. Sigurisht, do të ishim po aq të lumtur nëse argumentet tona ju kishin ofruar baza të reja dhe të përmirësuara për të menduar se natyralizmi është i gabuar.

Përsëri, ne jemi të bindur se ajo që njerëzit vërtet duan është shpresa e vërtetë—shpresë e bazuar në shpjegime të vërteta, jo në mendime dëshiruese. Fatkeqësisht, edhe shpresa e rreme ka tërheqjen e saj. Shpresa është e fuqishme dhe e mrekullueshme, dhe ne mund të jemi të tunduar nga ajo për të pranuar shpjegime që ndryshe nuk do t'i merrnim seriozisht. Merrni parasysh këtë kalim nga kapitulli i Map of Heaven të titulluar, “Dhurata e Shpresës,” në të cilin Aleksandri tregon një tregim nga gruaja e Roger Ebert për ditët e fundit të burrit të saj para se të dorëzohej ndaj kancerit:

Një gjë që njerëzit mund të befasohen—Roger tha se nuk e dinte nëse mund të besonte në Zot. Ai kishte dyshimet e tij. Por drejt fundit, ndodhi diçka vërtet interesante. Atë javë para se Roger të ndërronte jetë, e shihja dhe ai fliste për një vend tjetër që kishte vizituar. Mendova se po hallucinohej. Mendova se po i jepnin shumë ilaçe. Por ditën para se të ndërronte jetë, më shkroi një shënim: “Kjo është një mashtrim i sofistikuar.” E pyeta, “Çfarë është një mashtrim?” Dhe ai po fliste për këtë botë, këtë vend. Ai tha se gjithçka ishte një iluzion. Mendova se thjesht ishte i ngatërruar. Por ai nuk ishte i ngatërruar. Ai nuk po vizitonte parajsën, jo në mënyrën si e mendojmë ne parajsën. Ai e përshkroi si një hapësirë të madhe që nuk mund ta përshkruash dot. Imagjino, Ishte një vend ku e kaluara, e tashmja dhe e ardhmja ndodhnin të gjitha njëherësh.⁹

Shënimi i Rogerit i dha gruas së tij, Chaz, shpresë, dhe kjo është një gjë e bukur. Por tani merrni parasysh analizën e Aleksandrit mbi incidentin:

Është fascinate, dhe gjithmonë thellësisht prekëse për mua, si njerëzit në prag të largimit nga bota mund—shpesh pas një vuajtjeje të gjatë dhe të tmerrshme—papritur të kapin një pamje të asaj ku po shkojnë, dhe të asaj ku kanë qenë në të vërtetë gjatë gjithë kohës që kanë qenë këtu. Ebert, një njeri që kishte fituar jetesën me fjalë, i shkroi gruas së tij disa fjalë duke i dhënë asaj atë që jam i sigurt se ai e ndjente si dhuratën më të çmuar që mund t'i linte: të vërtetën për këtë botë. Ebert ka të drejtë. Kjo botë është një iluzion. Nuk është reale. Dhe megjithatë, natyrisht, në të njëjtën kohë është reale, dhe e mrekullueshme, dhe e merituar për dashurinë dhe vëmendjen tonë më të thellë. Thjesht nuk duhet të harrojmë se nuk është gjithçka aty.¹⁰

Komentet e Aleksandrit këtu sjellin në mendje mësimet që diskutuam në kapitullin e mëparshëm, në lidhje me prirjen njerëzore ndaj paragjyqimit të konfirmimit. Kjo përfshin tërheqjen drejt provave që konfirmojnë dhe t'u jep një interpretim më të fortë dhe më dramatik se sa është në të vërtetë e justifikuar nga të dhënat vetë. Kjo sigurisht po ndodh në analizën e Aleksandrit për episodin që përfshin

Ebertët. Vini re, së pari, se zonja Ebert raporton se Rogeri po merrte një sasi të konsiderueshme medikamentesh—aq shumë sa që ajo shqetësohej se ishte tepër, ashtu siç shqetësohej edhe për halucinacionet, një efekt anësor i zakonshëm i medikamenteve për dhimbjen, veçanërisht te pacientët më të moshuar. Kjo është një sinjal i menjëhershëm që diçka më e zakonshme se kontakti me një realitet më themelor mund të ndodhte këtu. Për më tepër, duhet të ndalojmë për të konsideruar se çfarë mund të ketë dashur të thotë Rogeri kur e quajti botën tonë “një mashtrim” dhe “një iluzion.” Një individ në fund të jetës së tij ose të saj mund të thotë këtë lloj gjëje për të shprehur ide të ndryshme, duke përfshirë se preokupimet tona të zakonshme (me statusin, paratë, etj.) janë të gjitha thelbësisht të gabuara.

Kjo është një interpretim i besueshëm, por, natyrisht, nuk ka asnjë lidhje me supernaturalism. Aleksandri interpreton Rogerin si duke thënë se ne do të ekzistojmë—dhe gjithmonë kemi ekzistuar—në një mbretëri që është ndonjëherë më “e vërtetë” se bota jonë e zakonshme—një mbretëri që mbetet pa përshkrim përveç se “e kaluara, e tashmja dhe e ardhmja po ndodhnin të gjitha njëherësh.” Aleksandri e gjen të mahnitshme dhe thellësisht emocionuese që njerëzit në fund të jetës së tyre shpesh “kapin një shikim të asaj ku po shkojnë, dhe të asaj ku kanë qenë në të vërtetë gjatë gjithë kohës që ishin këtu.”

But this is, frankly, to give a spin on the episode that goes way beyond what is justified by the events related by Chaz Ebert. All we know is that a man who is being given a significant amount of medication (presumably, pain medication) after a long and terrible illness has expressed the thought that our lives are in some way illusory and has had experiences that apparently had content that suggested “vastness” and some sort of mixture of past, present, and future. Alexander’s take is simply an over-interpretation of the data. Of course, it is not a surprising conclusion for Alexander to reach, as it would support his deeply held beliefs about the nature of the afterlife.

This seems to be a stark instance of confirmation bias. The dependence of Alexander’s interpretation on his prior beliefs becomes all the more obvious when you seriously consider what his interpretation involves. Is it really so easy to make sense of the past, present, and future “all happening at once?” How could we understand our lives as being part of a realm in which everything happens at once? This is perplexing, to say the least. But there are other available interpretations of what happened in this case. Perhaps Roger Ebert had a kind of “mystical” experience in which time did not appear to pass. We can make sense of this

përvojë pa u detyruar të përpiqemi të kuptojmë një realitet që përfshin të kaluarën, të tashmen dhe të ardhmen të rrokullisura në një. Dhe ne nuk jemi të detyruar të arrijmë në përfundimin se Roger kishte një “shikim” të një tjetër mbretërie ose realiteti. Nën ndikimin e medikamenteve dhe ndërsa po i afrohej vdekjes, Roger Ebert mund të kishte marrë një perspektivë tjetër mbi realitetin dhe mund të kishte pasur përvoja të thella dhe ndriçuese; por kjo nuk nënkupton se ai la botën tonë dhe hyri (edhe për pak) në një tjetër.

Në vlerësimin e pretendimeve mbi jetën pas vdekjes, është e arsyeshme të mbajmë në mendje prirjet tona psikologjike, disa prej të cilave na detyrojnë të hidhemi në përfundime të pa mbështetura. Është gjithashtu e mençur të përfitojmë nga mençuria e atyre që kanë shqyrtuar këto çështje për shumë vite. Le të mbyllim atëherë me disa këshilla të thella nga Dalai Lama. Konteksti i këtyre fjalëve është një skenë në të cilën ai ndan skenën me Eben Alexander. Ne kemi diskutuar përvojën e afërt me vdekjen të Alexander-it gjatë gjithë këtij libri, dhe ajo i ka dhënë shpresë shumëkujt, përfshirë, duket, edhe Alexander-in vetë. Por siç e bën të qartë Dalai Lama, në kërkimin tonë për shpresë, duhet të jemi të kujdesshëm të pyesim për burimin. Kur përballemi me një histori dukshëm të pabesueshme, një histori që ne shumë dëshirojmë të jetë e vërtetë sepse është kaq e mbushur me shpresë, duhet të kujdesemi të verifikojmë siç duhet dërguesin. Kjo është pikërisht këshilla që Dalai Lama i jep audiencës atje për ta dëgjuar atë dhe Alexander-in:

Të dy janë këtu për të folur në ceremoninë e diplomimit të Kolegjit Maitripa, një koleg budist në Portland, Oregon. Aleksandri është caktuar të flasë i pari, dhe kur ai fillon, Dalai Lama e kthen kokën në një mënyrë kurioze dhe e shikon atë përmes syzeve të tij të trasha. Aleksandri e tregon historinë e tij siç e ka thënë kaq shumë herë më parë, me atë zë të butë, jugor, dhe të sigurt. Ai i tregon audiencës për mbretërinë e mrekullueshme që vizitoi, për Zotin e gjithëfuqishëm dhe të dashur që takoi atje, dhe për disa nga mësimet që ka sjellë përsëri në tokë. Ai thotë se ndër ato mësimet është fakti se rinjallja është reale, dhe se njohja se vdekja është vetëm përkohësore e ka ndihmuar të kuptojë se si një Zot i dashur mund të lejojë kaq shumë “tragjedi dhe vështirësi dhe pengesa në botën fizike.” Ashtu siç bëri disa muaj më parë, kur Gretchen Carlson e pyeti nëse fëmijët e vdekur nga Newtown e kujtonin masakrën e tyre, ai ofron ngushëllim dhe shpresë. “E kam parë të gjitha ato vështirësi si dhurata,” thotë ai, “si mundësi të bukura për rritje.

”Dalai Lama nuk është një folës i anglishtes si gjuhë amtare, dhe kur është radha e tij për të folur, ai e bën këtë shumë më pak me lehtësi se Aleksandri, ndonjëherë ndalet dhe godet gishtin kur një fjalë i shpëton, ose kthehet të përkthyesi i tij për ndihmë kur është vërtet i bllokuar.

Ai nuk po përdor shënime, dhe përshtypja që jep është ajo e një njeriu që flet nga zemra. Ai hap me një diskutim të shkurtër mbi paralelet midis koncepteve budiste dhe shintoiste të jetës pas vdekjes, dhe pastaj, pasi hedh një vështrim të Aleksandri, ndryshon temën.

Ai shpjegon se budistët i kategorizojnë fenomenet në tri mënyra. Kategoria e parë janë “fenomenet e dukshme,” të cilat mund të vëzhgohen dhe maten empiricisht dhe drejtpërdrejt. Kategoria e dytë janë “fenomenet e fshehura,” si graviteti, fenomene që nuk mund të shihen ose preken, por që mund të inferohen se ekzistojnë mbi bazën e kategorisë së parë të fenomeneve. Kategoria e tretë, thotë ai, janë “fenomenet jashtëzakonisht të fshehura,” të cilat nuk mund të maten fare, drejtpërdrejt ose tërthorazi. Qasja e vetme që mund të kemi ndonjëherë në atë kategori të tretë të fenomeneve është përmes përvojës sonë personale, ose përmes dëshmisë së parë të të tjerëve.

“Tani, për shembull,” thotë Dalai Lama, “ky lloj përvoje.”

Ai tregon me gisht drejt Aleksandrit.

“Për të, është diçka reale. E vërtetë. Por ata njerëz që kurrë nuk e kanë përjetuar atë, mendja e tij është paksa . . .” Ai godet gishtin në anën e kokës së tij.

“Ndryshe!” thotë ai, dhe qesh me një qeshje të thellë, rrobat e tij duke u dridhur. Publiku qesh me të. Aleksandri buzëqesh me një buzëqeshje të ngushtë. “Për këtë gjithashtu, duhet të hetojmë,” thotë Dalai Lama. “Përmes hetimit duhet të sigurohemi që ai person është vërtet i besueshëm.” Ai tund gishtin në drejtim të Aleksandrit. Kur një njeri bën pretendime të jashtëzakonshme, kërkohet një “hetim i thellë”, për të siguruar “se ai person është i besueshëm, kurrë nuk thotë gënjeshtër,” dhe ka “asnjë arsye për të gënjer.” Pastaj ai ndryshon temën, fillon të flasë për një projekt masiv për të përkthyer tekstet e lashta tibetiane.¹¹

Qëllimi ynë nuk është të vëmë në dyshim karakterin e Aleksandrit dhe kështu të diskreditojmë llogarinë e tij për përvojën e tij afër vdekjes.

Siç e kemi theksuar, jemi të gatshëm ta pranojmë përballë vlerës raportet e atyre që pretendojnë se kanë pasur përvoja afër vdekjes. Por pajtohemi me Dalai Lamën se, veçanërisht në një kontekst ku bëhen pretendime të jashtëzakonshme, gjëja e përgjegjshme për të bërë është të hetojmë kritikisht. Qëllimi i këtij libri nuk ka qenë të diskreditojë ata që ndajnë përvojat e tyre afër vdekjes me ne të tjerët. Përkundrazi, ka qenë të shqyrtojmë kritikisht implikimet e supozuara të këtyre përvojave të thella.

Ndërsa të tjerët e kanë pranuar me ngut interpretimet mbi natyrën mbinatyrore të përvojave afër vdekjes, ne kemi argumentuar se ka arsye të mira për të përfshirë kuptimin tonë për to në botëkuptimin që mbështetet nga shkencat fizike. Dhe ne kemi bërë rastin që ky qasje mund të jetë e ndjeshme ndaj natyrës transformuese dhe karakterit domethënës të këtyre përvojave.

Në fund, mendojmë se mund të kemi tortën tonë dhe ta hamë atë gjithashtu. Mund të fitojmë një kuptim të përvojave afër vdekjes që përputhet me teoritë më të mira të ofruara nga shkencat fizike, ndërkohë që në të njëjtën kohë vlerësojmë rëndësinë e thellë të këtyre përvojave për ata që i kanë pasur ato. Në përpjekjen për të kuptuar botën, kërkojmë shpjegimin më të mirë. Synojmë për të vërtetën. Por gjithashtu kërkojmë të jemi në shtëpi në botë, dhe kështu tregojmë histori. Këtu synojmë për bukuri—një bukuri që mund ta gjejmë në natyrë.

1 For an excellent discussion of these issues, see Daston (2014).

2 Wettstein (2012: 30).

3 Sacks (2012a: 101–102).

4 Për shumë shembuj të ngjashëm të përvojave të thella shpirtërore të shkaktuara nga drogët psikodelike, shihni Shroder (2014) dhe Pollan (2015).

5 Këtu po e mbështesim Velleman (2003) dhe (2009). Shih gjithashtu Fischer (2009, Kapitujt 9 dhe 10) për një diskutim më të thellë mbi rolin e narrativës. Kujdesi i Velleman-it për narrativën përqendrohet në çështje që lidhen me arsyetimin praktik, ndërsa Fischer shqetësohet për çështje që lidhen me vlerën, siç janë vlera e jetëve dhe vlera e veprimit të lirë. Kujdesi ynë këtu është pak ndryshe. Ne përqendrohemi në rëndësinë e formës narrative për gjetjen e kuptimit në përvojë.

6 Ja ku jemi, përsëri, duke u mbështetur në punën e thellë të Velleman-it.

7 Velleman (2009, Kap. 7) bën disa vërejtje shumë interesante rreth këtij konflikti në kontekstin e arsyetimit praktik.

8 See Mill (1859/1962: 180–181) për të diskutuar disa nga keto pika

9 Alexander (2014: 125–126).

10 Alexander (2014: 126).

11 Dittrich (2014).

12 There do, however, appear to be legitimate questions about Alexander’s credibility due to facts about his past, as uncovered in the reporting of Dittrich (2014).

REFERENCA

- ABC News. 2005. Parents think boy is reincarnated pilot. ABC News archive. <http://abcnews.go.com/Primetime/Technology/story?id=894217>. Accessed 6 November 2013.
- Alexander, Eben B. 2012a. *Proof of heaven: A neurosurgeon's journey into the afterlife*. New York: Simon & Schuster.
- Alexander, Eben B. 2012b. Heaven is real: A doctor's experience with the afterlife. *Newsweek* archive. <http://www.newsweek.com/proof-heaven-doctors-experience-afterlife-65327>. Accessed 8 October 2012.
- Alexander, Eben B. 2014. *The map of heaven: How science, religion, and ordinary people are proving the afterlife*. New York: Simon & Schuster.
- American Foundation for the Blind. 2014. Cortical visual impairment, traumatic brain injury, and neurological vision loss. <http://www.afb.org/info/living-with-vision-loss/eye-conditions/cortical-visual-impairment-traumatic-brain-injury-and-neurological-vision-loss/123>. Accessed 6 May 2014.
- Bacon, Francis. 1620/2004. *The new organon*. In *The instaurato magna, part II: Novum organum and associated texts*, trans. Graham Reese and Maria Wakely. Oxford: Clarendon Press.
- Ball, Philip. 2014. Beauty $\neq$ truth. *Aeon*. <http://aeon.co/magazine/philosophy/beauty-is-truth-theres-a-false-equation/>. Accessed 25 November 2014.
- Becker, Ernest. 1973. *The denial of death*. New York: Simon and Schuster.
- Blackmore, Susan J. 1993. *Dying to live*. New York: Prometheus Books.
- Blaikie, Andrew. 2014. Visually impairing conditions (written for Scottish Sensory Centre). <http://www.ssc.education.ed.ac.uk/resources/vi&multi/eyeconds/cereVI.html>. Accessed 6 May 2014.
- Borjigin, Jimo, UnCheol Lee, Tiecheng Liu, Dinesh Pal, Sean Huff, Daniel Klarr, Jennifer Sloboda, Jason Hernandez, Michael M. Wang, and George A. Mashour. 2013. Surge of neurophysiological coherence and connectivity in the dying brain. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 110(35): 14432–14437.
- Bortolotti, Lisa. 2010. Agency, life extension, and the meaning of life. *Monist* 93(1): 38–56.
- Bowman, Carol. 2010. Children's past life memories and healing. *Subtle Energies and Energy Medicine* 21(1): 39–58.
- Brennan, Zoe. 2009. Reincarnated! Our son is a World War II pilot come back to life. *Daily Mail Online* archive. <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-1209795/Reincarnated-Our-son-World-War-II-pilot-come-life.html>. Accessed 6 November 2013.
- Burke, Brian L., Andy Martens, and Erik H. Faucher. 2010. Two decades of terror management theory: A meta-analysis of mortality salience research. *Personality and Social Psychology Review* 14(2): 155–195.
- Burpo, Todd, with Lynn Vincent. 2010. *Heaven is for real: A little boy's astounding story of his trip to heaven and back*. New York: Thomas Nelson.
- Ceci, S. J., and M. Bruck. 1993. Suggestibility of the child witness: A historical review and synthesis. *Psychological Bulletin* 113(3): 403–439.

- Ceci, S. J., and M. C. Huffman. 1997. How suggestible are preschool children? Cognitive and social factors. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 36(7): 948–958.
- Chabris, Christopher, and Daniel Simons. 2014. Why our memory fails us. *New York Times* archive. <http://www.nytimes.com/2014/12/02/opinion/why-our-memory-fails-us.html>. Accessed 2 December 2014.
- Cook, Emily Williams, Bruce Greyson, and Ian Stevenson. 1998. Do any near-death experiences provide evidence for the survival of human personality after death? Relevant features and illustrative case reports. *Journal of Scientific Exploration* 12(3): 377–406.
- Daston, Lorraine. 2014. Wonder and the ends of inquiry. *Point*. <http://thepointmag.com/2014/examined-life/wonder-ends-inquiry>. Accessed 15 December 2014.
- Dean, Michelle. 2015. The boy who didn't come back from heaven: Inside a bestseller's "deception." *Guardian* archive. <http://www.theguardian.com/books/2015/jan/21/boy-who-came-back-from-heaven-alex-malarkey>. Accessed 22 January 2015.
- Descartes, René. 1649/1989. *The passions of the soul*, trans. Stephen Voss. Indianapolis, IN: Hackett.
- Dittrich, Luke. 2014. The prophet. *Esquire* archive. <http://www.esquire.com/features/the-prophet>. Accessed 6 May 2014.
- European Union: The Human Brain Project. <https://www.humanbrainproject.eu/>.
- Ffytche, Dominic H. 2007. Visual hallucinatory syndromes: Past, present, and future. *Dialogues in Clinical Neuroscience* 9(2): 173–189.
- Ffytche, Dominic H., R. J. Howard, M. J. Brammer, A. David, P. Woodruff, and S. Williams. 1998. The anatomy of conscious vision: An fMRI study of visual hallucinations. *Nature Neuroscience* 1(8): 738–742.
- Fischer, John M. 2009. *Our stories: Essays on life, death, and free will*. New York: Oxford University Press.
- Gabbard, Glen O., and Stuart W. Twenlow. 1984. *With the eyes of the mind: An empirical analysis of out-of-body studies*. New York: Praeger.
- Greenberg, Jeff, Tom Pyszczynski, and Sheldon Solomon. 1986. The causes and consequences of a need for self-esteem: A terror management theory. In *Public self and private self*, ed. R. F. Baumeister, 189–212. New York: Springer-Verlag.
- Greyson, Bruce, Emily Williams Kelly, and Edward F. Kelly. 2009. Explanatory models for near-death experiences. In *The handbook of near-death experiences*, ed. Janice Miner Holden, Bruce Greyson, and Debbie James, 213–234. Santa Barbara, CA: Praeger.
- Holden, Janice Miner. 2009. Veridical perception in near-death experience. In *The handbook of near-death experiences*, ed. Janice Miner Holden, Bruce Greyson, and Debbie James, 185–212. Santa Barbara, CA: Praeger.
- Katz, J., Grosman-Saadon, N., and Arzy, S. (ms.) The life-review experience: Qualitative and quantitative analysis.
- Kelly, E. W., Bruce Greyson, and Ian Stevenson. 1999–2000. Can experiences near death furnish evidence of life after death? *Omega* 40(4): 513–519.
- Leininger, Bruce, and Andrea Leininger, with Ken Gross. 2009. *Soul survivor: The reincarnation of a World War II fighter pilot*. New York: Grand Central.
- Loftus, Elizabeth. 1997. Creating false memories. *Scientific American* 277(3): 70–75.
- Long, Jeffrey, with Paul Perry. 2010. *Evidence of the afterlife: The science of near death experiences*. New York: HarperCollins.
- Mill, John Stuart. 1859/1962. On liberty. In *Utilitarianism and other writings*, ed. Mary Warnock, 88–180. New York: Meridian.
- Milligan, Wes. 2004. The past life memories of James Leininger. *Acadiana Profile Magazine*. http://www.iisis.net/index.php?page=james-huston-james-leininger-reincarnaton-wes-milligan-acadiana-profile&hl=en_US. Accessed 6 November 2013.

- Mitchell-Yellin, Benjamin, and John Martin Fischer. 2014. The near-death experience argument against physicalism: A critique. *Journal of Consciousness Studies* 21(7/8): 158–183.
- Moody, Raymond. 1975. *Life after life*. New York: Mockingbird Books.
- Morse, Melvin, with Paul Perry. 1991. *Closer to the light*. New York: Ivy Books.
- National Institutes of Health. 2008. Leading causes of blindness. *NIH Medline Plus* 3(3): 14–15.
- National Institutes of Health. 2013. <http://www.nih.gov/science/brain/>.
- Nelson, Kevin. 2014. Near-death experience: Arising from the borderlands of consciousness in crisis. *Annals of the New York Academy of Sciences* 1330: 111–119.
- Pierce, Charles Saunders. 1877/1997. The fixation of belief. In *Pragmatism: A reader*, ed. Louis Menand, 7–25. New York: Vintage Books.
- Pollan, Michael. 2015. The trip treatment. *New Yorker*, 9 February: 36–47.
- Posner, Richard A. 2003. *Public intellectuals: A study of decline*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Robinson, Howard. 2012. Dualism. In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Winter 2012 edition. <http://plato.stanford.edu/archives/win2012/entries/dualism>. Accessed 6 May 2014.
- Sacks, Oliver. 2012a. *Hallucinations*. New York: Alfred A. Knopf.
- Sacks, Oliver. 2012b. Seeing God in the third millennium. *Atlantic* archive. <http://www.theatlantic.com/health/archive/2012/12/seeing-god-in-the-third-millennium/266134/>. Accessed 6 May 2014.
- Sacks, Oliver. 2015. *My Life*. *New York Times* archive. http://www.nytimes.com/2015/02/19/opinion/oliver-sacks-on-learning-he-has-terminal-cancer.html?_r=0. Accessed 19 February 2015.
- Schacter, Daniel L. 1987. Implicit memory: History and current status. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* 13(3): 501–518.
- Shroder, Tom. 2014. *LSD, ecstasy, and the power to heal*. New York: Blue Rider Press.
- Smit, Rudolf H., and Titus Rivas. 2010. Rejoinder to response to “Corroboration of the dentures anecdote involving veridical perception in a near-death experience.” *Journal of Near-Death Studies* 28(4): 193–205.
- Solomon, Sheldon, Jeff Greenberg, and Tom Pyszczynski. 2015. *The worm at the core: On the role of death in life*. New York: Random House.
- Telegraph. 2009. Is James Leininger reincarnation of Second World War fighter pilot? *Telegraph* archive. <http://www.telegraph.co.uk/news/newstoppers/howaboutthat/6061466/Is-James-Leininger-reincarnation-of-Second-World-War-fighter-pilot.html>. Accessed 6 November 2013.
- van Fraassen, Bas. 1980. *The scientific image*. Oxford: Clarendon Press.
- van Lommel, Pim. 2010. *Consciousness beyond life: The science of the near-death experience*. New York: HarperCollins.
- van Lommel, Pim. 2013. Non-local consciousness: A concept based on scientific research on near-death experiences during cardiac arrest. *Journal of Consciousness Studies* 20(1–2): 7–48.
- van Lommel, Pim, Ruud van Wees, Vincent Meyers, and Ingrid Elfferich. 2001. Near-death experiences in survivors of cardiac arrest: A prospective study in the Netherlands. *Lancet* 358: 2039–2045.
- Velleman, J. David. 2003. Narrative explanation. *Philosophical Review* 112(1): 1–25.
- Velleman, J. David. 2009. *How we get along*. New York: Cambridge University Press.
- Vyse, Stuart A. 1997. *Believing in magic: The psychology of superstition*. Oxford: Oxford University Press.
- Warren, A., K. Hulse-Trotter, and E. C. Tubbs. 1991. Inducing resistance to suggestibility in children. *Law and Human Behavior* 15(3): 273–285.
- Wettstein, Howard. 2012. *The significance of religious experience*. New York: Oxford University Press.

- Williams, Kevin. 2014. People have near-death experiences while brain-dead. <http://www.near-death.com/experiences/evidence01.html>. Accessed 12 May 2014.
- Woerlee, G. M. 2010. Response to “Corroboration of the dentures anecdote involving veridical perception in a near-death experience.” *Journal of Near-Death Studies* 28(4): 181–191.
- Woerlee, G. M. 2011. Could Pam Reynolds hear? A new investigation into the possibility of hearing during this famous near-death experience. *Journal of Near Death Studies* 30(1): 3–21.
- World Health Organization. 2014. Causes of blindness and visual impairment. <http://www.who.int/blindness/causes/en>. Accessed 6 May 2014.

INDEX

Note: “near-death experience” is abbreviated as “NDE”; “*n*” denotes notes.

accuracy of NDEs

- corroboration and, 41–42
- meaningfulness distinct from, 163–65, 167, 168
- vs. perceived reality, 35–36, 35–36ⁿ⁵, 49, 163
- personal interaction with NDErs and, 43–45, 44ⁿ¹²
- physicalist explanations and, 49–50, 162–64
- sincerity and, 43–45
- transformation distinct from, 107–8
- vividness and, 37–38, 41–42

Adair, Virginia Hamilton, 107–8

afterlife. *See also* [supernaturalism](#), NDEs as arguments for; supernaturalist perspectives on NDEs

- genuine hope in, 171–73
- supernaturalist view of, 8–9

Alexander, Eben

- confirmation bias of, 151–52, 174, 175
- Dalai Lama’s interaction with, 176–78
- on desire for truth vs. evidence, 118
- interpretation of Ebert’s dying hope, 174, 175
- on likelihood of supernatural truth, 8ⁿ⁵
- Map of Heaven*, 151–52, 173–74
- on perceived reality of his NDE, 35–36
- professional credentials highlighted by, 6
- Proof of Heaven*, 1–2, 152
- reunion with previously unknown sister, 70–71, 71ⁿ¹¹
- standards for NDE explanations, 76–78, 80, 82, 84–85
- transformation through his NDE, 111
- on vividness of his NDE, 34–35

attention, memory and, 12, 21–22

auditory experience

- in Reynolds case, 10–11, 21–25
- supernaturalist perspectives on, 12, 13–16, 13ⁿ⁴
- timing of, 17, 21–25

awe and wonder, 157–71

- inspired by LSD trips, 161–62, 163–64, 169
- inspired by physical phenomena, 157–60
- inspired by stories, 164–66
- retained in physicalist view of NDEs, 157, 169–71

- significance of NDEs and, 160, 163–64, 167
- Bacon, Francis, 153–54
- blind people, 46–59
 - accuracy vs. perceived reality of NDEs, 49
 - credibility of, 48
 - NDEs vs. hallucinations, 53–56
 - supernaturalist assumptions about NDEs in, 48–50
 - types of blindness in, 50–53, 57, 58–59
- Boy Who Came Back From Heaven, The* (Malarkey), 6n4
- brain
 - activity during cardiac arrest, 29, 29n2
 - cross-cultural similarity in, 62
 - interaction with nonphysical consciousness, 13–14, 95–96, 97–98, 102–4
 - life reviews and, 65
 - possible activity during NDEs, 31–32
 - scientific study of, 28–29, 28n1
- Burpo, Colton
 - context of NDE reporting, 145–46
 - near-death episode of, 132–33
 - out-of-body experience, 139–41
 - possible factors affecting reporting of NDE, 133–39
 - reunion with deceased relatives, 136, 142–44
 - supernaturalist perspectives on NDE, 134–35, 140
- Burpo, Todd
 - on credibility of children, 134
 - on son's account of heaven, 138
 - on son's account of unborn sister, 142–43
 - on son's out-of-body experience, 139, 140
 - on son's potential suggestibility, 134–35
- Charles Bonnet syndrome (CBS), 53–55, 107–8
- children
 - ability to absorb details, 127–28, 135–36, 138
 - credibility of, 6, 47, 133–34
 - cross-cultural similarity in NDEs, 60–62
 - desire to please, 128, 146
 - false memories in, 137
 - obsessions and interests of, 126
 - suggestibility in, 128–29, 134–35
 - supernaturalist assumptions about, 60–61
- coherency of NDEs, 39
- Complete Explanation*, 78–80
- confirmation bias, 148–56
 - defined, 148–50
 - effect on argumentation, 153–54
 - examples of, 151–55, 174–75
 - protection/validation of belief through, 150–51
 - terror management through, 150–51, 155
- consciousness, nonphysical, 13–14, 95–96, 97–98, 102–4
- context of NDEs, 108, 145–47

- credibility
 - of blind individuals, 48
 - of children, 6, 47
 - confirmation of details and, 7
 - of medical professionals, 6, 40–41, 46–47, 56–57
 - sincerity and, 5, 7, 92–93
- cultures, NDEs experiences across, 60–63, 87
- Dalai Lama, 176–78
- deaf people, musical hallucinations in, 55–56
- deceased relatives. *See reunions with loved ones*
- desire to please, 128, 146
- disjunctive explanations, 82–83
- Dittrich, Luke, 71n11
- dreams
 - lucidity vs. accuracy of, 37
 - sense of time regarding, 17–18, 19, 31
- drugs, psychedelic
 - awe and meaning inspired by, 161–62, 163–64, 169
 - enhanced mentation and, 89
 - hallucinations from, 18
 - transformative effects of, 117–18
- Ebert, Roger, 173–76
- emotional patterns, 167–68. *See also awe and wonder*
- enhanced mentation, 88, 89
- explanations
 - complete, 78–80
 - disjunctive, 82–83
 - framing/structuring conditions for, 86–87
 - multi-factor, 82–86, 97, 104
 - nonphysical–physical interaction in, 98, 102–4
 - vs. pursuit of meaning, 170–71
 - simple, 90–98
 - single/single-factor, 78, 80–82, 88–91, 99, 104
 - social/contextual factors, 86, 87
 - vs. storytelling, 164–67
- extrasensory perception, 88, 89
- false memories, 124, 129, 137, 145
- Greyson, Bruce, 88–90, 104
- hallucinations
 - in blind people, 53–55
 - drug-induced, 18, 161–62, 163–64, 169
 - musical, 55–56
 - vs. NDEs, 15
 - sense of time during, 18
 - transformative nature of, 107–8
 - vividness vs. accuracy of, 38–39
- Hallucinations* (Sacks), 38–39

heaven. *See also* [supernaturalism](#), NDEs as arguments for; supernaturalist perspectives on NDEs
 genuine hope in, [171–73](#)
 supernaturalist view of, [8–9](#)
Heaven Is for Real (Burpo), [6](#), [131](#). *See also* [Burpo](#), [Colton](#)
 hope, [171–78](#)

Japan, NDEs in, [87](#)

Kelly, E. W., [88–90](#), [104](#)

Leininger, James, [124–31](#)
 apparent reincarnation experience, [124–25](#), [130–31](#)
 parallels with Burpo case, [133–34](#), [136](#), [137](#)
 possible explanations for experience, [125–29](#)
 questions raised by, [130–31](#)

life reviews, [64–66](#), [161](#)

Loftus, Elizabeth, [129](#)

Long, Jeffrey
 on life reviews, [64](#)
 on lucidity of NDEs, [34](#)
 on NDEs in blind people, [48](#)
 on NDEs in children, [61–62](#)
 on reality of NDEs, [35n5](#)
 on supernaturalist view, [8–9](#), [8n5](#)
 on transformation and afterlife, [107](#)
 on worldwide similarities in NDEs, [61–62](#)

lucidity. *See* [vividness of NDEs](#)

Malarkey, Kevin and Alex, [6n4](#)

“man with missing dentures”
 corroboration of NDE, [20n2–3](#), [23](#)
 near-death experience, [11–12](#), [20n2](#)
 possible false memory, [124](#)
 supernaturalist perspectives on NDE, [14–16](#)
 timing of NDE, [15](#), [17](#), [19–20](#), [30](#), [123](#)

Map of Heaven, The (Alexander), [151–52](#), [173–74](#)

medical professionals, credibility of, [6](#), [40–41](#), [46–47](#), [56–57](#)

memory
 attention and, [21–22](#)
 in children, [128–29](#)
 false, [124](#), [129](#), [145](#)
 life reviews and, [65](#)
 in reporting of NDEs, [12–13](#), [15](#)

mentation, enhanced, [88](#), [89](#)

Moody, Raymond, [44n12](#)

multi-factor explanations, [82–86](#), [97](#), [104](#)

narrative, [164–68](#)

NDErs, interaction with, [43–45](#)

near-death episodes, [132–33](#), [132n6](#)

near-death experiences

- accounts of (*See* [Alexander](#); [Burpo](#); “man with missing dentures”; [Reynolds](#))
- accuracy of (*See* [accuracy of NDEs](#))
- as arguments for supernaturalism, [5](#), [8–9](#), [8n5](#), [24–25](#)
- awe and wonder inspired by (*See* [awe and wonder](#))
- in blind people (*See* [blind people](#))
- in children (*See* [children](#))
- coherency of, [39](#)
- confirmation bias and (*See* [confirmation bias](#))
- context of, [108](#), [145–47](#)
- credibility of (*See* [credibility](#))
- cross-cultural similarities in, [60–63](#), [87](#)
- explanations for (*See* [explanations](#); [physicalism](#); [physicalist strategy for explaining NDEs](#); [supernaturalist perspectives on NDEs](#))
- hope of afterlife and, [171–78](#)
- life reviews and, [64–66](#), [161](#)
- meaningfulness of, [108](#), [164](#), [169–71](#) (*See also* [awe and wonder](#))
- physicalist strategy for explaining (*See* [physicalist strategy for explaining NDEs](#))
- public interest in, [2–4](#)
- reunions with loved ones (*See* [reunions with loved ones](#))
- timing of (*See* [time](#))
- transformative effects of (*See* [transformation through NDEs](#))
- 21st-century framing of, [5–6](#)
- vividness of (*See* [vividness of NDEs](#))
- Nelson, Kevin, [85–86](#)
- nonphysical consciousness, [13–14](#), [95–96](#), [97–98](#), [102–4](#)
- out-of-body experiences
 - in Burpo case, [139–41](#)
 - in LSD trips, [161](#)
 - in man with missing dentures case, [11](#), [86](#), [139](#)
 - in Reynolds case, [10](#), [86](#), [139](#)
 - supernaturalist perspectives on, [88](#), [89](#)
 - transformation and, [118–19](#)
- physicalism.
 - arguments against, [10–16](#), [17](#), [26](#)
 - awe and (*See* [awe and wonder](#))
 - claims of, [8](#)
 - likelihood of truth in, [20–21](#), [40](#), [63](#), [75](#), [100](#), [101](#), [108–9](#)
- physicalist strategy for explaining NDEs, [121–47](#)
 - in Burpo case (*See* [Burpo](#), [Colton](#))
 - in Leininger case, [124–31](#), [133–34](#), [136](#), [137](#)
 - steps in, [122–24](#), [141](#), [144](#)
 - supernaturalism not ruled out by, [122–23](#)
- Plato. *See* [Republic](#)
- Pollan, Michael, [117](#)
- Posner, Richard, [151](#)
- Proof of Heaven* (Alexander), [1–2](#), [152](#)
- reality of false memories, perceived, [145](#)
- reality of NDEs, perceived. *See also* [accuracy of NDEs](#)
 - vs. accuracy, [35–36](#), [35–36n5](#), [49](#), [163](#)

- corroboration and, 41–42
- physical causes consistent with, 49
- reincarnation, apparent. See [Leininger, James](#)
- Republic* (Plato), 4–5
- reunions with loved ones
 - in Alexander case, 70–71, 71n11
 - as argument for supernaturalism, 66–72
 - in Burpo case, 132, 133, 136, 142–44
 - in Reynolds case, 11
 - terror management theory and, 69
- Reynolds, Pam
 - near-death experience, 10–11, 86, 139
 - supernaturalist perspectives on NDE, 12, 13–16, 13n4
 - timing of NDE, 17, 21–25, 30
- Sacks, Oliver
 - end-of-life reflections, 119–20, 119–20n
 - Hallucinations*, 38–39
 - on hallucinations in blind people, 53–55, 56
 - on musical hallucinations, 55–56
 - on transformative hallucinations, 107–8
 - on vividness of hallucinations, 38–39, 54–55
- scientific progress
 - awe inspired by, 157–58
 - potential for explaining NDEs, 26–30, 31–32, 66, 99–100, 101
 - worldview based on, 74
- self-image, transformation of, 114–15
- Simple Explanation*
 - appeal of, 91, 92
 - objections to, 91–98
 - as revision of *Single Explanation*, 90–91
- sincerity, 5, 7, 43–45, 92–93
- Single Explanation*
 - as criteria for physical explanations for NDEs, 78, 80–82
 - vs. multi-factor explanations, 104
 - Simple Explanation* as revision of, 90–91
- Socrates, 4–5
- Stevenson, Ian, 88–90, 104
- storytelling, 164–68
- suggestibility in children, 128–29, 134–35
- supernaturalism, NDEs as arguments for, 5, 8–9, 8n5, 24–25, 171–72
- supernaturalist perspectives on NDEs
 - appeal of, 2, 13–14, 15–16, 72, 98–99
 - in blind people, 48
 - in children and across cultures, 60, 61–62
 - claims of, 7–9, 17, 20, 26
 - interaction with NDErs and, 42–43
 - life reviews and, 64
 - likelihood of truth in, 8n5, 63, 75, 108–9
 - out-of-body experiences and, 88, 89

- vs. physicalism, [10–16](#), [75](#), [99](#)
- reunions with loved ones and, [66–67](#)
- simpler explanations preferred in, [88–90](#)
- timing of NDEs and, [14–16](#)
- transformation through NDEs and, [105–7](#)
- vividness of NDEs and, [34–35](#), [36](#), [37](#)
- terror management theory, [68–72](#), [150–51](#), [155](#)
- time, [17–25](#)
 - actual vs. apparent, [19–20](#)
 - actual vs. perceived, [17–19](#), [23–25](#), [30](#)
 - hallucinations and sense of, [18](#)
 - in man with missing dentures case, [19–20](#), [30](#)
 - in physicalist strategy for explaining NDEs, [122](#), [141](#), [144](#)
 - possible brain activity and, [30–32](#)
 - in Reynolds case, [21–25](#), [30](#)
 - supernaturalist assumptions about, [14–16](#), [17](#)
- transformation through NDEs, [105–20](#)
 - accuracy distinct from, [107–8](#)
 - characteristics of, [105–6](#), [109–10](#), [114–16](#)
 - as independent of supernatural causes, [115–16](#), [118–20](#)
 - in Plato’s *Republic*, [4–5](#)
 - supernaturalist assumptions about, [106–7](#), [110–13](#), [115](#), [116](#)
 - vs. transformation from physical phenomena, [112–14](#)
 - vs. transformation from psychedelic drugs, [117–18](#)
- trustworthiness of sources. *See* [credibility](#)
- van Fraassen, Bas, [91–92](#)
- van Lommel, Pim
 - nonphysical consciousness theory, [97–98](#), [103](#)
 - on range of NDEs, [3](#)
 - scientific/medical credentials valued by, [41](#), [42](#)
 - standards for NDE explanations, [75–76](#), [77–78](#), [80](#), [82](#), [84](#), [85](#)
 - on supernaturalism vs. physicalism, [8n5](#)
 - on transformative effects of NDEs, [105–6](#), [109](#), [114–16](#)
- vividness of hallucinations, [38–39](#)
- vividness of NDEs, [33–45](#)
 - accuracy and, [35–38](#), [41–42](#)
 - in Alexander’s account, [34–35](#)
 - coherency and, [39–40](#)
 - as common characteristic, [33](#)
 - sincerity and, [43–45](#)
 - supernaturalist perspectives on, [34–37](#)
- Vyse, Stuart, [148–49](#)
- Wettstein, Howard, [159–60](#)
- wonder. *See* [awe and wonder](#)

Your gateway to knowledge and culture. Accessible for everyone.

z-library.se

singlelogin.re

go-to-zlibrary.se

single-login.ru

[Official Telegram channel](#)

[Z-Access](#)

<https://wikipedia.org/wiki/Z-Library>